

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ
ФАКУЛЬТЕТУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО,
ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Дніпро, 24 листопада 2017 р.)

Дніпро
Видавець Біла К. О.
2017

УДК 347.23 (477)
А 43

Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 07 грудня 2017 року)

Упорядник:

Юніна М. П., канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

*Матеріали публікуються в авторській редакції.
Оргкомітет науково-практичної конференції
не завжди поділяє погляди, думки, ідеї авторів
та не несе відповідальності за зміст матеріалів,
наданих авторами для публікації*

Актуальні проблеми цивільного, трудового та господарського права: теорія та практика в сучасних умовах : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 24 лист. 2017 р.) / упоряд.: канд. юрид. наук М. П. Юніна. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2017. – 244 с.

У збірнику матеріалів вміщено тези доповідей учасників однойменної науково-практичної конференції. У публікаціях висвітлено актуальні питання цивільного, трудового та господарського права.

Призначено для науковців, аспірантів, здобувачів вищої освіти, юристів-практиків.

УДК 347.23 (477)

ЗМІСТ

Пушкіна О.В., Толорошко Т.А. Деякі новели в цивільно-процесуальному законодавстві.....	10
Юнін О.С. Суб'єктний склад договору охорони фізичної особи.....	12
Кобзар О.Ф. Особливості гарантій забезпечення трудових прав поліцейських.....	15
Киян В.Я. Правові аспекти відповідальності роботодавця за невиконання грошового зобов'язання перед працівником.....	18
Яшан Ю.Б. Порядок відшкодування шкоди, завданої дорожньо-транспортною пригодою.....	21
Аніщенко М.А. До питання про правове регулювання цивільних правовідносин в сфері охорони здоров'я	24
Алфьорова Т.М. Підстави дисциплінарної відповідальності державних службовців.....	25
Воронова О.В. История развития брачного договора как правового института.....	28
Чорновс О.В. Страховий стаж як підстава для призначення пенсії.....	31
Межевська Л.В. Механізм правового регулювання службово-трудо­вих відносин.....	34
Круглова О.А. Порівняльний аналіз представництва та посередництва в цивільному праві.....	36
Кобзар Т.С. Співробітництво України у сфері кредитування з міжнародними фінансовими інституціями.....	38
Савельєва М.О. Щодо правового регулювання праці науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів в Україні.....	40
Юніна М.П. Строки здійснення права вимоги кредиторів спадкодавця.....	44

Новосад А.С. Повідомлення спадкоємця про відкриття спадщини, органи та їх повноваження.....	47
Калініченко З.Д. Правове вирішення резонансних проблем офшорних фінансових центрів.....	49
Приловський В.В. Законодавче врегулювання поняття «суб'єкт господарського процесу».....	54
Чербаєва О.В. Актуальні питання оплати праці в Україні.....	56
Дзюба І.В. Недійсність правочинів, вчинених під впливом обману.....	58
Аксютіна А.В. Класифікація продюсерських договорів.....	61
Пазюк Н.В. Договір позики: особливості регулювання.....	63
Карпенко Р.В. Оформлення повноважень адвоката.....	65
Андрієвська Л.О. Визнання спадщини відумерлою: деякі питання правозастосування	68
Миронюк С.А., Волошина Г.Ю. Патентний тролінг – сучасна проблема захисту авторських прав.....	70
Валєєв Р.Г. Ключові елементи службово-трудоного статусу працівників Національної поліції.....	72
Фурса В.В. Деякі питання врегулювання відносин з управляючими компаніями в умовах реформування ЖКГ	76
Коваленко А.В., Нещеретня А.О., Особливості правового регулювання інституту доказів в цивільному процесі України.....	78
Межевська Л.В., Тимошенко Н.В. Напрямки державної підтримки сільськогосподарських Товаровиробників.....	80

Кахович О.О., Чанцева Т.П. Правова охорона комерційної таємниці.....	82
Поліщук І.Г. Шляхи розвитку та вдосконалення спадкового права, починаючи з Древнього Риму до сьогодення.....	85
Можечук Л.В. Принципи пенсійного забезпечення громадян України як керівні засади функціонування пенсійної системи.....	87
Мітькова І.С. Проблеми вільного використання об'єктів авторського права.....	90
Пихтіна П.В. Сучасний стан антимонопольної політики в Україні.....	93
Тимофієнко О.А. Монопольне становище суб'єктів господарювання на ринку.....	97
Матяж А.В. Особливості правового статусу фізичних осіб – підприємців.....	100
Локотош М.В. До питання про захист прав споживачів в Україні.....	103
Шабанов В.О. Набуття права власності на безхазяйну річ, знахідку та скарб.....	106
Южека Р.С. Загальна характеристика зарубіжного законодавства щодо застосування цивільно-правової відповідальності та шляхи запозичення позитивного досвіду в Україні.....	109
Струц А.С. Правоохоронні органи та правові засоби для зміцнення договірно-фінансової діяльності.....	111
Хоменко В.М., Савченко В.О. Фінансово-правові проблеми розвитку малого бізнесу в Україні.....	115
Шевелуха М.О. Працевлаштування іноземців в Україні.....	117
Жуковська М.О., Кулікова Д.Ю. Актуальні проблеми судового захисту прав інтелектуальної власності.....	120
Байдуж Ю.І., Кахович О.О. Ліцензія та ліцензійний договір як правові форми використання об'єкта права інтелектуальної власності.....	123

Михайлюк А.С. Порядок подання заяв особами, які приймають участь у цивільній справі.....	125
Васильченко А.О. Процесуальні акти – документи в цивільних справах.....	127
Чайка І.О. Набуття права власності: проблемні аспекти.....	129
Татаренко А.Ю. Правові аспекти участі адвоката в цивільному процесі.....	131
Зеленіна М.В. Щодо термінологічного визначення поняття «зачатої, але ненародженої дитини» в законодавстві України.....	134
Коношко А.В. Місце комерційної таємниці в сфері господарювання за законодавством України.....	136
Шелудько А.Д. Договір найму (оренди) земельної ділянки.....	139
Сайкіна М.Р. Проблемні питання щодо спадкування онуками.....	141
Прокіпець М.С. Цивільно-правова відповідальність за порушення земельного законодавства.....	142
Галімшина А.І. Суперфиций как самостоятельный вид права пользования землями.....	144
Соколов О.О. Bitcoin: його проблематика і можливості.....	147
Бардаченко Д.В. Реформування концепції передачі земельних ділянок у власність.....	150
Маляренко С.А. Визнання особи безвісно відсутньою або померлою, що є учасником ато: теоретико-правовий аналіз.....	152
Курганова Д.Р. Захист права інтелектуальної власності: вітчизняний та зарубіжний досвід.....	155
Ададуrow А.В. Правовий аналіз обмеження права власності в умовах	

воєного стану в Україні.....	158
Горелік Д.С. Набуття права власності за договором купівлі-продажу майнових прав на нерухоме майно.....	161
Приступа Д.В. Відшкодування моральної шкоди: цивільно-правова характеристика.....	164
Коломоєць А.В. Спадкування майна одним із подружжя, що проживали сім'єю без реєстрації шлюбу.....	166
Грисенко П.О. Відповідальність у сфері інтелектуальної власності.....	168
Лонська Є.В. Актуальні питання зняття з реєстрації небажаних співмешканців.....	171
Павленко Є.А. Організація технології облікового процесу.....	173
Білозора Ю.С. Проект змін до цивільного процесуального кодексу України.....	175
Зіміна Г.Ю. Господарська діяльність в Україні.....	177
Лесько В.О. Проведення трасологічної експертизи під час дорожньо-транспортних пригод.....	178
Питюренко К.Д. Зобов'язання, які виникають із договору прокату.....	181
Страшко О.В. Шляхи вдосконалення бюджетної системи України з урахуванням зарубіжного досвіду.....	184
Чернишов Г.В. Судово-економічна експертиза.....	186
Фат Д.В. Особливості інституту шлюбного договору.....	189
Біденчук Т.М. Питання щодо можливості юридичної особи публічного права вчиняти правочини з нематеріальними благами.....	191
Таранець Д.О. Правомірне позбавлення людини життя.....	194

Лісунов І.А. Проблеми цивільно-правової відповідальності без вини.....	196
Балагун І.С. Поняття електронного правочину.....	198
Іваниця А.В. Несправедливі, кабальні та інші явно обтяжливі умови цивільних договорів.....	201
Левчук А.Ю. Право інтелектуальної власності в Україні та зарубіжних країнах.....	203
Джафаров Ш.З. Врахування думки дитини у цивільно-правових відносинах, що пов'язані з її життям.....	204
Тюря Ю.І., Бойко О.В. Права неповнолітніх на опіку та піклування.....	207
Мядзель М.М. Проблема реєстрації шлюбів на територіях АТО.....	209
Настич Т.М. Правове регулювання заповіту подружжя.....	212
Плескачова В.С. Окремі питання захисту інтелектуальної власності в Інтернеті.....	214
Кир'янова В.О. Право дитини на життя.....	217
Мостіпан Ю.О. Добір на посаду поліцейського в аспекті підготовки кандидатів.....	219
Рец В.В. Соціальний захист поліцейських в Україні та Молдові: порівняльна характеристика.....	221
Нестерова К.Ю. Моральна шкода та її відшкодування, як суперечливе та унікальне явище в українському законодавстві.....	223
Семенкова Н.І. Правовідносини, що виникають з укладанням правочину, який суперечить чинному законодавству.....	226
Терещенко О.Г. Щодо матеріальної відповідальності у трудовому праві України.....	227
Михайлов Ю.О. Актуальні питання управління соціальними ризиками в Україні.....	230

Гарасимюк О.С.

Правова регламентація дисциплінарної відповідальності
державного службовця в Україні.....232

Маценко Ю.В.

Вплив профспілок на трудові відносини.....234

Сердюкова Н.В.

Окремі питання укладення трудового договору із
сезонними працівниками.....237

Зяць А.А.

Актуальність впровадження електронної трудової
книжки в Україні.....239

Місюра І.О.

Основні засади діяльності сільськогосподарських
кооперативів в Україні.....241

Пушкіна Олена Вікторівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
Тодорошко Тетяна Андріївна,
старший викладач кафедри права
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

ДЕЯКІ НОВЕЛИ В ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

В Україні продовжуються реформи, основне завдання яких – відновити довіру громадян України до суду. Народні депутати прийняли 03.10.2017 поданий Президентом законопроект № 6232 “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу, Цивільного процесуального кодексу, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів”, який входить до пакету судової реформи. 30.10.2017 законопроект направлений на підпис Президенту.

Цим актом в новій редакції викладено Господарський процесуальний кодекс, Цивільний процесуальний кодекс, Кодекс адміністративного судочинства України, Закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із прийняттям Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України».

Нова редакція законопроекту внесла багато нових положень в цивільне судочинство.

Хотілося б звернути увагу на деякі нововведення у Цивільному процесуальному кодексу.

Діюче законодавство містить у цивільному судочинстві три віди провадження: позовне, наказне, окреме.

Ст. 20 проекту ЦПК поділяє позовне провадження на загальне та спрощене.

Спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ, що виникають з трудових відносин, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні [2].

Від цих позовних проваджень буде залежати, який представник братиме участь в процесі.

В діючому законодавстві представником може бути як адвокат так і особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність. В проекті ЦПК представником у суді може бути адвокат, а при розгляді спорів, що виникають з трудових відносин, також справ у малозначних справах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність.

Таким чином проект ЦПК обмежує коло суб'єктів представництва. Тільки адвокати зможуть брати участь у загальному та спрощеному провадженні.

Треба звернути увагу на те, що в проекті ЦПК з'являється таке поняття як «малозначна справа», чого не було в минулому.

Крім цього законопроект вносить нове поняття «неприпустимість зловживання процесуальними правами» і додає новий вид заходів процесуального примусу - штраф.

Згідно ч. 2 ст. 45 законопроекту ЦПК залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, які суперечать завданню цивільного судочинства, зокрема:

1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, які спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення;

2) подання декількох позовів до одного й того ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями;

3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер;

4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи в якості відповідача (співвідповідача) з тією ж метою;

5) укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі.

Так згідно ст. 149 суд може постановити ухвалу про стягнення в доход Державного бюджету України з відповідної особи штрафу у сумі до від 0,5 до п'яти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках:

1) невиконання процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу;

2) зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству;

3) неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин;

4) невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів, ненадання копії відзиву на позов, апеляційну чи касаційну скаргу, відповіді на відзив, заперечення іншому учаснику справи у встановлений судом строк та ін. [2].

На нашу думку, таке «зловживання процесуальними правами», як заявлення завідомо безпідставного відволу необхідно виключити зі ст. 45, тому що, не дуже зрозуміло, як суд має визначати факт безпідставного відводу. На наш погляд в цьому випадку, суд може використовувати цю норму з метою незаконного впливу на учасників справи, що може привести до зловживання влади. Вважаємо, що штрафні санкції якщо і потрібно вводити, то в чітко визначеному розмірі, наприклад, обмежити їх половиною прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Змін зазнав і розділ «Докази та доказування». На нашу думку, враховуючи розвиток сучасних технологій поява таких доказів як електронні було дуже слушно. Крім цього копії доказів (крім речових), що надаються до суду, треба буде заздалегідь надсилати або надавати особою, яка їх подає, іншим учасникам справи. Суд не буде брати до уваги відповідні докази у разі відсутності підтвердження надсилання (надання) їх копій іншим учасникам справи, крім випадку, якщо такі докази є у відповідного учасника справи або обсяг доказів є надмірним, або вони подані до суду в електронній формі, або є

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

публічно доступними [2]. Це нововведення дозволить сторонам належним чином ознайомлюватися з доказами заздалегідь і не затягувати процес.

В законопроекті ЦПК з'являється новела, яка пов'язана з врегулюванням спору за участю судді. Згідно ст.ст. 202 – 206 проекту кодексу врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті, у формі спільних та (або) закритих нарад. Сторони мають право брати участь у таких нарадах у режимі відео конференції в порядку, визначеному цим Кодексом. Спільні наради проводяться за участю всіх сторін, їх представників та судді. Закриті наради проводяться за ініціативою судді з кожною із сторін окремо.

Дане врегулювання проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення.

Під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору [2].

Такої норми в цивільному судочинстві України не було. і складно вивити призведе не чи ні до укладення мирової угоди сторонами, або до затягнення процесу.

В даному проекті, на наш погляд, занадто розтягнуто термін подачі апеляційної скарги. Згідно ст. 355 проекту ЦПК апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів (у діючому ЦПК – десяти днів), а на ухвалу суду - протягом п'ятнадцяти днів (у діючому ЦПК – п'яти днів), з дня його (її) проголошення.

Вважаємо, ця норма може привести до затягування судочинства, у той час як одне з основних завдань цивільного процесу - своєчасний розгляд вирішення цивільних справ.

Бажалося би, щоб думки юристів-практиків були почуті до підписання нового ЦПК Президентом України. тоді основні завдання цивільно-процесуального законодавства будуть реалізовані, а не ускладнені.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
2. Проект Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів від 23.03.2017 № 6232. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.

Юнін Олександр Сергійович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД ДОГОВОРУ ОХОРОНИ
ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ**

Створення безпечних умов для життя та здоров'я людей, дотримання принципів свободи та безпеки особи є одним з найголовніших завдань будь-якої правової держави, орієнтованої на захист прав та свобод своїх громадян. На жаль, наразі це завдання стає для нашої держави складною проблемою,

свідченням чого є велика кількість злочинів проти людини та її життя і безпеки. Саме тому все частіше громадянам доводиться самостійно вживати відповідні заходи для забезпечення власної безпеки. Одним з таких заходів є укладення договорів охорони фізичних осіб з відповідними організаціями, на яких покладено виконання функцій із забезпечення безпеки громадян.

Цивільний кодекс України не містить визначення вказаного договору, визначаючи лише у ст. 978 загальні положення щодо договору охорони, за яким охоронець, зареєстрований у якості суб'єкта підприємницької діяльності, зобов'язується забезпечити недоторканність особи чи майна, які охороняються. Однак зважаючи на прийняту у сучасній цивілістиці класифікацію договорів, більшість вчених-цивілістів відносять договір охорони фізичної особи до договорів на надання послуг [5] що, на нашу думку, є цілком слушним. Вказане підтверджується тим, що об'єктом досліджуваного договору визнається охоронна послуга, яку можна визначити як діяльність, спрямовану на забезпечення безпеки фізичної особи шляхом захисту належних їй особистих немайнових благ. При цьому структуру такої охоронної послуги складають наступні елементи: профілактика посягань на безпеку фізичної особи-клієнта, запобігання таких посягань, припинення посягання та ліквідація його шкідливих наслідків. Тобто об'єкт договору охорони відповідає ознакам послуги як юридичної категорії.

Суб'єктами договору охорони фізичної особи є охоронець, зареєстрований у якості суб'єкта підприємницької діяльності (виконавець охоронної функції), та особа, яка охороняється (клієнт).

Клієнтом або замовником послуг охорони, який укладає договір охорони, може бути будь-яка фізична й юридична особа, не обмежена в право- та дієздатності. Але особою, що охороняється, може бути тільки особа фізична. Наприклад, юридична особа укладає договір для охорони певної фізичної особи (директора, головного бухгалтера тощо). При цьому клієнт з точки зору права перебуває у більш вразливому становищі у порівнянні з суб'єктом охоронної діяльності, оскільки, як правило, у нього відсутні достатні знання для визначення та обрання найбільш ефективних охоронних заходів. Саме цим підтверджується той достатньо високий ступень відповідальності, який покладено на професійного суб'єкта охоронної діяльності, який є стороною в договорі охорони фізичної особи.

Охоронцем можуть виступати лише суб'єкти підприємницької діяльності, до яких відносять спеціально утворені охоронні фірми, які мають відповідні дозволи на надання такого роду послуг, Поліція охорони, що є рівноправним конкурентом на ринку охоронних послуг. Зважаючи на ризиковість досліджуваного договору, пред'явлення до особи, що надаватиме охоронні послуги за договором, особливих вимог, які стосуються, у першу чергу, її професійних якостей, є доречним та необхідним. Так, за ст. 1 Закону України «Про охоронну діяльність» суб'єкт охоронної діяльності – суб'єкт господарювання будь-якої форми власності, створений та зареєстрований на території України, що здійснює охоронну діяльність на підставі отриманої у встановленому порядку ліцензії [3].

Керівником такого суб'єкта охоронної діяльності або його заступником, до посадових обов'язків якого належать організація та проведення заходів охорони, контроль за виконанням персоналом охорони покладених на нього обов'язків, може бути особа, яка має відповідний рівень освіти та стаж роботи. Так, за п. 14 Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 18 листопада 2015 р. № 960 така особа повинна мати вищу освіту і стаж роботи не менше трьох років на посадах офіцерського складу в оперативних і слідчих підрозділах

органів внутрішніх справ, СБУ або стаж не менше трьох років на командних посадах стройових частин та навчальних закладів Збройних Сил, на посадах середнього та старшого начальницького складу правоохоронних органів, військових формувань, утворених відповідно до законів, та відомчої воєнізованої охорони; або мати вищу освіту і стаж роботи на керівних посадах (директора, заступника директора, керівника філії, іншого відокремленого підрозділу) суб'єкта охоронної діяльності не менше трьох років або стаж не менше трьох років на посадах, відповідальних за напрям охорони; або мати вищу юридичну освіту і стаж роботи за спеціальністю у суб'єкта охоронної діяльності не менше трьох років. Безпосередньо ж виконувати дії з охорони фізичної особи можуть дієздатні громадяни України, які досягли 18-річного віку, не мають непогашеної чи не знятої в установленому законом порядку судимості за скоєння умисних злочинів та за своїми фізичним даними і станом здоров'я здатні виконувати покладені на працівників охорони обов'язки, про що мають відповідні документи, пройшли навчання або професійну підготовку та обов'язковий психіатричний та наркологічний огляд; уклали трудовий договір із суб'єктом охоронної діяльності (входять до штату суб'єкта охоронної діяльності) [2].

Однак, на наш погляд, чинні наразі ліцензійні умови не у всьому відповідають нагальним потребам сьогодення. Через професійну невідповідність охоронців якості охоронних послуг, у більшості випадків, залишається низькою. Тому було б цілком доречно внести зміни в існуючий порядок ліцензування охоронної діяльності, встановивши вимогу щодо обов'язкового отримання персональної ліцензії кожним охоронцем. При цьому трудовий договір між охоронним підприємством і охоронником може бути укладений тільки у разі наявності у останнього ліцензії. Також необхідно на законодавчому рівні розробити та встановити мінімальні вимоги щодо професійної підготовки рядового персоналу охоронних підприємств, чого наразі, на жаль, в чинних нормативних актах немає.

Бібліографічні посилання:

1. Курило В. Надання охоронних послуг як об'єкт підприємництва / В. Курило // Право України. – 2003. – № 2. – С. 113-117.
2. Про затвердження Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 18 листопада 2015 р. № 960. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/960-2015-%D0%BF>
3. Про охоронну діяльність : закон України від 22 березня 2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>
4. Резнікова В. В. Сутність категорії «послуга» : аналіз існуючих концепцій / Вікторія Вікторівна Резнікова // Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 1. – С. 58-68.
5. Шишка Р.Б. Характеристика договорів / Р.Б. Шишка // Юридичний вісник. – 2013. – № 4 (29). – С. 121-127. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2013/statji_n4_29_2013/Shishka_121.pdf

Кобзар Олександр Федорович,
доктор юридичних наук, доцент, завідувач
кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Конституція України закріпила нові засади економічного розвитку Української держави, переорієнтувавши подальший розвиток її економічного устрою на соціально орієнтовану ринкову економіку, що має ґрунтуватися на визнанні верховенства, забезпеченні й гарантіях трудових прав і свобод людини, досягненні економічного добробуту Українського народу. Гарантії трудових прав працівників є доволі складним правовим явищем, адже проявляються у різних якостях на визначених стадіях правового регулювання, механізму охорони трудових прав. Вони також створюють передумови для переходу від однієї до іншої стадії механізму охорони трудових прав [2, с. 11].

В цілому ж значення гарантій в системі правового регулювання обумовлюється їх функціональною спрямованістю. На думку вітчизняних вчених, гарантії прав і свобод людини виступають системою норм, принципів та вимог, які забезпечують процес дотримання прав та законних інтересів людини [12, с. 55]. Окрім того, призначенням гарантій є забезпечення найсприятливіших умов для реалізації конституційно закріпленого статусу людини [4, с. 20]. Таким чином, гарантії є засобом, що забезпечує перехід від передбачених конституцією можливостей до реальної дійсності. Гарантії являють собою систему узгоджених чинників, що забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод людини [11, с. 4].

Щодо самого поняття гарантій прав і свобод людини і громадянина, то в юридичній науці поки що відсутній єдиний підхід стосовно тлумачення даної дефініції. Тож, ми наведемо, найбільш поширені точки зору відносно бачення значення змісту даної правової категорії. Так, в сучасній енциклопедичній літературі під поняттям гарантії (від французького *garantie* – забезпечення, запорука) прав та свобод людини і громадянина розуміють умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення у повному обсязі і всебічну охорону прав та свобод особи. Поняття «гарантії» охоплює усю сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення [13, с. 555].

В свою чергу Н. І. Мутузов та А. В. Малько вважають, що гарантії являють собою соціально-політичне та юридичне явище, яке характеризує три моменти: 1) пізнавальний, який дозволяє розглядати предметні теоретичні знання про об'єкт їх впливу, отримати практичні знання про соціальну і правову політику держави; 2) ідеологічний, використовуваний політичною владою як засіб пропаганди демократичних ідей всередині країни та за її межами; 3) практичний, що визнається як інструмент гарантій юриспруденції та передумова задоволення соціальних благ особи [7, с. 275].

В. Ф. Погорілко, М. І. Сірий та В. В. Головченко та низка інших провідних науковців визначають, що юридичні гарантії є специфічним правовим засобом забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав людини і громадянина; першочергового значення вони набувають при практичній реалізації суб'єктивних прав громадян. Тобто юридичні гарантії — це передбачені законом спеціальні засоби практичного забезпечення прав і

свобод людини і громадянина [9, с. 40].

Зауважимо, що на основі загальнотеоретичних досліджень категорії гарантій прав і свобод людини та громадянина, в доктрині трудового права було запроваджено поняття гарантій трудових прав працівників.

Так, В. Ю. Нікіфоров зазначає, що «гарантії трудових прав, свобод і законних інтересів працівників – це система економічних, політичних, організаційних, ідеологічних та юридичних умов, способів, засобів, прийомів, спрямованих на виявлення, набуття, охорону, захист і реалізацію трудових можливостей працівників і забезпечення рівності останніх з іншими суб'єктами трудового права»; «юридичні гарантії трудових прав, свобод і законних інтересів працівників – це система закріплених у нормах права умов, способів, засобів, прийомів, спрямованих на виявлення, набуття, охорону, захист і реалізацію трудових можливостей працівників й забезпечення правової рівності останніх з іншими учасниками суспільно-трудова відносин» [8, с. 10-11].

В. С. Венедіктов і М. І. Іншин під гарантіями трудових прав працівників мають на увазі умови й засоби, що забезпечують фактичне здійснення їх трудових прав та обов'язків, охорону й захист прав, свобод і законних інтересів інших учасників правоохоронних відносин [3, с. 129].

Н. В. Кохан під гарантією реалізації трудових прав працівників розглядає систему засобів, способів та умов, що встановлюються державою або угодою сторін, за допомогою яких сторони правовідносин можуть охороняти, захищати й відновлювати своє порушене право [6, с. 16].

Окрім наукового закріплення гарантії трудових прав знайшли своє відображення й у нормах чинного законодавства України. Зокрема, спеціальними конституційними гарантіями трудових прав виступають закріплені в Конституції положення щодо гарантованого права. Вказане впливає із ст. 22 Конституції України, яка проголошує загальне правило, згідно з яким конституційні права та свободи гарантуються. Так, право на працю забезпечується гарантіями рівних можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності, захисту від незаконного звільнення, право на відпочинок – наданням днів щотижневого відпочинку, оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи в нічний час [5].

Загалом, ідея забезпечення державних гарантій трудових прав послідовно проводиться в Кодексі законів про працю України, а також у спеціальних нормативно-правових актах, наприклад, в Законі України «Про Національну поліцію», який містить цілий розділ, відведений для забезпечення реалізації гарантій трудових прав поліцейських. Слід підкреслити, що гарантії трудових прав поліцейських пов'язані з трудовим правом, яке історично виникло як право захисту трудових прав та інтересів робочих. Саму ж дефініцію «гарантії реалізації трудових прав поліцейських», на думку С.М. Бортник, слід визначити як сукупність процесуальних норм права, що визначають основні напрямки діяльності та повноваження органів, котрі здійснюють реалізацію та захист трудових прав, а також заходів заохочення та пільг відповідно до чинного законодавства [1, с. 70].

Розглянемо більш детально гарантії забезпечення трудових прав поліцейських, що визначені в Розділі IX Закону України «Про Національну поліцію» [10]. Так, наприклад, ч. 10 ст 62 даного Закону вказує, що поліцейський має такі гарантії трудових прав:

1) забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків;

2) отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків;

3) користується повноваженнями, передбаченими цим Законом, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу;

4) своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України;

5) у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими цим Законом та іншими актами законодавства;

6) захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом;

7) під час виконання поліцейських повноважень користується безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також попутним транспортом. Поліцейські, які виконують повноваження поліції на транспортних засобах, крім того, мають право на безоплатний проїзд у поїздах, на річкових і морських судах. Під час службових відряджень поліцейські мають право на позачергове придбання квитків на всі види транспорту і розміщення в готелях при пред'явленні службового посвідчення та посвідчення про відрядження;

8) може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей.

Окрім цього вказаний Закон передбачає, що: в органах (зкладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських можуть утворюватися професійні спілки; поліцейським надаються щорічні чергові оплачувані відпустки; поліцейським гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України; поліцейським гарантується грошове забезпечення, розмір якого визначається залежно від посади, спеціального звання, строку служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації, наявності наукового ступеня або вченого звання та ін. [10].

Хотілося б зауважити, що гарантії забезпечення трудових прав поліцейських містяться й в інших нормативно-правових актах, наприклад, у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», Постанові Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції», Наказі МВС України «Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання» тощо.

Таким чином, проаналізувавши основні гарантії забезпечення трудових прав поліцейських можна дійти висновку, що дане правове явище потребує свого вдосконалення та подальшої наукової розробки та вивчення, зокрема, в частині розробки та прийняття процесуальних норм механізму реалізації та захисту трудових прав поліцейських.

Бібліографічні посилання:

1. Бортник С.М. Гарантії реалізації трудових прав поліцейських / С.М. Бортник // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2017. – № 2. – С.68-72.
2. Вавженчук С. Я. Охорона та захист трудових прав працівників : підручник / С. Я. Вавженчук. – Х. : Право, 2016. – 560 с.
3. Венедиктов В.С. Статус працівників органів внутрішніх справ України як державних службовців : наук.-практ. посіб. / В.С. Венедиктов, М.І. Іншин. – Х. : Вид-во НУВС, 2003. – 188 с.

4. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні : монографія / Т.М. Заворотченко. – Д. : Вид-во Дніпроп. нац. ун-ту, 2007. – 256 с.
5. Конституція України : прийн. на 5-й сесії Верхов. Ради України 28.06.1996 // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Кохан Н.В. Гарантії трудових прав працівників та шляхи їх удосконалення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Н.В. Кохан ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2008. – 20 с.
7. Матузов Н. М. Теория государства и права : курс лекций / Н. М. Матузов, А. В. Малько. – М., 1997. – 672 с.
8. Нікіфоров В.Ю. Захист профспілками соціально-трудоових прав працівників в умовах ринкової економіки (теоретично-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / В.Ю. Нікіфоров ; НУВС. – Х., 2005. – 20 с.
9. Погорілко В. Ф. Права та свободи людини і громадянина в Україні / В. Ф. Погорілко, В. І. Сірий. – К., 1997. – 52 с.
10. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>. – Назва з екрана.
11. Савенко М. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина та їх захист органами конституційної юрисдикції / М. Савенко // Право Україн. – 1999. – №2. – С. 3-8.
12. Теорія держави і права. Академічний курс / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 317 с.
13. Юридична енциклопедія: В 6т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. – К.: «Укр. Енциклопедія», 1998. – Т.1: А–Г. – 672 с.

Киян Володимир Якович,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник директора Інституту права
ім. В. Сташиса
Класичного приватного університету

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ ЗА НЕВИКОНАННЯ ГРОШОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПЕРЕД ПРАЦІВНИКОМ

Прагнення України рухатися Європейським шляхом розвитку ставить на порядок денний питання адаптації українського законодавства до європейських стандартів у цілому, та законодавства про працю, зокрема. Однак сьогодні занадто довго триває модернізація трудових відносин. А прийняття нового Трудового кодексу України (далі – ТК) продовжується уже щонайменше протягом останніх 15 років. Діючий Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП), який був прийнятий ще у 1971 році вже давно застарів та потребує кардинального перегляду. Незважаючи на те, що майже всі 265 статей свого часу зазнали змін та численних поправок, цей архаїчний кодифікований акт, до цього часу має значні недоліки.

Останнім часом було підготовлено ряд законопроектів ТК України, які з різних причин були відхилені. Із трьох поданих законопроектів Верховною Радою України підтримано Проект ТК України від 27 грудня 2014 року № 1658 по причині його більшої системності та відповідності Конвенціям Міжнародної організації праці. І з лютого 2016 року цей законопроект включено до розгляду до другого читання. Однак до прийняття нового трудового кодексу продовжує діяти КЗпП.

Економічна ситуація, яка склалася у країні та прогалини у трудовому законодавстві сьогодні дають можливість роботодавцю зловживати цими упущеннями на власну користь. Так, часті зміни власників чи уповноважених осіб на підприємствах, установах, організаціях, перерозподіл форм права власності, необґрунтовані реорганізації, відсутність чіткої визначеності щодо форми та змісту трудового договору призводять до недотримання належних умов праці, невиконання договірних грошових зобов'язань, порушення порядку звільнення працівників тощо. Усе це негативно впливає на стабільність та тривалість трудових відносин, спонукає високопрофесійних працівників до пошуку іншої підходящої роботи та масової плинності кадрів.

Сьогодні трудовий договір розглядається як угода між сторонами трудового права щодо зобов'язань, які визначають процес праці. Відповідно, передбачається і відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань. Однак, чи дієвий сьогодні механізм відповідальності у трудовому праві? Ми розглянемо лише окремі аспекти відповідальності за невиконання умов трудового договору, зокрема, пов'язаних із порушенням строків виплати заробітної плати та перспективи їх розвитку.

На жаль, роботодавець, враховуючи «гуманні» штрафні санкції, сьогодні не бере до уваги ні норми ст. 43 Конституції України, де визначено право громадян на належні, безпечні і здорові умови праці, заробітну плату не нижче від визначеної законом, ні ст. 21 КЗпП України, яка визначає обов'язок роботодавця виплачувати працівникові заробітну плату у порядку, передбаченому законодавством, ні ряду інших нормативно-правових актів, які регулюють ці питання. Мабуть, впливає на таку поведінку, відсутність чіткої норми саме у КЗпП України щодо притягнення до відповідальності роботодавця за порушенням строків виплати заробітної плати. Сьогодні існує лише відповідальність за затримку розрахунку при звільненні, передбачена ст. 117 КЗпП України.

Безспірно, що у трудовому праві та ряді інших галузях права існують норми, які направлені на врегулювання відповідальності за невиконання договірних грошових зобов'язань.

Так, відповідно до ст. 34 Закону «Про оплату праці» у зв'язку із затримкою термінів виплати заробітної плати працівник має право на компенсацію втрати частини заробітної плати у зв'язку із порушенням строків її виплати, що провадиться відповідно до індексу зростання цін на споживчі товари і тарифів на послуги.

Відповідно до ст.ст. 1-2 Закону «Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати» підприємства, установи і організації всіх форм власності та господарювання здійснюють компенсацію громадянам втрати частини доходів у випадку порушення встановлених строків їх виплати, у разі затримки на один і більше календарних місяців виплати доходів, нарахованих громадянам, не залежно від вини власника або уповноваженого ним органу.

Адміністративну відповідальність за порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці визначено у статті 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Так, за порушення встановлених термінів виплати заробітної плати або виплату її не в повному обсязі на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та громадян - суб'єктів підприємницької діяльності накладається штраф від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

А згідно зі статтею 175 Кримінального кодексу України за безпідставну невикоплату заробітної плати громадянам більше ніж за один місяць, вчинену умисно керівником підприємства, установи або організації незалежно від

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

форми власності, передбачається покарання у вигляді штрафу від 500 до 1 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк до двох років, або позбавлення волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до

трьох років. Якщо невіплата вчинена внаслідок нецільового використання коштів, призначених для виплати заробітної плати, передбачається покарання у вигляді штрафу від 1000 до 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Однак існуючі санкції, мабуть не сильно впливають на фінансовий стан роботодавця. А недосконалість сучасної судової системи та процесуальних норм надає можливість роботодавцю як затягувати процес судового розгляду справи, так і не виконувати чи частково виконувати судові рішення.

Як крайній захід, працівник вправі припинити трудові правовідносини, повідомивши про це роботодавця заявою не пізніше ніж за два тижні до відповідної дати. Натомість існує в ст. 38 КЗпП і ч. 3, де працівник має право у визначений ним строк розірвати трудовий договір за власним бажанням, якщо роботодавець не виконує законодавство про працю, умови колективного чи трудового договору.

Більш вагомим фінансовим аргументом на користь працівника, котрий вирішив, врешті, звільнитися із роботи у зв'язку з невиконанням умов трудового договору, у тому числі і порушенням строків виплати заробітної плати чи її невіплати (п. 3 ст. 38 КЗпП України), є законна вимога сплатити вихідну допомогу, розмір якої обумовлений в ст. 44 КЗпП України. Так в разі розірвання трудового договору внаслідок порушення власником або уповноваженим ним органом законодавства про працю, колективного чи трудового договору (статті 38 і 39) працівникові виплачується вихідна допомога в розмірі, передбаченому колективним договором, але не менше тримісячного середнього заробітку.

Однак, і у цьому випадку роботодавець може намагатися ухилитися, від законних вимог працівника, звільнивши його без виплати вихідної допомоги.

Зазначені порушення мають місце і тому, що на подання позовної заяви з питань виплати вихідної допомоги у разі звернення працівника до суду поширюється дія ч. 1. ст. 233 КЗпП, що обмежується терміном звернення у 3 місяці, а не ч. 2 цієї статті, яка не обмежується будь-яким строком за позовом про стягнення належної заробітної плати. Це дає можливість роботодавцю сподіватися на те, що працівник пропустить строк звернення до суду, а також уникнути виплат за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

У КЗпП України, на жаль, відсутня пряма норма, яка б встановлювала відповідальність посадових осіб за порушенням строків виплати заробітної плати, що і дає підстави до їх зловживань.

У цьому разі хотілося б звернутися до загальноприйнятих існуючих норм щодо відповідальності боржника за порушення грошового зобов'язання відповідно до ч. 2 ст. 625 Цивільного Кодексу, де боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором чи законом.

Позитивними є сподівання на перспективи розвитку трудового законодавства. Так доцільно зазначити, що Проект ТК України у ст. 267

«Наслідки порушення строків виплати заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат працівнику» передбачив, що у разі порушення встановлених законом, колективним договором строків виплати заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат роботодавець зобов'язаний буде сплатити працівнику пеню (компенсацію) в розмірі та на умовах, визначених колективним договором, але не менше облікової ставки Національного банку України у розрахунку на рік за кожен день затримки, та виплатити всю суму заборгованості із заробітної плати з урахуванням індексу інфляції за весь час прострочення. А у разі коли ним буде відшкодована уся сума визначеної пені, та сума заборгованості із заробітної плати до дня виявлення такого порушення органами державного нагляду (контролю) роботодавець звільняється від фінансових санкцій, адміністративної чи кримінальної відповідальності за зазначені порушення.

Також позитивним є те, що законодавець залишає без змін підстави та розмір вихідної допомоги у частині надання права працівнику на визначення дня звільнення з роботи у разі розірвання трудового договору за власною ініціативою у разі порушення роботодавцем трудового законодавства, колективного або трудового договору.

Однак, на наш погляд, залишається не визначеним і та частина витрат працівника, коли мова іде про застосування фінансовою установою штрафних санкцій до боржника за кредитними зобов'язаннями чи витратами, які направлені на процедуру відновлення користування комунальними послугами у зв'язку з неплатоспроможністю користувача.

Також у перспективному трудовому законодавстві доцільно було б врахувати, що принцип свободи укладання договору, який визначений у ст. 627 Цивільного кодексу України повинен поширюватися і на трудовий договір, де сторони є вільні в укладенні договору та визначенні його умов, а разом з тим повинна поширюватися і норма щодо застосування загальноприйнятих видів забезпечення виконання зобов'язання у разі його порушення.

Бібліографічні посилання:

1. Проект Трудового кодексу України від 27 грудня 2014 року № 1658 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221

Яшан Юлія Борисівна,
адвокат, м. Кропивницький

ПОРЯДОК ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЮ ПРИГОДОЮ

Сьогодні дорожньо-транспортні пригоди (ДТП) є однією з головних підстав виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди. Так, за вісім місяців 2017 року на території України сталося більше 100 тис. ДТП, в яких завдано шкоду більше ніж 16 тис. осіб [3]. Саме така велика кількість ДТП, яка з кожним роком має тенденцію до збільшення, робить актуальною проблему відшкодування шкоди, завданої унаслідок ДТП.

Практично кожна ДТП має наслідком заподіяння майнової та (або)

моральної шкоди принаймні одному з її учасників та(або) третій особі. У деяких випадках внаслідок ДТП шкоди може бути завдано також життю та здоров'ю людей.

Зважаючи на те, що діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, є джерелом підвищеної небезпеки, шкода, завдана ДТП, відшкодовується за правилами, встановленими ст. 1187 Цивільного кодексу України. За вказаною статтею шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом.

Разом з тим, в випадках, встановлених законодавством, шкода може бути відшкодована не безпосереднім її заповідувачем, а іншою особою. Так, власник автотранспорту за ст. 999 Цивільного кодексу зобов'язаний укласти договір страхування своєї цивільно-правової відповідальності з обраною страховою компанією. Основні положення такого страхування визначені Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів». За ст. 5 Закону об'єктом обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з відшкодуванням особою, цивільно-правова відповідальність якої застрахована, шкоди, заподіяної життю, здоров'ю, майну потерпілих внаслідок експлуатації забезпеченого транспортного засобу. Згідно зі статтею 6 Закону страховим випадком є ДТП, що сталася за участю забезпеченого транспортного засобу, внаслідок якої настає цивільно-правова відповідальність особи, відповідальність якої застрахована, за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та/або майну потерпілого [2].

Настання страхового випадку (скоєння ДТП) є підставою для здійснення страховиком виплати страхового відшкодування потерпілому відповідно до умов договору страхування та в межах страхової суми. Страховим відшкодуванням у цих межах покривається оцінена шкода, заподіяна внаслідок ДТП життю, здоров'ю, майну третьої особи, в тому числі й шкода, пов'язана зі смертю потерпілого. Таким чином, у разі виникнення дорожньо-транспортної пригоди відшкодування спричиненої шкоди відшкодовується страхувальником, тобто страховою організацією в межах законодавства та договору страхування.

Завдання потерпілому внаслідок ДТП шкоди особою, цивільна відповідальність якої застрахована, породжує деліктне зобов'язання, в якому право потерпілого (кредитора) вимагати відшкодування завданої шкоди в повному обсязі кореспондується з відповідним обов'язком боржника (особи, яка завдала шкоди). Водночас така ДТП слугує підставою для виникнення договірної зобов'язання згідно з договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, в якому потерпілий так само має право вимоги до боржника – в договірному зобов'язанні ним є страховик [1]. Разом з тим зазначені зобов'язання не виключають одне одного. Деліктне зобов'язання – первісне, основне зобов'язання, в якому діє загальний принцип відшкодування шкоди в повному обсязі, підставою його виникнення є завдання шкоди. Натомість страхове відшкодування – виплата, яка здійснюється страховиком відповідно до умов договору, виключно в межах страхової суми та в разі, якщо подія, внаслідок якої завдано шкоди, буде кваліфікована як страховий випадок.

Саме на підставі викладеного Верховний Суд 20.01.2016 р. у Постанові по справі №6-2808цс15 змінив судову практику у справах по відшкодуванню шкоди, завданої ДТП, зробивши правовий висновок, відповідно до якого право потерпілого на відшкодування шкоди за рахунок особи, яка завдала шкоди, є абсолютним і не може бути обмежено або припинено наявністю у останнього Полісу обов'язкового страхування цивільно-правової

відповідальності власників наземних транспортних засобів. Тобто винуватець ДТП в подальшому несе повну матеріальну відповідальність за шкоду завдану потерпілому своїми неправомірними діями [4].

Таким чином, потерпілій особі належить право вимоги у двох зобов'язаннях – деліктному та договірному. Вимагати відшкодування шкоди потерпілий може від особи, як є безпосереднім заподіювачем шкоди; від страховика, у якого заподіювач шкоди застрахував свою цивільну відповідальність, шляхом здійснення страхової виплати; від страховика та в подальшому від заподіювача шкоди, за наявності передбачених статтею 1192 ЦК України підстав. Вибір з вказаних варіантів потерпіла особа робить самостійно.

При цьому потерпілий вправі відмовитися від свого права вимоги до страховика та одержати повне відшкодування шкоди від особи, яка її завдала, в рамках деліктного зобов'язання, не залежно від того, чи застрахована цивільно-правова відповідальність особи, яка завдала шкоди. Якщо ж шкода буде відшкодована безпосереднім заподіювачем шкоди, який застрахував свою відповідальність, то після задоволення вимоги потерпілого він може звернутись до свого страховика за договором з відповідною вимогою про відшкодування коштів, виплачених потерпілому, в розмірах та обсязі згідно з обов'язками страховика як сторони договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності [1].

Таким чином, визнання права потерпілого на відшкодування шкоди за рахунок безпосереднього заподіювача шкоди абсолютним правом, яке не може бути припинене чи обмежене договором, стороною якого потерпілий не був, є абсолютно аргументованим та сприятиме більш ефективному захисту майнових інтересів осіб, потерпілих від ДТП.

Бібліографічні посилання:

1. Потерпілий у ДТП має право стягнути шкоду безпосередньо з особи, яка її завдала, навіть якщо цивільно-правова відповідальність цієї особи застрахована (ВСУ від 26 жовтня 2016р., у справі № 6-954цс16). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://protokol.com.ua/ru/vsu_poterpiliy_u_dtp_mae_pravo_styagnuti_shkodu_bezposeredno_z_osobi_yaka_ii_zavdala/
2. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: закон України від 01 липня 2004 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>
3. Статистика ДТП в Україні за 8 місяців 2017 года страховщиків не радує. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/news/17/10/18/3559>
4. Філімончук Г. Верховний суд України змінює судову практику у справах по ДТП. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://justa.com.ua/blog/verhovniy-sud-ukrayini-zminyue-sudovu-praktiku-u-spravah-po-dtp>
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. : за станом на 02 листопада 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40 – 44. – Ст. 356.

Аніщенко Михайло Анатолійович,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри управління і
економіки фармації, медичного та
фармацевтичного правознавства
Запорізького державного медичного
університету

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Тому питання правового регулювання охорони здоров'я було і залишається чи не найголовнішим пріоритетом держави і громадянського суспільства.

Значний державний і суспільний інтерес до цього питання стимулює пошук нових шляхів вдосконалення законодавства в цій сфері.

Оскільки право охорони здоров'я є комплексним компонентом системи права України, цивільні правовідносини займають вагомe місце в структурі правовідносин в сфері охорони здоров'я.

Оскільки сімейне право регулює особисті немайнові та майнові правовідносини, а здоров'я є особистим немайновим благом людини, в Цивільному кодексі України (далі – ЦК) є ціла низка норм, що регулюють правовідносини в окресленій сфері.

Так ст. 281 ЦК передбачає право на життя, ст. 282 - право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю, ст. 283 - право на охорону здоров'я, ст. 284 - право на медичну допомогу, ст. 285 - право на інформацію про стан свого здоров'я, ст. 286 - право на таємницю про стан свого здоров'я, ст. 287 - права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я, ст. 290 - право на донорство, ст. 293 – право на безпечне для життя і здоров'я довкілля [2].

Окрім того, пацієнт за своєю правовою сутністю є споживачем лікарських засобів та медичних послуг, тому на нього поширюються норми Закону України «Про захист прав споживачів», що є джерелом саме цивільного права. Інша справа, що наразі немає спеціального нормативного акту, що захищав би права пацієнта та враховував медико-фармацевтичну специфіку даних правовідносин.

Спеціальні закони в сфері охорони здоров'я мають також безліч цивільно-правових понять, головним серед яких, вважаємо є поняття медичної послуги.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (далі – Основи), послуга з медичного обслуговування населення (медична послуга) - послуга, що надається пацієнту закладом охорони здоров'я або фізичною особою - підприємцем, яка зареєстрована та одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та оплачується її замовником [3].

З даного визначення випливає наявність цивільно-правових відносин між виконавцем (заклад охорони здоров'я або фізична особа – підприємець) та пацієнтом (фізична особа).

Відповідно до ст. 8 «Особливості договорів про медичне

обслуговування населення за програмою медичних гарантій» вже прийнятого Верховною Радою проекту Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», такий договір має подвійну, як господарсько-правову, так і цивільно-правову природу [4].

Цим же проектом передбачено електронну систему охорони здоров'я, що визначається як інформаційно-телекомунікаційна система, що забезпечує автоматизацію ведення обліку медичних послуг та управління медичною інформацією шляхом створення, розміщення, оприлюднення та обміну інформацією, даними і документами в електронному вигляді, до складу якої входять центральна база даних та електронні медичні інформаційні системи, між якими забезпечено автоматичний обмін інформацією, даними та документами через відкритий програмний інтерфейс [4]. Вважаємо, попри певну недосконалість та ризики несанкціонованого доступу, це є необхідною новелою побудови сучасної системи охорони здоров'я. Однак в цьому контексті хотілося б удосконалити правові механізми захисту прав в сфері охорони здоров'я шляхом розробки і впровадження в діяльність експертних установ та судів спеціалізовану електронну програму, що містила б необхідний масив інформації у вигляді нормативно-правових актів та медико-технологічних документів, яка б була здатна вирішувати конкретні цивільні справи в сфері охорони здоров'я.

Таким чином, цивільні правовідносини займають вагоме місце в структурі правовідносин в сфері охорони здоров'я та потребують подальшого удосконалення механізму свого правового регулювання, що особливо стосується захисту та реалізації прав суб'єктів вказаних правовідносин.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254 к/96-ВР](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%20к/96-ВР)
2. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran1538#n1538>.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон від 19.11.1992 № 2801-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
4. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: проект Закону від 10.04.2017 № 6327 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61566.

Алфьорова Тетяна Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпровського гуманітарного університету

ПІДСТАВИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Трудова дисципліна є однією з важливих передумов підвищення продуктивності праці, встановлення безпечних та нормальних умов праці, що сприяє захисту прав та інтересів державних службовців. Саме тому, при виявленні факту порушення трудової дисципліни, можуть застосовуватись заходи як загальної, так і спеціальної дисциплінарної відповідальності.

Дослідженням проблемних питань щодо підстав дисциплінарної

відповідальності державних службовців займалися такі науковці як: О.М. Бандурка, В.С. Венедиктов, П.І. Гнатенко, В.М. Калашникова, П.Д. Пилипенко, В.І. Прокопенко, В.Г. Ротань, В.І. Щербина ті ін.

Проте, незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених цій тематиці, питання підстав дисциплінарної відповідальності державних службовців й досі залишаються актуальними.

Підстава дисциплінарної відповідальності у позитивному праві формалізована по-різному. В межах загальної дисциплінарної відповідальності яскраво виражена концепція загального делікту: визначено загальний склад дисциплінарного правопорушення – «порушення трудової дисципліни» (ч. 1 ст. 147 КЗпП України[1]) та склади дисциплінарних правопорушень, які допускають застосування дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення (пункти 3, 4, 7, 8 ст. 40 п.1 ст.41 КЗпП України[1]; п. 22 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» [2]).

Вважаємо, що слід погодитися із пропозицією Л.Ю. Прогонюк надати в статті, що встановлює перелік дисциплінарних стягнень, вичерпного переліку дисциплінарних проступків, за які можливе застосування дисциплінарного звільнення. Статтю 362 проекту ТК України слід доповнити нормою такого змісту: «Звільнення як дисциплінарне стягнення допускається з підстав, передбачених частиною 1 та пунктом 1 частини 2 статті 92 цього Кодексу» [3, с.36].

На нашу думку, необхідно наголосити на те, що зазнали змін формулювання деяких підстав дисциплінарного звільнення: 1. змінився критерій систематичності невиконання або неналежного виконання працівником трудових обов'язків без поважних причин. Проект ТК України пропонує систематичним вважати невиконання або неналежне виконання трудових обов'язків працівником, до якого щонайменше двічі протягом року застосовувалося дисциплінарне стягнення та на день порушення ці стягнення не знято. Вважаємо в цілому позитивним таку зміну.

Водночас викликає занепокоєння вказівка на те, що «на день порушення ці стягнення не знято». Із тексту статті не можна однозначно встановити, вимагається для звільнення за цією підставою наявність двох чи одного з двох попередніх незнятих стягнень. Незрозуміло також, чи можливо застосувати звільнення, якщо працівник протягом року мав більше двох стягнень, частина з яких на момент вчинення останнього проступку була знята.

2. запроваджено можливість дисциплінарного звільнення за грубі порушення норм з охорони праці (п. 5 ч. 1 ст. 92 проекту ТК України[4]). Вважаємо, слід визнати цю зміну позитивною, адже таким чином налагоджено більш тісний та ефективний зв'язок інституту охорони праці з інститутами трудо-правової відповідальності[5], принаймні частково перекрито брак спеціального забезпечення правовим примусом належного дотримання і виконання норм щодо охорони праці. Знайшли в законопроектній роботі пропозиції щодо посилення дисциплінарної відповідальності за порушення норм з охорони праці[6, с. 46].

Що стосується підстав спеціальної дисциплінарної відповідальності, то в законодавстві спостерігається тенденція до розширеного розуміння дисциплінарного проступку та більш детального опису складів дисциплінарних проступків.

Так, чинний Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 [7] встановлює, що «дисциплінарні стягнення застосовуються до державного службовця за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, а також порушення правил етичної поведінки та інше порушення службової

дисципліни (ч. 1 ст. 64). Фактично тут подано визначення поняття дисциплінарного проступку державного службовця. Його значним недоліком є відсутність вказівки на вину як необхідний елемент складу дисциплінарного проступку.

В Законі України «Про державну службу» [7] закріплено вичерпний перелік підстав застосування дисциплінарного звільнення. Відповідно до ч.1 ст. 65 цього Закону, підставою застосування дисциплінарного звільнення є вчинення державним службовцем дисциплінарного проступку, зазначеного в частині 2 статті 65 цього Закону.

Таким чином, за 9 із 14 проступків, встановлених ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу», можуть бути підставою дисциплінарного звільнення, з них за 8 проступків можливе дисциплінарне звільнення за одиничний проступок, і ще за один проступок можливе звільнення за умови вчинення систематично (повторно протягом року). Виникає закономірне питання про неможливість дисциплінарного звільнення за незгаданим пунктом 6 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу» від 17.11.2011 № 4050-VI[8] («недотримання правил внутрішнього службового розпорядку»). Якщо буквально тлумачити у взаємозв'язку статті 65 та 66 Закону України «Про державну службу», можна прийти до висновку, що звільнення за друге та наступні порушення державним службовцем правил внутрішнього службового розпорядку є неможливим. Єдиним виходом вбачається застосування до державного службовця, який має дисциплінарне стягнення, дисциплінарне стягнення, що є більш суворим, ніж попереднє. Керуючись цією позицією, за кожне наступне порушення правил внутрішнього службового розпорядку можна застосовувати послідовно зауваження або попередження про неповну службу відповідності. Тобто, державного службовця, керуючись цією нормою, не може бути звільнено за четверте або п'яте порушення правил внутрішнього службового розпорядку. Вважаємо, такий підхід не можна визнати задовільним, оскільки видається занадто поблажливим підходом, враховуючи, що в межах загальної дисциплінарної відповідальності можливе звільнення уже за другий (КЗпП України) або третій (проект ТК України) будь-який дисциплінарний проступок.

Отже, пропонується ч. 5 ст. 66 Закону України «Про державну службу» доповнити, виклавши в такій редакції: «Звільнення з посади державної служби є винятковим вином дисциплінарного стягнення і може бути застосоване лише в разі вчинення дисциплінарних проступків, передбачених пунктами 1, 3, 7, 9-11, 13, 14 частини другої статті 65 цього Закону, а також вчинення систематично (повторно протягом року) дисциплінарного проступку, передбаченого пунктами 6, 12 частини другої статті 65 цього Закону».

Бібліографічні посилання:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971 – додаток до № 50. – ст. 375
2. Про практику розгляду судами трудових спорів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 № 9 // Дебет-Кредит (Галицькі контракти). – 2008. – № 29. – стор. 279.
3. Прогонюк Л.Ю. Щодо порядку звільнення працівника за систематичне невиконання трудових обов'язків // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО». Випуск 18, 2012 р. С. 35–44.

4. Проект Трудового кодексу України № 1658 від 27.12.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=53221&pf35401=322609>
5. Обушенко О. М. Співвідношення інституту охорони праці з іншими інститутами трудового права України / О. М. Обушенко // Публічне право. – 2013. – № 2 (10). – С. 227–233
6. Чумак О. О. Особливості припинення трудового договору за порушення правил охорони праці / О. О. Чумак // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Право». – 2010. – Вип.. 14. – С. 42–47.
7. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 4, ст.43
8. Лежнева Т. М. Санкції в трудовому праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Т. М. Лежнева. – Харків, 2013. – 195 с.
9. Яшина Ю. В. Актуальні проблеми дисциплінарної відповідальності державних службовців України / Ю. В. Яшина // Вісник Академії митної служби України. Серія: «Право». – 2013. – № 1 (10). – С. 64–69.

Воронова Ольга Васильевна,
заведуюча кафедри громадянського,
адміністративного і фінансового права
Інституту права ім. В. Сташиса КПУ

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ БРАЧНОГО ДОГОВОРА КАК ПРАВОВОГО ИНСТИТУТА

Брачный договор, без сомнения, является одним из древнейших правовых институтов. В течение столетий посредством брачных договоров закреплялись права супругов на имущество, устанавливался порядок его раздела и передачи по наследству, определялись условия ответственности супругов по общим и личным долгам.

Наиболее древним образцом брачного договора считается Кетубехс (Ketubahs), которому более двух тысяч лет. Это первый из обнаруженных договоров, содержащий положения об условиях раздела имущества супругов на случай развода. Моисеево-раввинское право древних евреев признавало совершение брачного договора необходимым условием заключения брака и предписывало ему письменную форму (отсюда и название такого договора - «кетуба», от «kethuba» - письмо). По такому договору муж обязывался содержать и прилично кормить свою жену, сохранять ее приданое и т.д. [1, с. 7]

Имущественные договоры, которые в той или иной форме сопровождали и скрепляли брак, заключались во многих странах древнего мира. В Вавилоне женщина могла заключать специальный договор со своим будущим мужем, лишавшим его права закладывать ее за долги [2, с. 69]. У древних римлян брачные договоры в первую очередь заключались в так называемых «браках без мужней власти» («sine manu»), которые предоставляли женщине значительную имущественную свободу и рассматривали ее как равноправного брачного партнера. Основное содержание брачных договоров в Риме составляли соглашения относительно приданого невесты [3, с. 543]. Однако это могли быть и другие соглашения, например, о подарках к бракосочетанию; о возмещении (путем стипуляции

или внесения задатка) на случай, если помолвка по вине одной из сторон не приведет к заключению брака и др. [4, с. 105]

В Европе заключение брачных договоров известно как минимум со средних веков. Брачные договоры, как правило, заключались в день помолвки (обручения), т.е. при достижении сторонами соглашения о заключении в будущем брака. Если стороны договаривались о браке, они сразу же оговаривали и имущественные его аспекты. Иногда это осуществлялось ранее - до помолвки при сватовстве (если они разделялись). В ряде мест Испании «официальное сватовство фактически сводилось к выработке условия для подписания брачного контракта; реже имущественное соглашение выделялось в самостоятельный этап и могло совершаться за неделю и даже накануне свадьбы (в Ла Манче), однако в любом случае лишь его утверждение обеими сторонами означало их санкцию на брак» [5, с. 149].

Как свидетельствуют этнографические данные, в Португалии такие договоры заключались письменно, у немецких народов подписывались родителями жениха и невесты и скреплялись рукобитием (рукопожатием). В различных областях Австрии и Франции удачная помолвка заканчивалась подписанием брачного договора у нотариуса. А в Нидерландах условия договора записывались на пергаменте и скреплялись печатями обеих семей [5, с. 77, 171, 188, 222]. У мусульман пред брачные или брачные договоры (в них определялось количество и состав имущества, которое жених передает невесте в качестве свадебного подарка) свидетельствовал мулла, выполнявший функции нотариуса и получавший за это гонорар и подарок от жениха.

Широкое распространение брачные договоры получили среди украинского населения. Уже во времена Литовско-Русского княжества «главное место в браках принадлежало не церковному венчанию, а договорам при вступлении «в состояние малжонское». Основу заключения брака на землях Украины в течение XVI-XIX столетий составлял договор (зговир, змовини, згода), который заключался между родителями и родственниками каждой стороны. Как правило, имущественные аспекты будущей семейной жизни молодых обсуждались при сватовстве (сватанье, заручинах, сговоре). Как отмечает П. Дашкевич, «во время сватанья предбрачный договор разрабатывается во всех деталях: определяется, пойдет ли жених «в приимы», или невесту возьмет к себе, условливаются о приданом, обмениваются подарками и назначают день свадьбы». Важным этапом сватовства был осмотр хозяйства молодого, так называемые «оглядини» (розглядини, обзорини, печеглядини), которые при позитивном развитии отношений завершались брачным договором [6, с. 172].

Брачный договор вначале заключался устно, а начиная с XVII столетия - в письменной форме (это относилось, в первую очередь, к случаям, когда в качестве приданого стороны получали земельные участки). Постепенно письменная форма брачного договора стала обязательной. Договор фиксировался соответствующими документами, которые назывались «шлюбними» или «виновними листами». В этих договорах, наряду с общим соглашением о браке, оговаривались условия о размере приданого невесты, которое состояло из «скрини», «худоби» и взноса жениха - так называемого «вина» или «привинка», а также о взносе родителей жениха и невесты.

Официальное законодательство хотя и не регламентировало условия заключения брачных договоров, тем не менее разрешало супругам вступать между собой во все незапрещенные сделки. А. Вормс, например, писал, что «супруги могут заключать друг с другом, до вступления и состоя в браке... договоры, известные другим системам права в пределах Империи (польскому

праву, остзейскому праву) под названием «предбрачных» или «брачных» договоров». Это могли быть договоры о владении недвижимостью, о судьбе приданого, рядные записи и др. В обязательном порядке в Российской империи особые брачные договоры заключались в случаях, когда в брак вступали лица Императорского дома (ст. 189, 190 Основного государственного закона, 1906 г.) [1, с. 14].

Революционные изменения отношений собственности, в том числе и в семейной сфере, стали отличительной чертой послеоктябрьского периода развития общества. Брачный договор просто не вписывался в структуру складывающегося в то время жесткого, императивного регулирования семейных отношений, в связи с чем и не был принят, а позднее стал своеобразным олицетворением враждебного социалистическому строю прагматического буржуазного духа в сфере семьи и брака. С учетом тотальной политизации всей социальной жизни того времени возможность предоставления супругам права самостоятельно определять свои имущественные интересы была недопустимой [7, с. 97].

Из литературы можно узнать разнообразные данные, связанные со вступлением в брак: о брачности, составе семей, выборе брачного партнера, ориентации молодых людей на семейную жизнь, о значении согласия родителей на вступление в брак и т.п., однако никакой информации об имущественных аспектах брака, не говоря уже о каких-либо договорах имущественного характера, связанных с его заключением, нет. Предполагалось, видимо, что население, в целом не отягощенное значительными имущественными ценностями, может вступать в брак, не оговаривая имущественные стороны будущей семейной жизни [8, с. 71].

Кодификация семейного законодательства 1969г. не изменила и не могла изменить сложившегося положения в отношении брачного договора.

В начале 90-х годов в Украине, как и в других постсоветских странах, была провозглашена ориентация на рыночное хозяйство, восстановлена частная собственность, в том числе и на землю, сняты многие ограничения в отношении объектов собственности. Своеобразной вехой в этом ряду можно назвать введение в семейное законодательство института брачного контракта. Законом Украины от 23 июня 1992 г. «О внесении изменений и дополнений в Кодекс о браке и семье Украинской ССР» в КоБС Украины была внесена ст. 271 - «Право супругов на заключение брачного контракта». С этого момента брачный договор впервые получил свое юридическое «оправдание». Вместе с тем, закрепление этого института в законе не повлекло быстрого его внедрения в практику и в течение ряда лет количество заключаемых договоров было незначительным, что, в принципе, является вполне закономерным.

СК Украины вступил в действие с 1 января 2004г. параллельно с новым ГК Украины, это дало возможность в полной мере использовать традиционные гражданско-правовые конструкции договорного права в процессе применения положений СК Украины о брачном договоре.

Нормы, регулирующие отношения, связанные с заключением брачного договора, определяют порядок заключения брачного договора, срок его действия, основное содержание, а также основания прекращения брачного договора и признания его недействительным.

Подводя итог, можно отметить, что брачный договор имеет многовековую традицию, использовался как своеобразный гибкий механизм, позволяющий бесконфликтно и справедливо решать вопросы устройства семейной жизни. Для нашей страны брачный договор - это поистине «хорошо забытое старое». В свое время он являлся неотъемлемым элементом брачного

поведення наших предков, позднее в силу различных обстоятельств был вытеснен из социальной жизни. Сегодня институт брачного договора закреплен в законодательстве, постепенно расширяется и сфера его практического применения, так как расширяет сферу инициативного поведения людей в семье и предоставляет им возможность строить свои семейные отношения исходя из собственных интересов и представлений о справедливости.

Библиографические ссылки:

1. Жилинкова И.В. Брачный договор / И.В. Жилинкова. – Харьков: Ксилон, 2005. – 176 с.
2. История государства и права зарубежных стран / З.М. Черниловский – М.: Юристъ, 1996. – 576 с
3. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. – М.: Зерцало, 1997. – 608 с
4. Пухан И. Римское право /под. ред. В.А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – 411 с.
5. Брак у народов Западной и Южной Европы. – М.: Наука, 1989. – 248 с.
6. Українська минувшина. Ілюстрований етнографічний довідник. Київ: Либідь, 1994. – 256 с.
7. Ворожейкин Е.М. Семейные правоотношения в СССР / Е.М. Ворожейкин. – М.: Юрид.лит., 1972. – 336 с.
8. Семейный быт народов СССР. – М.: Наука, 1990. – 520 с.

Чорноус Олена Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового та
господарського права факультету № 2
Харківського національного університету
внутрішніх справ

СТРАХОВИЙ СТАЖ ЯК ПІЛСТАВА ДЛЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕНСІЇ

Понад 20 років в Україні тривають спроби провести пенсійну реформу. Проте результат поки що не втішний. У прагнучих українців немає жодних стимулів платити пенсійні внески: хронічно дефіцитний Пенсійний фонд, що тисне на держбюджет: при цьому Україна витрачає на пенсії чи не найбільше за всіх в світі (в відсотках до ВВП), і до недавнього часу мала дуже високі «трудові полатки», стимулюючи бізнес до відходу в тінь. Здійснення реформи ускладнюється чималою наявністю об'єктивних та суб'єктивних факторів, зокрема таких, як складна демографічна ситуація, розбалансованість бюджету, високий рівень тіньової економіки, політичний популізм. По завершенню революції Гідності ми спостерігаємо нову хвилю спроб вдосконалити існуючу пенсійну реформу, яка здійснюється в умовах пильної уваги з боку світової спільноти, в першу чергу – МВФ, а також в умовах жорсткої політичної конкуренції.

Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9.07.2003 № 1058-IV (далі – Закон № 1058), який набув чинності з 1 січня 2004 року, вводиться нове поняття - «страховий стаж» [1]. З цього часу поняття «трудова стаж» замінюється поняттям «страховий стаж» та є одним із основних факторів, що впливають на розмір майбутньої пенсії та на можливість її отримання взагалі.

Під страховим стажем, відповідно до ст.1 Закону № 1058, розуміють період (строк), протягом якого особа підлягала державному соціальному страхуванню, якою або за яку сплачувався збір на обов'язкове державне пенсійне страхування згідно із законодавством, що діяло раніше, та/або підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і за який сплачено страхові внески [1].

Відповідно до запропонованої урядом реформи, пенсійний вік підвищуватися не буде і залишається на рівні 60 років для людей, які матимуть страховий стаж 25 років. Натомість змінюються вимоги до трудового стажу, тобто того періоду, за який людина, або її роботодавець сплачували страхові внески до Пенсійного фонду України. Наразі право на пенсію за віком мають ті, кому виповнилося 60 років. При цьому в законі зазначається, що ці особи повинні мати страховий стаж 15 років. До кінця 2017 року мінімальний страховий стаж для виходу на пенсію залишається незмінним – 15 років.

Але уже з 1 січня 2018 року право на призначення пенсії матимуть ті, у кого буде 25 років страхового стажу. Надалі він з кожним роком буде збільшуватися на 1 рік. І в 2028 році має сягнути 35 років. Так, мінімальний розмір пенсії за віком буде нараховуватися за наявності страхового стажу в чоловіків – 35 років, у жінок – 30 років.

Отже на сьогодні мова йде про збільшення страхового стажу. Що це означає? Припустимо, ви наближаєтеся до пенсійного віку, однак необхідного страхового стажу у вас немає. Щоб не отримувати мінімалку, ви будете змушені допрацювати стільки років, скільки у вас не вистачає. Навіть незважаючи на те, що згідно із законом вже можете вийти на пенсію. Тобто доведеться добирати необхідний страховий стаж, щоб пенсію вам нараховували за звичайним коефіцієнтом. Отож фактично, збільшення страхового стажу - це не що інше, як приховане підвищення пенсійного віку.

Отже, пенсійний вік залишається на рівні 60 років для осіб, які мають страховий стаж 25 років. Але є люди, які не мають стажу роботи. І це велика проблема. Такі люди матимуть можливість виходу на пенсію в 63 роки, а якщо у людей є менше 15 років стажу або 15, то, відповідно, 65. Підвищення страхового стажу з 15 до 25 років це, фактично, додаткові 10 років, які людина повинна заробити чи «придбати», як зазначається в новому Законі [1].

Так, трудовий стаж до 1 січня 2004 року зараховується як страховий стаж. Для того, щоб до страхового стажу було зараховано один робочий місяць, сума внеску до Пенсійного фонду повинна бути не меншою, ніж та, що обчислена із мінімальної заробітної плати, тобто не менше розміру мінімального страхового внеску.

Період відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, отримання виплат за окремими вилами загальнообов'язкового державного соціального страхування, крім пенсій всіх видів (за винятком пенсії по інвалідності), включається до страхового стажу як період, за який сплачено страхові внески виходячи з розміру мінімального страхового внеску.

Навчання в вишому навчальному закладі до 1 січня 2004 року зараховується до трудового стажу і автоматично стає страховим стажем. Після цієї дати період навчання до страхового стажу не зараховується, оскільки навчальний заклад не сплачує страхові внески за студента. Цей період може бути зарахований до страхового стажу за умови добровільної сплати страхового внеску не пізніше 20-го числа кожного місяця.

Орієнтовний розмір внеску на даний час складає 450 гривень (37% x 1218 грн.).

Страховий стаж обчислюється територіальними органами Пенсійного фонду за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку, а за періоди до впровадження системи персоніфікованого обліку - на підставі документів та в порядку, визначеному законодавством, що діяло раніше.

Страховий стаж обчислюється в місяцях. Неповний місяць роботи зараховується до страхового стажу як повний місяць за умови, що сума сплачених за цей місяць страхових внесків є не меншою, ніж мінімальний страховий внесок.

Якщо сума сплачених за відповідний місяць страхових внесків є меншою, ніж мінімальний страховий внесок, цей період зараховується до страхового стажу як повний місяць за умови здійснення відповідної оплати. В окремих випадках для підтвердження страхового стажу застрахованої особи крім трудової книжки потрібні додаткові документи, що підтверджують періоди, впродовж яких застрахованою особою страхові внески не сплачувались, але які відповідно до законодавства про соціальне страхування, зараховуються до страхового стажу: а) довідки з попередніх місць роботи працівника про заробітну плату, з якої сплачувались страхові внески до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати праездатності; листки непраездатності; б) відомості про нарахування допомоги по тимчасовій непраездатності та вагітності та пологах із зазначенням періодів, за які надавалися страхові виплати; в) накази про надання відпустки по догляді за дитиною до досягнення нею трирічного віку; г) довідки про періоди одержання виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Цікавим є той факт, що в Україні на сьогоднішній момент близько 20 тисяч осіб пенсійного віку не отримують пенсії через відсутність у них мінімально необхідного 15-річного страхового стажу [2].

Глава Міністерства соціальної політики А.О. Рева в одному із своїх інтерв'ю відзначив, що про це мало хто говорить і мало хто знає. В Україні є майже 20 тисяч осіб, які не отримують пенсію, будучи людьми пенсійного віку. Їм не сплачується пенсія, їм платиться спеціальна допомога, яка сплачується особі, яка не має права на пенсію [3]. Не важко уявити, яким чином може змінитися такий показник, враховуючи новації сучасного етапу реформування пенсійної системи України.

Бібліографічні посилання:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
2. Рева А.О. 20 тис. українських пенсіонерів не отримують виплати / А.О. Рева // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newsjs.com/url.php?p=http://glavcom.ua/news/20-tis-ukrajinskih-pensioneriv-ne-otrimuyut-viplati-reva-430264.html>.
3. Рева А. У Мінсоцполітики розповіли, скільки українців нге отримують пенсії через нестачу стажу / А. Рева // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/minsotspolitiki-rasskazali-skolko-ukraintsev-1502282881.html>.

Межевська Лілія Володимирівна,
старший викладач кафедри цивільно-
правових дисциплін Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЛУЖБОВО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Під правовим регулюванням службово-трудових відносин розуміється здійснюваний в межах суспільства і держави за допомогою норм права вплив на поведінку учасників службово-трудових відносин з метою упорядкування, виникнення, розвитку й припинення останніх. У свою чергу, механізм правового регулювання службово-трудових відносин – це система юридичних засобів, за допомогою яких досягаються цілі правового регулювання службово-трудових відносин [1, с. 297-301]. При врегулюванні службово-трудових відносин, що виникають у сфері відсторонення від роботи осіб, які виконують функції держави, застосовуються норми адміністративного та трудового законодавства. Причому вони фактично взаємодіють один із одним, що забезпечує належне виконання покладених на уповноважених осіб в межах реалізації функцій держави обов'язків. В. М. Лебедев підкреслює, що «адміністративне право субсидіарно використовує норми трудового права для організації ефективної роботи органів виконавчої влади» [50, с.37].

Не зважаючи на те, що діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, як правило, регулюється окремими законодавчими чи спеціальними підзаконними (положеннями, інструкціями) актами, при цьому відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який б встановлював загальні засади правового регулювання трудової діяльності осіб, які виконують функції держави в Україні. Втім є спеціальні законодавчі акти, які регулюють загальні питання службово-трудової діяльності окремих категорій осіб, які виконують функції держави, в тому числі і порядку їх відсторонення від роботи.

Серед нормативно-правових актів, що регулюють порядок відсторонення від роботи осіб, які виконують функції держави, найвищу юридичну силу мають Закони України, які можуть бути поділені на кодифіковані та некодифіковані.

До кодифікованих законів України віднесено Конституція України, що визначає основні засади реалізації конституційних прав людини, в тому числі і права на працю, Кодекс законів про працю України [51] (втім, 5 листопада 2015 року прийнятий за основу проект Трудового кодексу України (реєстр. № 1658). поланий на розгляд робочою групою народних депутатів на чолі з В. Б. Гройсманом, строк доопрацювання якого поки що не визначено, Кодекс України про адміністративні правопорушення [52], Кодекс адміністративного судочинства, Кримінальний процесуальний кодекс України [53], Цивільний процесуальний кодекс України [54].

Серед звичайних некодифікованих Законів України, норми яких визначають особливості відсторонення від роботи осіб, які виконують функції держави, виділяються ряд Законів України, які мають загальний характер правового регулювання і застосовуються до всіх категорій таких суб'єктів: «Про запобігання корупції»: «Про очищення влади»: «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [55]; «Про захист персональних даних» [56] та інші.

Наведена вище сукупність законодавчих нормативних актів, прийнятих Верховною Радою України, встановлює загальні правові засади

відсторонення від роботи осіб, які виконують функції держави.

Нижчий рівень правового регулювання відсторонення від роботи осіб, які виконують функції держави, мають підзаконні нормативно-правові акти.

Нормативно-правове регулювання відсторонення від роботи осіб, які виконують функції держави здійснюється, зокрема, Указами Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, а також нормативними актами Міністерств, служб, агентств, комітетів та інших органів державної влади та місцевого самоврядування, а також наказами Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України та інших суб'єктів публічної адміністрації.

Необхідно підкреслити, що виходячи з повноважень Президента України, нормативні акти, що ним приймаються, носять переважно вказівний характер і обмежуються встановленими строками для виконання зобов'язаними суб'єктами.

Отже, порядок відсторонення від роботи осіб, які виконують функції держави, в цілому передбачається окремими Постановами Кабінету Міністрів України, які мають підзаконний характер. Крім того варто відзначити, що задекларовано необхідність прийняття ряду законодавчих актів, зокрема, Дисциплінарного статуту Національної поліції України, Дисциплінарного статуту Державної митної служби України та інших, однак станом на 1 січня 2017 року не розроблено навіть проекти таких нормативно-правових актів. Відтак маємо ситуацію, коли питання визначення особливостей реалізації порядку відсторонення від роботи працівників ряду правоохоронних органів залишається поза правовим полем. Ця проблема вимагає нагального вирішення.

Бібліографічні посилання:

1. Іншин М.І. Механізм правового регулювання державної служби / М. І. Іншин // Форум права. – 2009. – №3. – С. 297-301.
2. Лебедев В. М. Трудовое право. Проблемы общей части. / В. М. Лебедев. – Томск : Томск. гос. ун-т, 1997. – 37 с.
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. / Верховна Рада УРСР // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50. – Додаток.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 р. / Верховна Рада УРСР // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст.88.
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст.492.
7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 50-51. – Ст.2057.
8. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРЕДСТАВНИЦТВА ТА ПОСЕРЕДНИЦТВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

У стрімких сучасних умовах життя, з огляду на завантаженість людини у соціальній та професійній сферах, високих вимог до рівня правосвідомості для реалізації та захисту своїх прав, досить часто виникає потреба залучені до реалізації її цивільних прав та обов'язків інших осіб – представників. Така необхідність є абсолютною, якщо мова йдеться про реалізацію та захист прав і обов'язків малолітніх, неповнолітніх дітей, недієздатних та обмежено дієздатних фізичних осіб. Потреба в представництві особливо гостро стоїть й для юридичних осіб, чия дієздатність може бути реалізована лише опосередковано – кваліфікованим представником. Належне правове регулювання інституту представництва в цивільному праві дозволить ефективно використовувати його можливості, а відповідно, забезпечить належний рівень охорони прав та законних інтересів усіх учасників цивільних правовідносин.

Представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені довгої сторони, яку вона представляє (ч. 1 ст. 237 ЦК України). Дані правовідносини належать до, так званих, фидуціарних (довірчих) правовідносин.

Таким чином, *представник* вчиняє правочин (правомірну, цілеспрямовану, юридичну дію) замінюючи особу, яку він представляє, однак діє від її імені.

Не відноситься до представництва і не називають представником особу, яка хоч і діє в чужих інтересах, але від власного імені. Тому норми щодо представництва не можуть прямо поширюватись на правовідносини комісії (гл. 69 ЦК України), управління майном (гл. 70 ЦК України). Тільки за аналогією можуть застосовуватись норми щодо представництва до агентських правовідносин, що є предметом регулювання гл. 31 Господарського кодексу України [1, с.174-175].

Вищезазначені характеристики представника є обов'язковими й дозволяють відокремити даного суб'єкта від подібних - *посередників*.

Метою посередництва є укладання правочину між зацікавленими сторонами. *Маклер* - це особа, яка професійно займається посередництвом при укладанні різних правочинів (купівлі-продажу товарів, цінних паперів, страхування тощо). Маклер, як правило, виступає відносно сторін як незалежний посередник, хоча й діє за рахунок коштів клієнтів і за дорученням. Оскільки він як посередник представляє інтереси обох сторін, то й відповідає за свої дії перед кожною стороною.

Посередник сам не укладає правочинів для сторони, він тільки фактично бере участь в її укладанні: готує проект договору, надсилає його зацікавленим сторонам або допомагає їм зустрітися, бере участь у попередніх розмовах, що не мають юридичного змісту. Інколи функції торгових маклерів виконують *брокери*. Та ні маклери, ні брокери не можуть розглядатись як представники, звичайно, окрім тих випадків, коли з маклерськими чи брокерськими конторами укладено договір доручення.

Комерційний посередник (необхідно відрізнити від комерційного представника) лише сприяє укладенню правочину, але сам його не укладає.

Не є представниками *посильні, кур'єри*, тобто ті особи, які лише виконують функції передачі листа, телеграми, проекту договору, іншої інформації. На відміну від представника, посильний своєю волею не бере участі у встановленні визначених юридичних наслідків. Він лише передає вже фактично виражену волю особи, відображену в тексті документа. Тобто він виступає не як юридичний, а як фактичний учасник відносин.

Роль посередника припиняється саме там, де фактичні дані набувають юридичного змісту. Волевиявлення щодо укладання правочину надходить не від нього, а від особи, яка зацікавлена цей правочин укласти. Посередник повноважень на укладання правочину не має. Його обов'язок полягає в тому, щоб знайти, звести осіб, які зацікавлені, ознайомити їх з можливістю укладання правочину, його умовами та змістом.

Відрізняються від представника й інші особи, які, не виражаючи самостійної волі, надають фактичні послуги, допомагають особі виразити свою волю й виконати необхідні дії: перекладач, тлумач, особа, яка підписує правочин за неписьменного чи за особу, яка через фізичний стан не може поставити свій підпис [2, с. 226-227].

Таким чином, основні критерії для відмежування представництва від посередництва, що виділяються в науці цивільного права, наступні:

1) представник шляхом власного волевиявлення вчиняє правочин замість особи, яку він представляє. Посередники не замінюють особисту діяльність тих, кому вони сприяють. Їхні дії самі по собі не викликають встановлення правового відношення між контрагентами. Відповідно, звичайний посередник не має повноважень і діє від власного імені. Якщо посередник діє від імені іншої особи, він виступає вже не як посередник, а як представник;

2) посередник, на відміну від представника, захищає інтереси не одного, а одразу обох контрагентів, а також суспільні інтереси.

3) звичайне посередництво застосовується лише при укладанні правочинів у сфері цивільного обігу між дієздатними особами. Сфера застосування представництва ширша: через представника можливим є як придбання, так і реалізація майнових і немайнових цивільних прав і обов'язків. Крім того, як особа, яку представляють, може виступати і недієздатна особа [3].

Зважаючи на вищесказане, слід наголосити на тому, що інститут посередництва має суттєві відмінності від представництва, які слід враховувати при визначенні характеру взаємовідносин між учасниками цивільних правовідносин. Метою посередництва є сприяння контрагентам у вчиненні ними правочину, в той час як представництво дозволяє представнику замість одного з контрагентів вчинити правочин. Різний рівень занурення в цивільні правовідносини не єдине що відрізняє дані інститути, але навіть це свідчить про різний підхід у їх регулюванні, масштаби правових наслідків їхнього застосування, а отже й важливість відмежування даних інститутів цивільного права для належного забезпечення прав та інтересів учасників цивільних правовідносин.

Бібліографічні посилання:

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України./ За заг. ред. Бобрика В.І. – К.: «Центр учбової літератури». 2016. – 784 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина / За редакцією професорів І.А. Бірюкова і Ю.О.Заїки. – К.: Алерта, 2014. – 510 с.
3. Харитонов Є.О., Старцев О. В. Цивільне право України: Підручник. –К.: Вид-во «Істина», 2007. // [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://westudents.com.ua/glavy/72734-predstavnitstvo-zvichayne-poserednitstvo.html>

Кобзар Тетяна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ КРЕДИТУВАННЯ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Активізація та результативність економічних реформ в Україні залежать головним чином від належного фінансування пріоритетних напрямів соціального й економічного розвитку держави. В умовах обмеженості бюджетних коштів важлива роль у виконанні цього завдання відводиться мобілізації ресурсів міжнародних фінансових організацій (МФО) та донорів міжнародної технічної допомоги. Одним зі стратегічних завдань у цьому контексті є вдосконалення інструментів, видів та форм залучення зовнішніх ресурсів, і насамперед упровадження нових механізмів поєднання кредитних ресурсів МФО й грантових ресурсів донорів та розширення участі вітчизняних виробників і постачальників у реалізації спільних із міжнародними фінансовими організаціями проектів. Ключовим критерієм і орієнтиром доцільності такого співробітництва є результативність використання кредитних ресурсів цих організацій [1, с. 7].

Зауважимо, що на сьогоднішній час Україна на міжнародному кредитному ринку активно співпрацює із провідними МФО, а саме: Світовим банком (це багатостороння кредитна установа, що об'єднує п'ять інституцій, провідною з яких є Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР)); Міжнародним валютним фондом; Європейським банком реконструкції та розвитку; Європейським інвестиційним банком та іншими МФО [4].

Серед основних програм співробітництва, що реалізуються в рамках співпраці України з МФО, можна виокремити такі: 1) залучення кредитів на коротко-, середньо- й довгостроковий періоди; 2) розміщення на міжнародних і внутрішніх фінансових ринках цінних паперів; 3) отримання технічної допомоги, грантів, субсидій, стипендій [2, с. 35].

Найбільшим кредитором України з-поміж міжнародних фінансових організацій є Міжнародний валютний фонд (МВФ). Розпорядником фінансових ресурсів, наданих МВФ, є НБУ. Кредити МВФ надаються Україні у разі виконання українською стороною низки критеріїв ефективності, зокрема: дотримання рівня чистих міжнародних резервів НБУ, відповідних монетарних показників та дефіциту бюджету, досягнення макроекономічної стабільності розвитку, проведення реформ у економічній та політичній сферах тощо. Основним напрямом використання кредитів МВФ було надання кредитів Міністерству фінансів України для обслуговування зовнішнього боргу, фінансування дефіцитів платіжного та торговельного балансів. Формування, у тому числі, завдяки позикам МВФ, валютних резервів НБУ, дозволило підтримувати стабільність національної валюти, успішно провести грошову реформу, ввести з часом повну конвертованість гривні за поточними операціями [4].

Впродовж останніх 20 років кредити МВФ допомагали розв'язувати численні проблеми макроекономічної нестабільності та забезпечували макроекономічне зростання, підтримували стабілізацію банківського сектору,

фінансування імпорту і забезпечення внутрішнього ринку необхідними товарами. Окрім того, кредити виступали індикатором для взаємовідносин з іншими міжнародними фінансовими організаціями та приватними зовнішніми інвесторами.

Однак з іншого боку, існують ризики появи негативних результатів співпраці України з МВФ, а саме: загроза фінансовій безпеці держави, перетворення фінансової системи України на валютно залежну систему від позик МВФ, значне зростання державного боргу, неспроможність сформувати засади довгострокової конкуренто-спроможності національної економіки, загроза суверенітету держави. Негативним також є нав'язування МВФ одностороннього сценарію реформування економіки «країнам третього світу», без врахування їх геополітичних, природно-кліматичних, етнічних та інших особливостей. Умови, які МВФ ставить перед позичальниками, часто підривають національні суверенітети [3, с. 49].

Ще одним потужним кредитором України є Світовий банк. Проекти Світового Банку реалізуються у соціальному, фінансовому транспортному та державному секторах, електроенергетиці, муніципальній інфраструктурі та агропромисловому комплексі.

Найбільшою філією групи Світового банку є Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР). МБРР є стратегічним партнером України в розбудові сучасної ринкової економіки, проведенні необхідних структурних реформ та модернізації державних фінансів. Специфіка співробітництва України з цим банком полягає в домінуванні механізму аналітично-дорадчої підтримки реформ, що обумовлений цільовим характером надання позик у сфері: сприяння транспорту і торгівлі, енергоефективності та енергетичної безпека, комунальних послуг та урядування, охорони здоров'я; розвитку приватного сектора та доступу до фінансування [5].

Загалом, Світовий банк пропонує застосовувати калібрований підхід до фінансової допомоги: так у разі прискорення реформ і поліпшення урядування він декларує можливість збільшення обсягів допомоги. При цьому акцент робиться на наданні інвестиційних позик у тих сегментах, де попередньо був позитивний досвід. Світовим банком дається оцінка можливих результатів поліпшення ділового регуляторного середовища для більш конкурентної й диверсифікованої економіки, вдосконалення інфраструктури підприємницької діяльності, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності в сільському господарстві тощо. Окрім того, Світовий банк може надавати Україні програмні позики на фінансування державного бюджету (підтримку політики розвитку) [2, с. 35].

При цьому слід відмітити, що серед основних проблем співробітництва з МБРР є непрозорість системи відбору кредитних проектів (переважно, на основі «міністерського лобіювання», а не відкритого тендеру або обговорення) та відсутність реальної оцінки ефективності реалізації проектів [3, с. 50].

Зауважимо, що Україна має статус країни-члена Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). Кредитні кошти ЄБРР спрямовуються на підвищення енергоефективності в Україні через впровадження проектів енергозбереження, ядерну безпеку та нові технології вироблення електроенергії. Прогрес у розвитку співробітництва нашої держави з цим банком очевидний. Завдяки цьому національна економіка отримує потужний імпульс, компенсуючи дефіцит довгострокових ресурсів на внутрішньому ринку. Співробітництво України з ЄБРР у державному секторі характеризується помірними темпами розвитку, а умови кредитування та керівні документи банку для кредитування держсектору на сьогодні

залишаються незмінними [1, с. 14-15].

Однак незважаючи на значний позитивний результат співпраці України з ЄБРР, все ж слід визначити й недоліки, зокрема досить тривалий термін затвердження банком кредиту та високий рівень бюрократизму при підготовці кредитної заявки.

Підсумовуючи вище зазначене, хотілося б вказати, що недивлячись на низку організаційних недоліків, міжнародні кредити мають вагоме значення для України, оскільки сприяють покращенню економічного становища держави та її макрофінансових показників, формуванню конкурентного ринкового середовища, стабілізації національної грошової одиниці, активізації інвестиційного процесу, розвитку приватного підприємництва. Окрім того для Української держави актуалізується потреба в поглибленні співпраці із МФО з метою мінімізації несприятливого впливу зовнішнього середовища, а також підвищення стабільності й конкурентоспроможності національних фінансів. При цьому вона має істотний нереалізований потенціал співробітництва з європейськими фінансовими організаціями. Удосконалення фінансових механізмів залучення ресурсів МФО сприятиме забезпеченню національних реформ та європейській інтеграції України.

Бібліографічні посилання:

1. Власюк О. С. Стан та проблеми співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями / О.С. Власюк, Я. Б. Базилук, С. В. Давиденко, Д. Ю. Венцковський // Фінанси України. – 2013. – № 11. – С. 7-22.
2. Колосова В. П. Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями: сучасний стан та перспективи розширення / В. П. Колосова, І. М. Іванова // Фінанси України. – 2014. – № 11. – С. 33-47.
3. Миськів Г. В. Кредити міжнародних фінансових організацій в економіці України / Г.В. Миськів // Фінансовий простір. – 2015. – № 2 (18). – С. 48-53.
4. Співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями // Урядовий портал [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244829807&cat_id=244828922.
5. Стан проектного портфеля МБРР в Україні // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Informatsiino-dovidkoviMaterialiSchodoSpivrobitnistvaZMfo&pageNumber=1>.

Савельєва Марина Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В умовах сьогодення необхідність «поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях» проголошується у Законі України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року [1]. Якість вищої освіти залежить від її

здатності вирішувати проблеми практичної адаптації та трудової реалізації людини, що сприяє забезпеченню інших конституційних прав людини, в тому числі таких як права на достатній життєвий рівень для себе та своїх близьких. Від якості отриманих знань, їх адаптації до вирішення проблем практичного застосування врешті-решт залежить в цілому економічний потенціал країни.

Так, трудова діяльність науково-педагогічних працівників, ефективність її реалізації є тією гарантією, яка має виконувати завдання формування людського потенціалу країни, по суті одне із головних стратегічних завдань, що стоїть перед державою, від реалізації якої залежить в цілому соціально-економічний потенціал України.

Дослідженню загальних засад правового регулювання індивідуальних правових відносин приділяли увагу такі вчені, як Ю. В. Баранюк, Н. Б. Болотіна, В. Я. Бурак, С. М. Синчук та інші вчені. Окремі питання дослідження норм спеціального правового регулювання праці науково-педагогічних працівників здійснено в працях М. І. Гордієнко, В. І. Горєвого, А. М. Куліша, Т. В. Красюк, А. О. Савченко, О. Б. Ткаченка та інших. Однак в умовах реформування вищої освіти з метою дотримання європейських стандартів підготовки працівників постає питання практичного застосування норм про робочий час та його режими, визначення обсягу навантаження тощо.

На рівні міжнародно-правового регулювання оцінка якості освіти визначається нормами Всесвітньої декларації «Вища освіта в ХХІ столітті: підходи та практичні заходи» 1998 року як «багатовимірна концепція, яка повинна охоплювати всі її функції та форми діяльності, серед яких особливе місце має укомплектованість кадрового складу. Важливе значення для підвищення якості відіграє внутрішня самооцінка разом із зовнішньою оцінкою силами незалежних спеціалізованих міжнародних експертів по можливості з дотриманням гласності» [2]. Правове регулювання оцінки якості освітянських послуг в історії України здійснювалося рядом нормативно-правових актів, серед яких виділяється, зокрема Указ Президента України від 12 вересня 1995 р. №832 «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні» [3], нормативними положеннями якого вперше було проголошено необхідність організації фундаментальної освіти з урахування вимог розбудови ринкових економічних відносин.

Якість вищої освіти виходячи з чинної редакції Закону України «Про вищу освіту» повинна оцінюватися залежно від безпосередньо якості наданих освітянських послуг, тобто виходячи з оцінки результатів викладацької діяльності науково-педагогічних працівників [1].

Трудова діяльність науково-педагогічних працівників вищої освіти має поєднувати ознаки викладацької та творчої діяльності. Викладацька діяльність за своєю сутністю відзначається високою складністю, адже вона за своїм обсягом повинна охоплювати сукупність як науково-методичних знань, так і виконання виховної, організаційно-практичної функцій [4, с. 126]. Специфіка творчої праці науково-педагогічних працівників виявляється у неможливості оцінки її ефективності протягом незначного часового відрізка. Результати творчої (наукової, методичної роботи) діяльності, процесу викладання можуть бути належним чином оцінені впродовж 5-10 років вже після надання освітянських послуг. При цьому слід постійно пам'ятати, що головним в цьому процесі є творчий потенціал людини-працівника, який вимагає постійної активації.

Відповідно до статті 58 Закону України «Про вищу освіту» встановлено перелік обов'язків науково-педагогічних, наукових та педагогічних працівників вищого навчального закладу, до ких зокрема, належить : 1)

забезпечення викладання на високому науково-теоретичному і методичному рівні навчальних дисциплін відповідної освітньої програми за спеціальністю, провадити наукову діяльність (для науково-педагогічних працівників); 2) підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності, наукової кваліфікації (для науково-педагогічних працівників) [1]. Реалізація таких обов'язків вимагає додаткових стимулювань. Найбільш дієвим різновидом стимулювання є оплата праці. Враховуючи, що часто реалізація зазначених обов'язків вимагає не лише додаткових затрат часу, а і фінансового забезпечення, вимагається створення умов оплати праці, здатних бути основою для їх впровадження.

Наукова праця вимагає особливих інтелектуальних та психологічних зусиль, вимагає постійного самоствердження та самореалізації, тому без належної підтримки з боку держави, відповідних матеріальних заохочень її реалізація є неефективною або взагалі буде мати формальний характер. Зневажливе ставлення до вирішення цієї проблеми з боку держави буд мати своїм наслідком поступовий процес деградації системи вищої освіти через постійну плінність науково-педагогічних кадрів.

Формування людського капіталу вимагає застосування від науково-педагогічних працівників творчого підходу до студентства, врахування етнопсихологічних особливостей формування людини, творчого застосування педагогічних знань. Окрім того, до основних обов'язків наукових, науково-педагогічних працівників належить, зокрема і дотримання норм педагогічної етики, моралі, поважати гідність осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, прищеплювати їм любов до України, виховувати їх у дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України та державних символів України; розвитку в осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, самостійність, ініціативу, творчі здібності (стаття 58 Закону України «Про вищу освіту») [1].

Серед позитивних зрушень у системі реформування вищої освіти є зменшення розміру максимального навчального навантаження з 900 годин до 600 годин, що запроваджено з метою «стимулювання наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності для здобуття нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, видів техніки, матеріалів тощо для забезпечення інноваційного розвитку суспільства, підготовки фахівців інноваційного типу» [1].

Призначення на посаду, а також оцінка виконання покладених на науково-педагогічних працівників функціональних обов'язків відбувається шляхом проведення чергових та позачергових їх атестацій [6; 7].

Критеріями оцінки рівня професійної підготовки науково-педагогічного працівника є рівень виконання таких видів основних видів методичної роботи, як: підготовка конспектів лекцій, методичних матеріалів до семінарських, практичних, лабораторних занять, курсового та дипломного проектування, практик і самостійної роботи студентів; підготовку, рецензування підручників, навчальних посібників, словників, довідників (для педагогічних працівників); розробка навчальних планів, навчальних програм, робочих навчальних планів, робочих навчальних програм; розробку і підготовку нових лабораторних робіт; підготовка комп'ютерного програмного забезпечення навчальних дисциплін; складання екзаменаційних білетів, завдань для проведення модульного та підсумкового контролю, завдань для проведення тестового контролю; розробку і впровадження наочних навчальних посібників (схем, діаграм, стендів, слайдів тощо); розробка і впровадження нових форм, методів і технологій навчання;

вивчення і впровадження передового досвіду організації навчального процесу; підготовка концертних програм та персональних художніх виставок [8]. Також, Наказом МОН України від 07.08.2002 р. № 450 «Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів» основними видами наукової роботи є: виконання планових наукових досліджень зі звітністю в таких формах: дисертація, монографія, підручник, навчальний посібник тощо; рецензування монографій, підручників, навчальних посібників, словників, довідників тощо; доопрацювання для перевидання монографій, підручників, навчальних посібників, словників; керівництво науковою роботою студентів з підготовкою: наукової статті; заявки на видачу охоронних документів; роботи на конкурс; доповіді на конференцію. Основними видами організаційної роботи педагогічних працівників є: робота в науково-методичних комісіях Міністерства освіти і науки, комісіях інших міністерств; робота в спеціалізованих радах із захисту дисертацій; робота в науково-методичних і науково-технічних радах і комісіях вищого навчального закладу та його структурних підрозділів; організація та проведення загальнодержавних наукових конференцій, симпозіумів, семінарів; робота з видання наукових і науково-методичних збірників; виконання обов'язків заступника декана факультету (заступника директора інституту), заступника завідувача відділення на громадських засадах; участь у виховній роботі студентського колективу, виконання обов'язків куратора (наставника) академічної групи; керівництво студентським науковим гуртком, проблемною групою; участь у профорієнтаційній роботі та довузівській підготовці молоді; участь у підготовці та проведенні студентських олімпіад [8]. В межах визначених видів робіт керуючись принципом автономії вищих навчальних закладів визначається норми часу, є необхідні для їх виконання.

На підставі вимог Закону України «Про вищу освіту» [1] вищим навчальним закладом ведеться рейтингове оцінювання результатів навчальної, науково-дослідної, виховної роботи науково-педагогічних працівників, за результатами якого обираються найкращі викладачі. Між тим розподіл балів, визначення критеріїв оцінювання залишається серед питань автономного вирішення трудового колективу вищого навчального закладу.

Якість виконання наукової, навчальної роботи може впливати на укладення контракту з науково-педагогічним працівником, однак безпосередньо на рівень оплати праці не впливає. Заробітна плата науково-педагогічного працівника незалежить від конкретних результатів наукової, навчально-методичної, організаційної роботи. Відповідно до вимог законодавства на неї впливає стаж роботи працівника, відпрацьований час (зокрема, для погодинної оплати праці). Стимулювання до власного особистого розвитку, творчого та наукового пошуку, витрачання зусиль на виховання молоді має бути підтримано належним рівнем оплати праці науково-педагогічного працівника. Необхідно на рівні законодавства встановити систему заохочень, що можуть впливати на рівень оплати праці наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників. Зокрема, оплата праці має корелюватися залежно від наявної кількості наукових праць, опублікованих у фахових збірниках національного та міждержавного рівня. Оплата праці науково-педагогічного працівника вищих навчальних закладів має залежати від здобутих ним знань, отриманих під час закордонних стажувань, стажувань в органах місцевого самоврядування та державної влади. Отже, в умовах реформування системи вищої освіти, реалізації

автономії вищих навчальних закладів, роль держави не може полягати лише у реалізації контрольної-наглядової функції за якістю освіти. Кореляція системи оплати праці науково-педагогічних працівників забезпечить достатній життєвий рівень, необхідний для розвитку та формування наукової еліти в Україні.

Бібліографічні посилання:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. // Відомості Верховної Ради. — 2014. — № 37-38. — ст.2004.
2. Всемирная Декларация о высшем образовании для XXI века : подходы и практические меры // Альма матер. — 1999. — № 3. — С. 29-35.
3. Про Основні напрями реформування вищої освіти в Україні : Указ Президента України від 12.09.1995 року №832/95 (втратив чинність).
4. Довідник типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад педагогічних кадрів ВНЗ. — К. : Соцінформ, 2002. — 110 с.
5. Савченко А. А. К проблеме реализации права на труд научно-педагогическими работниками высших учебных заведений Украины [Текст] / А. А. Савченко // Проблемы вдосконалення правового регулювання соціально-трудових відносин в Україні : матеріали науково-практичної конференції [м. Харків, 5-6 червня 2009 р.] / за. заг. ред. В. С. Венедіктова. — Х. : Харківський економіко-правовий університет, 2009. — 330 с.
6. Про затвердження Положення про атестацію наукових працівників : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.08.1999 р. № 1475 // Офіційний вісник України. — 1999. — № 33. — Стор. 115.
7. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13.12.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. - №12. — Ст.165.
8. Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів : Наказ МОН України від 07.08.2002 р. № 450 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 35. — Ст.1655.

Юніна Марина Петрівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного права

та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**СТРОКИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВИМОГИ КРЕДИТОРІВ
СПАДКОДАВЦЯ**

До складу спадщини у відповідності із ст. 1218 Цивільного кодексу входять права та обов'язки спадкодавця, що не припинились внаслідок його смерті. Вказані права та обов'язки переходять до спадкоємців померлого як єдине ціле. Зокрема, це стосується обов'язку спадкоємця сплатити борги спадкодавця, які виникли за його життя і не припинились з його смертю. Саме цим і пояснюється існування таких особливих суб'єктів спадкових відносин як кредитори.

З метою забезпечення інтересів кредиторів та запобігання випадкам ухилення спадкоємців від виконання цивільно-правових обов'язків, що виникли з боргових зобов'язань за ч. 1 ст.1281 ЦК України спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо

їм відомо про його борги. Однак при цьому чинне законодавство не встановлює обов'язку спадкоємця з'ясувати наявність усіх боргів, які мав спадкоємець за життя, та всіх кредиторів, які мають право вимоги за такими боргами. Тобто спадкоємець, який прийняв спадщину, зобов'язаний повідомити про смерть спадкодавця лише тих кредиторів, про яких він знає, і не зобов'язаний розшукувати інших. У той же час, як вказують С. Трофимчук та Є. Музиченко, законодавством не встановлена відповідальність спадкоємця за невиконання цього обов'язку [5]. Однак якщо таке неповідомлення кредиторів має наслідком заподіяння шкоди майновим інтересам кредиторів, останні мають право вимагати відшкодування заподіяних їм збитків на підставі ст.22 ЦК України [1].

Стаття 1281 Цивільного кодексу України встановлює шестимісячний строк, протягом якого кредитор спадкодавця має право пред'явити свої вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, незалежно від настання строку вимоги. Право кредитора пред'явити свої вимоги у встановлений законом строк, незалежно від настання строку вимоги пояснюється тим, що якщо кредитор буде чекати настання строку виконання зобов'язань, це може призвести до порушення його прав та неможливості повернення боргу взагалі (наприклад, через відмову спадкоємців від прийняття спадщини взагалі або через відчуження спадкового майна спадкоємцями, що прийняли спадщину).

Вказаний шестимісячний строк починається з дня, коли кредитору стало відомо або могло стати відомим про відкриття спадщини. Однак іноді кредитор, який пропустив вказаний строк для пред'явлення вимог, може заявити про те, що у нього не було можливості дізнатися про відкриття спадщини. Наприклад, спадкоємець надіслав кредитору повідомлення про прийняття спадщини з відміткою про вручення, а кредитор, хоч і прийняв повідомлення, не ознайомився з ним. У цьому разі відмітка про вручення буде належним доказом того, що кредитор міг дізнатися про відкриття спадщини, а строк вимоги кредитора буде відраховуватись від дня вручення йому зазначеного повідомлення [5]. У таких випадках буде вважатись, що кредитор пропустив строк для пред'явлення вимог спадкоємцям, що прийняли спадщину.

Якщо кредитор спадкодавця не знав і не міг знати про відкриття спадщини, то в нього, як встановлює ч. 3 ст. 1281 Цивільного кодексу, є можливість пред'явити свої претензії до спадкоємців, які прийняли спадщину, протягом одного року від настання строку вимоги. Якщо він не зробить це протягом вказаного строку, то право на пред'явлення вимог до спадкоємців в подальшому він втрачає. При цьому звертаючись до спадкоємців з претензіями кредитор зобов'язаний довести свої вимоги, зокрема, надавши документи, що їх підтверджують (наприклад, розписка спадкодавця, договір позики, кредитний договір).

Статті 1281 Цивільного кодексу щодо права кредитора пред'явити вимоги до спадкоємців померлого кореспондує стаття 1282 Цивільного кодексу, яка встановлює обов'язок спадкоємців, які прийняли спадщину, виконати ці вимоги кредитора спадкодавця. Це підтверджується також ст. 1218 Цивільного кодексу, яка встановлює, що якщо спадкоємці прийняли спадщину, то вони набувають не лише прав з управління, користування та розпорядження спадковим майном спадкодавця, але також і зобов'язання щодо цього майна. Таким чином, спільна дія вказаних норм спрямована на максимально повне забезпечення та захист інтересів кредитора спадкодавця.

Спадкоємці за законом та за заповітом, що прийняли спадщину, при зверненні до них кредитора спадкодавця зобов'язані задовольнити його вимоги, якщо вони ним обґрунтовані та доведені. Вказані вимоги

задовольняються спадкоємцями повністю, але тільки в розмірі вартості майна, одержаного в спадщину. При чому кожен із спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто, у розмірі, який відповідає його частці у спадщині.

Якщо кредиторів декілька, то їх вимоги задовольняються спадкоємцями в порядку черговості та у межах успадкованого майна. Тобто більше шансів на повернення боргу є у тих кредиторів, про яких спадкоємці знали і мали їх координати або у тих кредиторів, які звернулися до спадкоємців раніше, ніж інші. Таким чином, може скластися така ситуація, що вимоги одних кредиторів можуть бути задоволені повністю, інших – частково, а третім взагалі буде відмовлено у задоволенні їх вимог.

Таким чином, чинне законодавство захищає права кредиторів померлої особи, закріплюючи за ними переважне перед іншими особами право на пред'явлення вимог до спадкоємців померлого боржника. Однак у той же час, на жаль, норми чинного законодавства не містять вказівок на відповідальність спадкоємців за невиконання обов'язку щодо повідомлення кредиторів про смерть боржника-спадкодавця. Саме тому врегулювання вказаних проблем стає наразі нагальною потребою у регулюванні спадкових відносин.

Бібліографічні посилання:

1. Відповідальність спадкоємців за боргами спадкодавця. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kremjust.gov.ua/main/1881-vidpovidalnist-spadkojemciv-za-borgami-spadkodavcya.html>
2. Про затвердження порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/print1360164548359265>
3. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 30 березня 2012 р. № 5, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-12>
4. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 16 травня 2013 року № 24-753/0/4-13. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13/page>
5. Трофимчук С., Музиченко Є. Особливості виконання активних кредитних зобов'язань у порядку спадкування / С. Трофимчук, Є. Музиченко // Правовий тиждень. – 2013. – № № 13-15. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=123051>
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. : за станом на 02 листопада 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40 – 44. – Ст. 356.

Новосад Анастасія Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОВІДОМЛЕННЯ СПАДКОЄМЦЯ ПРО ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ, ОРГАНИ ТА ЇХ ПОВНОВАЖЕННЯ

Частина 1 статті 1220 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) встановлює норму щодо відкриття спадщини і передбачає, що спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою.

Порядок повідомлення спадкоємців про відкриття спадщини передбачено Законом України «Про нотаріат», зокрема у статті 63 зазначається, що нотаріус або в сільських населених пунктах - посадова особа органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, отримавши від спадкоємців повідомлення про відкриття спадщини, зобов'язана повідомити про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких відоме.

Нотаріус або посадова особа органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, також може зробити виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення у пресі.

За загальним правилом, необхідність повідомлення усіх спадкоємців є як у нотаріуса в силу його обов'язку, так і у інших спадкоємців, оскільки в разі неповідомлення їх про відкриття спадщини вони вправі ставити питання про продовження строку на її прийняття, що, в остаточному рахунку, призводить до нестабільності їхніх прав до встановлення волі не повідомлених спадкоємців. Тому у такій ситуації початком провадження щодо повідомлення спадкоємців про відкриття спадщини має бути встановлення факту існування спадщини. Для цього достатньо надати нотаріусу відомості про смерть особи і наявність після її смерті належного їй майна. У такому разі нотаріус повідомляє спадкоємців за власною ініціативою про вчинення провадження щодо охорони спадкового майна і тут же доцільно повідомляти про заходи щодо відкриття спадщини.

Коли ж до нотаріуса звернеться хоча б один із спадкоємців, то нотаріус може запропонувати йому повідомити інших спадкоємців усно у певний строк. Так, ч. 1 ст. 1281 ЦК саме на спадкоємців покладається обов'язок повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо їм відомо про його борги. Якщо ж у визначений нотаріусом строк інші спадкоємці не з'являться, нотаріус і у такому разі не звільняється від обов'язку повідомлення спадкоємців, оскільки фактично в спадковій справі не буде доказів передачі повідомлення.

Відповідно до підпункту 1.2 пункту 1 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 року №296/5 (далі-Порядок), при зверненні спадкоємця у зв'язку з відкриттям спадщини нотаріус з'ясовує відомості стосовно факту смерті спадкодавця, часу і місця відкриття спадщини, кола спадкоємців, наявності заповіту, наявності спадкового майна, його складу та місцезнаходження, необхідність вжиття заходів щодо охорони спадкового майна. На підтвердження цих обставин від спадкоємців витребовуються документи, передбачені підпунктами 1.3, 1.4, 1.5, 1.13 пункту 1 глави 10 розділу II Порядку, які підтверджують вказані факти.

Відповідно до підпункту 2.1 пункту 2 глави 10 розділу II Порядку, спадкова справа заводиться нотаріусом за місцем відкриття спадщини на

підставі поданої (або такої, що надійшла поштою) першою заяви (повідомлення, телеграми) про прийняття спадщини, про відмову від прийняття спадщини, про відмову від спадщини, заяви про відкликання заяви про прийняття спадщини або про відмову від спадщини, заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину, заяви спадкоємця на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі), заяви про видачу свідоцтва виконавцю заповіту, заяви виконавця заповіту про відмову від здійснення своїх повноважень, заяви другого з подружжя про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя, заяви про вжиття заходів до охорони спадкового майна, претензії кредиторів.

При заведенні спадкової справи нотаріус за даними Спадкового реєстру перевіряє наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту (підпункт 2.1 пункту 2 глави 10 розділу II Порядку).

Спадкова справа підлягає обов'язковій реєстрації у Книзі обліку і реєстрації спадкових справ, Алфавітній книзі обліку спадкових справ та у Спадковому реєстрі.

Заява про прийняття спадщини подається спадкоємцем особисто державному або приватному нотаріусу за місцем відкриття спадщини протягом шести місяців з часу відкриття спадщини (ст.ст. 1269, 1270 ЦК України).

Приймаючи від спадкоємців заяву про прийняття спадщини або про відмову від її прийняття, нотаріус зобов'язаний роз'яснити спадкоємцям їх право на відкликання такої заяви протягом строку, встановленого ст. 1270 ЦК України.

Своєчасно надісланою вважається заява, справжність підпису особи на якій засвідчена (або не засвідчена) нотаріально, що направлена поштовим відправленням до закінчення шестимісячного строку для прийняття спадщини і яка надійшла нотаріусу після закінчення цього строку. Нотаріус приймає такі заяви, заводить спадкову справу та у випадку надходження заяви, справжність підпису на якій не засвідчено нотаріально, надсилає лист спадкоємцю, в якому пропонується надіслати заяву, оформлену належним чином, або особисто прибути до нотаріуса за місцем відкриття спадщини.

Обов'язковими даними, які повинні бути зазначені в заяві про прийняття спадщини, є назва державної нотаріальної контори чи прізвище, ім'я по батькові приватного нотаріуса (із зазначенням нотаріального округу), якому адресується заява, дані про спадкоємця (прізвище, ім'я, по батькові спадкоємця, місце його реєстрації), дані про спадкодавця (прізвище, ім'я, по батькові, дата смерті, дата народження, місце останньої реєстрації/проживання), у заяві про прийняття спадщини за законом обов'язково також зазначаються відомості про родинні, шлюбні (інші відносини) спадкоємця зі спадкодавцем, які є підставою закликання до спадкування, про наявність інших спадкоємців, які йому відомі, або про відсутність таких.

Згідно ст. 67 «Про нотаріат» свідоцтво про право на спадщину видається за письмовою заявою спадкоємців, які прийняли спадщину, на ім'я всіх спадкоємців або за їх бажанням кожному з них окремо.

Спадкоємець має подати дві заяви окремо, а саме: про прийняття спадщини та про видачу свідоцтва про право на спадщину.

Заява про видачу свідоцтва про право на спадщину повинна містити відомості про підставу прийняття спадщини спадкоємцем, склад спадкового майна, спадкове майно, на яке спадкоємець просить видати свідоцтво; в заяві про видачу свідоцтва про право на спадщину за заповітом обов'язково мають

бути зазначені особи, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, або вказано про їх відсутність. Виходячи з вимог Податкового кодексу України, в заявах про видачу свідоцтв про право на спадщину нотаріуси мають роз'яснювати спадкоємцям вимоги статті 174 Податкового кодексу України: розміри ставок оподаткування об'єктів спадщини (п. 174.2 ст. 174 Податкового кодексу України); що особами, відповідальними за сплату (перерахування) податку до бюджету, є спадкоємці, які отримали спадщину, дохід у вигляді вартості успадкованого майна (кошти, майно, майнові чи немайнові права) у межах, що підлягає оподаткуванню, включається спадкоємцями до складу загального річного доходу платника податку і зазначається в річній податковій декларації, крім спадкоємців-нерезидентів, які зобов'язані сплатити податок до нотаріального оформлення об'єктів спадщини (п. 174.3 ст. 174 Податкового кодексу України).

При встановленні факту одночасного відкриття декількох спадкових справ (наприклад, за місцем проживання спадкодавця і за місцезнаходженням спадкового майна), спадкові справи, відкриті з порушенням вимог ст. 1221 ЦК, повинні бути передані за належністю нотаріусу, до компетенції якого входить ведення цієї спадкової справи (підпункт 2.7 пункту 2 глави 10 розділу II Порядку).

Статтею 1270 ЦК України встановлено строки для прийняття спадщини. Період у часі, протягом якого спадкоємець може вчинити передбачені законом дії, що спрямовані ним на прийняття спадщини, називається строком для прийняття спадщини.

Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини.

Якщо спадкоємець протягом цього строку не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її.

За позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Крім того, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати заяву про прийняття спадщини за письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. в редакції від 19.07.2017 р.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. в редакції від 10.09.2017 р.
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р № 3425-ХІІ в редакції від 04.06.2017 р.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 року №296/5

Калініченко Зоя Дмитрівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ ВИРІШЕННЯ РЕЗОНАНСНИХ ПРОБЛЕМ ОФШОРНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ

В результаті великого витоку документів від компанії Appleby, який отримав назву "Райське досье" (Paradise Papers) , та від юридичної компанії

Mossac Fonseka (проект Panama Papers), стали відомі нові подробиці про те, як заможні люди, в тому числі чиновники, використовують офшори. Володіння компаніями в офшорних юрисдикціях само по собі не є злочином, але такі структури часто використовуються в нелегальних операціях.

Офшори використовуються в першу чергу для того, щоб мати віртуальний рахунок - рахунок, прив'язаний до фізичної особи від компанії. Гроші на цьому рахунку можуть бути абсолютно прозорими після всіх сплачених податків.

Офшори – це, по суті справи, місцевість, на яку не поширюється регулювання вашої країни, і в яку компанії або фізичні особи можуть перенаправити свої гроші, активи або прибуток, щоб отримати вигоду з більш низьких податків.

У світі налічується більше мільйона офшорних компаній. Абсолютна більшість цих компаній - просто власники рахунків в банках. Ці компанії не займаються комерційною діяльністю, вони не беруть участь в експортно-імпорتنих операціях, і навіть в так званій оптимізації податків. Це просто кінцевий власник рахунку[1].

Для кінцевих власників рахунків, якими є компанії чи просто забезпечені люди з такими офшорними рахунками в зарубіжних банках, ці рахунки зручні тим, що їх використання не підпадає під закон про валютний контроль, який дуже жорстко регулює операції. Гроші на рахунку є, але вони не беруть участі в схемах з виведення капіталу з країни. Для тих, хто здійснює велику кількість зарубіжних операцій, це вкрай незручний і архаїчний закон. Це одна з причин, по якій більшість швейцарських і люксембурзьких банків пропонують мати саме офшорний рахунок.

У випадку з чиновниками і депутатами це зовсім окрема історія. За останні десять років і чиновнику, і депутату практично неможливо відкрити офшорну компанію, тому що ні один номінальний директор не прийме його в якості бенефіціара. Вони всі потрапляють під категорію PEP - Politically exposed person (політичний діяч), здійснюється перевірка due diligence [стандартна перевірка], і їм просто не відкриють таку компанію. А якщо відкриють компанію, то не відкриють для цієї компанії рахунок в банку. В банках та інших фінансових установах працює схема Know Your Customer [знай свого клієнта], через яку вкрай важко їм відкривати рахунки[2].

Отже, як показують оприлюднені документи, в цих схемах ухилення від податків, а десь і в корупційних схемах, задіяна досить велика кількість міжнародних лідерів і бізнес-еліти в багатьох країнах. Вже почали з'являтися заяви і в ЄС, і в Україні, і в США із закликами провести розслідування цих матеріалів. Це буде елемент глибокого аналізу, в т.ч. юридичної оцінки фактів.

Але знову ж таки цей витік показує, що десь вони не можуть відкрити рахунки, але їм рекомендують звернутися в іншу юрисдикцію, і там ці проблеми вирішуються. Тобто якщо, припустимо, хтось не зміг відкрити рахунок в одній острівній території, йому рекомендували звернутися в іншу острівну територію, і там спокійно реєструють комерційну компанію, незважаючи на те, що він не вказує, наприклад, що знаходився в якийсь момент під слідством.

Власне ці моменти показують, що існує система подвійних стандартів, і для багатих і ультрабагатих людей правила спотворюються. Це головний висновок, який треба зробити. А незадеклароване майно чиновника і його сім'ї, або відсутність в деклараціях трастів і фондів, які насправді є, використання трастів і офшорних компаній для реєстрації Прайвет-джетів - це вже на другому плані. В цілому показано, що існує практика гнучкого

підбудовування нормативно-правової бази під клієнтів.

Офшорні юрисдикції обивателям відомі як "податкові притулки", або більш офіційно як офшорні фінансові центри для представників галузі. Як правило, вони стабільні, потайливі і надійні. Часто це маленькі острови, але не завжди це так, і вони можуть відрізнятися за ступенем того, як строго проводяться перевірки на правопорушення.

Великобританія тут є великим гравцем, не тільки тому, що багато її заморських територій і коронні володіння - офшорні фінансові центри, а тому що багато юристів, бухгалтерів і банкірів, що працюють в офшорній галузі, знаходяться в лондонському Сіті. Мова, в першу чергу, йде про супербагатих. Брук Харрінгтон, автор дослідження "Капітал без кордонів: керуючі активами і 1%", говорить, що офшорні фінанси - не для 1% населення, а для 0,001% [2].

Boston Consulting Group говорить, що в офшорах міститься близько 10 трильйонів доларів. Це майже дорівнює сукупному ВВП Великобританії, Японії і Франції разом взятих. І це ще може бути заниженою оцінкою.

Нам потрібно знати, що відбувається в офшорах, бо якби офшори не були секретними, то деяких з цих речей просто не могло б статися, нам потрібна прозорість.

Компанія Appleby раніше заявляла, що офшорні фінансові центри "захищають людей, що стали жертвами злочинів, корупції і переслідування, вкриваючи їх від корумпованих урядів". Інформаційні організації, що розслідують витoki інформації з архіву внутрішніх документів Appleby, пояснюють, що розслідування ведеться в громадських інтересах, тому що витoku даних з світу офшорів неодноразово розкривали інформацію про різні правопорушення.

Appleby у відповідь на витoki заявила, що вони задоволені тим, що немає доказів правопорушень як з їхнього боку, так і з боку їхніх клієнтів. У компанії додали, що не терплять протизаконних дій. Більша частина даних надійшла саме від компанії Appleby, зареєстрованої на Бермудах. Виток отримав назву "Райське досье" (Paradise Papers). У ньому міститься 13,4 млн. документів, в основному від однієї компанії - Appleby, що займається офшорними фінансами. Вона надає юридичні послуги еліті офшорного бізнесу. Компанія допомагала клієнтам засновувати компанії в закордонних юрисдикціях з низькими або нульовими податковими ставками. Ці та інші документи, в основному з реєстрів юридичних осіб юрисдикції Карибського басейну, отримала газета Süddeutsche Zeitung, яка не розкриває свого джерела. Але у розпорядження цієї німецької газети Süddeutsche Zeitung потрапила неймовірна кількість інформації — 2,6 терабайта (11,5 млн файлів) PDF-файлів, фотографій, електронної пошти та внутрішньої бази даних офшорної компанії за 1970-2016 роки. Це більше, ніж загальний об'єм Wikileaks Cablegate, Offshore Leaks, Lux Leaks і Swiss Leaks.

Цією інформацією німецькі журналісти поділилися з Міжнародним консорціумом журналістських розслідувань (ICIJ), який об'єднує більш ніж 60 ЗМІ зі всього світу в роботі над цими документами, в результаті чого світ побачили сотні резонансних розслідувань про світових лідерів та їх бізнес-угоди. Журналісти з 67 країн отримали доступ до нових секретних документів, які розкривають фінансові зв'язки та махінації представників істеблішменту.

Документи вказують на те, що найбагатші люди планети заховали в офшорах майже 8 трлн євро. Гроші зберігали в офшорах 19 острівних держав, серед яких — Аруба, Багамські острови, Домініканська республіка, Вануату, Самоа, Тринідад і Т.

Українські чиновники теж стали героями розслідувань. Так, журналісти опублікували нову інформацію про Петра Порошенка. Вона може свідчити, що створювались компанії в іноземних юрисдикціях для мінімізації податків.

На Кіпрі також мінімізуються платежі, а Британські Віргінські Острови (BVI), як правило, потрібні для продажу. Ти продаєш нижню структуру Кіпр-Нідерланди-Україна і на BVI не платиш податки або продаєш структуру Нідерланди-Україна і не платиш податки на Кіпрі. Можна продавати і на рівні BVI, і на рівні Кіпру", — пояснює Лікарчук.

За словами юриста, українське підприємство в траст передати справді важко, але будувати саме таку структуру для відповідних цілей не потрібно. "Якусь структуру над нею будувати потрібно. З точки зору трасту підходить Кіпр-Україна, і не треба утримувати дорогу Голландію, яка потрібна тільки тоді, коли є грошові потоки", — зазначає Лікарчук.

Також, за словами юриста, ця структура у випадку продажу компанії не передбачає сплати податків на території України. "На території України, ймовірно, не будуть сплачуватися податки. Навіть якщо ти будеш продавати українське підприємство від імені нідерландської компанії, ти все одно отримаєш гроші на Голландію. Цю ситуацію треба додатково аналізувати. Продаж, швидше за все, планувався або на рівні Кіпру, або на рівні BVI — Кіпр без заходу грошей в Україну", — припускає юрист.

Того, що така структура могла бути використана для оптимізації сплати податків, не виключає і керівний партнер компанії Suprema Lex Віктор Мороз. "З точки зору придбання української компанії цікавішим видається структурування відповідної угоди з використанням інструментів у вигляді офшорних компаній та іноземних холдингів. Це дозволяє зробити операцію більш безпечною. Хоча переслідування інтересів податкової оптимізації також виключати не можна".

Ще один відомий український юрист, який побажав залишитися неназваним, вважає: якби президент хотів сплатити податки в Україні, то таку структуру він точно не створював би. "Для чого ускладнювати, якщо є президент, який хоче продати компанію, сплативши всі податки? Для чого ускладнювати структуру, насичуючи її Люксембургом, Голландією, Кіпром та BVI? Якщо у тебе є майно на території України, продай акції компанії "Рошен", сплати податки і спи спокійно. Як гроші у разі продажу зайдуть в Україну? Ніяк. Хіба що їх по ланцюжку кидати як дивіденди, поки вони не дійдуть до офшорки BVI, якою Порошенко володіє напямую. Ось тоді ця офшорка може заплатити дивіденди. Такий варіант можливий, але малоімовірний", — каже юрист.

Саме твердження про те, що президент має намір "продати бізнес", виявилось дещо маніпулятивним. Насправді Порошенко володіє десятками активів у різних сферах — від фінансової до аграрної. Детальний перелік цих активів можна переглянути тут.

Натомість ці активи ще більше підпадають під корупційні ризики, оскільки час від часу отримують державні замовлення.

Мова про їх передавання у "сліпий траст" навіть не йшла. Вони перебувають в управлінні української компанії з управління активами — такого собі внутрішнього українського офшору. Українські компанії з управління активами створюються переважно для оптимізації податків. Також величезною проблемою лишається те, що за останні роки небагато зроблено для того, щоб українська юрисдикція мала авторитет у світі. Навіть вітчизняні суб'єкти господарювання намагаються реструктуризувати бізнес за кордоном, щоб мати можливість захищатися у судах іноземних юрисдикцій.

Поправка на офшорні капітали дозволяє оцінити, яким насправді є

розрив між багатими і бідними в кожній країні.

Але рахувати гроші заможних людей стає складніше. З одного боку, збільшується число країн, які погодилися на автоматичний обмін фінансовою інформацією. Зараз в такому списку вже 115 країн (вони опубліковані на сайті Організації економічного співробітництва і розвитку). У їх числі популярні офшорні юрисдикції, такі як Панама і Кайманові острови.

З іншого боку, офшори, що пропонують широкий спектр фінансових послуг, наприклад, легально скоротити податкові виплати і полегшити ведення бізнесу, також допомагають приховати капітали від сторонніх очей. І частина клієнтів офшорів використовує офшорні юрисдикції для приховування нечесно отриманих доходів.

Офшорна економіка зростає. Дані про обсяг активів в офшорах різняться. В абсолютних значеннях обсяги коштів в офшорах ростуть: з 6 трлн доларів в 2005 році до 10 трлн доларів в 2016 році, Це дані Boston Consulting Group, отримані в ході інтерв'ю з фахівцями з управління приватними активами. За консервативними оцінками, в офшорах сховано 10-13% світового ВВП, вважають в Boston Consulting Group.

А некомерційна організація Tax Justice Network в своєму дослідженні (.pdf) підрахувала не тільки фінансові активи, а й різні цінності, записані на офшори: яхти, предмети мистецтва, нерухомість. За даними Tax Justice Network, тільки в 2010 році в офшорах зберігалось 21-32 трлн доларів.

Крім того, окремі країни публікують статистику про іноземні активи в банках. Наприклад, так робить Центральний банк Швейцарії.

Дані про депозити іноземців розкривають і інші офшори. Але у них, на відміну від Швейцарії, є істотний недолік: в цих даних не вказується інформація про найбільшу частину офшорних капіталів - цінні папери іноземців на балансах офшорних банків. Цю частину капіталів дослідники зазвичай оцінюють з аномалій в інвестиційній статистиці.

Використовуючи ці аномалії, французький економіст Габріель Зукман ще у 2013 році підрахував, що в офшорах міститься близько 10% світового ВВП або 8% особового фінансового стану всіх жителів планети.

У серпні 2017 року Національне бюро економічних досліджень (НБЕІ) опублікувало дослідження, з якого випливало, що росіяни зберігають в офшорах активи на суму, що в три рази перевищує обсяг золотовалютних резервів. Виходить більше 1 трлн доларів. А у вересні було опубліковано чергове дослідження офшорних капіталів, підготовлене Габріелем Зукманом і його колегами Аннет Альстадсетер і Нільсом Йохансеном з НБЕІ. Вчені вперше з'ясували, які держави є лідерами за обсягом капіталу в офшорах по відношенню до свого ВВП.

Це стало можливим завдяки тому, що в 2016 році офшори почали розкривати, який обсяг депозитів в їх банках належить громадянам конкретної країни - наприклад, скільки грошей зберігають росіяни в Гонконзі. Раніше офшори всього лише повідомляли, скільки у них іноземних коштів в цілому.

За їх підрахунками, росіяни в 2007 році зберігали в офшорах суму, рівну 54% ВВП країни. Вибір саме цього року економісти пояснюють тим, що оцінити повністю обсяги коштів в офшорах для пізніших періодів не представляється можливим, тому що в другій половині 2000-х років власники офшорних рахунків стали активніше використовувати компанії-одноденки.

Зукман і його колеги проаналізували обсяг офшорних капіталів в різних країнах і прийшли до висновку, що найменше послугами податкових гаваней користуються скандинавські країни. Наприклад, в скандинавських країнах лише 10,5% стану 0,1% найбагатших жителів зберігається в офшорах.

Для Росії показники інші: більше 45% коштів 0,1% найбагатших громадян знаходиться в офшорах. Схожа ситуація спостерігається в країнах Перської затоки і деяких латиноамериканських державах, таких як Венесуела.

Володіння офшорною компанією не є незаконним. Створення офшорної компанії можна розглядати як логічний крок для широкого спектру бізнес-операцій. Однак, документи свідчать, що реальною мотивацією для співпраці з офшорними компаніями більшості фігурантів було прикриття реальних власників компаній та ухилення від сплати податків.

Політики часто використовують довірених осіб для прикриття своїх бізнес-інтересів, а юрисдикцію інших країн — для ухилення від сплати податків. Документи, які були отримані в результаті цих витоків, розкривають сотні злочинів, хабарництво та корумпованість глав держав. Публікації спричиняють відставки чиновників, а правоохоронці починають свої розслідування. Однак найголовніше те, що можуть змінитися правила використання офшорів. Світові регулятори будуть набагато жорсткіше перевіряти операції з офшорними компаніями.

Бібліографічні посилання:

1. Люди, обокравшие мир. Правда и вымысел о современных офшорных зонах/ Николас Шэкстон. – Москва, ИД «Коммерсантъ» ЭКСМО. – 2012. – 382 с.
2. Офшор – это не только налоговая оптимизация / Журнал «Рисковик» / Статьи / № 4. – 2012 – С. 85 - 94
3. Хачатурян Ю.А. Уменьшить налоги при помощи офшора//Журнал «Бухгалтерия. Просто. Понятно. Практично». – № 11. – 2012. – С 36-38.

Приловський Володимир Володимирович,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОНЯТТЯ «СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ»

Питанням врегулювання поняття «суб'єкт господарського процесу», і безпосередньо участі в господарському процесі фізичних осіб, які не є підприємцями, приділялася увага такими вченими, як, Беяневич В.Е., Васильєв С.В., Джунь В.В., Мамутов В.К., Притика Д.М., Саніахметова Н.О. та іншими. Однак можна зазначити, що в сучасних дослідженнях розглянуто переважно окремі аспекти можливості участі громадян у господарських справах, але детального аналізу застосування норм господарського процесуального права не проводилося, особливостям участі фізичних осіб не підприємців у господарських справах належної уваги майже не приділялося.

Відомо, що господарські суди переважно розглядають спори з приводу здійснення господарської діяльності.

Відповідно до ч. 2 ст. 55 Господарського кодексу України до суб'єктів господарювання належать господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку, а також громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність

та зареєстровані відповідно до закону як підприємці. Аналогічний правовий підхід дотримується також у ст. 128 Господарського кодексу України, де визначається участь громадян у сфері господарювання. Тобто, відповідно до норм чинного законодавства фізичні особи, які не зареєстровані як підприємці, не є суб'єктами господарювання. Наділення фізичних осіб правом на звернення до господарського суду обумовлено віднесенням до відання господарських судів окремих категорій справ, учасниками яких можуть бути особи, що не здійснюють підприємницьку діяльність.

У § 1 Господарського процесуального кодексу України визначено предметну та суб'єктну юрисдикцію господарських судів.

Згідно п. 2 ст. 4 Господарського процесуального кодексу України юридичні особи та фізичні особи – підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Статтею 20 ГПК України передбачені справи, що відносяться до юрисдикції господарських судів.

Так, господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності, та інші справи у визначених законом випадках, зокрема справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні правочинів у господарській діяльності, але крім правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем (п. 1 ст. 20).

Тобто, законодавець спочатку включає фізичну особу, яка не є підприємцем, а потім виключає з юрисдикції господарських судів?

У пп. 2,3 ст. 20 зазначено, що господарські суди розглядають справи у спорах щодо приватизації майна, крім спорів про приватизацію державного житлового фонду; справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів.

Але ж, виходячи з викладеного, хіба не може бути учасником вказаних спорів фізична особа, яка не є підприємцем? Тобто, наприклад, учасник (акціонер) товариства може звернутися до господарського суду з позовною заявою, посилаючись на вказану норму закону.

Отже, на основі викладеного вбачається, що ситуація з фізичними особами не підприємцями однозначно не визначена законодавчо, тому цю норму ст. 4 можна вважати декларативною.

Наведене визначає необхідність запровадження норм, що регламентують специфічні аспекти судового провадження за участі фізичних осіб, які не властиві юридичним особам. Питання щодо розширення компетенції господарських судів шляхом віднесення до їх відання додаткових категорій справ за участі громадян, які не є суб'єктами підприємницької діяльності, можуть бути і предметом досліджень науковців.

Актуальним вбачається також удосконалення законного представництва інтересів фізичних осіб у господарському процесі. Це обумовлюється потребою забезпечення захисту прав відповідних суб'єктів у разі обмеження дієздатності, визнання недієздатними відповідно до законодавства України (наприклад, ст. 36, 39 Цивільного кодексу України). Законне представництво

також не менш необхідне для захисту прав фізичних осіб, якщо провадження в господарському суді було порушено до виникнення даних обставин і вони не можуть самостійно здійснювати ведення справи.

Інститут законного представництва також необхідний для захисту прав неповнолітніх осіб, зокрема при вирішенні корпоративних спорів за їх участі, якщо такі особи є акціонерами (учасниками) юридичних осіб, у результаті спадкування та з інших правових підстав. Для таких суб'єктів самостійне оформлення договору з адвокатом або видача нотаріально засвідченої довіреності є неможливими внаслідок встановлених законодавством обмежень на вчинення правочинів.

Усе вищевикладене має бути корисним при вдосконаленні або розробці відповідних нормативних актів України і може сприяти підвищенню ефективності судового захисту прав фізичних осіб, що не є підприємцями, в умовах реформування як господарської процесуальної системи, так і правової системи держави в цілому.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ // Комп'ютерна правова база «Нормативні акти України».
2. Господарський кодекс України від 16.01.2013 р. № 436-IV // Комп'ютерна правова база «Нормативні акти України».
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 664 с.
4. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-ХІІ // Комп'ютерна правова база «Нормативні акти України».
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. – Х. : Одиссей, 2010. – 168 с.
6. Гордієнко Т. О. Правове регулювання участі фізичних осіб у господарському процесі. / О. Т. Гордієнко // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції : зб. наук. пр. / редкол.: О. Л. Соколенко (відп. ред.) [та ін.]. – Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2013. – Вип. 4. – С. 8-15.

Черабасва Ольга Володимирівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Перехід до ринкових методів господарювання потребує адекватних змін у структурі розподільчих відносин, приборкання стихії неконтрольованого сектора "тіньової" економіки та відновлення визначальної ролі заробітної плати у формуванні грошових прибутків населення.

За останні роки Кабінетом Міністрів і Верховною Радою України були прийняті законоположення про оплату праці, які створюють необхідну правову основу для розробки ефективної системи регулювання заробітної плати на підприємствах так і в галузях з урахуванням загальних економічних законів розвитку матеріального виробництва і специфічних умов ринкового ведення господарства.

Вагомий внесок зробили вітчизняні науковці, зокрема М.П. Соколик та В.В. Дем'яненко. Різні аспекти впливу макроекономічних чинників на рівень оплати праці досліджували також відомі вчені: І. Мельот, Я. Жаліло, Г.

Осовий, Н. Павловська, Е. Лібанова, В. Мандибура та ін.

Загальновідомо, що в Україні рівень оплати праці орієнтується на мінімальну заробітну плату (МЗП), і її рівень у порівнянні з розвинутими країнами заходу вважається одним з найнижчих. Так у Люксембурзі та в Ірландії він становить 1642 та 1462 євро відповідно (найвищий в Європі), в Бельгії -1387, у Нідерландах - 1382, у Франції - 1321, у Великобританії - 1010 євро, а в Україні - 52 євро. У колишніх соціалістичних країнах після приєднання до Євросоюзу рівень виплат у таких країнах, як Польща і Словаччина, швидко зростає, проте абсолютна величина мінімальної зарплати залишається все ж таки надзвичайно низькою. Стан оплати праці найманих працівників в Україні є незадовільним, хоча і спостерігається деяке підвищення заробітної плати, на що існують об'єктивні та суб'єктивні причини.[1,с.256]

Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності і господарювання. Стаття 95 КЗпП містить майже ідентичне визначення МЗП, за винятком окремої норми, згідно з якою МЗП є державною соціальною гарантією, обов'язковою для всіх суб'єктів господарювання, у тому числі для фізичних осіб (як роботодавців).

Відповідно до ст. 219 проекту Трудового кодексу України, встановлений законом розмір оплати праці за просту некваліфіковану працю, нижче якого не може здійснюватися оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму праці (обсяг робіт), що має забезпечувати достатній життєвий рівень для працівника. До мінімальної заробітної плати не включається додаткова заробітна плата.

Ці зміни базуються на міжнародних нормах і суттєво вплинуть на підвищення загального рівня життя в Україні, а також сприятимуть відновленню відтворювальної функції заробітної плати.[2,с.223]

Сьогодні середня заробітна плата в Україні у 9-18 разів нижча ніж в країнах Європейського союзу, при цьому середня заробітна плата вища за мінімальну заробітну плату у 2,5 рази, як і у більшості розвинених країнах. Проблемою є те, що мінімальна заробітна плата, хоча і дорівнює двом прожитковим мінімумам, починаючи з 01.01.201 р., залишається надто низькою і не реалізовує покладених на неї функцій (відтворювальної, стимулюючої, формування платоспроможного попиту населення та ін.).[3,с.2]

Таким чином, можна зазначити що удосконалити механізм державного регулювання оплати праці необхідно поступово та певними етапами, а саме реформування, яке здійснюється шляхом запровадження економічної обґрунтованої правової моделі мінімальної заробітної плати та ефективної тарифної системи.

Бібліографічні посилання:

1. Кравчук Л.С., Бесчастна Т.В. Заробітна плата на сучасному ринку праці України/ Л.С. Кравчук, Т.В. Бесчастна// Наукові праці Полтавської державної аграрної академії/Серія: Економічні науки-2011-с.255-258
2. Валецька О.В. Правове регулювання оплати праці : [монографія] / Оксана Валеріївна Валецька. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – 220 с.
3. Афанасьєва О. В. Проблеми державного регулювання заробітної плати/ О. В. Афанасьєва// ФСЕУ ХарPI НАДУ-2014-3 с. Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2014-2/doc/2/01.pdf>

Дзюба Ірина Вікторівна,
старший викладач
кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НЕДІЙСНІСТЬ ПРАВОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ПІД ВПЛИВОМ ОБМАНУ

Безсумнівним є те, що з самого початку існування цивільного (торгового) обороту його супроводжує обман. В римському праві обман визнавався порушенням згоди і причиною недійсності правочину [1, с. 5]. Правочин, вчинений під впливом обману, належить до правочинів з дефектами волі, оскільки в цьому випадку воля особи, яка діяла під впливом обману, сформувалася невірно: є наявним дефект волі, який призводить до неправильного волевиявлення особи та порушує основні вимоги щодо дійсності правочинів, встановлені ЦК України.

В ст. 230 ЦК України визначено, що у випадку, коли одна із сторін правочину навмисно ввела другу сторону в оману щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин визнається судом недійсним. Отже такий правочин відноситься до категорії оспорюваних правочинів і визнається недійсним лише у судовому порядку.

В.І. Крат зазначає, що при обмані завжди наявний умисел з боку другої сторони правочину, яка, знаючи про наявність чи відсутність тих чи інших обставин і про те, що друга сторона, якби вона володіла цією інформацією, не вступила б у правовідносини, не вигідні для неї, спрямовує свої дії для досягнення цілі – вчинити правочин [2, с. 190].

Одним із класичних визначень «обману» є визначення, надане О.С. Іоффе: обман існує у випадках, коли учасники двох або багатосторонніх правочинів, або особа, яка може отримати певну вигоду від вчинення будь-ким одностороннього правочину, шляхом навмисного повідомлення неправдивих відомостей або умисного умовчування про дійсні факти спонукає іншу особу до вчинення правочину» [3, с. 295]. Отже, під обманом слід розуміти навмисне введення в оману однією стороною правочину іншої сторони з метою вчинення правочину та досягнення корисливої мети.

У цивілістичній науці й досі не визначено того, чи будь-який обман при укладанні правочину може бути підставою для визнання його недійсним; чи тільки той обман, який стосується суттєвих ознак правочину. Зокрема, Г.Ф. Шершеневич є прихильником другого підходу та зазначає, що немає необхідності надавати значення обману тоді, коли він стосується несуттєвих сторін правочину [4, с. 157]. Інші ж дослідники вважають, що не має значення, стосується обман елементів правочину, або ж обставин, що знаходяться за межами елементів правочину, – важливо лише, щоб він торкався таких моментів, які істотні для формування у контрагента волі на вчинення правочину [5, с. 41; 6, с. 121]. Поділяючи останню думку, ми вважаємо, що будь-який обман який був спричинений контрагентом може бути підставою для визнання правочину недійсним. Спираючись на практику можна констатувати, що майже у всіх судових справах щодо визнання правочину, вчиненого під впливом обману, недійсним, враховується обман, який є істотним при формуванні волі. Адже, якщо обман не мав істотного значення то більшість осіб (сторін правочину) не вбачають дану підставу суттєвою і не мають наміру визнавати такий правочин недійсним, чим саме і забезпечується стабільність цивільного обороту.

Обман повинен мати місце на момент укладання правочину і не

повинен в жодному разі стосуватися його наслідків. Наприклад у випадку, якщо продавець за договором купівлі-продажу стверджував, що у майбутньому відчужуване ним майно значно зросте в ціні, однак цього не сталося, обман як підстава недійсності правочину відсутній. Припущення щодо майбутнього, які виявилися хибними, не можуть визнаватися обманом.

Спираючись на вищезазначене, можна стверджувати, що головною ознакою обману при укладанні правочину є прямиий умисел контрагента.

О.І. Длугош вважає, що вплинути шляхом обману на потерпілого вчинити правочин може тільки контрагент, однак будь - яким способом: як безпосередньо, так і через третіх осіб, але з відома контрагента або в його інтересах. Такий висновок підтверджується тим, що саме сторона, яка застосувала обман, зобов'язана відшкодувати другій стороні збитки та моральну шкоду, що завдані у зв'язку з вчиненням цього правочину (ч.2 ст.230 ЦК України). Якщо для визнання правочину недійсним, за статтею 230 ЦК України, вводити в оману могли б і треті особи без відома та участі контрагента в договорі, то застосування заходів відповідальності до іншої сторони як наслідків недійсності було би несправедливим [7, с. 218].

Обман, як правило, виражається в двох формах в активній та пасивній. Активні дії полягають у повідомлення неправдивих відомостей про умови укладання правочину, властивості предмета тощо. Пасивні дії полягають у замовчуванні фактів, які мають важливе значення при укладанні правочину умисне умовчування обставин що стосуються якості речі, її цільового призначення тощо.

Безсумнівним є той факт, що недійсність правочинів під впливом обману викликана волею волі. В правочинах, вчинених під впливом обману, вбачають порок волі або в розбіжності волі і волевиявлення, або у порочності формування волі. До прихильників першого підходу можна віднести М.І. Брагінського [8], та інших. До прихильників другого, наприклад, О.С. Йоффе, який зазначав: «При обмані наявні як внутрішня воля, спрямована на вчинення правочину, так і відповідне їй волевиявлення. Однак сам процес формування волі протікає тут ненормально, і тому правочин, який має вади волі, визнається недійсним», а також О. В. Гутнікова, [9]. При ґрунтовному аналізі зазначених в попередньому розділі концепцій щодо співвідношення волі та волевиявлення впливає висновок, що, оскільки воля та волевиявлення особи знаходяться у певному симбіозі, то можна стверджувати, що у випадку недійсності правочину під впливом обману має місце як порочність (вади) формування волі особи, так і невідповідність дійсній волі особи її волевиявлення.

Слід звернути увагу на основні ознаки обману, які відрізняють його від помилки та інших вад волі. Є.В. Васьковський виділяє такі основні ознаки правочину, вчиненого під впливом обману:

- обман є помилкою, яка спричинена штучним чином за допомогою будь-яких запевнень, навмисного мовчання тощо. Тобто способи обману можуть мати найрізноманітніший прояв;
- введення в оману повинно бути вчинено недобросовісно;
- обман повинен виходити від контрагента, а не від сторонньої особи. Виняток становить той випадок, коли стороння особа діє за бажанням або з відома контрагента;
- правочин повинен бути невігідним для обманутої сторони;
- між обманом і укладанням договору повинен бути причинний зв'язок, тобто без обману договір б не уклався [10, с. 143].

Такі критерії є загальноприйнятими та мають досить вагоме практичне значення, дозволяючи на практиці точно кваліфікувати обман як підставу

недійсності правочину.

Важливим є питання визначення кола осіб, які мають право звертатися з вимогою про визнання правочину, вчиненого під впливом обману, недійсним. Хоча перелік таких осіб не визначений законодавчо, не можна стверджувати, що будь-яка зацікавлена особа має право звертатися з такою вимогою.

Так само, як і з приводу правочинів, вчинених під впливом помилки, необхідно зауважити, що уявлення про справжню волю може існувати тільки в особи, яка була обманута, а зовнішньому сприйняттю це може бути взагалі недоступно, і тому частіше за все суди відмовляють у задоволенні позовів, пред'явлених особою – не стороною правочину. Наприклад:

1. Верховний Суд України зазначив, що судам першої та другої інстанції встановлено, що ФПКМ Солом'янського району м. Києва, в інтересах яких звернувся з позовом прокурор, не є учасником оспорюваних правочинів, а тому відсутні правові підстави, передбачені ст. 230 ЦК України для визнання недійсним договору купівлі-продажу спірного майна від 3 червня 2005 року та 10 квітня 2007 року [11].

2. Вищий адміністративний суд України констатував, що, виходячи зі змісту ст. 230 ЦК України, в якій врегульовано правовідносини сторін договору, укладеного під впливом обману, право вимагати визнання його недійсним має сторона, яка діяла під впливом обману. А відтак вимога ДПІ є у Франківському районі м. Львова про визнання недійсним договору є неправомірною, тим більше, що самими сторонами за спірним договором він не оспорюється [12].

Таким чином спираючись на судову практику впливає висновок, що тільки та особа, яка є учасником правочину і уклала його під впливом обману, може ставити під сумнів формування волі за наявності обману та оспорювати правочин на цій підставі. Також доцільним було б додати до ч. 1 ст. 230 ЦК України абз. 3 в якому зазначити, що право оспорювати правочин, вчинений під впливом обману, мають лише сторони правочину.

Бібліографічні посилання:

1. Карницький І.І. Об обмане в договорах. Реферат // І.І. Карницький. – С.Пб., – 1879.
2. Крат В.І. Недійсність правочинів, вчинених під впливом обману // Часопис Київського університету права – 2012 – № 3 – С.189 – 192.
3. Иоффе О. С. Избранные труды : в 4 т., Т. 2 / О. С. Иоффе. – СПб., 2004. – 511 с.
4. Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права / Г. Ф. Шершеневич. – Тула : Автограф, 2001. – 720 с.
5. Дзера О. В. Підстави та правові наслідки визнання недійсними правочинів (договорів) у підприємницькій діяльності / О. В. Дзера // Розробка механізму правового регулювання договірних відносин у підприємницькій діяльності / за ред. В. В. Луця. – К. : НДІ приватного права та підприємництва АПрН України, 2009. – 300 с.
6. Хатнюк Н. С. Заперечні угоди та їх правові наслідки: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Хатнюк Н. С. – К., 2003. – 218 с.
7. Длугош О. І. Визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом обману / О. І. Длугош // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 217–221.
8. Брагинский М. И. Общее учение о хозяйственных договорах [Электронный ресурс] / М. И. Брагинский. – Минск : Наука и техника, 1967. – 260 с. – Режим доступа: <http://forum.yureclub.ru/>
9. Гутников О. В. Недействительные сделки в гражданском праве. Теория и практика оспаривания / О. В. Гутников. – М. : Бератор-Пресс, 2003. – 576 с.

10. Васьковський Е. В. Учебник гражданского права / Е. В. Васьковський ; под ред. В. С. Ем. – М. : Статут, 2003. – 381 с.
11. Ухвала колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного суду України від 23.09.2009 р. у справі № 6-8231 св09 [Електронний ресурс] // Режим доступу – <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
12. Ухвала вищого адміністративного суду України від 27.10.2009 р. у справі № К-14614 [Електронний ресурс] // Режим доступу – <http://www.reyestr.court.gov.ua/>

Аксютіна Анастасія Володимирівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОДЮСЕРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

Проблеми, що пов'язані з класифікацією договорів, належать до кола давніх проблем цивілістичної науки. Загальні ознаки, що притаманні продюсерським договорам як різновиду цивільно-правових договорів (зокрема збіг волі і волевиявлення, правомірність дії, дотримання принципів допустимості і свободи договору тощо), не виключають можливості їхньої класифікації, що дозволяє вирішувати низку важливих завдань. В загальному сенсі виявлення спільних типових рис договорів і відмінностей між ними полегшує для суб'єктів правильний вибір виду договору, забезпечує його відповідність змісту діяльності, що регулюється, створює можливість на науковій основі систематизувати законодавство про договори, підвищувати узгодженість нормативних актів. Відповідно до різних підстав класифікації договори можна поділяти на різні види.

Визначаючи та аналізуючи поняття та зміст продюсерського договору Ю.Ю. Нерода виокремила наступні класифікуючі його характеристики, зазначивши, що він є змішаним (зберігає елементи кількох договорів, частково і договір про надання послуг, і авторського договору), непоіменованим, двостороннім, консенсуальним, в більшості випадків - оплатним, алеаторним, взаємозобов'язуючим (взаємним), філіварним (ловірчим)... найчастіше продюсерський договір укладається на невизначений строк, хоча він може бути і строковим (укладений на певний строк або настання певного результату) [1]. Але, вважаємо, що зазначені ознаки класифікації є неповними.

За загальною теорією права класифікація будь-якого поняття припускає його поділ, який може бути зроблено двома способами: 1) дихотомія, за допомогою якої, використовуючи послідовно визначену підставу (критерій), поняття поділяють на дві групи, одну з яких характеризує наявність цієї підстави, а іншу – її відсутність; 2) за допомогою визначених підстав створюється необмежене число груп, у кожній з яких зазначені підстави відповідним чином індивідуалізуються. При цьому, дихотомія стосовно договорів має dvojake значення. Відповідний поділ допомагає виявити головні особливості окремих договорів, але одночасно і шляхи формування нових договорів [2, с.383].

За ознаками готовності твору продюсерські договори можуть поділятися на:

- договори з готовим твором;
- договори на замовлення створення твору.

Аналізуючи класифікацію продюсерських договорів за вказаними ознаками варто зазначити що, чинне законодавство України та інших країн по різному регулюють сутність даних договорів.

Так, згідно ч. 6 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» за авторським договором замовлення автор зобов'язується створити у майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати його замовнику. Але, згадане визначення договору замовлення є недосконалим, оскільки його зміст передбачає обов'язок автора передати замовникові твір, який він створить у майбутньому. В той же час, прагненням будь-якого замовника є отримання саме майнових прав на створений у майбутньому твір, а не право власності на його примірник, як можна зрозуміти зі змісту наведеного вище визначення. З урахуванням цього, вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 6 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» в частині зміни поняття «твір» на поняття «майнові права на твір» у визначенні поняття авторського договору замовлення.

Ще одною ознакою класифікації продюсерських договорів є види правовідносин з використання прав інтелектуальної власності на твір, які регулюються даним договором, зокрема:

- договори про надання права на використання твору;
- договори про передачу (відчуження) майнових прав на твір.

Чинне законодавство України передбачає два види авторського договору: про передачу виключного права на використання твору та про передачу невиключного права на використання твору. В той же час, В.А. Дозорцев вважає, що правовласник має право передати за договором належне йому право на використання або надати належне йому право використання в обмеженому обсязі іншій особі (видати ліцензію) [3, с.23-25]. Тобто об'єктом передачі є не виключні або невиключні права, а обсяг майнових авторських прав, що підлягають передачі чи наданню.

Продюсер, укладаючи продюсерський договір з автором (виконавцем) може отримати майнові права на твір або на умовах користування, або ж у власність. У першому випадку продюсерський договір буде містити ліцензійні умови щодо користування твором (щодо строків, території, способів використання, кола осіб тощо), у другому випадку це будуть істотні умови щодо надання майнових прав у власність. У першому випадку предметом передачі буде дозвіл на використання твору, в другому – право.

В той же час, продюсерські договори з умовою про надання права на використання твору можна поділити на:

- договори із створенням похідного твору – складне використання (переклад твору, аранжування твору, переробка твору тощо);
- договори без створення похідного твору – просте використання.

У залежності від характеру відносин між сторонами продюсерські договори можна поділити на:

- договори з роботодавцем на створення службового твору;
- договори з іншими особами.

Бібліографічні посилання:

1. Нерода Ю.Ю. Особливості продюсерського договору на прикладі шоу-бізнесу України та Російської Федерації / Ю.Ю. Нерода// Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2013. №2. - [Електронне видання] код доступу: http://www.pap.in.ua/2_2013/Neroda.pdf
2. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая: Общие положения: Изд. 3-е, стереотипное / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. - М.: «Статут», 2001. - 848 с.

3. Дозорцев В.А. Издательский договор и его типы / В.А. Дозорцев// Социалистическая законность. – 1977. – № 2 . – С. 23-25.

Пазюк Наталія Вікторівна,
викладач Запорізького центру
професійної підготовки
«Академії поліції» (м. Запоріжжя)
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДОГОВІР ПОЗИКИ: ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ

В час активного становлення та розбудови України як правової держави та пошуку механізму належного забезпечення прав і свобод як фізичних і юридичних осіб, так і держави взагалі великої актуальності набуває проблеми вдосконалення регулювання цивільно-правових відносин. Так, з прийняттям у 2003 році Цивільного кодексу України законодавець ґрунтовно підійшов до розв'язання вищезгаданої проблеми. В сучасних умовах особливо зросла роль договору як основної форми, в якій реалізуються товарно-грошові відносини в суспільстві, з'явилися нові види договірних відносин та отримали подальший розвиток ті, які перебували ще в зародку.

Договір позики посідає самостійне місце в системі цивільно-правових договорів. Це зумовлено його правовою природою, його призначенням та притаманними лише йому ознаками. Такий договір є загальною базовою моделлю, на основі якої будується регулювання всіх кредитних відносин в цивільному праві.

Договір позики отримав широке розповсюдження як у практичній діяльності підприємств, так і серед фізичних осіб. Він став одним із способів задоволення інтересів і потреб суб'єктів цивільного права. Проте, не зважаючи на те, що договір позики видається досить простим, у сторін дуже часто виникають питання щодо взаємних прав та обов'язків, порядку оформлення договору позики, нарахування процентів тощо.

Позика – це типова договірно-правова форма кредиту для всіх форм кредитування. Водночас позика є самостійним договором, опосередковує кредитні відносини та зумовлює місце позики в системі цивільно-правових інститутів.

Договір позики врегульований у главі 71 „Позика. Кредит. Банківський вклад” Цивільного кодексу України (далі ЦК України)[1]. Договір позики як і кредитний договір, оформлює єдині за своєю економічною природою відносини. Відмінності між ними головним чином полягають у тому, що кредитором за кредитним договором виступають банки та інші фінансові установи, а в якості наймодавця по договору позики можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи.

Законодавче визначення договору позики звучить так: „За договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості” (ч.1 ст.1046 ЦК України). Отже, договір позики – це один з видів зобов'язань, спрямованих на передачу майна.

Важливим з практичної точки зору є питання моменту укладення договору позики. Оскільки, як ми знаємо, договір позики є реальним, то права та обов'язки сторін не можуть виникнути до передачі речі (грошей). Іншими

словами, договір позики вважається укладеним у момент здійснення дії по передачі предмета договору на основі попередньої домовленості. Ця особливість реальних договорів зазначена в ч.2 ст. 640 ЦК України: „Якщо відповідно до акта цивільного законодавства для укладення договору необхідні також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії”.

Чітка фіксація моменту, з якого договір вважається укладеним дуже важлива, оскільки, наприклад, питання щодо визнання договору недійсним вирішується, як правило, залежно від того, чи відповідав він вимогам закону на момент укладення чи ні (ст.215 ЦК України). Проте навіть не це найголовніше, договір вступає в силу, а тому стає обов'язковим для сторін саме з моменту його укладення (ч. 2 ст. 631 ЦК України).

Якщо, наприклад, сторони створять та підпишуть договір, де буде зазначено, що позикодавець передає у власність позичальника певні грошові кошти у визначеному розмірі, то такий документ ніяким чином не зобов'язує позикодавця до фактичної передачі грошей. Відмова позикодавця не буде порушенням закону, оскільки договір не був належно укладений. Підписаний сторонами документ з назвою „Договір позики” до фактичної передачі предмета позики в силу не вступає, а отже, посилатися на подібний договір немає сенсу.

Іноді оформлення (підписання) договору позики відбувається після фактичної передачі предмета позики. Факт існування договору свідчить про передачу позики, яка відбулася раніше. В договорі це може відобразитися таким чином: „Сторони підтверджують, що на момент оформлення даного договору позикодавець передав позичальнику, а позичальник отримав від позикодавця гроші в розмірі 1000 грн”[2].

При укладенні як договору позики, так і будь якого іншого договору сторони мають звернути увагу на форму, яка передбачена законодавцем для того чи іншого договору. Отже, з положення закону видно, що проста письмова форма обов'язкова для договору позики тільки у випадках, коли позикодавець – юридична особа, а також в усіх випадках, якщо сума договору позики перевищує встановлений законом розмір.

Договір позики – це досить поширене зобов'язання. Через те, що суб'єктами позики можуть бути як фізичні так і юридичні особи, на практиці виникають певні проблеми, оскільки зобов'язальні відносини між юридичними особами регулюються не лише Цивільним кодексом України, а і Господарським кодексом України. А ці нормативно-правові акти часто суперечать один одному. Отож розглянемо деякі з таких суперечок та шляхи їх подолання.

Вище вже зазначалося, що істотною умовою, яка обов'язково має бути присутня в договорі позики є предмет договору. А ціна (тобто проценти в нашому випадку) і строк виконання договору можна не прописувати. Вони можуть бути визначені згідно з актом цивільного законодавства. Але це все стосується Цивільного кодексу України. А в ч. 3 ст. 180 «Істотні умови договору» Господарського кодексу України (далі – ГК України) прямо сказано, що при укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору[19]. Хоча ГК України досить непослідовний, оскільки далі зазначає: „Договір поставки може бути укладений на один рік, на строк більше одного року (довгостроковий договір) або на інший строк, визначений угодою сторін. Якщо в договорі строк його дії не визначений, він вважається укладеним на один рік” (ч.1 ст. 267 ГК України).

Отже, для уникнення і попередження можливих спорів в договорі

позики, який підпадає під поняття господарського договору, є доцільним, на нашу думку, все ж таки визначати строк договору позики.

Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати про таке: незважаючи на те, що договори позики та кредиту мають спільну економічну природу і регулюють близькі за змістом правовідносини, вони мають досить суттєві відмінності, звідси неможливим видається вживання понять позика і кредит в якості синонімів. Пріоритетним для суб'єктів цивільних правовідносин є чітке розмежування цих понять на практиці.

Отже, договір позики є ефективним способом регулювання цивільно-правових відносин суб'єктів зобов'язального права, покликаний задовольняти їх інтереси в грошово-майновій сфері.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р. – № 40. – ст. 356.
2. Про врегулювання порядку одержання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів та застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства. Указ Президента України від 27.06.1999 // Офіційний вісник України. – 1999 р. – № 27. – ст. 79.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р. – № 18. – ст. 144.

Карпенко Роман Валерійович,

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОФОРМЛЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ АДВОКАТА

Підставою виникнення договірної представництва є угода, при цьому вона може бути як цивільно-правовою, так і трудовою. Наприклад, відносини між довірительом і адвокатом мають своєю підставою укладання договору доручення. Виходячи з аналізу норм чинного ЦПК України, представляти інтереси особи в цивільному процесі за договором доручення може не лише адвокат, а й будь-яка інша повнолітня і дієздатна фізична особа. На підставі договору про надання правової допомоги між адвокатом та клієнтом, адвокат виконує свої обов'язки на договірних засадах, представляє інтереси клієнта та надає правову допомогу. Виходячи з цього, оформлення ордеру адвокатом, який працює індивідуально або в створеному ним адвокатському бюро, стає алогічним, оскільки у цих випадках адвокат фактично має видати ордер сам собі.

Разом із тим, договір про надання правової допомоги є різновидом договору доручення. Стаття 1007 Цивільного кодексу України передбачає обов'язок довірителя видати повіреному довіреність на вчинення юридичних дій, передбачених договором доручення. Отже, клієнт у необхідних випадках має надавати довіреність, і саме на її підставі (а не на підставі ордеру) мають діяти адвокати, які працюють індивідуально або у складі колегії адвокатів. У цьому аспекті варто зазначити, що договір про надання правової допомоги є документом, який не лише посвідчує повноваження адвоката в адміністративному суді, а також виступає єдиною підставою здійснення адвокатської діяльності. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» безпосередньо

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

визначає договір про надання правової допомоги як домовленість, за якою одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язується здійснити захист, представництво або надати інші види правової допомоги другій стороні (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов'язується оплатити надання правової допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору. Цим же законом визначаються форма і зміст такого договору, загальні вимоги до його складання.

За загальним правилом, такий договір укладається у письмовій формі, проте, у деяких випадках він може укладатися й усно. Наприклад, у разі: 1) надання усних і письмових консультацій, роз'яснень із правових питань з подальшим записом про це в журналі та врученням клієнту документа, що підтверджує оплату гонорару (винагороду); 2) якщо клієнт невідкладно потребує правової допомоги, а укладання письмового договору за конкретних обставин є неможливим — з подальшим укладенням договору в письмовій формі протягом трьох днів, а якщо для цього існують об'єктивні перешкоди — у найближчий можливий строк. Третій випадок передбачений п. 1 ст. 16 Правил адвокатської етики: коли правова допомога надається безкоштовно. У випадку, якщо інтереси юридичної особи в суді представляє її працівник, підставою такого представництва може бути трудовий договір (наприклад, юрисконсульт підприємства зобов'язаний представляти інтереси свого роботодавця в суді, що передбачено посадовою інструкцією, яка є частиною трудового договору).

У судовому засіданні вказані представники зобов'язані представити довіреність на здійснення процесуальних дій. Довіреність від імені юридичної особи видається за підписом його керівника чи іншої особи, уповноваженої на це її установчими документами, з прикладенням печатки цієї організації. Різновидом договірної представництва є представництво одного із співучасників за дорученням інших співучасників. Специфіка його полягає в тому, що особа, яка представляє інтереси співучасників, одночасно має процесуальний статус і сторони, і представника. Таке представництво можливе лише за умови, що інтереси співучасників у конкретній справі повністю співпадають. Що ж стосується повноважень договірних представників, то вони від імені особи, яку вони представляють, можуть здійснювати процесуальні дії, визначені документом, яким вони уповноважені на представництво.

Представник діє на підставі довіреності. Повноваження або одне з них повинні спеціально обумовлюватися у довіреності. Їх прийнято підрозділяти на загальні та спеціальні. До загальних відносяться ті, без яких не може обійтися представник, захищаючи інтереси своїх довіритель. Ними охоплюється право участі у дослідженні доказів, виступи в дебатах, право звертатися з клопотаннями про приєднання до справи доказів, заявляти відводи суду і т. д. Ці повноваження детально не перераховуються до уповноважують документах або навіть не вказуються взагалі.

Спеціальні повноваження судового представника стосуються здійснення найбільш важливих дій, пов'язаних з розпорядженням об'єктом процесу, визначенням характеру судового захисту. Щоб між довіритель і представником не відбулося будь-яких непорозумінь з приводу таких дій, повноваження на їх вчинення повинні спеціально обумовлюватися у вповноважує документі (наприклад, зміна предмета позову, визнання позову, укладення мирової угоди, передача справи в третейський суд).

Відповідно до ст. 42 ЦПК довіреність фізичної особи повинна бути посвідчена нотаріально або посадовою особою організації, в якій довіритель працює, навчається, перебуває на службі, стаціонарному лікуванні чи за рішенням суду, або за місцем його проживання. Згідно зі ст. 245 ЦК довіреність, що видається у порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню, крім випадків, встановлених частиною четвертою цієї статті. Довіреність військовослужбовця або іншої особи, яка перебуває на лікуванні у госпіталі, санаторії та іншому військово-лікувальному закладі, може бути посвідчена начальником цього закладу, його заступником з медичної частини, старшим або черговим лікарем. Довіреність військовослужбовця, а в пунктах дислокації військової частини, з'єднання, установи, військово-навчального закладу, де немає нотаріуса чи органу, що вчиняє нотаріальні дії, а також довіреність робітника, службовця, члена їхніх сімей і члена сім'ї військовослужбовця може бути посвідчена командиром (начальником) цих частини, з'єднання, установи або закладу. Довіреність особи, яка перебуває у місці позбавлення волі (слідчому ізоляторі), може бути посвідчена начальником місця позбавлення волі. Довіреності, посвідчені зазначеними посадовими особами, прирівнюються до нотаріально посвідчених.

Довіреність повинна містити: зазначення особи, що видає довіреність; зазначення особи, якій видано довіреність; зазначення третьої особи, перед якою здійснюється представництво; повноваження представника; строк довіреності; дату видачі довіреності; підпис особи, яка видала довіреність, а якщо довіреність видано юридичною особою, то й печатку юридичної особи. Строк довіреності встановлюється у довіреності. Якщо строк довіреності не встановлено, вона зберігає чинність до припинення її дії. Довіреність, у якій не вказано дати її вчинення, є нікчемною (ст. 247 ЦК). Довіреність може бути видана на представництво у конкретній справі (разова довіреність), або на представництво в усіх справах у всіх чи певних судах (постійна довіреність). Представник за довіреністю має право вчиняти всі процесуальні дії, що їх має право вчиняти особа, яку він представляє, якщо у довіреності не застережемо обмежень щодо вчинення окремих процесуальних дій.

Висновки. Підсумуючи вище викладено можна зробити висновок про те, основною функцією адвоката в цивільному процесі є представницька, у межах якої додатково реалізуються консультативна, превентивна, відновлювальна та охоронна функції. Адвокат в цивільному процесі виступає особливим суб'єктом процесуальних правовідносин, допущеним до участі судом з кола визначених законом осіб з метою захисту і забезпечення належної реалізації прав і обов'язків осіб, зацікавлених у результатах розгляду справи. Пропонується визначення значення інституту судового представництва як процесуальної форми участі адвоката в цивільному процесі на підставі договору або доручення.

Бібліографічні посилання:

1. Задніпровський О. Здійснення представництва у суді адвокатами і іншими особами / О. Задніпровський // Юридична практика. – 2003. – №32. – С. 124–131.
2. Хотенець П. В. Правовий статус адвоката в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 «Судоустрій, прокуратура та адвокатура» / Павло Васильович Хотенець; Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2002. – 23 с.

3. Юшкевич О. Г. Надання правової допомоги як вид соціальних послуг [Електронний ресурс] / О. Г. Юшкевич. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pib/2009_1/PB-1/pb-1_23.pdf.
4. Белькова О. В. Правовий статус свідка в кримінальному процесі України: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.09 / Белькова Олена Валеріївна; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2005. – 223 с.

Андрієвська Людмила Олексіївна,
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИЗНАННЯ СПАДЩИНИ ВІДУМЕРЛОЮ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

В Україні інститут спадкового права є досить розгалуженим напрямком права за своєю специфікою. Значення інституту відумерлої спадщини полягає в усуненні беззахайності об'єктів спадкування, збереження їх в цивільному обороті, а також захисті інтересів кредиторів.

Після смерті особи залишаються її права та обов'язки, тобто спадщина, яка має в подальшому перейти до інших осіб – спадкоємців. Проте, бувають випадки, коли спадщина не переходить нікому із спадкоємців, таким чином залишається без власника. Це загрожуватиме самому майну чи особам, які, так чи інакше, вимушено чи ні, стикаються з ним. Не можна забувати й про можливість виникнення конфліктів між іншими учасниками цивільних відносин у зв'язку зі спробами заволодіти цим майном. Для запобігання подібним ситуаціям слугує такий правовий засіб, як набуття права власності на відумерлу спадщину [1, с. 383]. Таким чином, можна погодитися, що «значення інституту відумерлої спадщини полягає в усуненні беззахайності об'єктів спадкування, збереження їх в цивільному обороті, що, в свою чергу, сприяє впорядкованості та завершеності відповідних правовідносин».

Відумерла спадщина (*bona vacantia, erblose Gulten*) – це майно, що залишилося після померлої особи, і на яке ніхто не заявляє або не може заявити домагань ні за заповітом, ні за правом спадкування за законом [2, с.524].

Стаття 1277 Цивільного кодексу України (далі ЦК України) встановлює, що у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, не прийняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття суд визнає спадщину відумерлою за заявою відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини [3]. З норми даної статті випливає, що для визнання спадщини відумерлою необхідні наступні складові: 1) відсутність спадкоємців або відмова спадкоємців від спадщини; 2) заява органу місцевого самоврядування; 3) звернення до суду. Тобто, перехід спадщини до органу місцевого самоврядування не відбувається автоматично.

Структурне розміщення ст. 1277 у книзі 6 ЦК України «Спадкове право» не дає однозначної відповіді на питання про природу відумерлої спадщини та спершу дозволяє зробити висновок про нібито віднесення таких відносин до спадкових, а територіальну громаду - до спадкоємця. Але ст. 1219 ЦК України відокремлює лише два види спадкування - за заповітом та за законом. Але ж територіальна громада, у власність якої переходить відумерла спадщина, не визначена у жодній із п'яти черг спадкоємців за законом. А у

випадках, коли територіальна громада є спадкоємцем за заповітом, то положення ст. 1277 ЦК не застосовується, і спадкування здійснюється в загальному порядку на підставі положень глави 85 ЦК, у зв'язку з чим акт прийняття спадщини формалізується шляхом подання територіальною громадою заяви про прийняття спадщини нотаріусу.

Статтею 1277 ЦК України передбачений саме процесуальний порядок, а саме: заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу одного року з часу відкриття спадщини (ст.1220 ЦК України «спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою»), але Законом не встановлений граничний строк подання такої заяви. У ч.3 ст.1277 ЦК України зазначено, що суд визнає спадщину відумерлою за заявою відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини (ст. 1221 ЦК України «місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця»). Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, то місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна. Якщо спадкодавець мав кілька місць проживання, місцем відкриття спадщини вважається останнє місце реєстрації спадкодавця. При вирішенні спору щодо спадкування прав на майно, яке знаходиться за кордоном, або за участю іноземця, необхідно з'ясувати чи існує договір про правову допомогу з цією країною, і чи в цьому договорі не передбачені інші правила щодо спадкування, ніж в українському законодавстві.

У разі розбіжностей застосовуються норми міжнародного договору.

Територіальна громада, яка стала власником відумерлого майна, має не тільки права, але й майнові зобов'язання спадкодавця, тобто завдана ним та присуджена судом при житті майнова та/або моральна шкода, не сплачені штрафи (пені) - борги, має бути відшкодована спадкоємцем (територіальною громадою), у межах вартості рухомого чи нерухомого майна (ст.1231 ЦК України). Також до територіальної громади, яка стала власником спадщини, визнаної судом відумерлою можуть бути пред'явлені вимоги про відшкодування витрат на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця (стаття 1232 ЦК), а також витрат на охорону спадкового майна.

Спадщина, не прийнята спадкоємцями, охороняється до визнання її відумерлою відповідно до ст.1283 ЦК України, тобто нотаріус, або відповідні органи місцевого самоврядування (в населених пунктах, де немає нотаріуса) з власної ініціативи або за заявою спадкоємців вживають заходів щодо охорони спадкового майна, яка триває до закінченню строку, встановленого для прийняття спадщини (тобто шість місяців, що є строком, передбаченим для прийняття спадщини спадкоємцями, або ж до визнання судом її відумерлою).

Таким чином, орган місцевого самоврядування у випадку коли спадкоємці протягом шести місяців не заявили право на спадщину, повинен: прийняти заходи щодо збереження майна померлого; звернутися до суду з заявою про визнання спадщини відумерлою (після спливу річного строку); отримати відповідне рішення суду та зареєструвати право власності на майно.

Вивченням судової практики, встановлено, що існують випадки, коли після вищевказаних процедур з'являлись спадкоємці та в судовому порядку доводили, що пропустили строк для прийняття спадщини з поважних причин. В такому випадку орган місцевого самоврядування повертає набуте майно, або якщо майно відсутнє – виплачує грошову компенсацію.

Також в практичній діяльності існують випадки, коли один із спадкоємців не може прийняти спадщину за однією з підстав, а другий — за

іншою. Наприклад, коли за наявності тільки 2 спадкоємців, наприклад, 2 братів спадкодавця, один з них позбавлений права на спадкування заповідачем шляхом вказівки в заповіті, а інший відмовиться від прийняття спадщини. Положення ст. 1277 ЦК України вимагається щоб усі, а не лише деякі спадкоємці, відмовились від прийняття спадщини або були її позбавлені. В таких випадках усе спадкове майно визнається відумерлим. У разі якщо в установлений строк не з'явилися спадкоємці або відмовились від спадщини, або заповідач позбавив права спадкування, за загальним правилом частина спадкового майна, яка належить тому, хто не з'явився, відмовився від спадщини чи позбавлений права спадкування, переходить не до держави, а до інших спадкоємців наступної черги [4, с.504].

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / [Заїка Ю. О., Єрух А. М., Козьяков Ю. М. та ін.]; за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Т. 12. – Спадкове право. – Х.: Страйд, 2009. – 544 с.
2. Брокгауз Ф. А. Энциклопедический словарь / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – СПб.: Типо-литогр. И. А. Ефрона, 1892. – 957 с.
3. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Цивільний процес України: [підруч.] / [Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Андронов І. В. та ін.]; за заг. ред. Є. О. Харитонova, О. І. Харитонova, Н. Ю. Голубєвої. – К.: Істина, 2011. – 536 с.

Миронюк Станіслава Анатоліївна,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Волошина Галина Юріївна,
курсант четвертого курсу ФПФПДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПАТЕНТНИЙ ТРОЛІНГ - СУЧАСНА ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Сьогодні більшість винахідників занепокоєні стосовно такого явища, як «патентний троль». Оскільки ці особи, можуть не повністю, але все ж таки привласнити чийсь винахід. Даним питанням стурбовані більшість експертів в галузі інтелектуального права.

Питання цієї теми розглядали Андрощук Г., Бенатов Д., Жарінова А., Коросташова І., Колосов Є., Савчук В., Шатова І. та інші.

Патент – це монополія на певну нову технологію (винахід, корисна модель) чи дизайн (за українським законодавством – промисловий зразок), яку тимчасово отримує автор в обмін на розкриття цієї технології чи дизайну світові.

В результаті власник патенту має змогу певний час на території дії патенту одноосібно користуватись результатом своєї інтелектуальної праці та дозволяти (забороняти) таке використання іншим, а суспільство після спливу дії патенту надбає такий результат для вільного використання.

Однією з умов одержання патенту в європейських країнах (як і в Україні) є світова новизна технології чи дизайну. При цьому лише під час реєстрації патенту на винахід проводиться перевірка на відповідність його критерію новизни.

За законодавством десятків країн (включаючи українське), заявник має право одержати патент на корисну модель (строк охорони становить 7-10 років, тобто значно коротший, ніж у винаходу) чи дизайн без перевірки на відповідність критерію новизни – патент надається під відповідальність заявника. Це означає, що патентоздатність дизайну чи технології обмежується лише совістю заявника; іншими словами – заново винайти та запатентувати можна будь-що.

І саме тут на арені з'являються патентні тролі (доречі на сьогодні поняття «патентний троль» в сучасних словниках іншомовних слів, в тому числі в англо-українському юридичному словнику не міститься) [3].

Чинне законодавство України передбачає отримання двох видів патентів під відповідальність заявника. Це патент на корисну модель і патент на промисловий зразок. Не є таємницею, що умовою отримання такого патенту є лише правильно складена заявка на отримання патенту та сплата всіх зборів, передбачених законодавством. Видача таких патентів, відповідно до чинного законодавства, відбувається під відповідальність заявника. Тобто в жодний спосіб відомість технічного рішення чи дизайну таких об'єктів інтелектуальної власності не перевіряється. Тому на сьогодні ми маємо і патенти на звичайні вішаки, видані 2012 року, і навіть патент на дизайн iPad, виданий 2013 року львів'янинові. Директор центру інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України, Юрій Капіца, каже: «У нас видається патент тому, хто хоче, щоб він отримав цей патент. При цьому ніяка експертиза не проводиться. Проводиться формальна експертиза на перевірку формальних вимог, чи всі документи додані. Виходить, що заявник не обмежений. Він може запатентувати все що завгодно».

Щоб не бути голослівним, наведемо приклади «геніальних» дизайнів виробів з відкритої бази зареєстрованих промислових зразків ДП «Український інститут промислової власності»: плечикова вішалка для одягу (Грановський Костянтин Володимирович, опубліковано 10.01.2012), лампа для освітлення (Листвак Олександр Валентинович, опубліковано 25.06.2014), сірник (Семко Віктор Іванович, опубліковано 25.04.2014 р.) та інші [1].

Але така система отримання прав на вищезазначені об'єкти інтелектуальної власності діє не лише в Україні, а й у державах Європейського Союзу [2].

Рік тому фахівці Бостонського університету опублікували дослідження в якому спробували оцінити основні фінансові витрати викликані діями патентних тролей в економіці США. Автори дослідження виявили, що самі великі прямі та побічні витрати несуть малі та середні інноваційні компанії. В той час як великі компанії переслідуються рідше. Внаслідок претензій зі сторони патентних тролей, невеликі компанії несуть великі витрати, змушені зменшувати інвестиції, закривати бізнес. Своїми діями патентні тролі спричиняють бізнесу неабиякі збитки, через що вини все частіше піддаються критиці. Але окрім збитків, патентні тролі обмежують проведення наукових досліджень, конкуренцію та здорові відносини підприємництва. Поширення дій патентних тролей переорієнтовують ринок з досліджень, нових розробок, інноваційних технологій на масові патенти, патенти, які захищають загальнопоширені, стандартні процедури, які не містять винахідницького рівня або новизни. Концентрація уваги на таких патентах спричинена тим, що саме такі «прості» патенти масово використовуються виробниками для

виробництва товарів або надання послуг та дозволяють патентним троям займати агресивну позицію та отримувати прибутки.

Постає питання як же все таки боротися з цим тролінгом? Юрій Охромєєв, судовий експерт Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності, виділяє три шляхи подолання даної проблеми.

Перший – це спрощення процедури оскарження прав на такі декларативні патенти.

Другий спосіб – це зміна порядку внесення даних до митного реєстру об'єктів права ІВ щодо патентів на промислові зразки та корисні моделі, а саме вимогою надання додаткових відомостей щодо відповідності вимогам патентоспроможності таких патентів. Такими відомостями може бути експертне дослідження патентного органу або іншого уповноваженого органу.

Але, з цією думкою ми не погоджуємось і вважаємо, що такий спосіб не буде ефективним, оскільки може призвести до затягування процедури реєстрації в митному реєстрі та створити корупційні ризики.

І третій спосіб – це створення ефективного механізму настання реальної відповідальності за вчинення дій, що мають ознаки недобросовісної конкуренції із використанням прав на об'єкти інтелектуальної власності. Створення такого механізму потребує чималих зусиль, зокрема, із визначення дефініцій, критеріїв таких дій та створення дієвого механізму.

На нашу думку, це буде найбільш ефективний спосіб протистояння патентним троям в Україні, адже інші держави цей шлях вже подолали і застосовують саме такий спосіб [2].

Бібліографічні пошування:

1. Бенатов Д. Патентний капкан для України - режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/03/23/534575/>
2. Охромєєв Ю. Патентний тролінг – ахіллесова п'ята системи охорони інтелектуальної власності в Україні - режим доступу: <http://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/patentniy-troling--ahillesova-pyata-sistemi-ohoroni-intelektualnoyi-vlasnosti-v-ukrayini.html>
3. Савчук В. Знешкодити патентного троя: як це вдалося ЄС та що треба перейняти Україні - режим доступу: https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/09/12/7054371/view_print/

Валєєв Руслан Гельманович,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ СЛУЖБОВО-ТРУДОВОГО СТАТУСУ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Створення Національної поліції повинно стати важливою та показовою реформою, яку за європейськими зразками здійснено в Україні. Проте, за висновками експертів та політиків, відбудувати якісно нову правоохоронну інституцію, що принципово відрізняється від попередньої міліції, не вдалося. Разом з цим скептичним висновком все ж таки варто визнати, що під час реформи закладені підвалини поступової еволюції такого органу. Розуміння складності, багатоаспектності, довготривалості та масштабності реформи

обумовили в останні роки дослідження проблематики службово-трудових відносин правоохоронців, здійснені такими фахівцями, як М.С. Бідюкова, Н.Б. Болотіна, В.С. Венедіктів, В.В. Гончарук, В.Я. Гоць, М.І. Іншин, В.Я. Киян, М.М. Клемпарський, А.В. Коваленко, І.М. Коваленко, О.В. Кузніченко, О.В. Лавріненко, К.Ю. Мельник, Л.В. Могілевський, О.М. Музичук, О.М. Обушенко, М.П. Паламарчук, І.В. Пахар, О.Ю. Чапала, І.В. Шруб, В.І. Щербина та ін. Але ми вважаємо за доцільне виокремити таку не вирішену досі частину проблеми, як ключові складові службово-трудового статусу поліцейських в контексті його впливу на подальший розвиток Національної поліції України.

До правового статусу варто віднести такі складові, як: умови та порядок здобуття статусу, умови та порядок припинення статусу, основні функції та повноваження (права, обов'язки), гарантії діяльності (функціонування), правоздатність, дієздатність, деліктоздатність тощо. Елементами службово-трудового статусу, відповідно, постають, порядок прийняття на службу, вимоги до кандидатів; порядок звільнення; порядок просування, переміщення, переведення, відрядження, сумісництва тощо; порядок присвоєння спеціальних звань (класних чинів); особливості робочого (службового) часу; особливості відпочинку, у т.ч. надання відпусток; особливості дисциплінарної відповідальності та заохочення; умови оплати праці (грошового забезпечення); порядок атестування й оцінювання професійної діяльності; соціальні гарантії тощо. У нашому стислому дослідженні ми вважаємо за доцільне зупинитись на окремих елементах службово-трудового статусу поліцейських, які вже сьогодні можуть викривити подальший розвиток Національної поліції: службовому часу поліцейських та їхньому грошовому забезпеченні.

Актуальність нашого дослідження обґрунтовується тим, що з причин, які спонукали правоохоронців залишити службу, 48% опитаних назвали ненормований робочий день [6]. Спілкування з сучасними працівниками територіальних органів Національної поліції, на жаль, засвідчує, що ситуація не змінилася за останні часи, але навпаки погіршилася внаслідок ускладнення криміногенної ситуації та за умов певного підвищення рівня грошового забезпечення поліцейських, що використовується керівництвом органів як аргументування роботи у понадурочний час.

Основною характеристикою робочого (службового) часу є тривалість і залежно від цього параметру можна виокремити його різновиди та режими, зокрема, надурочні роботи та ненормований робочий час.

Важливими елементами режиму *надурочних робіт* є: 1) можливість їхнього застосування роботодавцем «лише у виняткових випадках, що визначаються законодавством» (ст. 62 КЗпП), 2) заборони та обмеження щодо залучення до надурочних робіт окремих категорій найманих працівників (ст. ст. 63, 172, 176, 177, 192, 220 КЗпП), 3) необхідність одержання дозволу виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника) для проведення надурочних робіт (ст. 64 КЗпП), 4) встановлення граничних норм застосування надурочних робіт, які не повинні перевищувати для кожного працівника чотирьох годин протягом двох днів підряд і 120 годин на рік (ст. 65 КЗпП), 5) підвищену оплату роботи в надурочний час (ст. 106 КЗпП).

З урахуванням положень Рекомендацій Міністерства праці та соціальної політики України щодо порядку надання працівникам з ненормованим робочим днем щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці [4], можна виокремити наступні відмінності *ненормованого робочого часу* від понадурочних робіт: 1) встановлюється для певних категорій працівників,

зокрема: адміністративного, управлінського, технічного, господарського персоналу та інших працівників, праця яких не піддається обліку в часі; 2) його застосування не потребує «спеціальних випадків» та погодження з профспілками; 3) конкретний перелік посад закріплюється у колективному договорі, колективній угоді; 4) не встановлено граничних норм застосування; 5) робота понад встановлений час компенсується не грошима, а щорічною додатковою відпусткою. Водночас зазначимо, що працівники, для яких колективним договором або угодою встановлено ненормований робочий **день**, можуть залучатися до роботи у вихідні, святкові й неробочі дні лише на загальних підставах, з грошовою компенсацією.

У тексті Закону України «Про Національну поліцію» до службового часу правоохоронців характеристика «ненормований» не використовується. Натомість ст. 91 роз'яснює, що «*особливий характер служби в поліції містить такі спеціальні умови для певних категорій поліцейських: 1) службу у святкові та вихідні дні; 2) службу позмінно; 3) службу з нерівномірним графіком; 4) службу в нічний час*».

Порядок компенсації поліцейським служби у вихідні, святкові та неробочі дні, на відміну від загального порядку оплати відповідної роботи, передбачає надання поліцейським, які виконували службові обов'язки у такі дні відповідного часу для відпочинку протягом двох наступних місяців. З одного боку, компенсація залучення поліцейських до цієї понаднормової роботи у вигляді днів відпочинку спрямована на відновлення їх працездатності, запобігання втомленості. З іншого боку, загальний порядок компенсації роботи у святкові та неробочі дні (ст. 107 КЗпП) передбачає оплату роботи у подвійному розмірі. Тому, на нашу думку, варто закріпити можливість вибору найманим працівником (у нашому випадку – поліцейським) варіанту компенсації роботи у вихідні, святкові, неробочі дні – грошима чи додатковим часом відпочинку. До речі, на практиці надання додаткового часу відпочинку викликає труднощі і в практиці правозастосування можна спостерігати різні варіанти компенсації: один день відпочинку надається як за дві відпрацьовані години, так і за дванадцять годин служби у святковий день. Поки що ж практика грошової компенсації поліцейським такої роботи категорично виключена, принаймні пунктом 20 «Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання» [3], який встановлює: «За виконання службових обов'язків понад установлений службовий час, у вихідні, святкові та неробочі дні грошове забезпечення поліцейським додатково *не виплачується*».

Інша спеціальна умова служби поліцейських, як «служба з нерівномірним графіком» фактично постає новелою трудового законодавства та недослідженим феноменом для науки трудового права. Дослідники спробують віднайти «схожі форми організації робочого часу». Зокрема, це поділ робочого часу на частини, гнучкий графік роботи та ненормований робочий день [6]. У цілому, на нашу думку поява цієї конструкції обумовлена цілком зрозумілою та беззаперечною вимогою, що кожен «поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів...».

Засади грошового утримання поліцейських визначено Постановою Уряду № 988 [1], якою затверджено схему 1) окладів за спеціальним званням

поліцейських, 2) схеми посадових окладів поліцейських і курсантів та 3) розміри надбавки за стаж служби в поліції.

Безпосередньо порядок та умови виплати грошового забезпечення затверджено наказом МВС від 06.04.2016 № 260 [3]. Ним встановлено, що до складу грошового забезпечення входять: 1) посадовий оклад, 2) оклад за спеціальним званням, 3) щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер), 4) премії, 5) одноразові додаткові види грошового забезпечення. Цим актом встановлено, що «поліцейським, які проходять службу в поліції особливого призначення та безпосередньо виконують функції із забезпечення громадського порядку та безпеки громадян, посадові оклади підвищуються до 100 % посадового окладу», також порядок передбачає надбавку за специфічні умови проходження служби в поліції, що виплачується в розмірі до 100 % посадового окладу з урахуванням окладу за спеціальним званням та надбавки за стаж служби. Зазначимо: лише ці надбавки можуть учетверо підвищити посадовий оклад поліцейського (Порядок спеціально оговорює: «поліцейським, які отримують підвищені посадові оклади, надбавка за специфічні умови проходження служби в поліції виплачується з урахуванням підвищених посадових окладів»[3]), та вдвічі підвищити інші складові грошового утримання. Оскільки відповідний відсоток підвищення посадового окладу та надбавки встановлюється кожній особі індивідуально на підставі мотивованого подання керівника, то це пояснює залежність підлеглих поліцейських від керівників.

При цьому нагадаємо, що аргументом для підвищення значення обов'язкової частини у структурі грошового забезпечення було те, що у країнах Європейського Союзу в структурі заробітної плати поліцейських її обов'язкова частина становить 70–80% і максимум 30 % є стимулюючими надбавками [5].

Крім того, нова система оплата праці знову демонструє залежність від фінансових можливостей конкретного органу, що призводить до диспропорцій у грошовому забезпеченні різних поліцейських в декілька разів.

Висновки.

1. На цей час продовжується практика збільшення тривалості службового часу поліцейських (збільшення робочого дня, залучення у вихідні та святкові дні), причому законодавчих обмежень щодо трактування такої тривалості як надурочних робіт не встановлено, але грошова компенсація таких перепрацювань забороняється відомчими актами.

2. Щодо служби у вихідні, святкові та неробочі дні ми вважаємо за доцільне закріпити можливість вибору поліцейським варіанту компенсації – грошима чи додатковим часом для відпочинку.

3. Доречним є покладення на роботодавця обов'язку фіксувати тривалість служби, що перевищує нормальну тривалість службового часу, та визначення у колективних договорах та/або угодах переліку відповідних робіт, професій, посад поліцейських.

4. Система оплати праці поліцейських потребує коригування в частині пропорцій обов'язкових та додаткових складових грошового забезпечення, а також оплати служби, що перевищує нормальну тривалість службового часу.

Бібліографічні посилання:

1. Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 988.

2. Правова позиція Судових палат у цивільних та адміністративних справах Верховного Суду України, викладена 17 жовтня 2012 р. у справі № 6-104цс12.
3. Порядок та умови виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання, затверджені наказом МВС від 06.04.2016 № 260.
4. Рекомендації щодо порядку надання працівникам з ненормованим робочим днем щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці, затверджені наказом Мінпраці та соціальної політики України від 10.10.1997 № 7.
5. Мельник К.Ю. Проблеми грошового забезпечення осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ / К.Ю. Мельник, В.Я. Гоц // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 461-465. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11mkjovc.pdf>
6. Пахар І.В. Умови праці в органах внутрішніх справ як соціальна категорія / І.В. Пахар // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – 2002. – № 18. – С. 491–494.
7. Шруб І.В. Види та специфіка правового регулювання службового часу поліцейських / І.В. Шруб // // Наук. вісн. Херсонського держ. ун-ту. Сер.: юрид. науки – 2015. – Вип. 3-2. Том 3. – С. 81-86.

Фурса Вадим Вікторович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН З УПРАВЛЯЮЧИМИ КОМПАНІЯМИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЖКГ

01 липня 2015 року набрав чинності Закон України «Про особливості здійснення права власності в багатоквартирному будинку». У ньому вказано, що у разі якщо протягом одного року з дати набрання чинності цим Законом співвласники багатоквартирного будинку, в якому не створено об'єднання співвласників, не прийняли рішення про форму управління багатоквартирним будинком, управління таким будинком здійснюється управителем, який призначається на конкурсній основі виконавчим комітетом місцевої ради, на території якої розташований багатоквартирний будинок. У такому разі тарифи на послуги з управління багатоквартирним будинком визначається за результатами конкурсу, який проводиться в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної житлової політики і політики у сфері житлово-комунального господарства, а договір про надання послуг з управління багатоквартирним будинком строком на один рік від імені співвласників підписує уповноважена особа виконавчого органу відповідної місцевої ради, за рішенням якого призначено управителя. Якщо за один місяць до закінчення зазначеного строку жодна із сторін не повідомить письмово другу сторону про відмову від договору, договір вважається продовженим на черговий однорічний строк.

В той же час виникає закономірне питання що робити якщо незадоволений роботою управляючого чи його тарифами. В такому випадку Закон дає можливість відмовитися від послуг управителя, якщо співвласники будинку ухвалюють рішення про зміну форми управління будинком або виберуть іншого управителя.

В такому випадку, попередивши призначеного за конкурсом управителя за 2 місяці, можна достроково розірвати з ним договір. Для прийняття такого рішення необхідно провести загальні збори, з письмовим повідомленням кожного співвласника будинку. Для зміни управителя досить, щоб за таке рішення проголосували власники понад 50% загальної площі приміщень будинку.

Якщо під час загальних зборів потрібної кількості голосів не набрано, закон дозволяє протягом 15 днів проводити письмове опитування тих власників, які не голосували на зборах.

В цілому процедура проведення таких зборів практично відповідає процедурі зборів для створення ОСББ і поетапно є наступний порядок дій:

1. Скликання загальних зборів ініціативною групою в кількості не менше 3 власників приміщень будинку (розміщення оголошення з інформацією про ініціаторів зборів, порядок денний, дату, місце і час його проведення біля кожного під'їзду; обхід мешканців і повідомлення про проведення зборів під розписку; відправлення повідомлень рекомендованим листом в ті квартири, мешканців яких повідомити не вдалося).

2. Ведення протоколу під час загальних зборів в 2 примірниках, в якому кожен співвласник житлових і нежитлових приміщень ставить підпис під відповідним варіантом голосування. Протокол повинен бути встановленої законом форми і в ньому вказується ПІБ який голосував, документ який підтверджує його право власності на квартиру або приміщення, номер квартири або приміщення, їх загальна площа, довіреність (у разі голосування за дорученням).

3. Якщо під час проведення зборів не набрано більше 50% голосів власників загальної площі приміщень будинку на протязі 15 днів від дати загальних зборів члени ініціативної групи або інші мешканці можуть роздавати мешканцям які не голосували на зборах опитувальні листи, в яких вказується: - чітко сформульовані питання з приводу відмови від послуг управляючої компанії. Результати опитування заносяться до протоколу загальних зборів, а опитувальні листи нумеруються, прошиваються і прикріплюються до протоколу загальних зборів.

4. Другий примірник протоколу загальних зборів передається на зберігання до виконкому відповідної міської ради.

5. Всі власники будинку повідомляються про прийняті загальними зборами рішення.

Управляючій компанії, яка призначена за конкурсом подається письмова заява про розірвання договору на обслуговування будинку.

Підсумовуючи зазначимо, що незважаючи на нововведення в сфері ЖКГ законодавство в певній мірі сприяє розвитку ринку надання комунальних послуг та залишає за власниками квартир право вибору як здійснювати управління своїм майном.

Коваленко Андрій Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Нещеретня Анастасія Олександрівна,
курсант четвертого курсу факультету
ФПФОДР Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ДОКАЗІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Інститут доказів і доказування є чи не найважливішою частиною цілісної структури будь-якої процесуальної галузі права, адже регламентує суспільні відносини, які визначають порядок встановлення наявності або відсутності обставин, які мають значення для вирішення справи.

Так як кожен конфлікт, який розглядається у суді, безумовно, пов'язується з наданням суду доказів та посиленням на них, оскільки лише на цій підставі можливе аргументування тих чи інших подій чи зіставлення позицій. На мою думку, важливо зазначити саму дефініцію поняття «докази», що розглядалося вченими роками. Так, Т. М. Яблочков, розглядаючи судові докази, зазначав, що докази є засобами, за допомогою яких сторони переконують суддів у правильності своїх тверджень. У цьому зв'язку С. М. Абрамов зазначав, що докази – це засоби, які використовує суд для встановлення матеріальної істини. К. С. Юдельсон також стверджував, що під доказами необхідно розуміти засоби і способи для встановлення об'єктивної істини.

Поняття доказів визначено в аналогічних за своїм змістом правових нормах різних процесуальних кодексів. Так, згідно з частиною першою ст. 57 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) доказами у цивільному процесі є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [1]. Також визначення міститься в Господарському процесуальному кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України. Вважаю за потрібне відмітити, що наявність відповідного процесуального терміна в дефініції доказів, що її надають ЦПК України та ГПК України, штучно звужує перелік осіб, вимоги і заперечення яких ґрунтуються на фактичних даних, що є доказами у справі.

Без сумніву, докази можуть бути виражені лише в передбаченій законом процесуальній формі – засобах доказування. Перелік таких засобів закріплено законодавцем у ч. 2 ст. 57 ЦПК України і передбачає: а) пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків; б) показань свідків; в) письмових доказів, речових доказів, зокрема звуко- і відеозаписів; г) висновків експертиз. Письмові й речові докази можуть мати місце лише тоді, коли інформація, яку вони містять, є відносною та допустимою. Вважаємо за необхідне наголосити та тому, що на сучасному етапі письмові докази, крім паперової форми, можуть бути представлені в електронному вигляді. Але, за словами Т. В. Рудої, «в ЦПК відсутня вказівка на віднесення електронних документів до письмових доказів, не врегульовано порядок дослідження і оцінки електронних доказів у суді, що ускладнює їх використання в процесі» [2, с. 9].

Також варто зазначити, що на відміну від кримінального процесу, у

цивільному процесі речі: як правило, виступають у двох якостях, як предмет спору та як речовий доказ. Наприклад, у справі про визнання права власності на квартиру, квартира виступала як речовий доказ та предмет спору одночасно[3].

На мою думку, речові докази є дуже цікавим та важливим різновидом доказів, тому пропоную розглянути особливості саме вказаного виду. Усі речові докази мають бути представлені у залі судового засідання для їх огляду всіма суб'єктами доказування, крім випадків, коли вони оглядають та досліджують за місцем їх знаходження або більшої частини. Наприклад, земельні ділянки, будинки, гаражі та інше нерухоме майно. Отже, можна пересвідчитись, що речові докази у цивільних справах використовуються обмежено і в основному виступають як предмет спору. Так, вони є доказами у справах, в яких оспорується якість їх виготовлення за договором підряду, у справах про відшкодування завданої шкоди псуванням майна тощо. На відміну від письмових, речові докази суворо індивідуальні, незамінні [4, с. 123].

Як вже було зазначено, в теорії цивільного процесуального права до категорії речових засобів доказування більшість дослідників відносить і аудіо – відеозапис- [5, с. 134-135]. З моєї точки зору, розвиток науково-технічного прогресу, поява нових форм набуття, фіксації та закріплення інформації, зокрема за допомогою цифрового сигналу, також аналіз особливостей збирання, дослідження та оцінки речових доказів дає можливість виділити аудіо – відеозапис у самостійний вид засобів доказування. Цікавим, з наукової точки зору, є підхід М.К. Треушнікова, який виділяє такі основні аргументи підходу до звуко – відеозапису як до самостійного засобу доказування, зокрема: звуко – відеозаписи за джерелом схожі з речовими доказами, оскільки інформація зберігається на предметах неживої природи (дисках, платівках тощо); відтворення інформації, що зберігається на магнітних носіях, вимагає відмінних від письмових і речових доказів методів [6, с. 97-98]. Дана точка зору заслуговує на увагу, однак отримання та дослідження інформації пов'язане із застосуванням відповідних технічних пристроїв, на які не завжди розраховує технічне забезпечення, або ж навпаки, в умовах сьогодення існують випадки, коли дані докази вважають недопустимими у зв'язку з тим, що їх можна підробити за допомогою сучасних ІТ-методів.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : станом на 22 квітня 2014 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page>
2. Руда Т. В. Докази і доказування в цивільному процесі України і США : порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Т. В. Руда. — К., 2012.
3. Цивільна справа № № 34-с/2008 // Архів Деснянського районного суду м. Києва
4. Білоусов Ю.В. Цивільний процес: Навч. посіб / [А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін.]; за ред. Ю.В. Білоусова. — К.: Прецедент, 2005. — 293с.
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / [В.В. Комаров, В.В. Баранкова, В.А. Бігун та ін.]; за ред. В.В. Комарова. — Харків: Одиссей, 2001. — 816 с.
6. Треушников М.К. Доказательства и доказывание в советском гражданском процессе. / М.К. Треушников. — М.: Изд-во МГУ, 1982. — 160 с.

Межевська Лілія Володимирівна,
старший викладач кафедри цивільно-
правових дисциплін Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Тимошенко Надія Вікторівна,
студентка четвертого курсу
юридичного факультету Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

НАПРЯМКИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Агропромисловий комплекс України є однією із найбільших галузей економіки держави. Його діяльність не лише впливає на якість, кількість та ціни на продукти, які споживають громадяни, але й на економіку усієї країни. Розвиток цього комплексу призведе до поліпшення економіки, підтримка дозволить отримати надійне джерело надходжень до бюджету, створить важливий ресурс для зовнішньоекономічної діяльності. Нажаль, аграрний сектор є найбільш схильним до впливу негативних чинників нестабільності, що потребує його регулювання ті підтримки державою.

Вивченням проблемності державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників займалися такі вчені, як: В.І. Бойка, П.І. Гайдуцького, С.М. Квапі, Б.Є. Кваснюка, Ю.Я. Лузана, В.Я. Месель-Веселяка, О.М. Могильного та інші [1].

Що ж таке державна підтримка? Державна підтримка — це спосіб захисту інтересів сільськогосподарських товаровиробників, який розглядається не тільки як тактичний прийом, але і як стратегічний ресурс, направлений на вирішення пріоритетних, перспективних завдань розвитку сільського господарства [2].

На наш час основними напрямками державної підтримки визнанні виробничі дотації товаровиробникам (пряма бюджетна підтримка в розрізі рослинництва та тваринництва); субсидії на придбання ресурсів (компенсація частини здійснених інвестицій (у рамках цільових програм, зокрема, будівництва ферм та тепличних комплексів тощо); стимулювання технічного переоснащення господарств агропромислового сектору, зокрема машинобудівною продукцією на основі лізингу; здійснення цінового регулювання аграрного ринку; підтримка окремих форм господарювання на селі – фермерства, кредитної кооперації, дорадництва; фінансування заходів щодо розвитку соціальної сфери; кредитування витрат аграрного сектору тощо.

Якщо звернути увагу саме на фінансову підтримку державою, то головною її проблемою є те, що держава не займається прогнозами розвитку галузей, що допомогло б робити правильні розрахунки при розподілі бюджетних коштів на ту чи іншу конкретну галузь аграрного промислового сектору. Нажаль, видатки на розвиток аграрно-промислового сектору формуються лише за можливостями бюджету, і зовсім не пов'язані з реальними потребами галузей [3].

Що стосується такої підтримки як кредитування, то після становлення України як незалежної держави, кредитування державними банками закінчилося, і перейшло у руки до комерційних банків. А це, у свою чергу, призвело збільшення процентної ставки за кредитами аж до 65%. Потім майже кожного року щось змінювалось у системі кредитування агропромислового сектору, але всі ці зміни лише свідчили про нестабільність і неспроможність держави гарантувати надійність та вигідність цих

банківських кредитів.

Також, в Україні немає ні одного аграрного банку, який би надавав кредити на вигідних умовах для аграрної сфери. Нестабільність економіки, значне коливання курсу національної валюти призвело до підвищення вартості сільськогосподарських кредитів. Було б дуже добре, якщо б уряд створив такі умови, за яких сільськогосподарські підприємства змогли б залучати кредитні кошти на пільгових умовах [4].

Можна зробити висновок, що на даний час державна підтримка сільськогосподарських виробників не є ефективною. Політика державної підтримки, на жаль, не може похизуватися стабільністю та не показує тенденції до розвитку. Уряд постійно змінює напрямки розвитку та підтримки у сфері агропромисловості, що також не призводить до поліпшення стану сільськогосподарських підприємств, та і всієї системи співробітництва держави та аграріїв. Держава має бути більш уважною до цієї сфери економіки, яка за її допомогою може стати більш успішною, що тільки покращить загальне становище держави. Гроші, що зараз держава виділяє на аграрну сферу не сприяють стабілізації об'єктів, на які вони надаються. Розвиток аграрної промисловості принесе Україні більше, ніж вважає наш уряд на даний час. Я вважаю, що за агропромисловстю і криється майбутній добробут України.

Бібліографічні посилання:

1. П. Пуцентейло Напрями вдосконалення державної підтримки сільського господарства України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tiru_2013_36_3_0.pdf.
2. В.М. Бабко Державна підтримка сільськогосподарського виробництва як чинник забезпечення його конкурентоспроможності // Механізми державного управління – 2009 р. – ст. 79-81.
3. О.Д. Радченко Напрями державної фінансової підтримки сільського господарства України // Таврійський державний агротехнологічний університет – 2012 р. – ст. 207-214.
4. І.М. Маленька Кредитування як перспективний напрям державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників // - Таврійський державний агротехнологічний університет – 2014 р. – ст.180-192.
5. Т.М. Мельник, О.С. Головачова Оцінка державної підтримки аграрного сектору України // Маркетинг і менеджмент інновацій – 2013 р. – Вип.3 – ст. 164 – 184.

Кахович Олена Олександрівна,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпроперовського державного
університету внутрішніх справ,
Чанцева Тетяна Петрівна,
слухач магістратури першого курсу
Дніпроперовського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВА ОХОРОНА КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Розвиток в Україні ринкових відносин, формування інформаційного типу суспільства та конкурентна боротьба між суб'єктами господарювання різних форм власності визначили необхідність забезпечення охорони та захисту прав власників інформаційних ресурсів. Одним з важливіших чинників, які забезпечують належний рівень безпеки суб'єкта господарювання є захист інформації, яка є секретною (комерційною таємницею).

В сучасних ринкових умовах секретна інформація відіграє дедалі вагомішу роль в інформаційному суспільстві. Для того, щоб певна інформація вважалася комерційною таємницею і підлягала охороні, вона повинна відповідати певним правовим вимогам. Визначення інформації секретною, є важливим елементом у системі заходів, що здійснюється власником комерційної інформації для її охорони. Правильне визначення інформації секретною суттєво підвищує ефективність такої системи. Якщо питання, пов'язані з охороною державної таємниці, детально регламентовані спеціальним законом, то питання пов'язані з комерційною таємницею та її захистом належать до найменш розроблених в українській правовій науці.[5,с.258] За відсутності спеціального закону з комерційної таємниці, фактично і відсутні провірені практикою застосування норми чинного законодавства про комерційні таємниці, правовідносини у сфері комерційної таємниці регулюються нормами Цивільного, Кримінального, Господарського кодексів України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, та іншими нормативно-правовими актами. Серед яких слід відзначити Закони України: «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р.; «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р.; «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 р.[5,с.259].

Визначення поняття «комерційна таємниця» міститься у ч. 1 ст.505 ЦК України [1], відповідно до якої комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Ст. 10 Закону України «Про інформацію»[4] та ч. 2 ст. 505 ЦК України [1] в цілому відображають інформацію, яка може бути комерційною таємницею і відносять до них відомості науково-технічного, організаційного, комерційного, виробничого, статистичного та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Зазначена категорія об'єктів права інтелектуальної власності отримала у нормах вітчизняного законодавства визначення «комерційна таємниця», тоді як у більшості інших держав застосовується визначення «ноу-хау» (know how) [5с.264-265]. Проте, у вітчизняному законодавстві, термін

«комерційна таємниця» вперше був вживаний у Законі України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991р. [6].

Комерційною таємницею можуть бути також відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці, що в повній мірі відображено в ст. 162 ГК України[3]. Об'єкти інтелектуальної власності зазначені в ст.155 ГК України[3] та ст. 420 ЦК України [1] відносяться до комерційної таємниці. Визначення комерційної таємниці міститься і в ст. 36 ГК України[3], який визначає, що відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкту господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкту господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею. До цієї групи належить перш за все право інтелектуальної власності на комерційну таємницю. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»[2] відносить неправомірне збирання, розголошення, схилення до розголошення та використання комерційної таємниці до типових проявів недобросовісної конкуренції. При цьому комерційна таємниця не збігається з іншими видами інформації з обмеженим доступом, які не є результатом інтелектуальної діяльності і не можуть бути віднесені до об'єктів права інтелектуальної власності.

Норми ЦК України, визначаючи перелік майнових прав, пов'язаних з правом інтелектуальної власності щодо комерційної таємниці, не встановлюють правовий режим комерційної таємниці, порядок віднесення інформації до комерційної таємниці, підстави виникнення права суб'єктів на комерційну таємницю та порядок доступу до комерційної таємниці, водночас передбачають цивільно-правова відповідальність за завдану майнову шкоду у вигляді відшкодування збитків, заподіяних суб'єкту господарювання.

Зміст права інтелектуальної власності на комерційну таємницю (майнові права) полягає у тому, що лише суб'єкт права інтелектуальної власності на комерційну таємницю (власник) комерційної таємниці має: право на використання комерційної таємниці; виключне право дозволяти використання комерційної таємниці; виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці. Правомочності суб'єктів господарювання щодо комерційної таємниці визначені ст. 162 ЦК України [1], згідно якої суб'єкт господарювання, що є володільцем технічної, організаційної або іншої комерційної інформації, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами, за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до осіб на законних підставах, а володільць інформації вживає належних заходів до охорони її конфіденційності. Строк чинності права інтелектуальної власності на комерційну таємницю обмежується строком існування сукупності ознак комерційної таємниці, встановлених частиною 1 ст. 505 ЦК України [1]. Інформація вважається комерційною таємницею і підлягає правовій охороні, якщо вона відповідає таким вимогам:

- а) інформація не є загальновідомою або легкодоступною для осіб у колах, що мають справу з указаним видом інформації;
- б) має комерційну цінність в зв'язку з її таємністю;
- в) є об'єктом заходів по її збереженні особою, яка законно здійснює контроль за цією інформацією.

Комерційна таємниця має наступні, властиві тільки їй, відмінні ознаки, а саме:

- 1) предмет комерційної таємниці;
- 2) суб'єкт комерційної таємниці;
- 3) заборона розголошення відомостей, що складають комерційну таємницю;
- 4) наявність збитку і несприятливих наслідків для особи, що причинили збиток власникові комерційної таємниці.

Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції»[2], передбачена відповідальність за правопорушення пов'язані із комерційною таємницею. Закон до таких правопорушень відносить:

- неправомірний збір комерційної інформації (ст. 16);
- розголошення комерційної таємниці (ст. 17);
- схилення до розголошення комерційної таємниці (ст. 18.);
- неправомірне використання комерційної таємниці (ст. 19).

Комерційна таємниця є найбільш універсальним серед інших об'єктів права інтелектуальної власності, а законодавство України, що регулює питання пов'язане з інформацією посідає окреме місце у системі права і являє собою міжгалузевий інститут, до складу якого входять норми конституційного, цивільного, господарського, адміністративного, кримінального та інших галузей права. Право на комерційну таємницю базується на фактичній монополії володільця інформації, а не на юридичній монополії на її використання. Забороняється лише посягати на цю монополію за допомогою незаконних заходів. На володільця інформації покладається обов'язок її збереження та охорони. Проте, пошук оптимального визначення комерційної таємниці та відсутність єдиного законодавчого акту, який би врегулював питання з незаконним отриманням, використанням та розголошенням інформації, яка є секретною, ставить питання про прийняття єдиного законодавчого акту, який би врегулював питання пов'язані з охороною комерційної таємниці [5с.266-267] .

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Голос України. - 2003. - № 45-46 -12 березня 2003 р.; № 47-48 -13 березня 2003 р. - ст.162,ст.420, ст. 505.
2. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 36, ст.164.
3. Господарський кодекс України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22.
4. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР),1992р.,№48,ст.651
5. Право інтелектуальної власності: Підручник. – Вид. 2, змін. І доп. / О. П. Світличний. – К.: НУБіП України, 2016. – 355 с.
6. Закон України «Про підприємства в Україні» № 887-ХІІ від 27.03.91, ВВР, 1991р., N 24, ст.30, (Закон втратив чинність на підставі Кодексу № 436-IV (436-15) від 16.01.2003, ВВР, 2003, N 18, №19-20, №21-22, ст.144)

Поліщук Марина Геннадіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ СПАДКОВОГО ПРАВА ПОЧИНАЮЧИ З ДРЕВНЬОГО РИМУ ДО СЬОГОДЕННЯ

Спадкове право у своєму розвитку пройшло довгий шлях, зазнавши трансформацій та вдосконалення. Спадкування відноситься до тих інститутів цивільного права, що почали своє формування за давніх часів історії людства і пройшли довгий шлях еволюції. Основні поняття спадкового права з'явилися ще в римському праві, пізніше вони були відтворені цивільним правом нових народів і дотепер лежать в основі спадкового права більшості сучасних правових систем.

Основним інститутом спадкового права є спадкування (*hereditas*). Спадкування (*hereditas*) – це перехід майна померлої особи до іншої особи (осіб). За допомогою цього інституту забезпечується збереження в цілісності майна померлого і перехід цього майна до правонаступника. Цим самим спадковим правом забезпечується загальне (універсальне) майнове наступництво після смерті особи. Універсальне правонаступництво (*sucessio universitas, universales*) має місце в разі, якщо одна особа бере на себе майнові права і обов'язки другої як одне юридичне ціле (*universitas*). Тобто, не можна було погодитися на наступництво лише в правах, відмовившись від обов'язків (боргів), чи покласти на одного спадкоємця борги спадкодавця, а іншому передати тільки права. [1, 346].

За римським правом спадкування можливе було лише або за заповітом, або за законом. Спадкування за законом мало місце в разі, якщо заповіт не був складений певною особою або був визнаний недійсним, або спадкоємець за заповітом не прийняв спадщину. Характерною особливістю римського спадкового права була неприпустимість поєднання цих двох підстав спадкування (заповіту та закону) в одному і тому ж випадку, тобто було неприпустимим, щоб одна частина спадщини перейшла до спадкоємця за заповітом, а інша частина цієї ж спадщини – до спадкоємців за законом.

Принцип єдиної підстави спадкування (*nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest*) зберігався в усі періоди римської історії. Римське спадкове право пройшло чотири етапи свого розвитку: 1) спадкування за цивільним правом (*jus civile*); 2) спадкування за преторським едиктом; 3) спадкування за імператорськими законами; 4) спадкування за правом Юстиніана. [1, 274]. У Давньому Римі порядок покликання до спадкування визначався ступенем родинності: хто був ближче до померлого в порядку патріархальної родинності, тому і залишалося майно. Тобто, можна сказати, що у давні часи існувало тільки спадкування за законом. Такий «законний» порядок стояв вище за будь-яку волю. Якщо померлий мав дітей, то вони вступали у володіння його майном. Якщо дітей не було, то спадщина переходила до тих осіб, з якими померлий раніше становив одну сім'ю. Саме в цьому полягав природний закон спадкування, і в такому розумінні можна вважати, що в стародавні часи спадкування встановлювалось тільки за законом [3, 146].

І тільки з часом, коли *pater familias*, який вправі особисто розпорядитися всім майном, належним сім'ї за життя, на власний розсуд розпоряджається ним і на випадок смерті. Так виникає спадкування за заповітом. Із появою спадкування за заповітом виникає потреба встановити співвідношення закону

і заповіту як підстав спадкування. У період імперії було розроблено чіткі правила необхідного спадкування, встановлено коло осіб, які мають на нього право, визначено поняття «обов'язкової частки» та її розміри. За Юстиніана кровне споріднення остаточно витіснило агнатське. Тоді ж було встановлено класи (групи) родичів, які успадковують майно в порядку черговості, причому кожна наступна група — лише за відсутності чи відмови попередньої. Склалася чітка система спадкування за заповітом [3, 128].

Римське право зробило важливий крок, поклавши відповідальність за борги на спадкоємців, до яких переходило майно померлого. При цьому спадковому правонаступництву було надано характеру не тільки майнової відповідальності за спадщину, а й особистої відповідальності самого спадкоємця — навіть його власним майном. Причиною цього стало давнє уявлення римлян про правонаступництво особистості, що виробилося на ґрунті релігійних вірувань.

Спадкове право сучасної України, значною мірою зобов'язане римському праву, що вперше сформулювало й послідовно провело думку про універсальний характер спадкового правонаступництва. Подальшого розвитку спадкове право набуло в Цивільному кодексі, де цьому інституту була присвячена окрема книга. Але деякі положення про спадкування та поняття спадкового права знаходили відображення в законодавстві, а саме засади універсальності, включаючи у склад спадщини як права, так і обов'язки спадкодавця та покладаючи на спадкоємця обов'язок відповідати перед кредитором за борги спадкодавця, правда, в межах спадкоємцями осіб, незалежно від наявності з ними сімейних чи родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин; існування кола осіб, яким належить обов'язкова частка у спадщині, покладення за основу спадкування за законом черговості, та умови визнання спадщини відумерлою. Це свідчить про стабільність даного інституту цивільного права і його важливе значення для регулювання сучасних відносин.

Розглядаючи шляхи розвитку та вдосконалення спадкового права, ми насамперед з'ясовуємо, що вивчаючи та узагальнюючи досвід минулого, ми сприяємо пізнанню закономірностей суспільного розвитку та уникненню повторення помилок. Українське спадкове право сформовано на основі римського спадкового права, що має багато особливостей які присутні в ньому. Авжеж присутні і розбіжності і деякі вдосконалення, що роблять українське спадкове право більш детальнішим і простішим ніж римське.

Бібліографічні посилання:

1. Підопригора О. А. Римське приватне право: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. — 3-тє вид., переробл. та допов. — К.: Ін Юре, 2001. — 440 с.
2. Н. В. Фомічова Історичні аспекти становлення римського права //Актуальні проблеми держави і права – К., 2007.-с.272-274с.
3. Орач Є. М., Тищик Б. Й. Основи римського приватного права: Курс лекцій. — К.: Юрінком Інтер, 2000. — 272 с.
4. Федущак-Паславська Г. Основні засади спадкування за римським приватним правом // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні / Редкол. П. М. Рабінович та ін. — Л., 2004. — С. 69-70.

Можечук Люся Василівна,
здобувач кафедри цивільного права
та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЯК КЕРІВНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Для України як соціальної, правової держави соціальна функція є однією з головних. Вона полягає у гарантуванні державою соціальної безпеки громадян, створення умов для повної реалізації прав на працю, достатній життєвий рівень; зняття і пом'якшення соціальних суперечностей за допомогою гуманної і справедливої соціальної політики. Зміст соціальної функції, зокрема, полягає у забезпеченні соціальних прав людини, серед яких основне місце займає право на соціальне забезпечення. Воно реалізується через різні організаційно-правові форми, у тому числі і через пенсійне забезпечення [3, с. 6].

Пенсійне забезпечення є основною складовою державної системи соціального захисту населення і безумовно, відображає характерні ознаки цієї більш вищої системи, яка представляє собою систему взаємопов'язаних грошових фондів, органів та установ, суб'єктів забезпечення, видів забезпечення та правових актів. На сьогоднішній день актуальним є питання принципів пенсійного забезпечення громадян, оскільки вони в свою чергу забезпечують ефективність функціонування системи пенсійного забезпечення України.

Дослідженням правової природи принципів пенсійного забезпечення займалися такі науковці як Є.І. Астрахан, М.Л. Захаров, Е.Г. Туркова, М.Д. Ждан та інші.

Перш за все, слід зазначити, що принципи пенсійного забезпечення – це керівні, вихідні положення, котрі закріплені в нормах права пенсійного забезпечення і виражають суттєві ознаки відносин, що складають предмет права пенсійного забезпечення. В теорії пенсійного права принципи пенсійного забезпечення поділяють на дві великі групи: перша – стосується змісту правових норм, які визначають права громадян у сфері пенсійного забезпечення, це: доступність умов виникнення права на пенсію, задовільний рівень пенсійного забезпечення, диференціація умов і диференціація норм пенсійного забезпечення. Друга група – гарантування реалізації суб'єктивного права на пенсію [2, с. 26].

Принцип доступності виникнення права на пенсію пов'язаний із пенсійним віком в Україні, який до недавнього часу був одним з найнижчих серед інших держав. Враховуючи проведення пенсійної реформи, наслідком якої стало внесення відповідних законодавчих змін, зокрема мова йде про підвищення пенсійного віку, можна стверджувати те, що це в свою чергу негативно вплинуло на доступність виникнення права на працю. Принцип доступності виникнення права на пенсію пов'язаний із принципом неприпустимості скасування права на пенсійне забезпечення, який базується на конституційному положенні у тому, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (ст. 22 Конституції України) [3, с. 13].

Наступним принципом є диференціація умов пенсійного забезпечення. Щодо цього принципу, то науковець М.Д. Бойко пояснює, що цей принцип полягає в тому, що умови призначення пенсійного забезпечення неоднакові і

залежать від певних підстав: від статі (зниження жінкам віку і стажу роботи); виду, сфери, характеру і умов трудової діяльності та її тривалості (наприклад, пенсії за вислугу років для працівників освіти) та інші [4, с. 309-310].

На сьогоднішній день диференціація умов пенсійного забезпечення, на відміну від диференціації пенсійних норм, дозволяє встановити зв'язок розміру пенсії з тривалістю страхового стажу та величиною доходу, з якого сплачувались страхові внески. Цей базовий міжнародний принцип всієї системи соціального страхування не підлягає сумніву, але потребує реальної реалізації (відображення) у нормах, які визначають порядок нарахування пенсій в Україні [2, с. 26-27].

Принцип забезпечення задовільного рівня пенсійного забезпечення закріплений насамперед у Конституції України. Так, у ст. 43 Основного закону зазначено, що пенсії, інші види соціальних виплат і допомог є основним джерелом існування, повинні забезпечувати рівень життя, не нижче від прожиткового мінімуму, встановленого законом [1].

Крім вищезазначених принципів, науковці виокремлюють також принципи багатотомності видів пенсійного забезпечення, права вибору пенсійного забезпечення, охорони та захисту прав громадян на пенсійне забезпечення, принцип єдності, фінансування пенсійного забезпечення за рахунок страхових внесків і коштів державного бюджету, державний та громадський контроль за призначенням та наданням пенсійного забезпечення. Принцип багатотомності видів пенсійного забезпечення полягає у тому, що пенсійну систему України складає як загальнообов'язкове державне, так і добровільне недержавне пенсійне забезпечення. В солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування передбачено виплату таких страхових пенсій: за віком, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника. Виплачується також державна пенсія – пенсія за вислугу років [4, с. 309].

Українським законодавством передбачається, що у разі, якщо особа одночасно має право на декілька видів пенсій, то вона має право обрати та отримувати лише один вид пенсії, тобто діє принцип права вибору пенсійного забезпечення.

Наступним принципом є принцип охорони та захисту прав громадян на пенсійне забезпечення. Цей принцип знаходить відображення в багатьох вітчизняних нормативно-правових актах. Так, він закріплений у ст. 46 Конституції України, відповідно до якої держава гарантує пенсійне забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел пенсійного забезпечення на рівні, що не може бути нижчим від прожиткового мінімуму, встановленого законом [4, с. 310-311].

Зміст принципу державного та громадського контролю за призначенням та наданням пенсійного забезпечення слід розуміти, що метою державного регулювання та нагляду у сфері пенсійного забезпечення є проведення єдиної та ефективної державної політики; забезпечення реалізації прав громадян на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; створення умов для ефективного функціонування та розвитку системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; адаптація системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування до міжнародних стандартів.

Принцип фінансування пенсійного забезпечення за рахунок страхових внесків та коштів державного бюджету означає, що в процесі реформування пенсійної системи України проведено розмежування джерел фінансування пенсійних виплат. Деякі види пенсій фінансуються з коштів Пенсійного фонду, а інші – з коштів державного бюджету [3, с. 12].

Стосовно принципу єдності пенсійного забезпечення, то в соціальному забезпеченні даний принцип означає: по-перше, єдиний державний підхід до правового регулювання правовідносин в цій сфері; по-друге, єдина державна політика, зокрема єдність цілей, принципів, гарантій тощо; по-третє, однакова можливість (конституційне право) у всіх громадян на достатній рівень життя та розвиток своєї особистості. Принцип єдності в соціальному забезпеченні також виявляється в однаковому законодавчому визначенні тих життєвих та інших обставин, які належать до категорії страховий ризик та страховий випадок, з настанням якого пов'язується виникнення права на соціальну допомогу або іншу соціальну виплату [5, с. 580].

Таким чином у сучасних умовах розвитку правової держави, принципи пенсійного забезпечення відображають сутність наявної пенсійної системи в Україні та в цілому впливають на її функціонування. Крім цього принципи пенсійного забезпечення є керівними засадами регулювання суспільних відносин у даній сфері.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України. Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Нижник Н.Р., Гуменюк І.О. Принципи диференціації пенсійних відносин: окремі аспекти теорії пенсійного права / Н.Р. Нижник, І.О. Гуменюк // Юридичний вісник – № 2 (35). – 2015. – С. 26-30.
3. Пенсійне забезпечення: підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Харків: Право, 2017. – 308 с.
4. Стадник М.П. Принципи пенсійного забезпечення в Україні / М.П. Стадник // Юридичні і політичні науки. Держава і право. Випуск 56. – С. 307-311.
5. Хомич І.Ю. Сутність принципів єдності та диференціації в соціальному забезпеченні населення України / І.Ю. Хомич // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – № 28. – 2013. – С. 577-585.

Мітькова Ілона Сергіївна,

студентка третього курсу факультету історії та права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Науковий керівник:

Трошкіна Катерина Євгенівна,

асистент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький

ПРОБЛЕМИ ВІЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства значну роль відіграє інтелектуальна діяльність. Інтелектуальні досягнення формують не тільки моральні цінності суспільства, а й зумовлюють економічний добробут кожної країни. Тенденції масового поширення наукових, технічних або ж творчих інновацій стимулюють удосконалення системи захисту інтелектуальної власності. Подібна правова охорона спрямована на уникнення завданню шкоди авторам та результатам їх творчості, а також на обмеження посягань на їх виключні майнові права. При цьому авторські доробки повинні стати платформою для подальшого розвитку суспільства, а тому бути доступними для використання іншими у визначених законом межах. Активне розповсюдження креативних ідей незаконним шляхом через всесвітню мережу майже не залишає можливості захистити свої права авторам, а тому дослідження інституту вільного використання об'єктів авторського права є актуальним у наш час. Закріплений на законодавчому рівні легальний спосіб використання творів потребує більш динамічної та гнучкої регламентації в силу специфіки сучасної інформаційної сфери. Детальніше вивчення цього інституту забезпечить чітке регулювання питання та усунення наявних колізій у національному законодавстві, що, в свою чергу, сприятиме ефективному застосуванню на практиці та реагуванню на можливі правопорушення.

Питання вільного використання об'єктів авторського права стало провідною тематикою праць таких науковців як С.С.Бородіна, О.В.Зайця, В.М.Троцької, Д.Ліпшика, О.А.Підопригори, О.Д.Святоцького та інших.

Згідно із нормами міжнародного права, законне використання творів інтелектуальної діяльності здійснюється лише за згодою автора. Проте існують випадки правомірного використання творів без такої згоди. Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 року, до якої долучились 168 країн світу, закріплено норми щодо вільного використання творів з навчальною, науковою та інформаційною метою та ін.[5]. Україна також є країною-учасницею конвенції, яку було ратифіковано Законом «Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів» від 31 травня 1995 року [7]. У національній правовій системі подібне використання іменується вільним використанням об'єктів авторського права і регламентуються ст. 443 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), а також ст. 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року [8; 6].

У світовій практиці інститут вільного використання твору без дозволу суб'єкта авторського права є досить розповсюдженим і має різноманітне термінологічне визначення. В Україні єдина дефініція такого інституту відсутня, що створює проблеми в розумінні та застосуванні його на практиці. Термінологія стосовно цього правового інституту в національному законодавстві характеризується об'єктивним протиріччям правових категорій. Так, у ЦК України в ст. 444 законодавець вказує випадки «правомірного» використання твору без згоди автора, а вже в ст. 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права» номінує такий вид використання «вільним» [8; 6]. Потенційний користувач в національній правовій дійсності не може чітко розуміти, що має на увазі законодавець, апелюючи тим чи іншим поняттям і потребує додаткового тлумачення своїх можливостей у відношенні використання чужої інтелектуальної власності. Зауважимо також, що єдина термінологія відсутня й на міжнародному рівні, а тому запозичення є неможливим. До того ж, пояснення суті терміну, базуючись на міжнародних актах, є не завжди доцільним, враховуючи особливості системи охорони авторських прав та суміжних прав на території певної країни. Для прикладу, канадське законодавство встановлює поняття «добросовісної поведінки» (англ.- *fair dealing*), під якою варто розуміти встановлений законом виняток із порушення авторських прав і називається правом користувача (на відміну від права власника) [2]. Ідентичним визначенням характерна доктрина Сполученого Королівства Великої Британії і її можна протиставити американському «добросовісному використанню» (англ. – *fair use*), яке забезпечує загальні захисні, а не жорсткі та конкретні категорії прийнятної поведінки [3]. Вичерпний перелік випадків вільного використання має місце в національному Законі, що стосується охорони авторського права та суміжних прав і передбачає 11 позицій правомірного користування чужою інтелектуальною власністю [6]. У канадському акті про авторські права подібно до українського, містяться кейси добросовісного використання. Кожний розділ підкріплений специфічними умовами, дотримання яких гарантує законність *fair dealing*. При цьому для кожної конкретної ситуації вказуються обмеження або виключення із загальної ситуативної норми. Такий спосіб законодавчого закріплення має одночасно охоронний та превентивний характер. Запозичення канадської системи регламентації випадків вільного використання підвищило б якість кваліфікації правомірності дій користувачів в Україні [2].

Підкреслимо той факт, що проблеми вільного використання стосуються обох суб'єктів таких правовідносин: як автора, так і користувача. Автор як власник виключних майнових прав на результат своєї творчої діяльності у загальних випадках може дозволити іншим використовувати продукт інтелектуальної власності, надавши дозвіл на це і отримавши відповідну авторську винагороду. Вільне використання стосується тих особливих випадків, які закріплені безпосередньо в законі [6]. При цьому використання має здійснюватись із врахуванням обмежень для конкретних цілей. Однією з вагомих проблем такої можливості експлуатації творів інших осіб є встановлення факту правомірності такого акту відповідно до законодавства у разі виникнення спору. В юридичній практиці США діє чотириступенева перевірка. Вирішальними факторами американської доктрини є мета та характер використання, природа об'єкта авторського права, обсяг і значимість його використаної частини, а також результат отриманий з використання об'єкта авторського права [1]. На нашу думку, доцільним є забезпечення нормативно-правового закріплення та реалізації подібної практики в Україні з метою ефективної охорони та захисту прав авторів. Зокрема, аналіз

національного законодавства та зазначених вище факторів американської системи, дає змогу вказати на недостатню регламентацію питання щодо обсягу і суті використаної частини об'єкту інтелектуальної власності в Україні. Так, у Законі підкреслено вільне використання творів для конкретних цілей «в обсязі, виправданому тою чи іншою метою» [6]. Виправданість в кожному окремому випадку може бути різною і важко встановити факт законності використання, тому враховуючи суб'єктивність визначення необхідної до включення частини авторського твору, доцільно було би внести зміни до національного законодавства зі вказівкою чітких об'ємів використовуваного твору.

Також, повертаючись до пункту щодо характеру відносно «нового» продукту, варто зазначити, що судова практика США свідчить про наявність такого фактору як трансформаційність використання, тобто суди частіше розцінюють використання як *fair use* у тих випадках, коли кінцевий результат є новим, з іншим характером, формою, сутністю чи функціями». До того ж, чим більше перетворена нова праця, тим менше будуть мати значення інші фактори, які можуть вплинути на рішення по вільному використанню (зокрема, комерційна мета користувача) [4]. Сфера захисту інтелектуальної власності має свої особливості і потребує індивідуального підходу до кожної справи. Призма законності того чи іншого використання об'єктів авторського права має також враховувати це питання в українській площині та встановлювати такі критерії оцінки, які відповідали б сучасній правовій дійсності.

Іншою стороною такого виду правовідносин є користувач, який безпосередньо володіє правом користування продуктами інтелектуальної діяльності, що не належать їм на праві авторської власності, проте можуть бути застосовані в конкретних ситуаціях. Регламентація особливостей набуття права правомірного користування має бути чіткою і відповідати актуальним змінам у сфері інтелектуальної діяльності. На сучасному етапі українське законодавство має значні недоліки у приписах наявних нормативно-правових актів. Норми ЦК України вказують на вільне, без згоди автора, безоплатне використання будь-якою особою об'єктів авторського права [8]. Закон не закріплює ознаку безоплатності такого користування [6]. Необхідно узгодити правові норми обох актів, адже користувач не може у повній мірі оцінити затрати та ризики потенційного використання чужої інтелектуальної власності за відсутності законодавчо закріплених умов. Ще один аспект, не врахований законодавцем, є питання вільного використання авторського контенту в соціальних медіа. Зважаючи на популяризацію соціальних мереж і активного розповсюдження візуальних та аудіоматеріалів, необхідно встановити хоча б початкові вихідні засади регулювання вільного використання у цьому медіа полі.

Таким чином, інститут вільного використання об'єктів авторського права є реальною можливістю розвивати потенціал та примножувати інтелектуальні досягнення суспільства. Використання таким шляхом чужої інтелектуальної власності дає змогу діяти на благо суспільства, при цьому не завдаючи шкоди майновим інтересам авторів. Прогресивне застосування цього інституту на практиці є недостатньо підкріпленим правовою основою. Дійсна національна система охорони авторських прав має значні колізії та прогалини, а це в свою чергу негативно відображається на практиці. Тому необхідність внесення поправок до українського законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності є очевидною. Зазначені пропозиції та приклади позитивного іноземного досвіду стимулюватимуть розвиток власної української доктрини вільного використання об'єктів авторських прав та

удосконалення нормативно-правової бази. Аналіз наявних норм цього інституту свідчить про одночасне застосування різних термінів, відсутність єдиних умов та системи аутентифікації користувача для подальшого користування правом вільного доступу до твору інтелектуальної діяльності. Приведення приписів закону щодо вільного використання об'єктів авторського права у відповідність є першим кроком до удосконалення системи захисту та охорони авторських прав в цілому.

Бібліографічні посилання:

1. Copyright Act of 1976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.copyright.gov/title17>
2. Copyright Act of Canada (R.S.C., 1985, с. С-42) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-42>
3. Copyright, Designs and Patents Act 1988 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/contents>
4. The Constitution of the United States [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution>
5. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_051
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 в редакції станом на 26.04.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
7. Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів: Закон України від 31 травня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/189/95-вр>
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 в редакції станом на 19.07.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/435-15>

Пихтіна Поліна Віталіївна,

студентка третього курсу факультету історії та права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Науковий керівник:

Манжула Андрій Анатолійович,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри галузевого права
Цentrальноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький

СУЧАСНИЙ СТАН АНТИМОНОПОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Монополія характеризується відсутністю вільної конкуренції на ринку, де вона панує, що загрожує конкурентоздатності для малих підприємств. Монополії можуть негативно впливати на ціноутворення, наприклад, встановлення цінової дискримінації або штучно знижуючи ціни. Враховуючи всі ці підстави, в Україні виникла антимонопольна політика, оскільки сучасне українське становище обумовлене високим рівнем монополізму. Тому це питання є одним із актуальніших в нашій державі.

Сучасним станом антимонопольної політики займалися такі науковці як Ю. Архангельський, А. Волченко, С. Єжова, З. Борисенко, Т. Бень, В. Лагуті та інші, але ця проблематика детально не вивчена, тому потребує подальших наукових досліджень.

Основною нормативною базою, яка регулює діяльність антимонопольної політики є Конституція України від 28.06.1996 р., закони України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р., «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 р., «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р.

Монополія – це підприємство або група підприємств, що випускає значну частину продукції даної галузі або декількох галузей і може диктувати ринку ціни. Можливість диктувати ціни є найбільш визначальним критерієм монопольного утворення. Необхідно мати на увазі: як для контролю над акціонерним товариством досить мати в одних руках 20%, а то й 10% акцій, так для панування на ринку великому підприємству достатньо виробляти 10-20% продукції. У світовій же практиці монополією вважається зосередження в одних руках 30% ринку [1, с. 127].

На думку науковця О. Є. Ревуцької, монополія – це ринок, на якому кількість продавців настільки незначна, що кожний із них спроможний впливати на загальний обсяг пропозиції, ціну товару (послуги); виключне право виробництва, торгівлі, промислу тощо, що належить одній особі, їх групі чи державі; це окремі підприємства, об'єднання підприємств, господарські товариства, які виробляють значну кількість продукції певного виду і таким чином займають монопольне становище на ринку, впливають на процес ціноутворення, і отримують більш високі (монопольні) прибутки [2, с. 315].

Є специфічний вид монополії, за яким попит ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей

виробництва – це природні монополії. Товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари [3].

Ст. 42 Конституції України регламентує, що «державна забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом» [4].

Антимонопольна політика – це комплекс заходів, розроблених і впроваджених у багатьох країнах світу, спрямованих на припинення, попередження й обмеження діяльності, а також створення відповідного законодавства. Метою антимонопольного регулювання з боку держави – захист інтересів споживачів і суспільства в цілому від негативних наслідків монопольної діяльності конкретних суб'єктів господарювання. Об'єктами антимонопольної політики є:

- монополізований ринок в цілому та його окремі елементи;
- суб'єкти господарювання, які займають монопольне становище;
- державні організаційні структури монопольного типу;
- центральні органи державної виконавчої влади.

Суб'єктами антимонопольної політики в Україні є державні органи, які забезпечують процес демонополізації економіки та розвитку конкуренції. До них належать: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів

України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, центральні та місцеві органи державної виконавчої влади, керівництво й трудові колективи підприємств (об'єднань) та покупці [5, с. 362].

Антимонопольна політика щодо обмеження монополізму і розвитку конкуренції є невід'ємною складовою внутрішньої економічної та соціальної політики держави.

Безпосередньо застосовуються такі методи антимонопольної політики: правові – прийняття відповідних законодавчих та нормативно-правових актів; організаційно-контрольні – розроблення та організація виконання заходів, спрямованих на запобігання порушенню конкурентного законодавства, проведення моніторингу, перевірок, призначення експертизи; адміністративно-імперативні – примусовий поділ суб'єктів господарювання, застосування санкцій, накладання штрафів; профілактично-роз'яснювальні [6, с. 110].

Науковці В.Д. Базилевич, В.М. Попов, К.С. Базилевич та Н. І. Гражевська виділяють такі негативні наслідки процесу монополізації як: монополії придушують конкуренцію – важливу рушійну силу економічного прогресу; вони здатні збільшувати прибутки, зменшуючи обсяг випуску продукції і підвищуючи її ціну; монополії схильні до уповільнення науково-технічного прогресу; вони схильні до хижацького використання природних ресурсів та забруднення довкілля тощо [7].

Спеціальним органом, який здійснює антимонопольну політику, є Антимонопольний комітет України, діяльність якого регулюється Законом України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 р.

Антимонопольний комітет України ґрунтується на таких принципах: законності; гласності; захисту конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів. Основними завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики:

1. здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;
2. контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
3. сприяння розвитку добросовісної конкуренції;
4. методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;
5. здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель;
6. проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції [8].

Оскільки наша держава прагне до вступу в Євросоюз, тому є доцільним буде зазначити про антимонопольне законодавство Євросоюзу.

Антимонопольне законодавство в країнах Євросоюзу вже давно не є перешкодою для створення крупних компаній. Злиття декількох компаній із різних країн ЄС, як правило, не веде до створення монополій, як це трапилось би при злитті двох крупних корпорацій в рамках національного ринку. У більшості розвинених країн визначення монопольного (домінуючого) положення суб'єкта господарювання на відповідному товарному ринку

здійснюється тільки на підставі сукупності факторів, кожний із яких, взятий окремо, не може бути визначальним, а саме: розмір частки суб'єктів господарювання на ринку товару; наявність можливості для входу інших суб'єктів господарювання на ринок товару чи його розширення; соціальні, економічні, екологічні та інші наслідки діяльності суб'єктів господарювання [9, с. 139].

Отже, сьогодні антимонопольна політика потребує вдосконалення законодавчої бази, оскільки антимонопольна політика безпосередньо впливає на соціально-економічне становище нашої держави.

Бібліографічні посилання:

1. Хоменко Л.М., Борисенко О.М Соціально-економічні наслідки монополії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kdu.edu.ua/statti/2008-2-1/127.pdf>.
2. Ревуцька О. Є. Аналіз сучасного стану антимонопольної політики України / О.Є.Ревуцька // Інші сфери економіки. – 2013. – С. 314-320.
3. Про природні монополії: Закон України від 20.04.2000 № 1682-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Петруня Ю. Є. Риси конкурентного середовища та антимонопольне регулювання у сфері роздрібної торгівлі продовольчими товарами / Ю. Є. Петруня // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1. – С. 361-366.
6. Свистун О. О. Організаційно-правові засади здійснення антимонопольної політики України в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2013-3/2013_03.pdf.
7. Базилевич В. Д., Попов В. М., Базилевич К. С, Гражевська Н. І. Економічна теорія: Політекономія / В. Д. Базилевич (ред.). – К.: Знання, 2007.
8. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
9. Заєць А. О., Кривов'яз А. А., Мельнікова К. Я., Мовчан Д. В., Тригубенко А. О., Русаненко В. А. Конкурентна політика в Україні: напрями здійснення та шляхи вдосконалення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kumr.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04/fba3f9ce146404ffbc9e9b9e3456009f.pdf>.

Тимофієнко Ольга Андріївна,
студентка третього курсу факультету історії
та права Центральноукраїнського
державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
Науковий керівник:
Манжула Андрій Анатолійович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри галузевого права
Цentrальноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький

МОНОПОЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА РИНКУ

Формування конкурентного середовища є однією із умов становлення України як держави із розвинутою ринковою економікою. Цей шлях є досить складним та тривалим. У сучасних умовах забезпечення ефективного функціонування і розвитку економіки будь-якої країни неможливе без формування здорового конкурентного ринкового середовища, в якому гармонічно і злагоджено співіснують різні і типи і форми підприємницьких структур. У цьому контексті монополізація різноманітних ринків вважається негативним явищем, що асоціюється, насамперед, із можливістю диктувати невідповідні цінові та інші умови функціонування на них фірмам-конкурентам і споживачам.

З'ясування правової природи монополії, сутності та її особливостей були предметом дослідження С. Валітова, С. Мельника, Н. Саніахметова, І Князева, Т. Султонова та інших.

Вчений-економіст Г. Смолин акцентує свою увагу на тому, що монополія в економіці може виникнути природним шляхом, коли внаслідок конкурентної боротьби формуються найпотужніші, конкурентноспроможні, економічно ефективні та рентабельні підприємства, які згодом починають чинити тиск на інших учасників ринку. Проте в економіці вона може з'являтися і штучним шляхом, коли органи державної влади та управління встановлюють для якої-небудь особи встановлюють особливий правовий режим чи надають їй виключне право на яку-небудь діяльність.

Поняття «монополія» визначається як ситуація на ринку, за якої кількість продавців чи покупців настільки мала, що продавець чи покупець у змозі впливати на загальний обсяг пропозиції та ціну продукту, що реалізується, тобто контролювати ринок. Такий контроль наділяє суб'єкта господарювання, що займає монопольне становище, виключним правом на розпорядження ресурсами, можливістю чинити економічний тиск на конкурентів, споживачів і суспільство в цілому, отримувати постійні прибутки та надприбутки[4,с. 148].

Е. Карапетян та О. Квасовський зазначають, що у чинному вітчизняному законодавстві безпосередньо не сформульовано визначення поняття монопольного (домінуючого) становища суб'єкта господарювання на ринку товарів і послуг, а лише окреслено його якісні та кількісні критеріальні ознаки. Так, монопольним (домінуючим) визнається виключне становище суб'єкта господарювання, яке надає йому можливість самостійно або спільно з іншими господарюючими суб'єктами визначати умови обороту товарів на ринку завдяки тому, що він:

а) немає на товарному ринку жодного конкурента або не зазнає значної конкуренції внаслідок обмежених можливостей доступу інших суб'єктів господарювання до закупівлі сировини, матеріалів і збуту товарів, наявності перепон для їхнього доступу на цей ринок, наявності пільг чи інших обставин;

б) володіє часткою ринку товару, що перевищує 35%, коли не доведе, що зазнає значної конкуренції (по суті цією нормою встановлено презумпцію вини для домінуючої фірми);

в) маючи на товарному ринку частку 35% або менше, не відчуває значної конкуренції, зокрема через порівняно невеликі розміри часток ринку, що належать фірмам-конкурентам[3, с. 113].

Згідно зі статтею 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо: на цьому ринку у нього немає жодного конкурента; не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин.

Монопольним (домінуючим) вважається також становище кожного з кількох суб'єктів господарювання, якщо стосовно них виконуються такі умови:

1. Сукупна частка не більше ніж трьох суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 50 відсотків;
2. Сукупна частка не більше ніж п'яти суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 70 відсотків.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку [1].

При цьому, В. Федорова звертає увагу на те, що основними ознаками зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку, згідно закону, визнається:

- встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку;

- застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причини;

- обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору;

- обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям;

- часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання;

- суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин;
- створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання [5, с. 105-106].

Тобто відповідно до законодавства України сама по собі наявність у суб'єкта господарювання монопольного становища не є протиправною. Такими є дії чи бездіяльність монополістів, які обмежують конкурентоспроможність інших учасників ринку, ущемляють їхні інтереси чи інтереси споживачів. Найчастіше зловживання монопольним становищем проявляється у вигляді завищення цін та зниження якості товарів та послуг [5, с. 107].

Особливістю цього виду порушення законодавства про захист економічної конкуренції є здійснення суб'єктом господарювання, який займає монопольне становище на ринку, таких дій, що були б неможливі в умовах ефективної конкуренції на ринку. Це, зокрема, отримання прибутку, зумовленого не ефективністю діяльності або високою продуктивністю, а неправомірним використанням свого домінуючого становища на ринку, або утримання чи посилення такого становища шляхом усунення з ринку конкурентів чи обмеження їхнього доступу на ринок.

Державне регулювання конкуренції та монополізму здійснюється на таких засадах (принципах):

1. З метою задоволення потреб населення як кінцевих споживачів, що досягається шляхом захисту прав споживачів як економічно слабшої сторони у відносинах з товаровиробниками.

2. Забезпечення свободи конкуренції, що стимулює розвиток суперництва між товаровиробниками за найвигідніші умови виробництва та продажу товарів з метою розширення їх асортименту, покращення якості тощо.

3. Сприяння підприємству, що забезпечує безперешкодний вибір та втілення заохочуваної законодавством господарської діяльності [2].

Запобігання, виявлення та припинення зловживань монопольним (домінуючим) становищем є напрямом роботи Антимонопольного комітету України, що за сучасних умов забезпечує найбільший безпосередній соціально-економічний ефект.

Таким чином, підсумовуючи все вищезгадане, можна дійти до висновку, що суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо: на цьому ринку в нього немає жодного конкурента; не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин. В Україні встановлено достатньо жорстку границю кількісного показника для визначення монопольного (домінуючого) становища на ринку – 35%. До того ж, у разі, якщо суб'єкт господарювання не зазнає значної конкуренції з боку інших господарюючих учасників ринку, цей рівень може бути суттєво знижений.

Бібліографічні посилання:

1. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-14 / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 12. — Ст. 64.
2. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 року, із наступними змінами та доповненнями / Відомості Верховної Ради України //

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Е. Карапетян, О. Квасовський Особливості ідентифікації монопольного (домінуючого) становища суб'єкта господарювання на ринку в законодавстві України / Карапетян Е., Квасовський О. // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації. Збірник тез доповідей ТНЕУ, 2013. – С. 213-215.
  4. Смолин Г.В. / Господарське право України. Особлива частина: навчальний посібник / Г. В. Смолин. – Л., 2010. – 466 с.
  5. Федорова В. А. Економічні особливості та проблеми врегулювання діяльності монополій в Україні / В. А. Федорова // Економічний простір. – 2014. – № 83. – С. 104-112.

Матяж Анна Валентинівна,
студентка третього курсу
факультету історії та права
Центральноукраїнського
державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
Науковий керівник:
Манжула Андрій Анатолійович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри галузевого права
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ – ПІДПРИЄМЦІВ

Згідно з ч. 1 ст. 42 Конституції України, кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Під поняттям "кожен" розуміють фізичну особу, яка у встановленому законом порядку набула повної цивільної дієздатності [3].

Фізичною особою є громадянин України, іноземець та особа без громадянства.

Єдиною умовою реалізації фізичною особою свого права на підприємницьку діяльність є її державна реєстрація.

Поряд із умовою реалізації права на підприємництво, законом встановлюються також умови здійснення підприємницької діяльності фізичних осіб — підприємців. Ці умови водночас є межами свободи підприємницької діяльності фізичних осіб — підприємців [4].

Найпростішою формою здійснення підприємницької діяльності є форма приватного підприємства фізичними особами, тобто без створення підприємств чи інших юридичних осіб. Ринкова економіка надає можливості людині, яка має бажання, знання, кошти або майно і на яку не поширюються законодавчі заборони, розпочати справу і втілити в життя своє бачення про ефективну, прибуткову діяльність та, як наслідок, досягти матеріального добробуту.

Підприємницька діяльність може здійснюватись як просте підприємництво, тобто підприємництво без створення юридичної особи (воно здійснюється фізичними особами, що набули в установленому

порядку статусу суб'єкта підприємницької діяльності), складне підприємство, тобто за умови створення юридичної особи. Здійснення підприємницької діяльності згідно з ч. 4 ст. 43 Господарського кодексу України (далі – ГКУ), забороняється органам державної влади та органам місцевого самоврядування [2].

Підприємницька діяльність, для провадження якої не потрібна згода (дозвіл) держави в особі уповноважених нею органів, провадиться за принципом «дозволено все, що не заборонено законом», тобто вільно, без обмежень. Таку підприємницьку діяльність можна назвати вільною. При цьому, наприклад, державна реєстрація суб'єкта підприємницької діяльності не є дозволом на зайняття підприємницькою діяльністю, оскільки здійснюється за заявочним принципом. У той же час виготовлення печатки суб'єктом підприємницької діяльності потребує дозволу відповідного органу внутрішніх справ, що є своєрідним обмеженням у провадженні підприємницької діяльності) [1].

Підприємництво відповідно до ст. 44 ГК України здійснюється на основі:

- вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності;
- самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону;
- вільного найму підприємцем працівників;
- комерційного розрахунку та власного комерційного ризику;
- вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом;
- самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [2].

Зокрема, відповідно до ч. 6 ст. 128 Господарського кодексу України, громадянин-підприємець зобов'язаний:

1) у передбачених законом випадках і порядку отримати ліцензію на здійснення певних видів господарської діяльності;

2) повідомляти органи державної реєстрації про зміну його адреси, зазначеної в реєстраційних документах, предмета діяльності, інших суттєвих умов своєї підприємницької діяльності, що підлягають відображенню у реєстраційних документах;

3) дотримувати прав і законних інтересів споживачів, забезпечувати належну якість товарів (робіт, послуг), що ним виготовляються, дотримуватися правил обов'язкової сертифікації продукції, встановлених законодавством;

4) не допускати недобросовісної конкуренції, інших порушень антимонопольно-конкурентного законодавства;

5) вести облік результатів своєї підприємницької діяльності відповідно до вимог законодавства;

6) своєчасно надавати податковим органам декларації про доходи, інші необхідні відомості для нарахування податків та інших обов'язкових платежів; сплачувати податки та інші обов'язкові платежі в порядку і розмірах, встановлених законом;

7) забезпечити належні та безпечні умови праці, оплату праці не нижче від визначеної законом та її своєчасне отримання працівниками, а також інші соціальні гарантії, включаючи соціальне і медичне страхування

та соціальне забезпечення відповідно до законодавства України;

8) не завдавати шкоди довкіллю;

9) не порушувати права та законні інтереси громадян і їх об'єднань, інших суб'єктів господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування і держави [2].

Фізичні особи — підприємці прирівняні у правовому статусі до юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності. Вони наділені таким же обсягом цивільних прав та обов'язків, що їх мають юридичні особи при здійсненні своєї підприємницької діяльності. На фізичних осіб, які займаються підприємництвом, поширюються вимоги, встановлені актами цивільного законодавства для юридичних осіб — підприємців [1].

Потрібно зазначити, що не все майно, яке належить фізичній особі на праві приватної власності, залучається нею у підприємницькій діяльності. Разом з тим, за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, фізична особа несе відповідальність усім належним їй майном, незалежно від того, чи використовується воно нею в підприємстві, чи ні.

Одним із способів припинення підприємницької діяльності фізичної особи є її банкрутство. Підставою визнання фізичної особи — підприємця банкрутом, відповідно до ст. 53 Цивільного кодексу України, є її неспроможність задовольнити лише ті вимоги кредиторів, які пов'язані із здійсненням підприємницької діяльності. Неспроможність задовольнити вимоги кредиторів, які не пов'язані з підприємницькою діяльністю фізичної особи, не може бути підставою для визнання її банкрутом. Ці вимоги не входять до переліку вимог, що є підставою банкрутства фізичної особи — підприємця [5].

Висновки. Підприємництво є об'єктом дослідження не тільки різних галузей права (цивільного, господарського, податкового, адміністративного та інших), а й інших наук — економіки, соціології, психології тощо. Тому підприємництво є багатоаспектним явищем.

При визначенні поняття підприємницької діяльності як об'єкта цивільного права потрібно брати за основу саме інститут цивільного права, а не використовувати характеристик вольових дій підприємця — фізичної особи (професійність, ризиковість, систематичність, самостійність, іновативність тощо). У зв'язку з цим під підприємництвом в цивільному праві можна розуміти діяльність зареєстрованих як підприємці фізичних та юридичних осіб, пов'язану з реалізацією ними права власності, засновану на цивільному договорі, метою якої є отримання прибутку і в процесі здійснення якої вони несуть майнову відповідальність у визначеному законодавством порядку.

Бібліографічні посилання:

1. Войтович М. Г. Господарське право: навчальний посібник / М. Г. Войтович. - Львів : Новий Світ, 2014. - 226 с.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Конституція України від 28. 08.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Ніколаєва Л. В., Орлеко В. В., Мазаракі Н. А. Підприємницьке право : практикум / Л.В. Ніколаєва, В.В. Орленко, Н.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 168 с.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Локотош Марина Василівна,

студентка другого курсу
факультету історії і права
Центральноукраїнського
державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
Науковий керівник:

Поляруш Світлана Іванівна,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського
державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ

Право споживача на захист від недобросовісних виробників товарів чи неналежно наданих послуг є важливою складовою прав людини, які регламентуються та захищаються як на національному, так і міжнародному рівнях.

Питання захисту прав споживачів досліджувалося в працях відомих науковців економістів та юристів О.А.Анциферової та В.О.Кондратьєва, Г.М.Грабовської, В.Д. Малигіної, П.А.Орлова, Г.А.Осетинської, С.А.Приймак, М.Г.Проданчука, Н.Г.Салухіної, Л.Д. Титаренка, О.Р.Шевчук та Н.Т.Ментух, О.М.Язвінської, які досить глибоко вивчали вказану проблему..

Серед плеяди прав людини на міжнародному рівні до одного з основних проголошених Генеральною Асамблеєю ООН, належить право на безпеку товарів (робіт, послуг), що купуються. Основна ідея Резолюції 39/248 Генеральної Асамблеї ООН від 09. 04. 1985 полягає в тому, щоб споживач отримував товари, послуги належної якості, а в разі порушення його права, шкода завдана споживачеві була належним чином відшкодована, або ж продавець поніс відповідне покарання за правопорушення[2].

Держава відповідно до статті 42 Конституції України захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції й усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [1].

Основною правовою базою, даної проблеми є Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Закони України "Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів", "Про захист прав споживачів", "Про рекламу", Розпорядження Кабінету Міністрів України "Концепція державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року" та інші нормативно-правові акти.

Згідно зі ст. 6 Закону України "Про захист прав споживачів" продавець зобов'язаний забезпечити продаж товару належної якості, а також налати всю необхідну інформацію про лану продукцію[3].

Відповідно до статті 8 цього ж Закону у разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку недоліків споживач має право вимагати:

- 1) пропорційного зменшення ціни;

2) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;

3) відшкодування витрат на усунення недоліків товару.

Ці вимоги покупець має право пред'явити на свій вибір продавцеві за місцем купівлі товару, виробникові або підприємству, що задовольняє ці вимоги за місцезнаходженням споживача.

У випадку, коли покупець вимагає від продавця, виробника безоплатно усунути недоліки товару, це має бути зроблено протягом чотирнадцяти днів з дати пред'явлення вимоги або за згодою сторін в інший строк.

На письмову вимогу споживача на час ремонту йому надається (з доставкою) товар аналогічної марки незалежно від моделі. Для цього продавець, виробник зобов'язані створювати або мати обмінний фонд товарів, яки вказаний в Постанові Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 року [5].

За кожний день затримки усунення недоліків понад установлений строк (14 днів) споживачеві виплачується неустойка відповідно в розмірі одного відсотка вартості товару.

При усуненні недоліків гарантійний строк на новий комплектуючий виріб і складову частину обчислюється починаючи від дня видачі споживачеві товару після ремонту.

У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку істотних недоліків, які виникли з вини виробника товару (продавця, виконавця), або фальсифікації товару, підтверджених за необхідності висновком експертизи, споживач, має право за своїм вибором вимагати від продавця або виробника:

1) розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми;

2) заміни товару на такий же товар або на аналогічний, з числа наявних у продавця (виробника). товар.

Відповідно до Закону вимоги споживача задовольняються стосовно товарів, строк гарантії на які не закінчився.

Споживач має право пред'явити виробнику (продавцю) вимогу про безоплатне усунення недоліків товару і після закінчення гарантійного строку. Ця вимога може бути пред'явлена протягом встановленого строку служби, а якщо такий не встановлено - протягом десяти років, якщо в товарі було виявлено істотні недоліки, допущені з вини виробника.

Вимоги споживача не підлягають задоволенню, якщо продавець, виробник доведуть, що недоліки товару виникли внаслідок порушення споживачем правил користування товаром або його зберігання. Споживач має право брати участь у перевірці якості товару особисто або через свого представника [4].

За недотримання чи порушення норм про захист прав споживачів порушник несе такі види юридичної відповідальності: цивільно-правову (ст. 711 та глава 82 Цивільного Кодексу); адміністративну (ст. ст. 155-155-2, 156, 157, 159 Кодексу України про адміністративні правопорушення); фінансово-економічну (ст. 23 Закону України "Про захист прав споживачів"); кримінальну (ст. 227 Кримінального кодексу України).

Згідно з положеннями Закону України "Про захист прав споживачів", протиправними визнаються такі діяння:

- відмова споживачеві в реалізації його прав, установлених частиною першою ст. 8 (права споживача у разі придбання товару неналежної якості), частиною першою ст. 9 (права споживача при придбанні товару належної якості) і частиною третьою ст.10 Закону України "Про захист прав споживачів" (права споживача у разі порушення умов договору про виконання робіт (надання послуг);

- виготовлення або реалізацію продукції, що не відповідає вимогам нормативних документів;

- реалізацію продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, але у документах, згідно з якими її передано на реалізацію, відсутні реєстраційні номери сертифіката відповідності або свідоцтва про визнання відповідності;

- виготовлення або реалізацію продукції, що не відповідає вимогам нормативних документів, нормативно-правових актів стосовно безпеки для життя, здоров'я та майна споживачів і навколишнього природного середовища;

- реалізацію продукції, забороненої відповідним державним органом для виготовлення та реалізації (виконання, надання);

- реалізацію небезпечного товару (отрути, пестицидів, вибухо- і вогнебезпечних речовин тощо) без належного попереджувального маркування, а також без інформації про правила і умови безпечного його використання;

- обмеження або відмову в реалізації прав споживачів на вільний вибір продукції та форм її оплати.

Відповідно до вказаних правопорушень даного Закону визначено санкції у вигляді штрафів. Порядок їх стягнення визначається Постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 р.[6].

Відповідальність за порушення прав споживачів встановлена також Кодексом України про адміністративні правопорушення. Зокрема, до адміністративної відповідальності притягаються особи винні у:

- порушенні торгівлі і надання послуг працівникам торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю;

- порушенні порядку проведення розрахунків із споживачами;

- обмані покупця чи замовника;

- відмові у наданні громадянам-споживачам необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про товари (роботи, послуги), їх кількість, якість, асортимент, а також про їх виробника (виконавця, продавця), у навчанні безпечного та правильного їх використання;

- відмові громадянину-споживачу в реалізації його права в разі придбання ним товару неналежної якості [3].

Законодавство про захист прав споживачів не містить норм, які б дозволяли поглинати менш тяжке порушення більш тяжким.

Отже, можна зробити висновок, що законодавство України належним чином регламентує відносини, що виникають у випадку порушення прав споживачів, проте останні не достатньо обізнані в своїх правах. Тому, як зазначено в Концепції державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року, важливим є на сьогодні створення умов для впровадження та розвитку споживчої освіти всіх рівнів, підвищення рівня споживчої грамотності.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28. 06. 1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Керівні принципи для захисту інтересів споживачів: Резолюція 39/248 Генеральної Асамблеї ООН від 09. 04. 1985 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_903

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-Х [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
4. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12/page>
5. Про реалізацію окремих положень Закону України "Про захист прав споживачів": Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 р. № 172 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/172-94-%D0%BF>
Про затвердження Порядку накладення стягнень за порушення законодавства про захист прав споживачів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р. № 1177 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1177-2002-%D0%BF>

Шабанов Віталій Олександрович,
студент третього курсу
факультету історії та права
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

Науковий керівник:

Поляруш Світлана Іванівна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського
державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький

НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА БЕЗХАЗЯЙНУ РІЧ, ЗНАХІДКУ ТА СКАРБ

Сфера відносин власності в цілому та набуття права власності, зокрема, ніколи не втрачали своєї значущості та актуальності у цивільному праві.

Досліджували питання набуття права власності на безхазяйну річ, знахідку та скарб такі вчені, як Л.М.Баранова, О.В.Дзера, В.І.Борисова, В.М.Коссак, Л.А.Музика, О.О.Первомайський, О.С.Яворська, В.А.Васильєва, В.В.Луць, О.А.Підпригора, Є.О.Харитонов, О.І.Харитонova, Я.М.Шевченко, Р.Б.Шишка та інші.

Набуття права власності – різнопланове та важливе явище у сфері цивільного права. У Цивільному кодексі України питанню набуття права власності присвячені ст. 328-345, 376.

Визначені в Цивільному кодексі способи набуття права власності стосуються всіх форм права власності. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом (ч.2 ст.328 ЦК). Щоб можна було встановити право власності на річ, вона повинна існувати. Створення нової речі є підставою для виникнення права власності на цю річ.

Зміст права власності становлять належні власникові повноваження з володіння, користування та розпорядження майном:

- повноваження з володіння — це юридично закріплена можливість фактичного господарського панування власника над річчю (майном);
- повноваження з користування — це юридично забезпечена можливість вилучення з речі (майна) корисних властивостей, шляхом її використання;
- повноваження з розпорядження — це юридично забезпечена можливість визначити долю речі (майна) шляхом учинення юридичних актів щодо речі. Розпорядження переважно здійснюється шляхом передачі, відчуження чи відмови від речі (майна).

Усі зазначені повноваження в своїй сукупності становлять "тріаду" повноважень власника. При цьому, законодавець гарантує непорушність та неможливість безпідставного позбавлення чи обмеження права власності.

Загальновідомо, що на сьогодні в Україні існують такі форми власності, як приватна, державна та комунальна, а також власність Українського народу. Цей поділ проведено залежно від суб'єктів, які здійснюють повноваження власника. За приватної форми власності власником майна є фізична або юридична особа; за державної — держава Україна; за комунальної — територіальні громади.

Виникнення права власності можливе за наявності певного юридичного факту (підстави виникнення). У галузі цивільного права розрізняють первісні та похідні способи виникнення права власності.

За наявності первісних способів набуття права власності виникає вперше чи не залежить від волі попередніх власників. До первісних способів набуття права власності відносять: створення нової речі внаслідок виробничої діяльності (виробництва), переробки (специфікації), володіння плодами і доходами, привласнення загальнодоступних дарів природи, придбання права власності на безхазяйну річ та рухоме майно, від якого власник відмовився, бездоглядні тварини, знахідка, скарб, набувальна давність.

За похідних способів набуття права власності, воно виникає у суб'єкта внаслідок волевиявлення попереднього власника. До похідних способів належать перехід права власності за правочином.

Одними з первинних способів набуття права власності є виникнення права власності на безхазяйну річ, знахідку, скарб.

Згідно чинного законодавства під безхазяйною річчю визнається річ, у якої немає власника або власник якої невідомий. Така річ береться на облік органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно за заявою органу місцевого самоврядування, на території якого вони розміщені[4].

Т.В.Волинець стверджує, що набуття права власності на безхазяйну річ розрізняється залежно від виду речі. Нерухомі безхазяйні речі беруться на облік органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно. Після письмового оголошення у пресі про взяття на облік такого майна та спливу річного строку майно за рішенням суду може бути передано у комунальну власність. Із заявою до суду може звернутися орган, уповноважений управляти майном відповідної територіальної громади. Заява про передачу безхазяйної нерухомої речі у власність територіальної громади подається до суду за місцезнаходженням цієї речі. За змістом заява має відповідати загальним вимогам ст. 119 ЦПК і особливостям, встановленим ст. 270 ЦПК [6]. У заяві зазначаються: яку нерухому річ заявник просить передати у власність територіальної громади; основні характеристики нерухомої речі; посилання на документи про взяття безхазяйної нерухомої речі на облік органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно; друковані засоби масової інформації, в яких опубліковано оголошення про взяття відповідної нерухомої речі на облік[1].

Н.П.Воронова зазначає, що під знахідкою у цивільному праві можна розуміти:

- 1) саме ту безхазяйну річ, яка була знайдена;
- 2) виявлення загубленої речі – юридичний факт – вчинок;
- 3) фактичне заволодіння річчю як односторонній набувальний акт (юридичний факт) – окупація (заволодіння);
- 4) юридичний склад, який лежить в основі виникнення права власності у особи – заволодіння, набуття права власності через шість місяців з моменту знайдення речі при дотриманні вимог ст. 338 ЦК України.

Зобов'язальний наслідок знахідки полягає у тому, що особа, яка знайшла річ, зберігає лише наступні права (якщо з'явиться власник речі): 1) вимагати від особи, якій вона повернута, або особи, яка набула право власності на неї, відшкодування необхідних витрат, пов'язаних із знахідкою (зберігання, розшук власника, продаж речі тощо – ч. 1 ст. 339 ЦК України); 2) вимагати від її власника (володільця) винагороди за знахідку в розмірі до двадцяти відсотків вартості речі (ч. 2 ст. 339 ЦК України); 3) вимагати винагороди, якщо знайдена річ була предметом публічної обіцянки винагороди на умовах публічної обіцянки (ч. 3 ст. 339 ЦК України).

Не врегульованим залишається питання про речі, які самі по собі мають низьку вартість, проте представляють велику цінність для її власника. Законодавство України встановлює імперативну норму стосовно розміру винагороди і обмежує її (звісно це стосується випадків, коли у публічній обіцянці винагороди не встановлений її конкретний розмір)[2].

Згідно Цивільного кодексу України скарб – це закопані у землю або приховані іншим способом гроші, валютні цінності, інші цінні речі, власник яких невідомий або за законом втратив на них право власності[4].

О.Є.Щербатюк у одній з наукових статей надає такі класифікації: суб'єктів з приводу відносин права власності на скарб, до яких належать:

- особа, яка виявила скарб;
- власник майна, у якому скарб було приховано;
- органи поліції;
- органи місцевого самоврядування;
- відповідний державний орган, уповноважений вести облік, зберігати та вчиняти інші дії щодо розпорядження пам'яткою історії та культури.

Окрім того, науковець пропонує визначити типи особи, яка виявила скарб:

- особа, яка здійснювала розкопки чи пошук цінностей з відома власника майна, де був захований скарб;
- особа, яка здійснювала розкопки чи пошук цінностей без відома власника майна, де був захований скарб;
- особа, яка виявила скарб під час розкопок, пошуків, що проводилися відповідно до її договірних або трудових обов'язків(але ці особи не набувають права власності на скарб і не отримують права на отримання винагороди) [5].

Питання набуття права власності на безхазяйну річ, на знахідку та на скарб скрупульозно розглядаються у працях науковців-цивілістів. Стосовно кожного з трьох видів майна встановлено особливі умови його набуття, суб'єктний склад та права володільця.

Бібліографічні посилання:

1. Волинець Т.В. Набуття права власності на безхазяйну річ як підстава виникнення права комунальної власності територіальної громади// [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/vnulpurn_2016_845_40.pdf

2. Воронова Н.В. Набуття права власності на знахідку за цивільним правом України/дисертація //Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mydisser.com/en/catalog/view/6/44/7012.html>
3. Романюк А.О. Особливості набуття державою права власності на скарб, що становить історичну та культурну цінність//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo04/part_1/35.pdf
4. Цивільний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV зі змінами станом на 01.04.2016 р.//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
5. Щербатюк О.Є. Виникнення права власності на скарб за українським законодавством// Університетські наукові записки. – 2013. - № 3 (47). – С. 241-247.

Южека Роман Сергійович,

слухач магістратури п'ятого курсу

юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

член Дніпропетровської обласної організації
«Асоціація українських правників»

Науковий керівник:

Нестерцова-Собакарь

Олександра Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільно-правових

дисциплін Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАРУБІЖНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЗАПОЗИЧЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

Рух України у напрямку європейської інтеграції передбачає узгодження її економічної і соціальної сфери відповідно до принципів Європейського Союзу. Звідси, важливим чинником прискорення євроінтеграційних процесів України є реформування її соціальної політики відповідно до нових умов і пріоритетів. Отже, потреба дослідження зарубіжного законодавства щодо застосування цивільно-правової відповідальності викликана зміною цивільного та цивільно-процесуального законодавства.

Крім того, актуальність теоретичного осмислення сутності зарубіжного законодавства щодо застосування цивільно-правової відповідальності в цивільно-правовій доктрині зарубіжних країн базується на об'єктивній необхідності постійного оновлення науки цивільного права, яка, по-перше, не може обмежуватись рамками вітчизняної правової системи, а по-друге, має йти попереду практики, виконуючи свою прогностичну функцію.

У зв'язку з цим, особливого значення набуває критичне осмислення проблем цивільного права в Україні, як з точки зору підтримання позитивного досвіду, так і з позиції, врахування недоліків, виправлення помилок у правовому процесі на всіх його стадіях. Вищезазначене свідчить

про актуальність дослідження зарубіжного законодавства щодо застосування цивільно-правової відповідальності.

В умовах євроінтеграції гарантії прав людини, так само як і права людини в цілому, підпадають під дію регіоналізації та універсалізації. Як відомо, в умовах глобалізації можливості людини в сфері реалізації та захисту своїх прав розширюються. Однак, слід зауважити, що первинною і основною ланкою забезпечення прав людини залишається національна держава.

Як свідчить аналіз, в зарубіжних країнах правове становище фізичних осіб у цивільних правовідносинах розкривається через категорії правоздатності (здатності бути носієм передбачених позитивним правом суб'єктивних цивільних прав та обов'язків) та дієздатності (здатності своїми діями здійснювати суб'єктивні цивільні права та обов'язки). Праву Німеччини відома й така категорія як деліктоздатність, тобто здатність особи нести цивільно-правову відповідальність за шкоду, заподіяну протиправними діями.

Відсутність дієздатності неповнолітніх у країнах континентального права заповнюється інститутом законного представництва. Законні представники укладають угоди від імені неповнолітніх та несуть відповідальність за спричинену неповнолітніми шкоду. У країнах англосаксонської системи права такий інститут відсутній. Натомість виконання аналогічних функцій покладається там на інститут довірчої власності, що невідомий романс-германському праву.

На сьогодні формується доктрина розвитку України в новому цивілізаційному вимірі, з урахуванням мінливої стратегічної ситуації у світі. Україна переходить в нову епоху історії і Український народ отримує унікальний шанс побудувати нову Україну. Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода), Україна отримала інструмент та договір для своїх перетворень. Виконання вимог цієї Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом в Європейському Союзі. Такими вимогами є відповідність Копенгагенським критеріям - параметрам, яким мають відповідати держави – члени Європейського Союзу [1].

Питання європейської інтеграції України розглядається не лише в площині реалізації зовнішньої стратегії країни, а й на напрямку активного внутрішнього реформування усіх складових життєдіяльності нашої держави та приведення їх у відповідність до загальноєвропейських стандартів [2, с. 58]. Безумовно, Україна, яка прагне бути повноправним членом міжнародного співтовариства, вживає всіх заходів, спрямованих на формування та існування такого демократичного правового режиму в країні, при якому політика держави спрямована на формування умов щодо забезпечення належного рівня життя для всього суспільства. Все це є підставою для визнання таких процесів визначальними в створенні в Україні правової держави, яка відповідала б світовим стандартам.

Таким чином, потреба дослідження зарубіжного законодавства щодо застосування цивільно-правової відповідальності викликана зміною цивільного та цивільно-процесуального законодавства. На сучасному етапі постає складне завдання щодо удосконалення чинного цивільного законодавства з метою ефективного гарантування суб'єктивного цивільного права та його приведення у відповідність із міжнародно-правовими стандартами. Тому особливої актуальності набувають теоретичні та прикладні розробки щодо запровадження в Україні правової системи європейського зразка.

Бібліографічні посилання:

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» / Указ Президента України від 12 січня 2015 року №5: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Гуменюк Б. І. Євроінтеграція – шлях до надійних соціально-економічних та правових стандартів життя / Б. І. Гуменюк, А. Л. Малюська // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2010. – Вип. 16. – С. 57-62.

Струц Анастасія Сергіївна,
студентка третього курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Калініченко Зоя Дмитрівна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ТА ПРАВОВІ ЗАСОБИ ДЛЯ
ЗМІЦНЕННЯ ДОГОВІРНО-ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Важливість стабільності фінансової системи для держави очевидна, оскільки високий рівень захисту коштів місцевих та державних бюджетів від внутрішніх і зовнішніх загроз дозволяє органам державної влади не лише задовольняти потреби суспільства, але й акумулювати кошти для непередбачуваних витрат.

Наявність таких коштів за певних умов, які завдають шкоди інтересам як суспільства, так і держави, потребує оперативно реагувати органам державної влади на зміну соціальної, економічної чи політичної обстановки в державі, усувати причини, що їх обумовили та підтримувати стабільність у державі.

Отже, фінансова система передусім є основою, навіть запорукою стабільного розвитку демократичної держави. Крім того, фінансова система є необхідною для економічного розвитку держави. Адже очевидно, що захищеність коштів у межах території держави та наявність гарантій такого захисту робить можливим розвиток підприємництва в державі та вкладення інвестицій у національні підприємства зарубіжними інвесторами без страху втратити кошти через існуючі або потенційні загрози.

На сьогодні захист фінансових інтересів як громадян, так і держави в цілому від будь-яких загроз покладено насамперед на правоохоронну систему.

У законодавстві України відсутнє поняття «правоохоронна система», а у науковій доктрині першим його зміст визначив А. М. Куліш, який дав власне визначення «правоохоронної системи», а саме: це багаторівнева соціальна система, яка включає систему правових засобів, методів та гарантій, що забезпечують охорону суспільних відносин від протиправних посягань, та державні органи, які виконують правоохоронні функції [1].

Отже, правоохоронні органи, перелік яких на законодавчому рівні наведено у Законі України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року, є невід'ємним елементом правоохоронної системи будь-якої держави.

Зокрема, у ст. 2 зазначеного нормативно-правового акту визначено, що правоохоронними органами є органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів та зборів, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, що здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Відразу ж необхідно зазначити, що такий підхід законодавця до визначення поняття «правоохоронні органи» є неповним, оскільки не складно помітити, що слова «інші правоохоронні органи, які здійснюють правозастосовні та правоохоронні органи» не дають нам можливості назвати такий перелік вичерпним.

Крім того, у ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року під правоохоронними органами пропонується розуміти органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій. Але зазначені визначення не дають нам чіткого уявлення про те, який саме орган є правоохоронним, оскільки, по-перше, на законодавчому рівні відсутні поняття «правозастосовні функції» та «правоохоронні функції», по-друге, на сьогодні немає державного органу, який би не застосовував правових норм.

Отже, перед нами ставиться ще одне питання, які ж органи тоді відносити до тих, що реалізують названі функції, якщо ми не маємо можливості зрозуміти позицію законодавця з цього приводу через відсутність таких понять у нормативно-правових актах національного законодавства.

Зокрема, у Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави» від 19 червня 2003 року правоохоронні органи визначено як державні органи, що відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Така ситуація привела до того, що на сьогодні серед науковців існує безліч підходів до визначення поняття «правоохоронні органи», кожен виокремлює власні критерії, за яким той чи інший орган можна вважати правоохоронним і надає перелік таких органів. Звичайно, недоцільно виділяти якийсь один підхід, але важливо розглянути декілька з них, щоб зрозуміти особливості та специфіку діяльності правоохоронних органів.

Найбільш відомим є поняття, запропоноване О. М. Бандуркою, відповідно до якого таким органом є спеціалізований державний органи, що здійснює функції забезпечення громадського порядку та громадської безпеки[2].

Зокрема, О. В. Тюріна визначає правоохоронний орган держави як орган, уповноважений державою на застосування заходів державного примусу, рішення якого мають правозастосовний характер і діяльність якого полягає у впливі на загрози праву як реальні, так і потенційні та має державно-владний, юрисдикційний, підзаконний та регламентований характер.

Із цього поняття важливо виділити таку ознаку правоохоронного органу, як можливість застосовувати державний примус, який за О. Р. Трещовою має на меті усунення певної неправомірної поведінки суб'єкта, який порушує охоронювані законодавством суспільні відносини, а також усунення загрози суспільним відносинам за відсутності протиправної поведінки, але коли загроза виникає об'єктивно. При цьому такий вид примусу здійснюється правоохоронними органами від імені держави та на

законних підставах.

Т.О.Пікуль під правоохоронним органом розуміє державний орган, основним (головним) предметом діяльності якого є законодавчо визначені функції або завдання з боротьби із правопорушеннями, що тягнуть за собою юридичну відповідальність у сфері публічного права. Як бачимо, тут науковець уже відокремлює правоохоронні органи від інших за такою ознакою як боротьба з правопорушеннями.

Автори підручника за редакцією В. Т. Маляренка, у свою чергу, окреслювали правоохоронний орган як державну установу – державну юридичну особу, яка діє в системі органів влади і виконує на основі закону державні функції (владні, організаційно-розпорядчі, контрольні-перевірні) у різних сферах внутрішньої та зовнішньої діяльності Української держави.

Найбільш змістовним є поняття Д. І. Бородіна, за яким правоохоронний орган – це державний орган, виконання яким однієї чи кількох головних правоохоронних функцій є основним у його діяльності, який характеризується окремим матеріально-технічним забезпеченням співробітників і до якого чинним законодавством висуваються спеціальні вимоги і співробітники якого з метою ефективного виконання своїх обов'язків законами та підзаконними нормативними актами наділяються специфічними правами та обов'язками[3].

Доцільно зазначити, що науковець звертає вже увагу на специфіку матеріально-технічного забезпечення, вимог, а також прав та обов'язків співробітників правоохоронних органів, що відрізняє правоохоронний орган від інших органів держави. До того ж такі права і обов'язки є елементом статусу правоохоронних органів як суб'єктів адміністративного права.

Таким чином, незважаючи на відсутність чіткого визначення законодавцем поняття «правоохоронні органи» та єдності серед науковців щодо його розуміння, правоохоронні органи утворюють певним чином відособлену за ознакою професійної діяльності самостійну групу органів держави, що мають визначені завдання та виконують певні правоохоронні функції. Відповідно мета, завдання та функції правоохоронних органів у цілому полягають у забезпеченні законності та правопорядку в усіх сферах життєдіяльності нашої держави.

Щодо захисту фінансової системи держави, то діяльність правоохоронних органів у цій сфері здебільшого зводиться до боротьби з фінансово-економічними кримінальними та адміністративними правопорушеннями – запобігання і викриття правопорушень у фінансовій сфері України. За національним законодавством кожен правоохоронний орган відіграє свою роль у захисті фінансової системи держави, а тому вивчення їх адміністративно-правового статусу саме як суб'єктів захисту фінансової системи держави є актуальним та необхідним, передусім для того, щоб зрозуміти який з правоохоронних органів яку роль відіграє у захисті фінансової системи, виявити існуючі недоліки у законодавстві та висунути власні пропозиції щодо його удосконалення для підвищення ефективності діяльності таких правоохоронних органів.

За С.Г.Стеценко кожен правоохоронний орган для того, щоб бути суб'єктом адміністративного права, повинен мати правосуб'єктність. В органах держави адміністративна правосуб'єктність проявляється в компетенції, закріпленій нормативними документами, тобто у сукупності їх юридично-владних прав та обов'язків, що надаються їм для виконання завдань та функцій.

У свою чергу до адміністративно-правового статусу державних органів відносять ряд елементів, серед яких: мета, порядок утворення та

функціонування державних органів, основні завдання та форми відносин з іншими ланками державного апарату.

Незважаючи на різноманітність підходів до визначення елементів адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, треба зазначити, що адміністративно-правовий статус державного органу складається з блоків: 1) цільового, що визначає норми про мету, завдання, функції діяльності; 2) організаційно-структурного, який утворюють правові приписи, що регламентують порядок утворення, реорганізації, ліквідації органу, його структуру, лінійну та функціональну підпорядкованість; 3) компетенції як сукупності повноважень і підвідомчості. Звичайно, дослідження зазначених елементів дасть нам чітке уявлення про адміністративно-правовий статус того чи іншого органу держави, однак дуже важливим елементом, який не був віднесений до складових адміністративно-правового статусу жодним із названих науковців, є юридична відповідальність.

Юридичну відповідальність необхідно розглядати у двох аспектах:

– по-перше, як обов’язок відповідати за свої протиправні дії, зазнаючи певних негативних наслідків за правопорушення (негативна відповідальність);

– по-друге, як добровільне та ініціативне виконання обов’язків та високу правову свідомість (позитивна відповідальність).

Тут варто звернути увагу, що серед цільового, організаційного блоку та компетенції як важливих складових та адміністративно-правового статусу будь-якого органу держави виділяє ще один – адміністративну відповідальність як необхідний правовий засіб забезпечення належного виконання обов’язків органу державної влади. Хоча доцільно погодитися, що відповідальність за неналежне виконання обов’язків кожним органом держави не повинна обмежуватися лише адміністративною. Адже таке виконання прямо залежить від діяльності їх посадових та службових осіб, а тому необхідно в структурі адміністративно-правового статусу державного органу розглядати питання юридичної (дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної) відповідальності посадових та службових осіб, що працюють у цих органах, оскільки саме від їх діяльності залежить те, чи виконуватиме державний орган покладені на нього завдання та функції ефективно.

Таким чином, мета діяльності, завдання, функції, права та обов’язки, організаційна структура, підпорядкованість, відповідальність правоохоронного органу є важливими, можна навіть сказати основними, елементами його адміністративно-правового статусу. При цьому специфіка діяльності кожного правоохоронного органу обумовлює також специфічні елементи такого статусу, яким також варто приділяти увагу під час вивчення цього питання. Зокрема, мова йшла про органи фінансового контролю, для ефективної діяльності та незалежності яких необхідні певні визначені на законодавчому рівні гарантії.

Бібліографічні посилання:

1. Сутність та ознаки правоохоронної діяльності / А. М. Квліш // Право і Безпека. - 2005. - Т. 4, № 2. - С. 80-82. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/...](http://nbuv.gov.ua/UJRN/)
2. Бандурка О. М. Курс логіки [Текст] : Підручник / О. М. Бандурка, О. В. Тягло. - К. : Літера ЛТД, 2002. - 159 с.

Хоменко Вікторія Михайлівна,

студентка четвертого курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Савченко Валерія Олександрівна,

студентка четвертого курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Калініченко Зоя Дмитрівна,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Останнім часом в Україні повільно розвивається сектор малого бізнесу, але роль його та значення в сфері народного господарства зростає. На основі стабілізації та розвитку бізнесу забезпечується сталий економічний розвиток економіки в цілому, мобілізуються фінансові і виробничі ресурси, частково вирішується проблема зайнятості та інші важливі соціальні проблеми. Визначення проблеми та знаходження шляхів розвитку малого бізнесу є актуальним сьогодні. Малий бізнес в Україні знаходиться в умовах віддалених від властивих ринковим відносинам. Тому необхідністю є удосконалення правової бази, запозичення іноземного досвіду з метою покращення механізму функціонування, управління та розвитку малого бізнесу.

Вагомий внесок у дослідження перспектив розвитку зробили: А.Новак [5, с.167-187], Г.В.Стричак [1], К.Г. Петренко, О.В. Половен [2], С. Румянцева [3], Т. Кондратюк [4], які дослідили у своїх працях особливості фінансування підприємств малого та середнього бізнесу, управління ними та шляхи, які допоможуть підняти українську економіку.

Досліджуючи проблеми малого бізнесу нами визначено, що головними факторами є недосконалість фінансова та законодавча бази. Розглядаючи законодавчу базу можна назвати чимало правових документів, які так чи інакше регулюють малий бізнес, але важкість у тому, що, по-перше, немає зведеної єдиної законодавчої основи сьогоднішньої діяльності українських малих підприємств; по-друге, наявні розрізнені документи, постанови перетворюються в життя далеко не в повному обсязі.

Проблема правової основи малого бізнесу в остаточному підсумку буде вирішена тільки тоді, коли вдасться позбутися правового нігілізму. Це, звичайно, ніяк не виключає необхідності спеціальних законодавчих заходів регулювання малого бізнесу. Розвиток сектора малого бізнесу наштовхується на значні перешкоди, однією з найвагоміших із яких є забезпечення фінансовими ресурсами. Тому, необхідна дієва підтримка з боку держави та великих компаній, пошук нових методів фінансування малих підприємств і створення орієнтованої на них фінансової інфраструктури [3, с.26].

Вагомою проблемою також є те, що велика частка підприємств малого бізнесу знаходиться поза економікою, тобто в "тіні" і не приносить прибутку державі. Для вирішення проблеми необхідно не просто ввести пільги для

новостворених малих підприємств, а й слід спростити податкову систему або ввести податкові канікули. На сьогоднішній день уряд України намагається привідкрити двері для розвитку малого бізнесу, а саме: вводить спрощену систему оподаткування, тобто обмежує податкові стягнення з надією, що сектор “тіньової” економіки зменшиться. Однак невідомо чи запропоновані методи будуть діяти [4, с.111-118].

На нашу думку, шляхами забезпечення розвитку малого бізнесу в Україні можуть стати: 1) впровадження спрощеної системи оподаткування та звітності малого бізнесу; 2) вирішення питань щодо організаційного забезпечення малого бізнесу, (розробка та прийняття цільових і регіональних програм розвитку та підтримки малого бізнесу з відповідним фінансовим та організаційним забезпеченням; 3) формування та розвиток системи фінансової підтримки малого бізнесу, для чого в першу чергу необхідно: внести зміни та доповнення до законодавчих документів, в яких передбачити скорочення кількості зборів та відрахувань, перехід на єдиний сукупний податок, введення системи патентів для громадян-підприємців (фізичних осіб), звільнення від оподаткування частини прибутку (доходу), що спрямовується на рефінансування суб'єктів малого підприємництва; 4) організація інформаційного, консультативного та кадрового забезпечення, насамперед: відновлення щоквартальної статистичної звітності про діяльність суб'єктів малого бізнесу; 5) організація підготовки та перепідготовки кадрів через систему бізнес-центрів, інкубаторів та технопарків.

Отже, вирішення існуючих фінансово-правових проблем розвитку малого бізнесу можна лише шляхом докорінної перебудови державної політики, державного регулювання щодо цього сектору економіки. В цілому, потрібно створити відповідну правову базу фінансово-кредитної, матеріальної та технічної підтримки, науково-методичного та кадрового забезпечення малого бізнесу.

Бібліографічні посилання:

1. Стричак Г.В., Франків О.Д. Державна підтримка підприємств малого та середнього бізнесу/Г. В. Стричак, О. Д. Франків// Науковий вісник БДФА. Економічні науки: зб. наук. праць/ гол. ред. В. В. Прядко; Міністерство Фінансів України, БДФА. – Чернівці, 2008. – Вип. 2. – С. 471 – 478.
2. Половен О.В., Петренко К.Г. Особливості управління малим підприємством/ О. В. Половен, К. Г. Петренко//Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №6. – С. 131 – 135.
3. Румянцева С. Фінансування підприємств малого та середнього бізнесу/ Румянцева С.// Цінні папери України. – 2009. - №44. – С. 26.
4. Кондратюк Т. Державна політика підтримки малого бізнесу: зміст і механізм реалізації/Кондратюк Т.//Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2009.- №4. –с.111-118.
5. Новак А.Як підняти українську економіку/Новак А. // Монографія.– 2015. – 187с.

Шевелуха Марія Олександрівна,

студентка третього курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Тимченко Лілія Михайлівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ

На сьогодні в Україні зареєстровано чимало підприємств з іноземними інвестиціями. У багатьох випадках засновники таких підприємств зацікавлені в тому, щоб трудові функції на підприємствах виконували саме іноземні громадяни. Як зазначає А.І. Жукова «ставши незалежною державою, Україна в 1991 році затвердила своє суверенне право на розвиток офіційних відносин у багатьох міжнародних організаціях, у тому числі в Міжнародній організації праці. У результаті формування ринкових відносин виросла можливість обміну трудовими ресурсами з іншими державами за допомогою працевлаштування іноземних громадян на території України» [2, С. 146].

Тому питання працевлаштування іноземців на території України є достатньо актуальним.

Визначення поняття «іноземець» надає також і вітчизняне законодавство. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про громадянство України» [4] та ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземець - особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав [5].

У ст. 26 Конституції України зазначено, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами та свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [1].

Відповідно до частини шостої статті 42 Закону України «Про зайнятість населення» працевлаштовуються без отримання дозволу іноземці, які постійно проживають в Україні, іноземці, які набули статусу біженця відповідно до законодавства України або одержали дозвіл на імміграцію в Україну, іноземці, яких визнано особами, що потребують додаткового захисту, або яким надано тимчасовий захист в Україні, представники іноземного морського (річкового) флоту та авіакомпаній, які обслуговують такі компанії на території України, працівники закордонних засобів масової інформації, акредитованих для роботи в Україні, спортсмени, які набули професійного статусу, артисти та працівники мистецтва для роботи в Україні за фахом, працівники аварійно-рятувальних служб для виконання термінових робіт, працівники іноземних представництв, які зареєстровані на території України в установленому законодавством порядку, священнослужителі, які є іноземцями і тимчасово перебувають в Україні на запрошення релігійних організацій для провадження канонічної діяльності лише у таких організаціях з офіційним погодженням з органом, який здійснив реєстрацію статуту (положення) відповідної релігійної організації; іноземці, які прибули в Україну для участі у реалізації проектів міжнародної технічної допомоги;

іноземці, які прибули в Україну для провадження викладацької та/або наукової діяльності у вищих навчальних закладах на їх запрошення [3].

У більшості випадків іноземці можуть бути працевлаштовані в Україні лише на підставі дозволу на застосування праці, який видається роботодавцю відповідним центром зайнятості відповідно до Порядку видачі, продовження дії та анулювання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 27 травня 2013 р. № 437 [6].

Зміни до вищевказаного Порядку, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України № 28 від 18 січня 2017 року, які вступили в силу 3 лютого 2017 року, покращили правове становище іноземців стосовно їхнього працевлаштування в Україні, в першу чергу це стосується роботи за сумісництвом.

Багато іноземців, які працюють в Україні, були направлені для роботи на керівних посадах в українських компаніях, що входять до складу міжнародних груп. До 3 лютого 2017 року на кожного іноземця видавався лише один дозвіл на застосування праці, в результаті чого робота іноземців за сумісництвом (як в одного, так і в декількох працедавців) не дозволялася. Це обмеження значно ускладнювало прийняття управлінських рішень на корпоративному рівні групи, якщо, наприклад, така група мала в Україні декілька дочірніх компаній і керівництво ними хотіли доручити лише одному громадянину іноземної держави. Зміни усунули цю істотну перешкоду не лише шляхом надання дозволу на роботу іноземців за сумісництвом, а й не обмеженням кількості посад, які іноземець може одночасно обіймати.

Запроваджено значний строк для укладення трудового договору з іноземним працівником (до 90 календарних днів) , починаючи з дати дії дозволу на застосування його праці.

Також продовжено строк подачі копії укладеного трудового договору з іноземним працівником до центру зайнятості до 10 календарних днів (раніше цей строк становив сім календарних днів).

Чітко визначений строк для продовження дозволу на застосування праці.

Дозвіл на застосування праці видається на строк до одного року і дія такого дозволу може продовжуватися необмежену кількість разів на такий самий строк. Зміни чітко визначили строк для подання документів до центру зайнятості для продовження дії дозволу на застосування праці, який починається не раніше ніж за 40 і закінчується не пізніше ніж за 20 календарних днів до закінчення дії дозволу на застосування праці. Пропущення роботодавцем зазначеного строку позбавляє його права на звернення до центру зайнятості за продовженням дозволу на застосування праці. Тож роботодавець буде змушений подавати документи для одержання нового дозволу на застосування праці, а останнє є більш обтяжливим порівняно з процедурою продовження дії дозволу.

Встановлено строк для оскарження рішення про відмову у видачі/продовженні дії дозволу на застосування праці. Відповідно до Змін, роботодавець може оскаржити рішення центру зайнятості про відмову у видачі/продовженні дії дозволу на застосування праці у Державній службі зайнятості або у суді не пізніше ніж через 10 календарних днів з дати його отримання роботодавцем. Однак до затвердження порядку оскарження рішень у Державній службі зайнятості таке рішення може бути оскаржене лише у судовому порядку.

Зміни до Порядку включають декілька важливих процедурних норм, зокрема: необхідність додаткового звернення роботодавця для оформлення та

видачі дозволу на застосування праці протягом трьох робочих днів після прийняття відповідного рішення та внесення плати за його видачу; встановлено строк у три робочі дні для попереднього розгляду центром зайнятості документів, поданих для одержання/ продовження дії дозволу на застосування праці щодо їх комплектності та відповідності вимогам Порядку.

В той же час необхідно відзначити що українське законодавство стосовно працевлаштування іноземців не є досконалим, а тому потребує деяких доповнень.

Багато держав зарубіжжя (Казахстан, Туркменістан, Ізраїль, Кіпр та інші) ввели практику, згідно з якою уряд чи відповідне відомство країни щорічно (а в Ізраїлі – кожні півроку) розробляє, затверджує та доводить до відома зацікавлених осіб квоту на приїзд іноземців з метою працевлаштування, а також перелік затребуваних спеціальностей у країні [7, С. 593].

Також важливою гарантією реалізації права на працю іноземцями повинно стати, як слушно зазначає І.Яцкевич, закріплення гарантій захисту трудових прав іноземців на законодавчому рівні [8, С. 2].

Щодо удосконалення працевлаштування іноземців в Україні, то пропонується ввести в дію зарубіжну практику щодо встановлення квоти на залучення певної кількості іноземних громадян як в цілому, так і за групами спеціальностей, а також на законодавчому рівні закріпити чітку процедуру працевлаштування іноземців на території України.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28.06.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Жукова А.І. Правове регулювання працевлаштування іноземців на території України / А.І. Жукова // Економіка, фінанси, право. – 2011. - № 5. – С. 146-149.
3. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
4. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.
5. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.
6. Порядок видачі, продовження дії та анулювання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 27 травня 2013 р. № 437. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/437-2013-%D0%BF/para%20n10>.
7. Радчук О.П. Трудові відносини: міжнародно-правовий аспект / О.П. Радчук // Форум права. – 2012. - № 3. – С. 590-595.
8. Яцкевич І.І. Правове регулювання реалізації іноземцями права на працю в Україні / І.І. Яцкевич // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2015. – № 2(12). – С. 1-17.

Жуковська Марина Олександрівна,
слухач першого курсу магістратури
ННІ ЗНПК Дніпроперовського державного
університету внутрішніх справ
Кулікова Дар'я Юрійівна,
слухач першого курсу магістратури
ННІ ЗНПК Дніпроперовського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кахович Олена Олександрівна,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпроперовського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Реалізація проголошеного Конституцією України курсу на становлення України як демократичної та правової держави, а також вимоги адаптації законодавства України до законодавства ЄС залежить від низки факторів, серед яких чільне місце посідає правове регулювання інтелектуальної власності як складової права власності. Надійне законодавче забезпечення охорони і захисту права інтелектуальної власності є одним із факторів, що свідчать про готовність України до інтеграції у європейські співтовариства.

Незважаючи на активне дослідження проблем права інтелектуальної власності в останні роки, багато питань не достатньо вивчені. Зокрема, потребують науково-теоретичного аналізу система захисту права інтелектуальної власності за чинним законодавством України. Аналізуючи проблеми правотворення в системі охорони інтелектуальної власності на основі результатів дослідження проблем правової охорони особистих немайнових і майнових прав, правового режиму об'єктів інтелектуальної власності та правового статусу суб'єктів інтелектуальної власності, можна виявити недоліки і прогалини в системі цивільно-правової охорони особистих немайнових і майнових прав суб'єктів інтелектуальної власності, дати їм відповідну оцінку, визначити їх причини і розробити належні пропозиції та рекомендації, спрямовані на усунення виявлених недоліків та підвищення цивільно-правової охорони інтелектуальної власності [1, с. 215]. Все це й обумовлює прискіпливу увагу до дослідження актуальних проблем судового захисту прав інтелектуальної власності.

Перш за все, слід зауважити, що право інтелектуальної власності — це право особи на результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти, визначені чинним законодавством України. Воно є нелоторканим: ніхто не може бути позбавлений цього права чи обмежений в його здійсненні, крім випадків та в порядку, встановлених законом.

До об'єктів права інтелектуальної власності зокрема належать: літературні та художні твори в сфері літератури, науки та мистецтва; виконання: фонограми, відеограми і перелачі (програми) організацій мовлення; комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних); винаходи, корисні моделі, промислові зразки; наукові відкриття; композивання (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; позначення: комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні позначення тощо; нерозголошена інформація (комерційна таємниця) [2, с. 39]. Крім того, до

об'єктів права інтелектуальної власності належить захист від недобросовісної конкуренції.

Збереження, зміцнення і розвиток інтелектуального потенціалу нашої держави необхідно вважати пріоритетними інтересами України. тому перед державною системою охорони інтелектуальної власності стоять спрямовані на подальше поширення міжнародних та європейських стандартів завдання оптимізації правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності, необхідність проведення державної політики, спрямованої на поширення відповідних знань у цій сфері серед різних верств населення [1, с. 213].

Захист прав і законних інтересів суб'єкта права інтелектуальної власності реалізується через механізм захисту, що становить систему форм, способів і засобів діяльності відповідних юрисдикційних органів та зацікавлених осіб. Елементами вказаного механізму захисту є норми права, суб'єкти захисту права інтелектуальної власності, юрисдикційні органи держави [3, с. 48].

Значений підхід впливає з положень, закріплених ст. 15 ЦК України [4], якою закріплено, що кожна особа має право на захист свого права в разі його порушення, невизнання чи оспорювання, а також право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Це дає підстави науковцям стверджувати, що захист визнається наслідком порушення, невизнання чи оспорювання права або охоронюваного законом інтересу, а тому захистом охоплюються лише передбачені законом засоби, що спрямовані на відновлення чи визнання права та (чи) охоронюваних законом інтересів уповноважених суб'єктів. Його функціональним призначенням є відновити за допомогою правових засобів правове становище, що існувало до правопорушення, або компенсувати все, що було втрачене внаслідок його вчинення [5, с. 120].

Отже, як свідчить аналіз, судовий захист прав інтелектуальної власності є складовою галузевого цивільно-правового принципу судового захисту цивільного права та інтересу. Він має свої особливості, викликані природою об'єктів права інтелектуальної власності, та сутністю особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності. На реалізацію цього принципу у сфері інтелектуальної власності впливають й особливості набуття правової охорони результатами інтелектуальної, творчої діяльності, та способи захисту, визначені спеціальним законодавством у сфері інтелектуальної власності [6, с. 94].

Судова форма є однією з найбільш застосовуваних форм захисту. Однак існують певні недоліки та неточності, які потребують свого вирішення та вдосконалення.

Так, наприклад, складнощі виникають у процесі збору доказів, які можуть підтвердити чи спростувати наявність факту порушення права інтелектуальної власності. Варто підкреслити, що основна проблема полягає не в доказуванні факту використання прав інтелектуальної власності, а в доказуванні дії чи бездіяльності, які тягнуть за собою порушення або створюють умови для порушення прав інтелектуальної власності.

Однією з найбільш гострих проблем, яка стоїть на шляху захисту прав інтелектуальної власності, особливо якщо застосовується судовий порядок розгляду спору, є відсутність чітко визначеного механізму відшкодування збитків і методика розрахунку збитків. Вважається, що відсутність методики розрахунку збитків є характерною для тих країн, у яких на рівні їхнього національного законодавства не передбачені компенсація. Для України розв'язання цієї проблеми має бути одним з перших завдань.

Крім цього, складнощі виникають і при виявленні джерела порушення

прав інтелектуальної власності. Адже нерідко розповсюдженням контрафактних товарів займаються посередники, які є добросовісними. Внаслідок цього досить важко виявляється простежити весь ланцюг від розповсюджувачів до безпосереднього порушника.

Окреме місце посідає розв'язання спорів з порушення прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет. Ця проблема також вимагає законодавчого врегулювання [5, с. 121-122].

Незважаючи на те, що в Україні існує система охорони прав інтелектуальної власності, яка відповідає міжнародним стандартам, необхідно вирішувати на законодавчому рівні питання наближення до законодавства Євросоюзу в сфері охорони промислової власності.

Удосконалення правотворення у сфері інтелектуальної власності повинно відбуватися комплексно й послідовно, спираючись на відповідну спеціальну національну програму, яка підпорядкована не швидко - плинним інтересам тих або інших політичних та комерційних сил, а інтересам усього суспільства.

Оптимізація правотворення у сфері інтелектуальної власності в Україні ефективно сприятиме розвитку наукового та інтелектуального потенціалу української нації, здійсненню економічного прориву в умовах світової економічної кризи, виходу до сфери виробництва високих інноваційних технологій та увійти до числа економічно розвинутих держав. Удосконалення законодавства в сфері інтелектуальної власності, усунення певних прогалин у праві сприятиме запобіганню правопорушенням в цілому, зміцнить економічну сферу впливу при міжнародному співробітництві, надасть можливість нашій країні впевненіше розвиватись у сфері інноваційної діяльності. Зазначені вище чинники сприятимуть посиленню не лише правової охорони інтелектуальної власності, розвитку ринкових відносин, а й, значною мірою, процвітанню нашої країни [1, с. 216].

Таким чином, вирішення наведених проблем потребує створення додаткових правових механізмів захисту прав інтелектуальної власності.

Крім того, в сучасних євроінтеграційних умовах сучасна Україна, як ніколи раніше, потребує правильного й розумного реформування державної політики у сфері права інтелектуальної власності. Адже державна влада відіграє досить важливу роль у перетворенні України на демократичну, сильну й цілісну державу, тому влада нашої держави повинна направити свої зусилля на доведення правової реформи у сфері права інтелектуальної власності до певного рівня й втілити її у життя.

Бібліографічні посилання:

1. Бошицький Ю. Л. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання / Ю. Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 213-217.
2. Денисюк О. П. Проблеми та перспективи розвитку охорони інтелектуальної власності в Україні / О. П. Денисюк // Адвокат. – 2009. – № 7. – С. 38-41.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
4. Гумега О. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: пошук шляхів удосконалення / О. Гумега // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – № 6. – С. 118-125.
5. Гумега О. Судовий захист прав інтелектуальної власності в Україні як один із принципів цивільного права / О. Гумега // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 2. – С. 88-95.

Байдуж Юлія Ігорівна,
слухач магістратури
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Кахович Олена Олександрівна,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЛІЦЕНЗІЯ ТА ЛІЦЕНЗІЙНИЙ ДОГОВІР ЯК ПРАВОВІ ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Особливою правовою формою використання творів науки, літератури, мистецтва та інших об'єктів промислової власності є цивільно-правові договори. У національному законодавстві вони визначені як договори на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Об'єктом даної категорії договорів є нематеріальні блага, які можуть виступати як такі через вираження в такій об'єктивній формі, яка дає можливість їх відтворювати та розмножувати. Такі договори широко використовується в багатьох країнах світу в якості адміністративного заходу для регулювання підприємницької діяльності як юридичних так і фізичних осіб.

Відповідно до статті 1108 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), за ліцензійним договором, одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін, з урахуванням вимог Цивільного кодексу України та інших законів. У випадках, передбачених ліцензійним договором, може бути укладений субліцензійний договір. За ліцензійним договором надається невиключна ліцензія, якщо інше не встановлено ліцензійним договором [1].

Ліцензійний договір, як і будь-який цивільно-правовий договір, має відповідати вимогам закону і містити всі необхідні умови та реквізити, без яких договір недійсний. Ліцензійний договір має бути укладений у письмовій формі, якщо інше не передбачено погодженням сторін. Письмова форма не є обов'язковою для авторських ліцензійних договорів про опублікування твору в періодичних виданнях та енциклопедичних словниках. Ліцензійні договори про надання використання об'єктів права інтелектуальної власності можуть мати форму простої невиключної ліцензії або виключної ліцензії [2, с. 98].

Різниця між ліцензією та ліцензійним договором полягає в тому що ліцензія – це документ, який дозволяє ліцензіату використовувати об'єкт промислової власності в певній обмеженій сфері, та може існувати незалежно від наявності ліцензійного договору, а предметом ліцензійного договору є ліцензія на право використання об'єкта інтелектуальної власності ліцензіату на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог ЦК України та інших законів [3, с. 2].

Поняття ліцензійного договору є ширшою категорією за поняття ліцензії, адже саме ліцензія на право використання об'єкта інтелектуальної власності є складовою частиною ліцензійного договору.

Статтею 1107 ЦК України визначається загальний перелік договорів на підставі яких може бути здійснено розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, серед яких є: ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності; ліцензійний договір; договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;

договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності [1].

Різновидами ліцензій на використання об'єктів права інтелектуальної власності, є:

- виключна ліцензія (ліцензіар надає лише одному ліцензіату виняткове право на використання предмета ліцензії у обмеженій сфері, відмовляючись при цьому від права самостійно використовувати даний об'єкт та видавати аналогічні ліцензії третім особам. Однак, за цими межами ліцензіар вправі самостійно використовувати об'єкт та видавати ліцензії, що не суперечать умовам уже виданої ліцензії. Отже, у разі отримання особою виключної ліцензії, наприклад, на виробництво товару певного промислового зразка, у неї повністю будуть відсутні конкуренти в даному сегменті ринку.);

- одинична ліцензія (видається лише одному ліцензіату на використання об'єкта у обмеженій сфері, при цьому за ліцензіаром залишається право використання цього об'єкта у зазначеній сфері. В даному випадку можливе існування на ринку двох конкурентів: праволодильця та ліцензіата);

- невиключна ліцензія (кількість ліцензіатів не обмежується, окрім того за ліцензіаром залишається право використання об'єкта у визначеній сфері. В разі отримання такого дозволу на ринку існує одночасна конкуренція ліцензіара та необмеженої кількості ліцензіатів з аналогічними правами.) [4, с.1].

Ліцензія (письмовий документ-дозвіл без укладення письмового договору), як правило, видається на право використання таких творів, як комп'ютерні програми чи електронні бази даних, а з метою надання прав на використання літературних письмових творів укладається ліцензійний договір. Останній може передбачати право ліцензіата видавати (укладати) субліцензійний договір, за яким субліцензіат надає іншій особі (субліцензіату) субліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності. У цьому разі відповідальність перед ліцензіаром за дії субліцензіата несе ліцензіат, якщо інше не встановлено ліцензійним договором [5, с.3].

Договори в сфері інтелектуальної власності мають відповідати загальним цивільно-правовим вимогам, встановленим для договорів. Саме наявність ліцензійного договору в підприємницькій або іншій діяльності має важливе значення для правового регулювання цивільно-правових відносин між їхніми суб'єктами, в тому числі, для здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003.- NN 40-44. - ст.356.
2. Кирилюк А.В. Особливості ліцензійного договору на використання об'єктів інтелектуальної власності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v43/17.pdf>
3. Недогібченко Є.Г. Ліцензія на використання об'єктів інтелектуальної власності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/2793/tezyoltavanedogibchenko29022016.pdf>
4. Бабійчук А. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dominanta.od.ua/news/licenzija_na_vikoristannja_ob%20%90%99ekta_prava_intelektualnoi_vlasnosti

5. Дзера О.В. Цивільне право України. Особлива частина. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/73375-ltsenzya-na-vikoristannya-obkta-prava-ntelektualno-vlasnost.html>

Михайлюк Алла Сергіївна,
студентка четвертого курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Новосад Анастасія Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОРЯДОК ПОДАННЯ ЗАЯВ ОСОБАМИ, ЯКІ ПРИЙМАЮТЬ УЧАСТЬ У ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ

Відповідно до статей 55, 124 Конституції України кожному гарантується судовий захист його прав, свобод та законних інтересів. Реалізація права на судовий захист багато в чому залежить від належного правового механізму [1, с. 67]. Відповідно до ст. 3 ЦПК України кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Іншими словами, особа, яка звертається до суду бажає отримати від суду рішення, яке за своїм змістом відповідатиме саме її інтересам. Прагнучи такого результату особа іноді не усвідомлює, що на вказаному шляху можуть траплятись різні перепони юридичного характеру або події повсякденного життя, що ускладнюють чи унеможливають реалізацію поставлених планів. Такі обставини існують на різних стадіях цивільного процесу, зокрема на стадії відкриття провадження у цивільній справі, у вигляді відмови у відкритті провадження у цивільній справі.

Бичкова С.С. визначає, що рушійною силою цивільного процесу є подання до суду позовної заяви, заяви або заяви про видачу судового наказу. Після отримання судом вказаних документів розпочинається складна та тривала юридична процедура спрямована на розгляд та вирішення викладених в цих документах питань. Першою стадією цивільного процесу є стадія відкриття провадження у справі. На цій стадії судом здійснюється комплекс процесуальних дій, що закріплюються у відповідних процесуальних юридичних фактах, зокрема, винесених ухвалах про: залишення позовної заяви без руху; повернення позовної заяви; відмову у відкритті провадження у справі; відкриття провадження у справі [4, с. 89].

Підстави та порядок постановлення вказаних ухвал визначений в нормах глави 2 розділу III ЦПК України. Відповідно до ч. 1 ст. 122 ЦПК України суддя відкриває провадження у цивільній справі не інакше як на підставі заяви, поданої і оформленої в порядку, встановленому ст.ст. 118-120 ЦПК України. На стадії відкриття провадження у справі суддя здійснюючи розумово-процесуальну діяльність повинен визначити наявність підстав для залишення позовної заяви без руху або підстав для повернення заяви позивачу.

Відповідно до ч. 2 ст. 26 ЦПК у справах наказного та окремого провадження особами, які беруть участь у справі, є заявники, інші заінтересовані особи, їхні представники.

Так, із заявою про встановлення факту батьківства до суду мають право звернутися матір, опікун (піклувальник) дитини, особа, яка її утримує та виховує, а також сама дитина, котра досягла повноліття, а факту материнства — батько й інші перелічені особи. Усі вони беруть участь у справі як заявники, а органи опіки та піклування й інші особи (залежно від обставин справи) — як заінтересовані особи.

У справах можуть також брати участь органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (ч. 3 ст. 26 ЦПК). До вказаних осіб слід віднести Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи, які звернулися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або держави чи суспільних інтересів (ч. 1 ст. 45 ЦПК) [2, с. 455].

Згідно з положенням СК України органи опіки та піклування мають право на звернення до суду з позовом: 1) про визнання шлюбу недійсним, якщо він був зареєстрований у випадках, передбачених СК (ст. 42 СК); 2) про позбавлення батьківських прав (ст. 165 СК); 3) про позбавлення батьків або одного з них батьківських прав або про відібрання дитини від матері, батька без позбавлення їх батьківських прав (ч. 2 ст. 170 СК); 4) про скасування усиновлення або визнання його недійсним (ст. 240 СК).

У ст. 18 Сімейного кодексу України передбачено, що кожен учасник сімейних відносин, який досяг чотирнадцяти років, має право на безпосереднє звернення до суду за захистом свого права або інтересу. Автор Сімейного кодексу З. Ромовська вважає, що основною новелою цієї статті є надання дитині, якій виповнилося чотирнадцять років, цивільної процесуальної дієздатності. Така дитина має право самостійно подати позовну заяву на захист свого права або інтересу, зокрема позовну заяву про розірвання шлюбу чи визнання шлюбу недійсним, визнання батьківства, стягнення аліментів, скасування усиновлення чи визнання усиновлення недійсним. Така дитина має й усі процесуальні права позивача у процесі. Вона може бути і відповідачем (наприклад, у справі про визнання батьківства чи стягнення аліментів). Дитина, якій виповнилося чотирнадцять років, може сама звернутися до суду з заявою про надання їй права на шлюб (ст. 23 СК) [3, с. 344].

ЦПК України надає органам опіки та піклування право подавати заяви до суду у таких справах:

1) про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи (ч. 1 ст. 237 ЦПК); 2) про обмеження права неповнолітнього самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами або позбавлення його цього права (ч. 2 ст. 237 ЦПК); 3) про визнання фізичної особи недієздатною (ч. 3 ст. 237 ЦПК).

Заява про передачу безхазяйної нерухомої речі у власність територіальної громади за умов, визначених ЦК України, подається до суду за місцезнаходженням цієї речі органом, уповноваженим управляти майном відповідної територіальної громади (ст. 269 ЦПК).

Заява про визнання спадщини від умерлою у випадках, встановлених ЦК України, подається до суду органом місцевого самоврядування (ст. 274 ЦПК). За умов, визначених Законом України «Про психіатричну допомогу», лікар-психіатр має право подати заяву до суду про проведення психіатричного огляду особи у примусовому порядку, про надання особі

амбулаторної психіатричної допомоги та її продовження в примусовому порядку (ст. 279 ЦПК).

Згідно зі ст. 237 ЦПК наркологічний або психіатричний заклад може подати заяву до суду про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або про визнання фізичної особи недієздатною. Протитуберкульозний заклад має право подати до суду заяву про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу хворого на заразну форму туберкульозу, який ухиляється від лікування (ст. 283 ЦПК). Установа охорони здоров'я або навчальний заклад має право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав (ст. 165 СК).

Висновки. Отже доцільно визначити, що правове становище учасників процесу має велике практичне значення. Від того, в якій якості виступають особи у судовій справі, залежить обсяг їхніх процесуальних прав, а також юридичні наслідки вирішення спору. Кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Можливість особистого звернення залежить від наявності у того, хто звертається, цивільної процесуальної правоздатності та дієздатності.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 30.09.2016 – с. 67
2. Цивільний процесуальний кодекс України: за станом на 12 груд. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page> - с. 455
3. Сімейний кодекс України від 08.07.2017 – с. 344
4. Бичкова С. С. Визначення складу осіб, які беруть участь у деяких справах, що можуть розглядатися в порядку окремого провадження //Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць. Вип. 8, 2013 р. – К.: Науково-дослідний інститут приват. права і підприємництва Академії правових наук України, 2013. – С. 89-93.

Васильченко Анна Олександрівна,
студентка четвертого курсу
юридичного факультету

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Новосад Анастасія Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АКТИ – ДОКУМЕНТИ В ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Згідно зі ст. 55 Конституції України права та свободи громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (п. с. 121). Процесуальний порядок провадження в цивільних справах в судах України визначається Цивільно- процесуальним кодексом України

Щодо самого поняття процесуального документа, то в своїй праці

сформулювала Попова Ю.А., стверджуючи, що процесуальні документи - це сукупність судових актів, які закріплюють процесуальні дії суду і інших суб'єктів процесу в зв'язку з порушенням, розглядом і вирішенням цивільних справ, постановлень з інших судових рішень і ухвал, а також в зв'язку з їх переглядом. Виклад цього поняття є досить резонним, оскільки воно вказує на сталість, яка притаманна цивільному судочинству, і на закріплення процесуальних дій суду та інших учасників процесу, що є цілком логічним для вирішення кожної цивільної справи. Згідно з нормами цивільного процесуального законодавства, всі дії суду і суб'єктів процесу суворо регламентовані і підкоряються вимогам цивільної процесуальної форми [3, с. 233].

Значення кожного процесуального акта - документа для кожної стадії цивільного процесу різноманітне, тому різноманітні і вимоги, які пред'являються до них. Значення цих актів - документів проявляється саме в здійсненні процесуальних дій (функціональному призначенні), для яких вони були створені шляхом перетворення і історичного розвитку, і є закріплені в лічбому ШПК України [2, с. 566]. Кожне елементарне чергування однозначних моментів можливо розглядати в якості послідовності. Послідовність розвитку цивільного процесу є не в тому, щоб одна стадія заміняла іншу, а в якісному перетворенні самої цивільної справи. Кожна стадія - це якісна нова сходинка в загальному процесі. Якісне перетворення цивільної справи залежить перш за все від вірності в додержанні процесуальної форми і змісту кожного процесуального акта - документа, який грає одну з основоположних ролей в стадіях цивільного процесу. Так, якщо ми візьмемо правозахисні процесуальні документи (позовні заяви, скарги; заяви з окремих питань) і розглянемо їх структуру, то всі вони є волевиявленням осіб, які беруть участь в справі, і являють собою вимоги чи прохання, звернені до суду. Ці вимоги чи прохання закріплені в зазначену форму з дотриманням змісту цих процесуальних документів в статтях ШПК України, але, як зазначалося раніше, незважаючи на те, що всі вони призначені захистити права громадянина чи юридичної особи, вони мають певні відмінності між собою. Відмінності процесуальної форми і змісту цих правозахисних процесуальних документів тісно впливають на значення самого документа для послідовності цивільної справи [5, с. 344].

Документування в цивільному судочинстві охоплює всі аспекти судової діяльності. Документи як правило мають установлені вимоги щодо їх укладення та оформлення і створюються за певними нормативними зразками.

Так на думку А.В. Корж вимоги до самого документа можна кваліфікувати за правовими мовними логічними і технічними ознаками. Правові вимоги виявляються в тому, що документ видає повноважний орган чи особа відповідно до їх компетенції він повинен відповідати чинному законодавству і директивним вказівкам керівних органів має бути достовірним і відповідати завданням конкретного керівництва, тобто базуватися на фактах і містити конкретні пропозиції або вказівки має відповідати своєму призначенню і укладатися за встановленою формою бути бездоганно відредагованим та оформленим [4, с. 231].

Висновки. Таким чином застосування форми і змісту процесуального документа веде до відповідних процесуальних дій, які відображаються на результаті розгляду судової справи. І у цьому випадку головним є те щоб форма не суперечила змісту. Тільки тоді на нашу думку форма і зміст процесуального акта документа є законною гарантією вирішення справи для усіх осіб, які беруть участь у справі. Використання і вдосконалення у судочинстві процесуальних актів-документів, які не будуть суперечити своїй

внутрішній і зовнішній формі сприятимуть якісному розвитку цивільного судочинства компетенції судів правам і обов'язкам усіх осіб, які беруть участь у справі державній волі.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 30.09.2016 – с. 121.
2. Цивільно – процесуальний кодекс України – від 03.08.2017 – с. 566.
3. Олійник В.Ф. Протокол судового засідання // Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2009. № 6. – с. 233.
4. Корж А.В Документація право ділової форми навч посібник лекції та зразки документів Корж А.В Ін-т держави і права ім Корецького НАН України Нац акад внутр справ України Київ – 2002 – 231 с.
5. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права: Підручник / М.М. Ясинок, М.П. Курило, О.В. Кіріяк, О.О. Кармаза, С.І. Запара та ін.; За заг. ред. д.ю.н. професора М.М. Ясинка. – К.: Алерта, 2016. – с. 344.

Чайка Ірина Олегівна,

студентка четвертого курсу юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Новосад Анастасія Сергіївна,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

У системі правового регулювання відносин власності важливе значення має визначення підстав виникнення та припинення права власності. Загальні засади та підстави набуття права власності визначає глава 24 ЦК України (статті 328-345). Відповідно до неї підставами (способами) набуття права власності можуть бути будь-які обставини, не заборонені законом (ч. 1 ст. 328 ЦК України), оскільки розмаїття їх дуже велике: події (смерть спадкодавця), договори (купівля-продаж), юридичні вчинки (виявлення скарбу), цивільні стани (перебування у шлюбі), а також юридична сукупність (заповіт і смерть спадкодавця) тощо, виникає проблема визначення їхнього співвідношення та взаємозв'язку, ієрархії, колізії тощо.

Разом із тим ця проблематика майже не досліджувалася, і на тлі низки дисертаційних досліджень окремих підстав виникнення права власності впадає в око відсутність наукових розвідок більш загального плану. Власне, цими обставинами і зумовлена доцільність розгляду проблемних питань виникнення та припинення права власності за цивільним законодавством України.

Для її вирішення й необхідне встановлення методологічних засад оцінки тих чи інших юридичних фактів у загальному контексті набуття та припинення права власності[1].

Останнім часом дане питання майже не досліджувалось, Помітна відсутність ґрунтовних робіт по даній темі, цим і зумовлена доцільність розгляду проблемних питань набуття права власності в Україні.

Для її вирішення необхідне встановлення методологічних засад оцінки тих чи інших юридичних фактів у загальному контексті набуття та

припинення права власності.

Передусім слід зазначити, що існує поділ підстав набуття права власності на первинні та похідні, відомий ще з часів римського права.

Існує точка зору, відповідно до якої при поділі підстав виникнення права власності на первинні та похідні можуть бути використані обидва критерії. Так, зазначається, що до похідних способів набуття права власності належать такі, при яких набуття права власності у суб'єкта виникає внаслідок волевиявлення попереднього власника. При переході права власності має місце правонаступництво, оскільки права на придбану річ внаслідок похідного способу такі, які були у попереднього власника [2].

Проте більш вдалим видається поділ підстав набуття права власності на первинні і похідні за допомогою врахування "обґрунтованості прав" [3]. Суть такого підходу полягає в тому, що первинними пропонується вважати такі способи набуття права власності, де права власника не ґрунтуються на правах інших осіб (вони виникають вперше), а похідними — такі, що припускають, що право набувача ґрунтується на праві відчужувача речі.

Такий підхід до поділу способів набуття права власності на первинні та похідні виглядає цілком логічним, оскільки від способу набуття права власності залежить характер претензій, які можуть бути заявлені до власника.

Однак зустрічається в літературі й думка про те, що поділ способів набуття права власності за різними критеріями не має практичного значення, оскільки законодавство України з поділом на первинні та похідні способи виникнення права власності не пов'язує будь-яких правових наслідків [4].

До первинних підстав набуття права власності відносять, зокрема, такі способи, передбачені ЦК України:

- 1) виготовлення нової речі (ст. 331);
- 2) переробка речі (ст. 332);
- 3) привласнення загальнодоступних дарів природи (ст. 333);
- 4) безхазяйна річ (статті 335, 344);
- 5) знахідка (статті 337-339);
- 6) бездоглядна домашня тварина (статті 340-342);
- 7) скарб (ст. 343);
- 8) набувальна давність (ст. 344);
- 9) приватизація (ст. 345) тощо.

Похідними підставами набуття права власності є:

- 1) договір;
- 2) спадкування.

На відміну від поділу підстав набуття права власності на первинні та похідні, котрий достатньо детально аналізується практично у кожному підручнику та посібнику з цивільного права, співвідношення універсальних та спеціальних підстав виникнення права власності у вітчизняній літературі залишається майже недослідженим.

Проблеми у дослідженні підстав виникнення права власності під таким кутом зору значною мірою пов'язані з відсутністю чітких засад віднесення зазначених підстав до універсальних чи спеціальних.

На нашу думку, право власності, як інститут цивільного права України, має бути поділений на два визначальних види:

- 1) право приватної власності;
- 2) право публічної власності.

Право приватної власності може бути визначене як право приватної особи володіти, користуватися, розпоряджатися тощо належним їй майном у власному інтересі. А право публічної власності як регламентована нормами права можливість суб'єктів публічних відносин використовувати на власний

розсуд у межах своєї компетенції майно, яке їм належить.

У свою чергу, право публічної власності охоплює такі різновиди:

- 1) право власності Українського народу;
- 2) право державної власності;
- 3) право власності АР Крим;
- 4) право комунальної власності.

Вважаємо, що фактором, який об'єднує усі різновиди права публічної власності, є наявність у цих відносинах владного елементу, який полягає в тому, що власник, здійснюючи своє право власності, більшою або меншою мірою використовує свої повноваження як суб'єкта публічного права. Специфічним є й об'єкт цих відносин: майно, що входить до складу публічної власності. Разом із тим їх відрізняє той самий обсяг повноважень як суб'єкта публічного права, так і суб'єкта права власності.

Виходячи з вищезазначеного, можна дійти висновку, що на даний момент в українській юридичній науці є недостатнім традиційне розрізнення первісних та вторинних підстав виникнення права власності. Існує необхідність додаткового чіткого розрізнення права власності на універсальні та спеціальні, що дасть змогу чітко визначити їх співвідношення та взаємозв'язок, ієрархію, і таким чином спростить використання цих прав, і зменшить кількість прогалин в законодавстві.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України: наук. -практ. комент. / Є. О. Харитонов, В. В. Завальнюк, І. М. Кучеренко та ін. за ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубєвої. — 6-те вид. переробл. та допов. — Х., 2010. — С. 339.
2. Цивільне право України: академ. курс: підруч. / заг. ред. Я.М.Шевченко. Загальна частина. — К., 2009. — С. 278.
3. Цивільне та сімейне право України / під ред. проф. Є.О. Харитонова. — Х., 2008. — С.200.
4. Цивільне право України. Загальна частина: підруч. / за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О.Заїки. — К., 2006. — С. 308.

Татаренко Анастасія Юріївна,

студентка четвертого курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Новосад Анастасія Сергіївна,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ УЧАСТІ АДВОКАТА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Максимально повне забезпечення прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб є невід'ємною рисою демократичного суспільства, характерною ознакою правової держави. Засоби такого забезпечення є різноманітними, проте головною є можливість особи самотійно або за допомогою фахівців захистити себе, забезпечити собі відчуття безпеки, захищеності з правової позиції [1, с. 67].

Визначення «адвокат», яке надається в п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. № 5076-VI, є досить узагальненим, тому для його правильного тлумачення необхідне знання змісту інших понять. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає адвоката як фізичну особу, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачаються цим законом. Тому відразу ж виникає необхідність у дослідженні іншого поняття, наданого в п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», – «адвокатська діяльність», якою є незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва й надання інших видів правової допомоги клієнту [3, с. 28].

Волкова Н.В. зазначає, у цивільному судочинстві, як свідчить судова практика, від загального числа справ, у яких беруть участь представники сторін, більшість їх розглядається за участю адвокатів. Його участь в суді надає змогу особі, права та законні інтереси якої порушено, отримати кваліфіковану юридичну допомогу та повною мірою захистити свої права та законні інтереси [4, с. 328]. Правосуддя з цивільних справ певною мірою відбиває професіоналізм юридичної практики в цілому та ступінь захищеності суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів громадян. Механізм правового регулювання правосуддя з цивільних справ не тільки визначає порядок реалізації конституційного права громадян на судовий захист відповідно до норм внутрішнього національного законодавства, а й є передумовою використання міжнародних судових інститутів захисту прав людини. Це особливо важливо у зв'язку із вступом України до Ради Європи та ратифікацією Європейської конвенції прав людини

Про представництво інтересів осіб адвокатом ідеться не лише в спеціальному законі, а й у ЦПК України. Відповідно до ч. 1 ст. 40 ЦПК України представником у суді може бути, зокрема, адвокат. У ч. 4 ст. 42 ЦПК України закріплюється положення щодо того, якими документами мають посвідчуватись повноваження адвоката як представника. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у п. 9 ч. 1 ст. 1 визначає представництво як вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні реалізації прав та обов'язків клієнта, зокрема й у цивільному судочинстві.

Саме представництво як різновид адвокатської діяльності є основним видом діяльності адвокатів у цивільному судочинстві. Натомість певні особливі повноваження адвоката як представника ЦПК України не передбачає. Як і будь-який інший представник у цивільному процесі, адвокат, згідно з аналізом змісту ст. 44 ЦПК України, може мати повноваження на ведення справи в суді, вчиняти від імені особи, яку він представляє, усі процесуальні дії, які має право вчиняти ця особа [2, с. 344].

Щодо інших видів правової допомоги, які може надавати адвокат своїм клієнтам у цивільному судочинстві, під ними Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» розуміє такі види адвокатської діяльності: 1) з надання правової інформації; 2) з надання консультацій і роз'яснень із правових питань; 3) правовий супровід діяльності клієнта; 4) складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнта, недопущення їх порушень, а також сприяння їх відновленню в разі порушення (п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). У цій частині види адвокатської діяльності відповідають тим видам правової допомоги, які надаються «особами, які надають правову допомогу» та є різновидом «інших учасників цивільного процесу» [3, с. 28].

Звернемо увагу на певні неузгодженості, які, на наше переконання,

спостерігаються в наведених та інших законодавчих актах, якими регулюються пов'язані з участю адвокатів у цивільному процесі питання. Так, у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не згадується таке, здавалося б, логічне поняття, як «правові послуги». Натомість це поняття досить активно використовується в іншому нормативно-правовому акті – Законі України «Про безоплатну правову допомогу». Пункти 3 та 4 ч. 1 ст. 1 цього закону визначають як поняття «правова допомога» (надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини й громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення в разі порушення), так і поняття «правові послуги» (надання правової інформації, консультацій і роз'яснень із правових питань; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; здійснення представництва інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; забезпечення захисту особи від обвинувачення; надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації).

Таким чином, поняття «правова допомога» визначається через поняття «правові послуги», включаючи його у свій зміст.

Проаналізувавши вищенаведені норми законодавства, можна дійти висновку, що законодавець чітко визначає обсяг процесуальних дій адвоката як представника в суді. Однак, не зважаючи на це, ще й досі в літературі ведуться дискусії серед науковців. А. Я. Розенберг зазначає, що представник у цивільному процесі повинен бути наділений правом на вчинення процесуальних дій у тому обсязі, що їх має право вчиняти особа, інтереси якої він представляє [5, с. 148]. У свою чергу С. С. Бичкова вважає, що наділення процесуального представника спеціальним суб'єктивним цивільним процесуальним правом вчинити від імені особи, яку він представляє, усі процесуальні дії, що їх має вчиняти ця особа, повною мірою дає змогу забезпечити реалізацію мети інституту представництва у цивільному процесі [6, с. 420]. Можна погодитись з даною точкою зору та зазначити, що адвокат, який здійснює представництво в суді, має усі процесуальні права тієї особи, яку він представляє. Крім того, необхідно звернути увагу на той факт, що особа, яку адвокат представляє, має право обмежити повноваження процесуального представника, зазначивши про це в договорі або подавши до суду відповідну заяву

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 30 вересня 2016 року – с. 67
2. Цивільно–процесуальний кодекс України від 3 серпня 2017 року. – с. 344
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2012. - № 27. - Ст. 28.
4. Волкова Н.В. Деякі питання участі адвоката як представника у цивільному процесі / Н.В. Волкова // Актуальні проблеми держави і права. Вип. 66 - Одеса: «Юридична література», 2012. - С. 328 - 333.
5. Розенберг Я. А. Представительство по гражданским делам в суде и арбитраже / Я. А. Розенберг. — Рига, 1981. — 148 с
6. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження: Монографія / С. С. Бичкова. — К.: Атіка, 2011. — 420 с.

Зеленіна Марина Володимирівна,
студентка четвертого курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Новосад Анастасія Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗАЧАТОЇ, АЛЕ НЕНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ» В ЗАКОНОДАВСТІ УКРАЇНИ

Відповідно до положень Конституції України, людина, її життя та здоров'я визнаються у нашій державі найвищою цінністю. Актуальним та дискусійним на сьогоднішній день є практична реалізація зазначеного принципу щодо зачатих, але не народжених дітей (насцитурусів). Питання захисту прав цих становить інтерес для таких галузей знань, як біологія, філософія, етика, медицина, право; а у правовій галузі є предметом досліджень учених з цивільного, конституційного, кримінального, медично-правового напрямків. Проте повноцінний захист неможливий без чіткого визначення термінології щодо зазначених осіб, адже визначення впливає на правовий статус осіб, які потребують захисту.

У сучасній правовій науці окремі аспекти зазначеного питання досліджено в межах міжнародного та національного права, зокрема у працях таких учених, як Т. Водоп'ян Р. Гревцова, Е. Згречча, О. Кашинцева, К. Левандовскі, М. Медведева, Н. Оніщенко, М. П'єстро, А. Спаньйола, Р. Стефанчук, М. Ярема.

Проблема правового становища зачатої, але ще не народженої дитини поставала перед юристами ще з давніх часів. Донедавна впливати на розвиток зачатої дитини було майже неможливо, проте з розвитком біології, генетики, ембріології, медицини це стало можливим. Поява людини як суб'єкта цивільного права й, відповідно, його правоздатності з моменту народження не робить юридично іррелевантним факт її ембріонального розвитку з моменту зачаття до народження. Тому не виключається необхідність встановлення правової охорони прав та інтересів зачатої дитини як майбутнього суб'єкта права. У деяких випадках закон встановлює охорону майбутньої, тобто такої, що ще не настала, правоздатності, охорону інтересів суб'єкта права, що ще не з'явився [6, с. 19].

Необхідно відзначити, що законодавець не є послідовним у термінологічному позначенні дитини від зачаття до народження. Зокрема, ч. 1 ст. 1261 ЦК України відносить до числа спадкоємців першої черги дітей спадкодавця, «у тому числі зачатих за життя спадкодавця та народжених після його смерті» [8], що дозволяє зробити висновок про наявність у такої дитини права на обов'язкову частку у спадщині. Проте, законодавець, визначаючи деякі інші права зачатої, але не народженої дитини, називає її то «особою» у ч. 1 ст. 1222 ЦК України, то «дитиною» у ч. 2 ст. 25, ч. 1 ст. 1261 ЦК України, подекуди «ембріоном», «плодом», «плідним яйцем» у підзаконних нормативних правових актах Міністерства охорони здоров'я, що регулюють питання процедури штучного переривання вагітності. Цей підхід потребує удосконалення, адже залежно від цього залежить обсяг прав зазначених осіб.

Слід підкреслити також, що в чинному законодавстві вживаються також наступні визначення понять щодо ненародженої дитини, як «гамети», «зигота» [3]; «ембріон» (ембріон людини) [4]; «плід» [5]; «зачата, але ще не народжена дитина» [8]; «зачата дитина» [7]. При цьому юридичні визначення надано лише таким із них: «ембріон – зародок людини на стадії розвитку до восьми тижнів»; «плід – внутрішньоутробний продукт зачаття, починаючи з повного 12-го тижня вагітності (з 84-ї доби від першого дня останнього нормального менструального циклу) до вигнання/вилучення з організму матері» [1, с. 265]. Тож, на сьогоднішній день відсутнє юридичне визначення поняття «ненароджена дитина» та деяких інших положень, які законодавець використовує при формулюванні правового статусу зазначених осіб.

Найбільш термінологічно чітким та доцільним вбачається визначення «дитина на пренатальній стадії розвитку», надане такими вченими, як І.В. Понкін, В.В. Єремян, М.М. Кузнецов [2]. Поняття «пренатальний період розвитку» охоплює період від моменту зачаття до народження дитини. Поняття дитини на пренатальній стадії розвитку є родовим для поняття дитини, яку ст. 1 Конвенції про права дитини визначає як «кожну людську істоту від зачаття до досягнення вісімнадцятирічного віку». Конвенція про права дитини була ратифікована Постановою Верховної Ради Української РСР у 1991 році, однак українське законодавство на сьогодні не визнає дитину до народження ні дитиною, ні фізичною особою.

Отже, спираючись на вищезазначене, можна зробити висновок, що доцільним на сьогоднішній день є формулювання єдиної юридичної термінологічної системи поняття «зачатої, але ненародженої дитини» в законах і підзаконних нормативно-правових актах України задля однакового тлумачення та вживання поняття. Необхідно створити термін, який охопив би різні аспекти поняття, як психофізіологічні, так і правові, зокрема, необхідно охопити весь період внутрішньоутробного життя людини до моменту народження незалежно від того, чи народиться дитина в нормальний фізіологічний термін під час фізіологічних пологів (пологи в строк, запізнілі пологи), чи раніше повного терміну вагітності (передчасні пологи); а також незалежно від стану зрілості чи незрілості плоду чи новонародженого.

Бібліографічні посилання:

1. Любич Л.Д. Правовий статус ненародженої дитини у правовідносинах щодо реалізації репродуктивних прав людини / Л.Д. Любич // Проблеми сучасного права. – 2015. – № 2. – С. 262-273;
2. Понкин И.В. О правовых основаниях правового признания ценности жизни, человеческого достоинства и права на жизнь ребенка, находящегося на пренатальной стадии развития / И.В. Понкин, В.В. Еремян, М.Н. Кузнецов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ruskline.ru/analitika/2014/11/13/o_pravovyh_osnovaniyah_pravovogo_priznaniya_cennosti_zhizni_chelovecheskogo_dostoinstva_i_prava_na_zhizn_rebyonka_nahodyawegosya;
3. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні / Наказ МОЗ України від 9 вересня 2013 р. № 787 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>;
4. Про заборону репродуктивного клонування людини: Закон України від 14 грудня 2004 р. №2231-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2231-iv>;
5. Про затвердження Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової

- документації та інструкцій щодо їх заповнення: Наказ МОЗ України від 24 травня 2013 р. № 423 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1095-13>;
6. Розгон О. Правовий статус зачатої, але ще не народженої особи у спадкових відносинах / О. Розгон // Юридичний радник. – 2013. - № 5. – С. 18-24;
  7. Сімейний кодекс України / ВВР від 2002 р. № 21-22, ст.135. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>;
  8. Цивільний кодекс України / ВВР від 2003 р. №40-44, ст. 356 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Коношко Альона Володимирівна,

студентка четвертого курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Новосад Анастасія Сергіївна,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МІСЦЕ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

В умовах становлення в сучасному світі актуалізується проблема охорони комерційної таємниці. Протягом останніх двадцяти років Україна тримає курс на новий шлях розвитку, стали популярними такі визначення як бізнес, конкуренція, приватна власність і інше, така тенденція свідчить про те, що економіка країни перейшла до ринкової. Внаслідок цих процесів, а також важких умов виживання підприємства на ринку, з'явилося таке поняття, як "комерційна таємниця".

На сьогодні немає усталеної думки щодо юридичної природи прав на комерційну таємницю, інституту цивільно-правової охорони цієї таємниці, шляхів удосконалення чинного законодавства у даній галузі тощо.

Цій проблемі присвячували свої праці відомі юристи як далекого так і близького зарубіжжя, так і вітчизняні науковці : Е. Тоффлер, А. Турена, К. Коята, І. Лазарев, В. Лопатин, Б. Вербенко, Е. Брадман, Т. Полякова, В. Бритко, В. Цимбалюк, О. Орехов, М. Швець, Р. Коложний, О. Селезньов, О. Шакірова, О. Кохановська та інші. Але внесення змін до Закону України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ „Про інформацію”, прийняття Закону України від 13.01.2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» потребує уточнення окремих положень щодо регулювання інформаційного суспільства, видів інформації, порядку доступу до інформації, та способів її захисту робить цю тему актуальною.

Слід підкреслити, що питання щодо інформації, яка належить до комерційної таємниці, є дискусійним, оскільки немає єдиного підходу до визначення даного терміна. В економічній та юридичній літературі часто зустрічаються суміжні з комерційною таємницею поняття, такі як "ділові секрети", "виробничі секрети", "торгівельні секрети", "конфіденційна інформація" та з правової точки зору комерційна таємниця є засобом захисту від недобросовісної конкуренції в рамках реалізації права на інтелектуальну

власність. Це загальновизнане у світі положення слідує також зі змісту пункту VIII статті 2 Конвенції 1967 р., що заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності [7, с.74].

Відповідно до ст. 505 ЦК України комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою і не легкодоступною для осіб, які, звичайно, мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність і була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію [6].

Також комерційну таємницю можна розглядати як метод боротьби з недобросовісною конкуренцією та ринковою невизначеністю, так як кожна фірма-конкурент намагається заволодіти секретною інформацією про діяльність конкуруючого суб'єкта господарювання.

Відповідно до ст. 36 Господарського кодексу України до комерційної таємниці відносять відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею. Склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, спосіб їх захисту визначаються суб'єктом господарювання відповідно до закону [2].

За підрахунками американських фахівців, втрата всього 20% інформації, яка є комерційною таємницею, призведе до руйнування фірми (організації) протягом місяця в 60 випадках з 100. Тобто спостерігається пряма залежність між розголошенням секретної інформації і втратою конкурентоспроможності підприємства. Саме тому одним з основних завдань на підприємстві, яке прагне залишатися конкурентоспроможними, повинна бути ефективна охорона комерційної таємниці. При цьому треба мати на увазі всі можливі способи і джерела втрати даного виду інформації. Адже не тільки конкуренти можуть навмисно полювати за конфіденційною інформацією, а й за рахунок власного недбалого ставлення до комерційної таємниці підприємство може просто її втратити, що призведе до втрат прибутку і клієнтів.

Варто перерахувати види правопорушень, що пов'язані з комерційною таємницею. Це чотири склади правопорушень:

1. неправомірне збирання комерційної таємниці;
2. розголошення комерційної таємниці;
3. схилення до розголошення комерційної таємниці;
4. неправомірне використання комерційної таємниці.

Ці норми призначені для захисту контрактних і конфіденційних підприємницьких відносин і ґрунтуються на декількох основних положеннях: порушенні контракту або конфіденційності відносин; неналежному засобі встановлення комерційної таємниці та її розголошення; неправомірному розкритті її іншими особами. Конфіденційні відносини можуть існувати між підприємцем і його працівниками, між партнерами в підприємстві, між юридичною особою - суб'єктом підприємницької діяльності і його службовими особами, а також між підприємцем та іншими комерційними і некомерційними контрагентами. Відповідно до ст. 16 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» неправомірним збиранням комерційної таємниці вважається добування протиправним способом відомостей, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання [3].

Згідно зі ст. 19 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», неправомірним використанням комерційної таємниці є впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно отриманих відомостей, що складають відповідно до законодавства України комерційну таємницю [4].

Конституція України встановила базові правові рамки, в межах яких особа вправі реалізовувати свої права на комерційну таємницю та відстоювати власні законні інтереси в забезпеченні конфіденційності інформації.

Відповідно до ч. 6 ст. 36 ГК України за неправомірне збирання, розголошення або використання відомостей, що є комерційною таємницею, винні особи несуть відповідальність, встановлену законом.

Відповідальність фізичних і юридичних осіб за правопорушення, що посягають на право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю, накладається відповідно до чинного господарського, цивільного, трудового, адміністративного та кримінального законодавства.

За порушення права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю до винної особи може бути застосована юридична відповідальність різної галузевої приналежності.

Насамперед, за порушення законодавства про комерційну таємницю можливе застосування цивільно-правової відповідальності. Згідно з ч. 3 ст. 162 ГК особа, яка протиправно використовує комерційну інформацію, що належить суб'єкту господарювання, зобов'язана відшкодувати завдані йому такими діями збитки відповідно до закону.

Якщо право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю порушено у межах укладеного договору, а саме, особою, яка одержала доступ до комерційної таємниці на підставі договору, то застосовуються цивільно-правові норми про відповідальність за порушення зобов'язань (глава 51 Цивільного кодексу України). У разі порушення цього права в позадоговірних зобов'язаннях особою, яка одержала незаконним шляхом доступ до комерційної таємниці, слід застосовувати норми про зобов'язання щодо відшкодування шкоди (глава 82 Цивільного кодексу України).

На основі Цивільного кодексу України повинні встановлюватися підстави відповідальності, її розміри, відповідальність за шкоду, завдану працівниками, а також вирішуватися інші питання цивільно-правової відповідальності за порушення права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю.

Цивільно-правова відповідальність не є єдиним видом юридичної відповідальності, що може застосовуватися за порушення законодавства про комерційну таємницю. Не виключене застосування за ці порушення дисциплінарної і матеріальної відповідальності, передбаченої Кодексом законів про працю України [1].

Отже, із зазначеного можна дійти висновку що: комерційна таємниця – це результат інтелектуальної діяльності у вигляді інформації, яка є секретною, тобто не є загальновідомою і легкодоступною для осіб, які оперують відповідною інформацією, що має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих суб'єктом права на цю інформацію. За неправомірне збирання, розголошення та використання відомостей, що є комерційною таємницею, винні особи несуть відповідальність, встановлену законом.

Слід підкреслити, що комерційна таємниця підлягає ретельній охороні, як з боку підприємства, так і з боку її працівників. Питання охорони

комерційної таємниці вимагає детального розгляду в подальших дослідженнях.

Бібліографічні посилання:

1. Господарське право України: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. Н.О. Саніахметової. — Х.: «Одіссей», 2005. —163 с.
2. Господарський кодекс України. – К. : Велес, 2008.
3. Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про інформацію” від 13 січня 2011 року // Відомості Верховної Ради України. –2011. – 13 січня. – № 2938–17.
4. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції від 07 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. –1996. – 07 червня. – № 237/96.
5. Правова характеристика забезпечення комерційної таємниці на підприємстві в умовах ринкової економіки: монографія / І. І. Килимник, О. В. Харитонов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014. – 82с.
6. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11.
7. Яременко О.І. Інформаційні відносини як предмет цивільно-правового регулювання. Еволюція цивільного законодавства: проблеми теорії і практики / О.І. Яременко. – Х., 2004. – С. 447.

Шелудько Анастасія Дмитрівна,
студентка першого курсу магістратури
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
Науковий керівник:
Пушкіна Олена Вікторівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

ДОГОВІР НАЙМУ(ОРЕНДИ) ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Процес купівлі-продажу а також оренди земельних ділянок займають значне місце в економіці країни та мають ускладнений процес укладання договору, через те, що законодавством передбачено перелік документів які є необхідними для того, аби такий договір був чинний та не суперечив законодавству а також для гарантії прав і свобод як орендодавця так і орендаря. Визначення терміну «земельна ділянка» передбачено в Земельному кодексі, ст. 79- «Земельна ділянка - це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами» [1.]. Цивільним кодексом чітко передбачено визначення Договору найму(оренди) земельної ділянки, а саме у статті 792 « За договором найму (оренди) земельної ділянки наймодавець зобов'язується передати наймачеві земельну ділянку на встановлений договором строк у володіння та користування за плату. Земельна ділянка може передаватись у найм разом з насадженнями, будівлями, спорудами, водоймами, які знаходяться на ній, або без них» [2.]

А в Законі України «Про оренду землі» це визначення має більш повний зміст, через те, що в ньому передбачено зобов'язання не тільки орендодавця але і орендаря. А саме - зобов'язання орендарем використовувати земельну ділянку відповідно до умов договору та вимог земельного законодавства. Цивільним кодексом передбачено лише одну

статтю на тему Договору оренди землі, але більше положень ми можемо знайти в інших нормативних актах та Законах України. Вивчаючи процес укладання договору оренди земельної ділянки ми можемо вказати на проблеми які виникають в цьому процесі. Земельним кодексом і ЗУ «Про оренду землі» чітко визначено, що орендодавцем є власник земельної ділянки. Орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у комунальній власності, є сільські, селищні, міські ради. Орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у спільній власності територіальних громад, є районні, обласні ради та Верховна Рада Автономної Республіки Крим. Орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у державній власності, є районні, обласні, Київська і Севастопольська міські державні адміністрації, Рада міністрів Автономної Республіки Крим та Кабінет Міністрів України.

Земельним кодексом визначено форму договору оренди землі, це визначення має досить «м'яку форму», через те, що воно передбачає письмову форму договору а нотаріальне посвідчення може відбуватися за бажанням однієї із сторін. Нотаріальне посвідчення договору має важливе значення, після нотаріального посвідчення договір має офіційний статус, бо пов'язується з нотаріальною процесуальною формою, після державної реєстрації договір підпадає під охорону держави. Можна сказати, що посвідчений договір більшою мірою захищає інтереси кожної сторони (такий договір є більш гарантованим та стабільним) через те, що нотаріус перевіряє усі істотні умови договору та іншу інформацію необхідну для посвідчення такого договору. Тобто якщо договір не відповідає нормам і пред'явлено з порушення неможливо посвідчити і він не буде вважатися укладеним. Істотними умовами договору оренди землі згідно ст. 15 ЗУ «Про оренду земельної ділянки» є:

об'єкт оренди (кадастровий номер, місце розташування та розмір земельної ділянки); строк дії договору оренди; орендна плата із зазначенням її розміру, індексації, способу та умов розрахунків, строків, порядку її внесення і перегляду та відповідальності за її несплату. За згодою сторін у договорі оренди землі можуть зазначатися інші умови. У разі якщо договором оренди землі передбачено здійснення заходів, спрямованих на охорону та поліпшення об'єкта оренди, до договору додається угода щодо відшкодування орендарю витрат на такі заходи.[3.]

Інша проблема яка виникає під час укладання договору оренди є відсутність кадастрового номеру з відображенням обмежень (обтяжень) у її використанні та встановлених земельних сервітутів (який є в переліку істотних умов) на земельну ділянку, через те, що до певного часу така практика була відсутня. А як зазначено в законі відсутність у договорі оренди землі однієї з цих істотних умов є підставою для відмови в державній реєстрації договору оренди, а також для визнання договору недійсним відповідно до закону. Згідно з ч. 4 ст. 93 ЗК - оренда земельної ділянки може бути короткостроковою - не більше 5 років та довгостроковою - не більше 50 років. З огляду на це, строк дії договору оренди землі визначається за згодою сторін, але не може перевищувати 50 років.[3.]

Бібліографічні посилання:

1. Земельний кодекс 25.10.2001 №2768-III.
2. Цивільний кодекс від 16.01.2003 № 435-IV.
3. ЗУ «Про оренду земельної ділянки» від 06.10.1998 №161-XIV.

Сайкіна Марія Рамилівна,
студентка першого курсу магістратури
ВНЗ «Університет ім.Альфреда Нобеля»

Науковий керівник:

Пушкіна Олена Вікторівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО СПАДКУВАННЯ ОНУКАМИ

Питання стосовно спадкування завжди здаються досить складними для спадкоємців: хто може вступити у спадок? Коли? До якого нотаріусу бігти? Та чи справді у спадок перейде те, що залишив спадкодавець? До суду усе частіше звертаються люди із проблемами стосовно спадку, у когось пропущено строк, у когось необхідно признати факт спільного проживання з померлим, а в когось признання права представлення для вступу у спадок. Кожна ситуація потенційно несе у собі свій набір передумов та наслідків, безліч «Но» може стати на дорозі вирішення того чи іншого питання.

Першим цікавим моментом стосовно спадку є те, хто ж може написати заяву про вступ до нього, з цього моменту до нотаріуса починають звертатися родичі спадкодавця дружина, діти, сестри та навіть давно забута тітка. Але у цьому списку ми не побачимо онуків, оскільки згідно зі ст. 1261 та ст.1261ЦК у першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки. А у другу чергу право на спадкування за законом мають рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері.

Досить цікаво чому онуків законодавець уводить с черги на спадок, при цьому відкривши простір для більш дальніх родичів, або доглядачів. Звичайно є випадок коли онуки зможуть вступити у спадок, але ці події не дуже позитивного ладу. Для того щоб онуки змогли пред'явити свої права на спадок, необхідна ситуація, при якій:

- 1.Діти спадкодавця (тобто спадкоємці першої черги) пішли з життя раніше самого спадкодавця або незадовго після його смерті;
- 2.Діти спадкодавця відмовляються від спадщини на користь своїх дітей, тобто онуків.

Наприклад, у спадкодавця є два сини, один з яких помер. У його синів - теж по дитині. Якщо спадкодавець не залишить заповіту, то в першу чергу спадкування за законом потрапляє його син і той онук, чий батько помер. Тобто онук в цьому випадку отримує рівну з іншими спадкоємцями першої черги частина всього спадкового майна.

Існує дві ситуації вступу онука у спадок. Перший це коли батько онука помер раніше за дідуся, тоді онук через суд отримає право представлення згідно ст.1266 ЦК, тоді онук займе місце у черзі за свого батька. І розглянемо другий випадок цієї ситуації, коли батько помирає після дідуся, тоді онук відповідно до ст.1276 якщо спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців - спадкова трансмісія.

Навіть якщо спадкодавець залишив заповіт у якому залишив усе своє майно онукові, але у цьому випадку знову виходить чарівне «но», ми не можемо забувати про гарантовану законом частину для деяких категорій осіб у ст.1241ЦК право на обов'язкову частку у спадщині мають малолітні,

неповнолітні, повнолітні непрацевдатні діти спадкодавця, непрацевдатна вдова (вдівець) та непрацевдатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом.

Існує багато випадків, коли через неблагополучних батьків, онуки які прожили із своєю бабцею чи дідусем залишаються не з чим. Виникає ситуація коли старенький помирає, а живі батьки не подають навіть заяви для вступу у спадок, чи просто відмовляються від нього. У такій ситуації онуки залишаються у скрутному становищі, коли вони зовсім безсилі, оскільки і спадкоємці усі живі, і за законом не передбачено їх у черзі на спадок.

Досить дивним є те, що рідну людину залишають далеко від отримання частини майна спадкодавця по закону. А як буває часто, то саме у момент смерті спадкодавця з'являються багато родичів, які вже досить давно не приймали участі його життя, у той час коли люди котрі доглядали його до останньої хвилини життя спостерігають за цим зі сторони. До суду усе частіше звертаються люди із проблемами стосовно спадку, у когось пропущено строк, у когось необхідно признати факт спільного проживання з померлим, а в когось признання права представлення для вступу у спадок. Кожна ситуація потенційно несе у собі свій набір передумов та наслідків, безліч «Но» може стати на дорозі вирішення того чи іншого питання.

Законодавство змінюється з геометричною прогресією притягуючи до себе ряд складно вирішувальних питань. З моєї точки зору, існує вихід з цієї ситуації, додання маленького уточнення до законодавства, наприклад додати умову вступу онуків у спадком у випадку відмови їх батьків бід спадку, не на їх користь, а саме у будь-якому виді відказу. Або у друг чергу спадкування, де зазначені бабусі та дідусі додати й онуків, це буде справедливо по відношенню до них.

Прокіпець Марина Сергіївна,
студентка першого курсу магістратури
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
Науковий керівник:
Пушкіна Олена Вікторівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Задля цілісного розкриття такого питання як «цивільно-правова відповідальність за порушення земельного законодавства», слід, перш за все, дати визначення поняттю «цивільно-правова відповідальність».

Наразі у цивільному законодавстві відсутнє фактичне визначення даного поняття, однак, виходячи з повноти розкриття, це визначення можна описати як «встановленні чинним законодавством наслідки, що наступають для осіб, які допустили цивільні правопорушення, та проявляються у обмеженні або позбавленні у такої особи певних цивільних прав чи накладенні на неї певних обов'язків майнового характеру.».

Також невід'ємною частиною поняття цивільно-правової відповідальності, є зазначення умов за яких вона настає. Так, під умовами настання цивільно-правової відповідальності слід розуміти, по-перше, неправомірну дію або бездіяльність особи та сукупність загальних умов, що

призводять до настання цивільно-правової відповідальності, до яких, зокрема, належать:

1. Протиправність;
2. Наявність шкоди або збитків;
3. Причинний зв'язок між протиправністю та настанням шкоди та збитків;
4. Вина (умисел або необережність).

Саме ці чотири елементи відіграють значну роль у віднесенні тієї чи іншої дії чи бездіяльності до поняття цивільного правопорушення і, відповідно, настання цивільно-правової відповідальності за таке правопорушення.

Земельний Кодекс України (далі – ЗК України) (статті 156, 157 і 211) є правовою основою цивільно-правової відповідальності в галузі земельних відносин. Також до правових засад відносяться Цивільний Кодекс України (далі- ЦК України), статті інших законів, а також норми спеціальних нормативних актів. Однак у самому ЗК України безпосередньо не визначаються основні засоби цивільно-правової відповідальності за порушення земельного законодавства. Вони містяться у спеціальних нормативно-правових актах.

У законодавчій сфері підставою до застосування цивільно-правової відповідальності за порушення земельного законодавства є вимоги ст. 211 ЗК України, що визначає перелік тих правопорушень, за які громадяни та юридичні особи можуть понести відповідальність відповідно до чинного законодавства.

Зокрема, настання цивільно-правової відповідальності передбачене у випадках:

- укладення угод з порушенням земельного законодавства (купівлі-продажу, дарування, застави, обміну земельних ділянок);
- невиконання підприємствами, установами, організаціями, що тимчасово використовували земельні ділянки для проведення геолого-знімальних, розвідувальних, геодезичних та інших робіт обов'язку привести займану земельну ділянку за свій рахунок і у встановлений термін у стан, придатний для її використання за призначенням ;
- самовільне заняття та забруднення земельних ділянок, пошкодження споруджень та вчинення інших порушень земельного законодавства.

У кожному з наведених випадків передбачене настання цивільно-правової відповідальності. Так, керуючись нормами ст. 210 ЗК України, яка зазначає що такі угоди щодо земельних ділянок (купівлі-продажу, дарування, застави, обміну земельних ділянок) які укладаються з порушенням встановленого законом порядку визнаються недійсними за рішенням суду. Загальні ж підстави і відповідні правові наслідки визнання угод щодо земельних ділянок недійсними встановлено цивільним законодавством (Гл.52, 53 ЦК України).

Також підставою для застосування заходів цивільно-правової відповідальності є невиконання підприємствами, установами, організаціями, що тимчасово використовували земельні ділянки для проведення геологознімальних, розвідувальних, геодезичних та інших робіт передбаченого правовими нормами обов'язку привести займану земельну ділянку за свій рахунок і у встановлений строк у стан, придатний для її використання за призначенням. У даному випадку відповідно до ст. 203 або статей 440 і 453 ЦК України, вони повинні відшкодувати власникові або землекористувачеві заподіяну шкоду в розмірі вартості робіт, що необхідні для приведення земельної ділянки у належний стан.

Самостійними видами цивільно-правових порушень можна вважати самовільне зайняття та забруднення земельних ділянок. Під час вирішення питання щодо відшкодування власникам землі та землекористувачам шкоди, яка була заподіяна самовільним зайняттям земельної ділянки чи її забрудненням (як й іншими порушеннями земельного законодавства), треба мати на увазі, що згідно зі ст. 211 ЗК і статтями 203 чи 440 ЦК така шкода має відшкодуватися у повному обсязі.

Виходячи з цього можна стверджувати що підставою відповідальності за порушення земельного правопорядку є заподіяння шкоди земельним ресурсам, а не порушення права конкретної особи. При цьому її відшкодування здійснюється з урахуванням природної цінності землі. Юридичні та фізичні особи зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну ними в результаті порушення земельного законодавства.

Однак, навіть якщо особа притягнена до цивільно-правової відповідальності, це не означає що у випадках, встановлених законом, вона може притягнута як до кримінальної, так і до адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства.

Бібліографічні посилання:

1. Земельний кодекс України: Закон від 27.10.2001 р. № 2768-III // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
2. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 р. р. № 435-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/page>
3. Корнєєв Ю. В., Мацелик М. О. Земельне право України: : Навч. посібник. – К.: «Центр учбової літератури», 2009. – 240 с.
4. Лейба Л.В Цивільно-правова відповідальність за порушення земельного законодавства як гарантія земельних прав / Л.В. Лейба // Проблеми законності. - Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2009. - Вип. 102. - С. 96-102.

Галімшина Анна Ігорівна,
студентка ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

Науковий керівник:

Пушкіна Олена Вікторівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

СУПЕРФИЦИЙ КАК САМОСТОЯТЕЛЬНЫЙ ВИД ПРАВА ПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЛЯМИ

Суперфиций был органически воспринят отечественной системой гражданского права и соответствующим образом отражено в главе 34 ГК Украины. Однако Статья 413 действующего ГК [1] не дает определения понятия «суперфиций». Исходя из содержания указанной нормы, «суперфиций» можно определить как право пользования земельным участком, принадлежащей другому лицу-владельцу, для строительства промышленных, бытовых, социально-культурных, жилых и других зданий и сооружений, возникающее на основании договора или в порядке наследования, которое может быть отчуждено землепользователем или

передаються в порядку наследования и устанавливается на определенный или неопределенный срок.

Суперфицию присуща отчуждаемость. Он может быть передан другому лицу путем заключения гражданского соглашения. При этом суперфициарий или новый приобретатель прав на суперфиций не обязаны ставить в известность собственника земельного участка о таком соглашении. Эта сделка может носить как возмездный, так и безвозмездный характер. Новый приобретатель суперфиция и владелец земельного участка сохраняют тот же круг прав и обязанностей, которые существовали у предыдущего суперфициария.

Суперфиций может принадлежать нескольким лицам (например, нескольким застройщикам, которые имеют общую долевую собственность в застройке). При этом использования земельного участка должно быть совместным. Суперфиций может наследоваться как по завещанию, так и по закону.

Основаниями возникновения, изменения, прекращения (юридическими фактами) правоотношений суперфиция есть определенные ч. 1 ст. 413 ГК [1] обстоятельства - договор или завещание.

Существенными условиями такого договора есть данные о предмете договора (земельный участок), цель землепользования (для каждого вида застройки), условия платности (бесплатности) суперфиция. Поскольку выполнение договора объективно невозможно в момент его подписания сторонами, он должен заключаться в письменной форме.

Кроме того, следует отметить, что согласно ст. 23 Закона Украины «Об основах градостроительства» [2] застройка земельных участков осуществляется только после возникновения права собственности или права пользования земельным участком. Итак, начало использования земельного участка для застройки законодательство связывает с возникновением самого права на застройку.

Объектом рассматриваемых правоотношений выступает земельный участок, предназначенный для застройки.

Этот объект является специальным и его правовой режим определяется отраслевым законодательством - земельным. Так, ст.19 ЗК Украины [3] среди других категорий земель, которые делятся по целевому назначению, выделяет земли для жилищной и общественной застройки; земли для промышленности, транспорта, связи, энергетики, обороны и другого назначения.

При этом еще раз следует акцентировать внимание на том, что здание или сооружение должны соответствовать целевому назначению земельного участка. Так, скажем, собственник земельного участка лесного фонда не вправе передать на праве суперфиция часть своих земель другому лицу для строительства любого сооружения, не связанной с потребностями лесного хозяйства. Такое соглашение по ст. 21 ЗК [4] будет признаваться недействительной, поскольку она нарушает требования целевого назначения земельного участка.

Можно сформулировать общий правовой режим объекта суперфиция: объектом суперфиция может быть любой земельный участок различного целевого назначения, если строительство здания или сооружения на таком земельном участке не нарушает требований его целевого назначения, порядка ее использования, воспроизводства и охраны, а собственнику земельного участка действующим законодательством не запрещается заключение гражданских сделок, относительно такого земельного участка.

Субъектами правоотношений относительно суперфиция выступает владелец земельного участка и землепользователь, которому земельный

участок предоставляется для промышленных, бытовых, социально-культурных, жилых и других зданий и сооружений (суперфициарий).

Суперфициарием может выступать любое лицо, по объемам своей правосубъектности может и способна приобретать права на земельные участки и по которой действующим законодательством не установлены ограничения в реализации ее прав.

Суперфиций и аренда земли хотя и похожи правовые институты, но не тождественны. Основанием возникновения суперфиция является договор или завещание, а основанием аренды - исключительно договор. Договор аренды земли бывает срочным: краткосрочным - до 5 лет или долгосрочным - до 50 лет. Суперфиций может устанавливаться на неопределенный срок. Предметом договора аренды земли является земельный участок, а при суперфиции акцент делается именно на здании или сооружении, которые должны быть построены на земельном участке и стать собственностью суперфициария (если иное не предусмотрено условиями установления суперфиция). При суперфиции говорится о будущей застройке земельного участка, собственно для чего участок и предоставляется (а в случае неиспользования участка для застройки) в течение трех лет, суперфиций может быть прекращено. Аренда же земельного участка для будущей застройки такого требования не предусматривает и относит этот вопрос на усмотрение сторон при заключении договора аренды. Земельное законодательство об аренде предусматривает обязательное условие возмездной аренды. В то же время суперфиций может носить как возмездный, так и безвозмездный характер.

Таким образом, можно говорить о том, что действующим Гражданским кодексом заполнено существенную брешь в земельно-правовом регулировании и легализовано самостоятельный вид прав на пользование землями – суперфиций, как землепользования особого вида. Учитывая изложенное, необходимо заметить, что в этой части нормы Земельный кодекс требует немедленного уточнения. В противном случае при возникновении отношений суперфиция целесообразно применять правила ст. 9 ГК [5], согласно которой нормы гражданского законодательства применяются subsidiarily, т. е. имеются в виду случаи, когда данные отношения не урегулированы специальными нормативными актами отраслевого законодательства (земельного, водного, лесного и др.). К сожалению, пока открытым остается и вопрос о земельно-правовой регистрации суперфиционного землепользования и определения правоустанавливающих документов землепользователя-суперфициария.

Библиографические ссылки:

1. Гражданский кодекс Украины от 16.01.2003 г. № 435-IV www.rada.gov.ua
2. Земельный кодекс Украины от 25.10.2001 г. № 2768-III www.rada.gov.ua

Соколов Олег Олександрович,
студент четвертого курсу
юридичного факультету
Дніпровського гуманітарного університету
Науковий керівник:

Алфьорова Тетяна Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпровського гуманітарного
університету

BITCOIN: ЙОГО ПРОБЛЕМАТИКА І МОЖЛИВОСТІ

Про Bitcoin і технологію Blockchain чули навіть ті, хто ніколи не користувався криптовалютами та не розуміє, що таке mining. Швидке зростання популярності та курсу віртуальних грошей, а надто з початку 2017 року, зробило їх трендовою темою.

Окрім того, в Україні і багатьох країнах світу відсутній законодавчий статус криптовалюти, а більшість пояснень у відкритому доступі переобтяжені технічною інформацією.

У сучасному світі біткойн та криптовалюти в цілому починають все частіше про себе заявляти. Відтак із ростом популярності росте і цінність валюти. На даний момент криптовалютою №1 є біткойн. Саме біткойн є першопрохідцем, який зараз починає широко використовуватися не лише учасниками криптовалютних спільнот, а й глобальними корпораціями та банками.

Наприклад, недавно стало відомо, що за біткойн можна купити апартаменти класу “люкс” в Дубаї, або ж заплатити за житло у Лондоні. Можливості застосування цієї криптовалюти щодня збільшуються. Тому у світ криптовалют вливається щоразу більше людей.

Завдяки технології блокчейну, біткойн виглядає досить надійною та надзвичайно прогресивною у перспективі валютою на світовому економічному ринку.

Bitcoin - це, власне, перша і найвідоміша з безлічі інших віртуальних валют. Головна її перевага – неможливість підробки, позаяк одна «монета» (англійською «coin» - монета) - це набір даних, ретельно захищений від злому і копіювання за допомогою різних криптографічних (шифрувальних) методів захисту. Тому біткоїн називають **криптовалютою**.

Головна ідея біткоіна - створення валюти, яка працюватиме прозоро, вільно поширюватиметься і не знеціниться. На відміну від звичних грошових одиниць, нині жодна держава не може контролювати, додатково «надрукувати» або знецінити біткоіни.

Таким чином, ця крипто валюта має надійний захист від підробки, нею можна миттєво розрахуватися будь-де у світі за наявності підключення до інтернету. Водночас переказ відбувається анонімно і без стягнення комісії банком.

Кількість криптовалюти обмежена - загалом випустити або видобути можливо 21 мільйон біткоінів, разом у світі на сьогодні уже існує близько 16,5 мільйонів.

Поява і стрімке зростання популярності біткоіна сприяли й розповсюдженню технології, на якій, власне, побудована та функціонує система криптовалюти. Спосіб зберігання даних або цифровий реєстр будь-яких операцій, упорядкованих у блоки за ланцюговим принципом, отримав назву Blockchain (англійською «block» - блок, «chain» - ланцюг).

«Блокчейн» це спосіб для окремої групи людей самостійно керувати своєрідною віртуальною «книгою обліку», і будувати відносини на взаємній довірі (приміром, відкритої інформації про стан рахунку), а не довіряти управління своїми грошима іншим.

Саме завдяки технології «блокчейну» забезпечуються основні принципи біткоїна:

► прозорість - усі учасники групи мають доступ до такої «книги», занотовують дані всіх грошових переказів, що відбувається всередині системи. Це дає можливість кожному учасникові в будь-який момент подивитися, які операції здійснювалися з моменту першого запису і до сьогодні;

► децентралізація - така «книга обліку» зберігається не в якомусь певному місці в єдиному екземплярі, а у вигляді копії у кожного користувача, який підключився до системи. Зруйнувати систему можна лише за допомогою відключення всіх її анонімних учасників, які перебувають у різних частинах світу, тому знищити базу даних практично неможливо.

► гарантія - оскільки кожна наступна сторінка-блок залежить від попередньої, якщо хтось захоче змінити дані вже «опечатаної» сторінки, йому також доведеться змінити зміст і шифр усіх наступних сторінок. А здійснити це самотужки, урахувавши зростаючу складність обчислення кожного наступного коду, просто неможливо.

Але є і певні недоліки у цій криптовалюті а саме:

Високі комісії.

Одна із основних проблем, яка довгий час притаманна біткоїну - це дороговизна плати за здійснення транзакцій.

На відміну від плати за транзакції, яку стягують традиційні фінансові установи, розмір комісії в мережі біткоїна не залежить від того, скільки коштів ви пересилаєте. Комісія за відправку біткоїна на 5 доларів може бути такою ж, як за переказ 5000 доларів.

Нестабільність курсу.

Попри те, що спочатку біткоїн мав чітко окреслений спосіб емісії, з часом із розвитком мережі функціональність механізму біткоїна дещо змінилася.

Тому курс біткоїна постійно змінюється і зазнає як різких підйомів до рекордних значень, так і падінь до своїх мінімумів. Всього лише за декілька годин ціна біткоїна може збільшитись/зменшитися на сотні доларів.

На курс біткоїна також впливає ситуація у політичному світі. Відтак, рішення регуляторних органів Китаю про заборону проведення ІСО спричинило падіння вартості іткоїна, а слідом за ним і й інших криптовалют. Навіть чутки про якісь можливі глобальні речі у криптовалютному світі можуть спричинити значне зниження курсу «цифрового золота», як це сталось 8 вересня, на фоні ймовірної заборони діяльності китайських криптовалютних бірж.

Захист користувачів.

Біткоїн був розроблений як децентралізована фінансова система, проте, в окремих випадках, це може виявитись загрозою для користувачів. Оскільки компанії, які обслуговують кредитні картки і компанії по обробці платежів у фіаті можуть захистити покупців від недобросовісних продавців за допомогою зворотних платежів. Якщо споживач здійснює покупку з використанням послуг платіжного процесора і може показати, що вони були зірвані ненадійним продавцем, компанія з обробки платежів поверне користувачу кошти.

Біткоїн не пропонує такого захисту: транзакції незворотні, тому

покупець повинен довіряти продавцю. Багато користувачів біткойна кажуть, що це цінність, а не слабкість, оскільки покупець сам повинен бути обачним, перш ніж відправляти продавцеві свої гроші. Крім того, незворотні транзакції захищають продавців від шахрайських платежів.

А також, зберігаючи свої кошти на біржі, або інших біткойн-сервісах, користувач може їх втратити, у випадку зламу хакерами, або арештом фінансів самої біржі, як наприклад це сталося із користувачами біржі BTC-e.

Щодо нашої держави, то за словами заступника глави Національного банку України Олега Чурія, крипто валюта біткоїн наразі не має в Україні визначеного правового статусу. Це ускладнюється відсутністю консолідованого підходу до класифікації біткоіну та регулювання операцій з ним у світі.

Активний розвиток кріптовалютних відносин вимагає правового врегулювання. На даний момент в Україні утворився правовий вакуум. Згідно з чинним законодавством, кріптовалюта як взаєморозрахунків використовуватися не може, відповідно, біткоіни в якості платіжного засобу - не спроможні. Отже, фізичні або юридичні особи, які використовують валюту біткоіни, здійснюють операції та ведення бізнесу на свій страх і ризик без гарантій з боку держави

Бібліографічні посилання:

1. Конашевич О.І. Правові підстави для реалізації послуг та товарів за біткоіни [Електронний ресурс] / О.І. Конашевич – Режим доступу: http://jurliga.ligazakon.ua/blogs_article/725.htm

2. Латынина Ю. Блокчейн электронный аналог свободы. Изобретен способ избавиться от излишней опеки государства [Електронний ресурс] / Юлия Латынина – Режим доступу: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2016/06/06/68894-blokcheyn-elektronnyu-analog-svobody>

3. В Киеве подписан исторический Меморандум о запуске блокчейн-платформы e-Auction 3.0 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forklog.com/v-kieve-podpisan-istoricheskij-memorandum-o-zapuskeblokcheyn-platformy-e-auction-3-0/>

4. Bitcoin против бюрократии: как Украина переходит на блокчейн [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ain.ua/2016/09/14/bitcoin-protivbyurokratii-kak-ukraina-perexodit-na-blokcheyn>

5. Подобрий О. В биткоинах есть один негативный момент – ученый из Италии [Електронний ресурс] / О. Подобрий – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/finance/business-and-finance/19048-bitkoinyi.htm>

Бардаченко Дмитро Володимирович,
студент магістратури юридичного
факультету Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Дзюба Ірина Вікторівна,
старший викладач
кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РЕФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПЕРЕДАЧІ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК У ВЛАСНІСТЬ

Із часів здобуття незалежності Україною та по сьогоднішній день не відбувалося істотних змін, які б стосувалися порядку передачі земельних ділянок громадянам незалежно від того чи це користування земельною ділянкою чи безоплатна передача земельної ділянки у власність громадян шляхом приватизації.

Зокрема уповноваженим органом під юрисдикцію якого підпадало б питання щодо передачі земельних ділянок у власність залишається відповідний орган територіальної громади у особі сільських, селищних, міських рад.

Зокрема дане положення закріплене у ч. 1 ст. 118 ЗК України, Громадянин, зацікавлений у приватизації земельної ділянки, яка перебуває у його користуванні, подає заяву до відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, який передає земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 ЗК Кодексу. У разі якщо земельна ділянка державної власності розташована за межами населених пунктів і не входить до складу певного району, заява подається до Ради міністрів Автономної Республіки Крим.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 123 ЗК України надання земельних ділянок державної або комунальної власності у користування здійснюється Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування [1].

Отже, стосовно повноважень щодо передачі земель державної та комунальної власності вони делегуються лише органам місцевого самоврядування. Але наявні й виключення, з цього правила. Зокрема, якщо особа, яка вважає рішення відповідного органу місцевого самоврядування таким, що не відповідає чинному законодавству та порушує її права може звернутися до суду з позовом, предметом якого буде виступати відмова відповідного органу місцевого самоврядування з приводу передачі земельної ділянки конкретній особі та зобов'язання передати земельну ділянку особі.

Але навіть у випадку коли рішення органу місцевого самоврядування щодо передачі земельної ділянки суперечить чинному законодавству та обмежує права гарантовані Конституцією України, суд своїм рішенням не може вирішити питання, щодо передачі певної земельної ділянки у власність чи користування, так як дані повноваження відповідно до чинного законодавства належать виключно вищезазначеним органам.

Але слід звернути увагу на те, що відповідно до ст. 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Отже, виходячи з положень ст. 124 Конституції України та ураховуючи

те, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини що виникають у державі, вважаємо що суд міг би вирішувати питання про надання земельної ділянки у власність чи у користування.

Зокрема це зумовлено тим що існуючий на сьогоднішній день механізм передачі земельних ділянок у власність чи у користування не є досконалим та йому притаманні деякі вади, позбутись яких можливо тільки у випадку кардинального реформування усієї концепції передачі земель у власність чи у користуванні та зміною суб'єкта уповноваженого на таку діяльність.

Однією із головних проблем є неможливість особи при винесенні рішення органом місцевого самоврядування про передачу або відмову у передачі земельної ділянки, висловити свою думку з приводу даного питання навести відповідні аргументи та посилатися на норми чинного законодавства задля того аби зосередити увагу уповноваженої особи на той чи інший нормативно-правовий акт, положення, чи інструкцію, на підставі якої Ви маєте право на відповідну земельну ділянку.

Також при існуючому механізмі передачі земельних ділянок у власність фактично зводиться нанівець принцип відкритості влади, адже особа позбавлена можливості прослідкувати за процесом розгляду її заяви та ухваленням відповідного рішення, вона лише отримує рішення про передачу її земельної ділянки у власність або про відмову у їх передачі.

До того ж вирішення питання про передачу земельних ділянок у власність у судах, майже не потребує спеціального механізму, певних ускладнень пов'язаних із цим питанням, тощо.

Зокрема особі яка бажає отримати у власність певну земельну ділянку достатньо звернутися до суду з відповідною позовною заявою з метою дізнатися відомості про місце розташування земельної ділянки її власника (державна чи комунальна власність), тощо. У порядку підготовки до розгляду справи суд витребує відомості з Державного земельного кадастру про конкретну земельну ділянку і за наявності правових та фактичних підстав приймає рішення про передачу земельної ділянки у власність певної особи.

У випадку задоволення позовних вимог суд постановляє рішення (ухвалу) яким визнає право власності на певну земельну ділянку за особою, після чого особі залишається лише звернутися до Центру надання адміністративних послуг з заявою про внесення відомостей до Державного земельного кадастру.

Тому вважаємо, що необхідно внести зміни до ЗК України з приводу надання судам повноважень щодо передачі земельних ділянок у власність громадян.

На нашу думку зміна концепції надання земельних ділянок у власність призвела б до відкритості даного процесу адже під час судового розгляду даного питання домінуючим би був принцип гласності і відповідно підвищився б рівень довіри населення до влади.

Бібліографічні посилання:

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, N 3-4, ст.27

Малярєнко Софія Андріївна,
курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Кобзар Тетяна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ПОМЕРЛОЮ, ЩО Є УЧАСНИКОМ АТО: ТЕОРІТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Початок Антитерористичної операції поклав початок нових цивільно-правових норм та інститутів. Зокрема, події, що проходять на сході України ініціювали розвиток нормативної бази та практики визнання особи безвісно відсутньою або померлою. Актуальність даної теми обумовлюється незначною чисельністю наукових праць щодо питання визнання особи померлою або безвісно відсутньою саме за умови ведення бойових дій на сході України.

В цілому ж проблемам, пов'язаним з порядком визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою, було присвячено науковій праці таких вчених, як Ю. О. Попова, В. В. Блажеєва, В. Г. Бобко, Д. М. Чечота, А. К. Юрченко та ін.

Відповідно до положень чинного українського законодавства фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування, а померлою, якщо у місці її постійного проживання протягом трьох років.

Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців [1]. Але, в даному випадку повинні бути наявні певні підстави, що підтверджують зазначений факт, зокрема можливі докази щодо проведення бойових дій, безпосередня у ньому участь, зникнення безвісти під час розвідувальної операції, обстріл міста, села, теракт. У такому випадку доказами стають шматки одягу, частини тіла, уламки транспортного засобу, тобто будь-які обставини, що підтверджують сам факт перебування особи в центрі лиха.

Заява про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою подається до суду за місцем проживання заявника або за останнім відомим місцем проживання (перебування) фізичної особи, місцеперебування якої невідоме, або за місцезнаходженням її майна.

У заяві про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою повинно бути зазначено: для якої мети необхідно заявникові визнати фізичну особу безвісно відсутньою або оголосити її померлою; обставини, що підтверджують безвісну відсутність фізичної особи, або обставини, що загрожували смертю фізичній особі, яка пропала безвісти, або обставини, що дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку.

Суд до початку розгляду справи встановлює осіб (родичів, співробітників тощо), які можуть дати свідчення про фізичну особу,

місцеперебування якої невідоме, а також запитує відповідні організації за останнім місцем проживання відсутнього і за останнім місцем роботи про наявність відомостей щодо фізичної особи, місцеперебування якої невідоме. Одночасно суд вживає заходів через органи опіки та піклування щодо встановлення опіки над майном фізичної особи, місцеперебування якої невідоме, якщо опіку над майном ще не встановлено.

Суд розглядає справу за участю заявника, свідків, зазначених у заяві, та осіб, яких сам суд визнає за потрібне допитати, і ухвалює рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або про оголошення її померлою [2].

Сім'ї таких осіб, що загинули (пропали безвісти) мають ряд пільг, встановлені законодавством (детальний перелік осіб, що мають такі пільги наведений у ст.10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р.). До таких пільг належать:

- безплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів, першочергове зубопротезування, забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування;

- 50-процентна знижка плати за користування житлом в межах норм, передбачених чинним законодавством, плати за користування комунальними послугами та скрапленням балонним газом для побутових потреб в межах середніх норм споживання, вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення;

- позачерговий безплатний капітальний ремонт власних жилих будинків і першочерговий поточний ремонт жилих будинків і квартир, забезпечення жилою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов, у тому числі за рахунок жилої площі, що передається міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, підприємствами та організаціями у розпорядження місцевих рад та державних адміністрацій;

- користування при виході на пенсію (незалежно від часу виходу на пенсію) чи зміні місця роботи поліклініками та госпіталями, до яких вони були прикріплені за попереднім місцем роботи;

- щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів;

- першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація;

- виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи;

- використання чергової щорічної відпустки у зручний для них час; одержання додаткової відпустки без збереження заробітної плати строком до двох тижнів на рік;

- переважне право на залишення на роботі при скороченні чисельності чи штату працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці та на працевлаштування в разі ліквідації підприємства, установи, організації;

- одержання позики на будівництво, реконструкцію або капітальний ремонт жилих будинків і подвірних будівель, приєднання їх до інженерних мереж, комунікацій, а також позики на будівництво або придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва;

- першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів, кооперативів по будівництву та експлуатації колективних

гаражів, до садівницьких товариств, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і садових будинків, технічне обслуговування та забезпечення стоянками транспортних засобів;

- зі сплати податків, зборів, мита та інших платежів до бюджету відповідно до податкового та митного законодавства;
- позачергове користування всіма послугами зв'язку та позачергове встановлення на пільгових умовах квартирних телефонів;
- першочергове обслуговування підприємствами, установами та організаціями служби побуту, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міжміського транспорту;
- позачергове влаштування до закладів соціального захисту населення, а також обслуговування службами соціального захисту населення вдома;
- вступ поза конкурсом до державних та комунальних вищих навчальних закладів на спеціальності, підготовка за якими здійснюється за рахунок коштів відповідно державного та місцевих бюджетів [3].

Отже, фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування, а померлою, якщо у місці її постійного проживання протягом трьох років.

Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. Заява про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою подається до суду за місцем проживання заявника або за останнім відомим місцем проживання (перебування) фізичної особи, місцеперебування якої невідоме, або за місцезнаходженням її майна.

У заяві про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою повинно бути зазначено: для якої мети необхідно заявникові визнати фізичну особу безвісно відсутньою або оголосити її померлою; обставини, що підтверджують безвісну відсутність фізичної особи, або обставини, що загрожували смертю фізичній особі, яка пропала безвісти, або обставини, що дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку.

Членам сім'ї померлих (пропавши безвісти), що визнані законодавством, як таких що мають право, надається значна кількість пільг.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – С. 356.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
3. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-12 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.

Курганова Діана Романівна,
курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Кобзар Тетяна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

В сучасному світі із достатньо швидкою тенденцією розвитку науково-технічного прогресу та ІТ-технологій гострою проблематикою постає питання захисту прав інтелектуальної власності. При цьому звернемо увагу, що на сьогоднішній час відсутній єдиний підхід щодо розуміння поняття «інтелектуальна власність». Так здебільшого під поняттям «інтелектуальна власність» розуміють набуті знання, певний результат розумової (інтелектуальної) діяльності. Одним із перших нормативно-правових актів, який на міжнародному рівні закріпив категорію «інтелектуальна власність» є Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, котра була підписана в Стокгольмі 14 липня 1967 року з метою сприяння охороні інтелектуальної власності в цілому світі у прагненні модернізувати та підвищити ефективність адміністрування установ у сфері охорони промислової власності, охорони літературних та художніх творів.

В ст. 2 вказаної Конвенції зазначено, що інтелектуальна власність – це певна сукупність категорій результатів котрі виникли під час інтелектуальної діяльності і їх можна розцінювати, як такі що заслуговують на правову охорону, а також мають інтелектуальний характер [5].

В Україні поняття інтелектуальної власності закріплене у ст. 418 Цивільного кодексу України, відповідно до якої «право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом» [7].

Окрім того, в Україні створено комплексну систему захисту прав інтелектуальної власності, яка включає в себе правові норми, механізми їх застосування та відповідну інфраструктуру для їх практичної реалізації. Ця система відповідає міжнародним стандартам, що діють у сфері інтелектуальної власності [3, с. 51-52].

В цілому ж розрізняють дві форми захисту прав інтелектуальної власності, а саме: юрисдикційну та неюрисдикційну. До неюрисдикційної форми захисту відноситься захист прав саме власником своїми силами, тобто без залучення певних судових або інших компетентних органів. Єдиною умовою виступають засоби, оскільки вони не повинні суперечити законодавству України та моральним засадам суспільства. В свою чергу юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності полягає в тому, що особа, права якої порушено, звертається за захистом порушених прав до суду, інших компетентних державних органів, уповноважених вжити необхідні заходи для відновлення порушених прав і припинення правопорушення.

Остання форма захисту теж поділяється на дві складові: судовий або іншими словами загальний порядок захисту; адміністративний або як його

інколи називають спеціальний. Щодо загального порядку захисту прав інтелектуальної власності, то він здійснюється судом. Спеціальною ж формою захисту прав інтелектуальної власності є адміністративний порядок їх захисту. Він застосовується, як виняток із загального правила, тобто тільки в прямо передбачених законодавством випадках. Згідно із законодавством потерпілий може звернутися за захистом своїх порушених прав до уповноваженого на це державного органу [6, с. 150].

Звернемо увагу, що законодавство багатьох країн передбачає кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. Завданням кримінального судочинства є захист прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, який держава здійснює шляхом притягнення до відповідальності кожного, хто вчинив злочин. В Україні вичерпний перелік кримінальних покарань, підстави і порядок їх застосування передбачені Кримінальним кодексом України (наприклад, стаття Ст.176 КК «Порушення авторського права і суміжних прав» формулює дії, що визнаються злочинами у сфері авторського права і суміжних прав, та передбачає відповідальність за них) [2].

У адміністративному законодавстві у сфері інтелектуальної власності (ст.ст. 51-2, 164-9 КУпАП) засвідчило низький рівень захисту прав інтелектуальної власності як вітчизняних, так і зарубіжних суб'єктів права, твори яких використовуються на території України. Майже не вживаються заходи для з'ясування даних про суб'єкта права інтелектуальної власності, якого не повідомляють про порушення його прав. У більшості справ відсутні запити до Департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України щодо наявності в Україні організацій, які представляють інтереси вітчизняних та закордонних фірм. Це питання залишається поза увагою і під час адміністративного розслідування, і в ході судового провадження [8, с. 36].

Найбільш поширеними способами порушення прав інтелектуальної власності в наш час є розповсюдження «піратського кіно», тобто кіно котре тиражується без прокатного посвідчення та прав. Відповідно у промисловій власності яскравим прикладом порушень виступає використання торгівельних марок, наприклад, таких брендів як «Adidas», «Nike», «Puma» та ін. За подібні злочини можуть бути застосовані наступні види покарань як адміністративні стягнення штрафи, арешт, виправні роботи.

Щодо зарубіжного досвіду, то необхідно зазначити, що в багатьох країнах ЄС, зокрема таких, як Великобританія, Німеччина ті інших існує спеціальний орган судової влади, тобто спеціалізовані патентні суди. Це дозволяє значно спростити та пришвидшити процес розгляду справ, скоротити кількість інстанцій котрі необхідно пройти до судового розгляду.

Окрім того, в країнах ЄС активно використовується процедура «Takedown Notice». Суть даної процедури полягає в тому, що особа при виявленні порушення її авторського права в інтернет-мережі чи то на медіа-просторах має змогу звернутися до власника сайту, чи то власника телеканалу, газети, радіо-хвилі з претензією використання матеріалу. Власники в свою чергу повинні протягом доби заблокувати доступ до інформації на 10 днів або взагалі знищити її.

Для прикладу в США передбачений розділ 512 «Про авторське право у цифровому тисячолітті» саме «Takedown notice» – вимога про видалення контенту, який був створений ще в 1998 році.

В Нідерландах ще в 2009 році був прийнятий закон «Hadoori», який теж має на меті боротьбу з незаконним використанням інтелектуальної власності. Суть закону полягає у відключенні інтернету абонентів терміном від 2 місяців

до року після трьох попереджень про закачування інформації піратського контенту. Надалі був прийнятий закон «Dadvisi», в якому наголошувалося, що за розповсюдження піратського контенту буде накладено штраф у розмірі 300 тис. євро або заключення під варту терміном до 3 років.

У Великобританії в 2010 році був прийнятий закон «Про цифрову економіку» в якому йдеться про інформування порушника інтернет-простору листом, в разі продовження порушення зменшувалася швидкість інтернету або взагалі він вимикався, крім цього можливе присудження штрафу у розмірі 150 тис. фунтів стерлінгів [4, с. 136].

В Німеччині 1 січня 2017 року в силу вступив закон «Про захист авторських прав» (Urheberrechtsgesetz). Закон настільки жорсткий, що викликав обурення майже у всього населення, адже порушником ставав майже кожен 2 житель. Порушенням вважається перепродаж навіть легально купленої копії, що вже під сумнів ставить сектор торгівлі. Штрафи і санкції досить варіюються, але ось взяття під варту можливе до 5 років [1].

Таким чином, можна зазначити, що низка всіх законів в кожній країні були прийняті ще декілька років тому, а в окремих випадках десятки років. Україна зараз стає на певну сходинку перебудови та поповнює законодавство низкою законів, що направлені на захист прав інтелектуальної власності і тим самим наближається до європейських стандартів та вимог. Зокрема, вагомим кроком стало прийняття Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» в кінці квітня 2017 року. За допомогою цього закону стало можливим використання процедури «Takedown Notice» в нашій країні [9].

Бібліографічні посилання:

1. Андрощук Г. Свобода панорамної з'йомки: проблеми регулювання / Г. Андрощук // Інтелектуальна власність. – 2016. – № 2. – С.17–27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wikiukraine.wordpress.com/2016/03/14/freedom-of-panorama>. 7
2. Віра Валле. Кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності (Законодавство України та міжнародна практика) / Віра Валле. – 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.academia.edu/20197747>. 4
3. Доріс Лонг. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник / [Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В. О., Шевелева Т. М., Василенко І. Е., Дроб'язко В. С.] – К.: «К.І.С.», 2007. – 448 с. 3
4. Капіца Ю.М. Спеціальні механізми захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет / Ю.М. Капіца, О.А. Рассомахіна, К.С. Шахбазян // Інформація і право. – 2012 – № 3(6). – 129-140. 8
5. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності : Конвенція від 14.07.1967 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_169. 1
6. Павленко Т.А. Особливості захисту права інтелектуальної власності / Т.А. Павленко // Наше право. – 2014. – № 10. – С. 147-152. 9
7. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 1 верес. 2017 р.:(ОФІЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 408 с. 2
8. Ярошенко С.В. Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності / С.В. Ярошенко // Адвокат. – 2009 – № 6(105) – С. 36-38. 5

9. Takedown Notice в Україні – інфографіка нових штрафів за порушення авторських прав [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipstyle.ua/ua/about_us/news/2017-05-25.html. 6

Ададуrow Андрій Володимирович,
курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кобзар Тетяна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Збройні конфлікти і війни – потужна світова проблема. Сотні тисяч людей в усьому світі щороку стають учасниками й очевидцями збройних конфліктів, роками живуть у зонах бойових дій або на територіях, що не контролюються законною владою, в обстановці боротьби і стресу. Початок російської збройної агресії проти суверенітету, та територіальної цілісності України, та подальша ескалація конфлікту, може спричинити ведення в дію воєнного стану [4, с. 5]. Згідно чинного законодавства України «воєнний стан» – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3]. Зважаючи на такі обставини завдання забезпечення прав і свобод громадян набуває особливого значення в період дії особливих правових режимів – при виникненні різних ситуацій надзвичайного характеру, коли нормальне функціонування суспільства і держави внаслідок тих чи інших причин стає неможливим, зокрема і в умовах введення воєнного стану [5, с. 222].

Якщо розглядати ведення воєнного стану з цивільно-правової позиції необхідно розглядати питання щодо обмеження майнових прав особи, зокрема право власності. Цивільний кодекс України визначає право власності відповідно до ч. 1 ст. 316, згідно якого це право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб [6].

Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за

умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом [4, с. 7]. Як ми бачимо Основний Закон держави гарантує нам непорушність права власності. Примусове відчуження об'єктів права власності допускається виключно у випадках, що передбачені Конституцією України. Саме таким випадком є воєнний стан, в умовах якого можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод, зокрема й права власності, із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Згідно з п. 1 ст. 1 Закону України від 11.06.2015р. «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості [2].

У законодавстві України використовуються терміни «припинення» та «позбавлення» права власності, а також «примусове вилучення» і «примусове відчуження» об'єкта права власності. Так, конфіскація в ст. 354 ЦК України визначена як позбавлення права власності. Про неприпустимість позбавлення права власності йдеться в ч. 4 ст. 41 Конституції України, п. 2 ч. 1 ст. 3 і ч. ч. 1, 2 ст. 321 ЦК України. У ч. 5 ст. 41 Конституції України та ч. 3 ст. 321 ЦК України містяться норми щодо примусового відчуження об'єкта права власності. У ст. 9 Закону України від 05.06.2016 р. «Про режим іноземного інвестування» йде мова про примусове вилучення об'єкта права власності внаслідок націоналізації або реквізиції. Терміни протиправне позбавлення права приватної власності та примусове відчуження її об'єктів використані в ст. 4 Закону України від 17.11. 2009р. «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» [4, с. 6].

Порядок позбавлення права власності чітко визначений в ч. 1-3 ст. 3 Закону України від 11.06.2015 р. «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», зокрема такий:

1. примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості:

2. в разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості:

3. вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану здійснюється без відшкодування вартості такого майна [2].

Також цей Закон визначає компенсацію та порядок її отримання за відчужене або вилучене майно. зокрема в ч.1. ст. 9 йдеться мова про таке: право на відшкодування вартості майна (далі – компенсація) в разі його примусового відчуження в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану мають юриличні особи комунальної і приватної форми власності та фізичні особи, в яких відчужені будівлі, споруди, транспортні засоби та інше майно для потреб держави в умовах правового режиму

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

воєнного стану або для відвернення чи ліквідації ситуацій, що стали причиною введення правового режиму надзвичайного стану, і відповідно їх правонаступники та спадкоємці. Сам же порядок отримання компенсації викладений в ч. 1-3 ст. 11 вказаного Закону, відповідно до якої:

1. попереднє повне відшкодування вартості примусово відчуженого майна здійснюється на підставі документа, що містить висновок про вартість майна на дату його оцінки, яка проведена у зв'язку з прийняттям рішення про його примусове відчуження:

2. для отримання наступної повної компенсації за примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного стану майно його колишній власник або уповноважена ним особа після скасування правового режиму воєнного стану звертається до військового комісаріату за місцем відчуження майна із заявою, до якої додаються акт і документ, що містить висновок про вартість майна:

3. для отримання наступної повної компенсації за примусово відчужене в умовах правового режиму надзвичайного стану майно його колишній власник або уповноважена ним особа після скасування правового режиму надзвичайного стану звертається до органу, що прийняв рішення про таке відчуження, за місцем відчуження майна із заявою, до якої додаються акт і документ, що містить висновок про вартість майна [2].

Спільні питання згідно ст. 13 Закону вирішуються в судовому порядку. Окрім даного нормативно правового акта ЦК України дозволяє захистити права власності, а саме ст. 386 Кодексу визначає:

1. держава забезпечує рівний захист прав усіх суб'єктів права власності:

2. власник, який має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню:

3. власник, права якого порушені, має право на відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди [6].

Отже, як ми бачимо правовий режим воєнного стану обмежує речові права, не чітко визначено в Конституції України. Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Нормативно правові акти обмежують права власності, але дозволяють захистити їх в судовому порядку. Вважаємо, що такі обмеження є досить суворими для громадян нашої держави, а процедура відновлення прав власності досить складною. Внаслідок чого виникає потреба вдосконалення нормативно-правового регулювання та подальшого наукового дослідження даної сфери правовідносин.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 11.06.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4765-17>.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 09.07.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.

4. Антонюк О. Зміст принципу непорушності права власності / О. Антонюк // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 5. – С. 5-9.
5. Фігель Ю. О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану / Ю. О. Фігель // Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія : Юридична. – 2015. – Вип. 2. – С. 222-230.
6. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Горелік Дар`я Сергіївна,
курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кобзар Тетяна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЗА ДОГОВОРОМ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ МАЙНОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

Найбільш поширеним у цивільному обороті різновидом правочинів є договір купівлі-продажу. Існує думка, що в історичному аспекті договір купівлі-продажу з майже 4000 річним розвитком є родоначальником практично усієї загальної частини зобов'язального права. Він відомий з класичного римського права, де він визначався, як договір, за яким одна сторона *venditor* (продавець) зобов'язується надати іншій стороні *emptor* (покупцю) товар, а покупець зобов'язується сплатити продавцю за цей товар відповідну грошову вартість [1, с.73].

Нині предметом договору купівлі-продажу може бути товар, який є у продавця на момент укладення договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому, майнові права, право вимоги [2].

Як доречно зауважує О. О. Полуніна, на сьогодні в науковій літературі існує декілька точок зору стосовно цієї проблеми, які умовно можна поділити на негативні і позитивні. Так, одні правники допускають можливість застосування до продажу майнових прав положень інституту купівлі-продажу, хоча й вказують на різну спрямованість цих відносин, інші ж взагалі, виходячи з того, що майнові права не можуть бути об'єктом права власності, вказують на сумнівність такого підходу, вважаючи його юридично некоректним. Інші ж науковці вважають, що майнові права не можуть бути об'єктом права власності, бо правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб [3, с. 169].

З даного питання зазначено й у постанові Верховного Суду України від 30.01.2013 р. [4], а саме: «майнове право – це обмежене речове право, за яким власник цього права наділений певними, але не всіма правами власника майна, та яке засвідчує правомочність його власника отримати право власності на нерухоме майно чи інше речове право на відповідне майно в майбутньому. Звідси майнові права слід розуміти як «право очікування», яке є складовою частиною майна як об'єкта цивільних прав».

Поглянувши на майнові права під іншим кутом зору, можемо стверджувати, що володілець майнових прав має, так би мовити, «право

вимоги», тобто має «право на отримання нерухомості у власність та реєстрації на себе права власності», адже зобов'язальні права теж носять майновий характер. Загальне правило щодо моменту виникнення права власності на новостворене нерухоме майно (житлові будинки, будівлі, споруди тощо) міститься в ч. 2 ст. 331 ЦК України, що пов'язується з моментом завершення будівництва (створення майна). Якщо договором або законом передбачено прийняття нерухомого майна до експлуатації – з моменту його прийняття до експлуатації. Якщо право власності на нерухоме майно відповідно до закону підлягає державній реєстрації – відповідно, з моменту державної реєстрації [5, с. 58].

Як об'єкт купівлі-продажу та об'єкт цивільних прав, що впливають з цього договору, майнове право має істотні відмінності, адже являє собою ідеальну категорію (існує абстрактно, виключно як юридичне явище). Тому для передання майнового права за договором купівлі-продажу додаткових спеціальних актів, які б знову підтверджували цей намір, не вимагається. А по суті їх не може існувати – достатньо самого правочину про відчуження майнового права. Оскільки майнове право, яке відчужується, може бути відокремлено від речі (на противагу праву власності, яке нерозривно пов'язано з річчю), остільки договір купівлі-продажу такого права є тим фактом, який є підставою для набуття майнового права. Сам процес фактичного передання права, може існувати лише в уяві, оскільки право є категорією юридичною, себто абстрактною [6, с. 55].

Окрім того, наприкінці 2015 року чималий резонанс наробила постанова Верховного Суду України від 2 грудня 2015 р. № 6-1732цс15 [7], згідно з якою за змістом договору купівлі-продажу майнових прав покупець отримує лише право на набуття права власності, але не саме право власності на нерухомість. А тому підстав для визнання за покупцем майнових прав на об'єкт інвестування немає. Рішення досить неоднозначне. А між тим договори купівлі-продажу майнових прав на квартири у будинках, що будуються, як укладалися, так і укладаються. Стрімкий розвиток інституту майнових прав у сфері житлового будівництва почався у 2006 – 2007 рр. Ще в 2007 р. Міністр України у листі № 19-50-2309 [8] роз'яснив, що до введення об'єкта будівництва в експлуатацію і реєстрації права власності на квартиру інвестор не може відчужувати (продавати, міняти, дарувати тощо) квартиру як об'єкт нерухомості, але може відчужувати свої майнові права на неї.

Тоді ж і для судових інстанцій виникла необхідність визначити свою позицію. Одна з перших ухвал Верховного Суду України від 17 вересня 2008 р. № 6-26887св07 з даного питання визнає існування майнових прав на етапі будівництва, коли нерухомості як такої ще немає [9].

Передусім, необхідно підкреслити – договір купівлі-продажу майнових прав є абсолютно законною підставою для придбання квартири у будинку, що будується, і наступного оформлення права власності на неї. Так, Порядок державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затверджений постановою КМУ від 25 грудня 2015 р. № 1127 (в редакції постанови КМУ від 23 серпня 2016 р. № 553) [10] чітко встановлює: «у випадку придбання майнових прав на об'єкт нерухомості документом, що підтверджує придбання у власність закріпленого за особою об'єкта будівництва, є договір купівлі-продажу майнових прав».

Разом з тим, якщо слідувати логіці судової практики, майнові права, що придбаються за договором купівлі-продажу, не породжують автоматично у покупця право власності на нерухоме майно, в тому числі після його введення в експлуатацію. Для оформлення такого права має бути дотримана процедура, передбачена Порядком державної реєстрації речових прав на нерухоме майно

та їх обтяжень. Якщо ж процедура не дотримується, то й право власності, відповідно, не виникає. Більше того, у випадку ухилення продавця від передачі покупцю квартири і права власності на неї, суди відмовляються визнавати за покупцем право власності в судовому порядку. І це, безумовно, ризик для покупця. Його треба враховувати, але й переоцінювати не варто. По-перше, інвестування – це завжди ризик, в якій би формі воно не здійснювалося. Немає жодної схеми придбання квартири у будинку, що будується, яка б захищала інвестора цілком і повністю. Навіть розрекламовані фонди фінансування не є панацеєю від ризиків, адже відомо чимало прикладів, коли фінансова компанія вступала у змову із забудовником (або взагалі була його дочірньою структурою) і нехтувала своїми зобов'язаннями перед інвесторами; в результаті об'єкт «завмирав» на стадії напівготовності, а гроші «випаровувалися» у невідомому напрямку. Тож договори купівлі – продажу майнових прав містять в собі ризики, цілком порівнювані з ризиками інших схем придбання житла на стадії будівництва. По-друге, і це важливо: забудовник, який піклується про своє реноме, не допустить в своїй роботі подібних прецедентів, оскільки, завдяки відкритості реєстру судових рішень, такі ситуації на репутації забудовника ставлять жирний хрест. Відповідно, якщо забудовник – щойно відкрита фірма, яка не ввела в експлуатацію жодного об'єкта – ризик досить високий. Якщо ж забудовник може похвалитися прийнятими в експлуатацію будинками та відсутністю скандалів, велика ймовірність, що й на майбутнє ситуація не зміниться у гірший бік [11].

Таким чином, майнові права, що придбаються за договором купівлі-продажу, не породжують автоматично у покупця право власності на нерухоме майно, в тому числі після його введення в експлуатацію. Для оформлення такого права має бути дотримана процедура, передбачена Порядком державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Якщо ж процедура не дотримується, то й право власності, відповідно, не виникає.

Бібліографічні посилання:

1. Вавженчук В. Я. Договір купівлі-продажу: класична доктрина та проблеми українського цивільного права / С. Я. Вавженчук // Юридичний вісник. – 2010. - №4. - С. 73-76.
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40-44. – С. 356 .
3. Полвніна О. О. Предмет договору купівлі-продажу / О. О. Полвніна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: ПРАВО. – 2014. – Випуск 29. – Том 1. – С. 168-171.
4. Постанова Верховного Суду України від 30.01.2013 р. №6-168цс12 // Офіційний сайт Верховного Суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/DF7B0F694375DD61C2257B20003533D3](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/DF7B0F694375DD61C2257B20003533D3).
5. Пленюк М. Трансформація майнових прав на нерухоме майно як юридичний факт – підстава виникнення права власності / М. Пленюк // Питання розвитку приватного права. – 2014. - №10. – С. 57-61.
6. Шимон С. І. Реалізація обов'язку передання «товару» в зобов'язаннях з купівлі-продажу речей та майнових прав / С. І. Шимон // Вісник Академії адвокатури України. – 2011. – №3. – С. 51-56.
7. Постанова Верховного Суду України від 2 грудня 2015 р. № 6-1732цс15 // Офіційний сайт Верховного Суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/EA9780D91148462CC2257F160054CC1D](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/EA9780D91148462CC2257F160054CC1D).

8. Лист Міністерства юстиції України від 22.06.2007 р. № 19-50-2309 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v2309323-07>.
9. Ухвала Верховного Суду України від 17 вересня 2008 р. № 6-26887св07 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS081170.html.
10. Порядок державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1127 // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF>.
11. Чаплян С. Особливості договору купівлі-продажу майнових прав на житло, що будується. Публікація від 17 квітня 2017 р. / С. Чаплян. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.seart.com.ua/uk/inform-panel/na-ptashinih-pravah>.

Приступа Діана Валентинівна,
курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Кобзар Тетяна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Україна розвивається як демократична та правова держава. Розвиток цивільно-правових інститутів відіграє значну роль у житті громадян. Необхідність таких інститутів у правовому просторі України викликана не лише розвитком ринкових відносин, а й встановленням конституційного, законного пріоритету прав людини, його честі та гідності в суспільних відносинах. Відшкодування шкоди (в тому числі і моральної) також є одним із інститутів.

У законодавстві передбачено два види шкоди, що підлягає відшкодуванню: шкоду матеріальну і шкоду моральну. Так, ст. 16 чинного Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р., в якій ідеться про захист цивільних прав та інтересів судом передбачає право кожної особи звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового інтересу, способами захисту якого є, поряд з іншими, відшкодування майнової шкоди та відшкодування моральної (немайнової) шкоди [3].

Судова практика також розділяє поняття «моральна шкода» та «немайнова шкода». Так, під моральною шкодою в Пленумі Верховного Суду України розуміються втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. В свою чергу є під немайновою шкодою, заподіяною юридичній особі, розуміються втрати немайнового характеру, що настали в зв'язку з приниженням її ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, розголошенням комерційної таємниці, а також вчиненням дій, спрямованих на зниження престижу чи підірив довіри до її діяльності [4].

Заподіяння моральної шкоди особі є підставою виникнення зобов'язання. Відповідно до чинного законодавства, суб'єкт, який завдав моральної шкоди становиться зобов'язальним перед потерпілим. В такому разі моральна шкода може відшкодуватися грошима, іншим майном або в інший спосіб. При цьому зауважимо, що розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, як вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. Зокрема, враховуються стан здоров'я потерпілого, тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступінь зниження престижу, ділової репутації, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану. У разі заподіяння особі моральної шкоди неправомірно вчиненими діями кількох осіб, розмір відшкодування визначається з урахуванням ступеня вини кожної з них.

Також у чинному законодавстві виділяють 4 умови настання цивільно-правової відповідальності: протиправність порушення належного потерпілому права, власне завдана шкода та її причинно-наслідковий зв'язок з поведінкою правопорушника, а також вина останнього. Без наявності хоча б однієї із цих умов не зможе застосуватися механізм по відшкодуванню немайнових втрат. Однак в Цивільному Кодексі України визначається, що є виняток, коли відшкодування моральної шкоди не залежить від вини суб'єкта, якщо шкоду завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи; якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладання адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт. І цей список не є вичерпним. В Законі України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» вказано, що «шкода (у тому числі моральна), заподіяна фізичним та юридичним особам внаслідок аварії, що сталася на об'єкті підвищеної небезпеки, незалежно від вини суб'єкта господарювання, у власності або використанні якого перебуває об'єкт підвищеної небезпеки, відшкодується суб'єктом господарської діяльності цим особам у повному обсязі, крім випадків, коли аварія виникла внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого» [1, с. 222].

Зауважимо, що особа (фізична або юридична) має право вимагати компенсації завданої їй моральної шкоди в будь-якому випадку порушення її прав, незалежно від того, чи передбачене таке право договором або законом. Разом з тим, певними нормативними актами прямо передбачається можливість потерпілого вимагати компенсації завданої йому моральної шкоди. Так, у Цивільному кодексі України таке право передбачено, зокрема, ст.ст. 216, 225, 227, 611, 700 тощо [3]. До спеціальних законів, які закріплюють можливість вимагати компенсації моральної шкоди, відносяться закони України «Про телебачення і радіомовлення» (ст. 59), «Про боротьбу з корупцією» (ст. 15), «Про авторське право і суміжні права» (ст. 52) та ін.

Підводячи підсумки зазначимо, що оскільки закріплення відшкодування моральної шкоди як окремого способу захисту цивільних прав та інтересів зумовлено переважно саме моральними міркуваннями, у визначенні особливостей механізму застосування зазначеного правового заходу визначальна роль належить морально-правовим засадам справедливості, розумності й добросовісності [2, с. 178].

Бібліографічні посилання:

1. Крисань Т. Є. Правові аспекти відшкодування моральної шкоди у цивільно-правових відносинах / Т. Є. Крисань // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 4. – С. 218-222.
2. Примаєк В. Д. Особливості відшкодування моральної шкоди як заходу цивільно-правової відповідальності / В. Д. Примаєк // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 3. – С. 175-179.
3. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40-44. – С.356 .
4. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – К. : Істина. – 928 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.osmark.com.ua/665-2>.

Коломоєць Анастасія Віталіївна,
курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Кобзар Тетяна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПАДКУВАННЯ МАЙНА ОДИМ ІЗ ПОДРУЖЖЯ, ЩО ПРОЖИВАЛИ СІМ'ЄЮ БЕЗ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ

Актуальність цієї теми зумовлена тим, що завдяки сучасній тенденції життя дедалі більше чоловіків і жінок віддають перевагу незареєстрованому шлюбу, ще таке явище називають «фактичний шлюб». Чоловік та жінка можуть роками, та навіть десятиліттями так жити і ні як, юридично, не обмежувати свої права та свободи. На законодавчому рівні такі відносини не є визначеними і тому можна сказати, що це подружжя є «поза законом». На науковому рівні дослідженню питання фактичних шлюбних відносин присвячені роботи вчених О. Войнеровської, Ю. Пилипенко, В. Велаха, О. Куріленко.

Тож переходячи до розкриття обраної тематики зазначимо, що трапляються випадки, коли чоловік або жінка переживають один одного. У такому разі на перший план виходять проблеми правового регулювання спадкових відносин між чоловіком та жінкою, що проживають однією сім'єю та не перебувають у шлюбі між собою, або у іншому шлюбі [2, с. 55].

І тут важливим стає з'ясування питання до якої саме черги відносити одного із подружжя. Так, відповідно до ст. 21 Сімейного Кодексу України «шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану» [6].

Отже, закон чітко встановлює, що подружжям визначається такий сімейний стан, що є зареєстрованим у встановленому законом порядку.

Незареєстровані відносини та зареєстровані є відмінними у питанні спадкування. Так, фактичне подружжя може прожити на спільні кошти, придбаваючи майно (квартири, автомобілі, гаражі, земельні ділянки, меблі, побутову техніку), протягом досить тривалого часу за цілковитого взаєморозуміння та згоди. Однак у разі смерті одного з них, на ім'я якого оформлене це майно, інший може сподіватися на гідну спадщину тільки тоді,

коли на його користь залишено заповіт або якщо спадкоємець перебував на утриманні померлого. Поширеною є ситуація, коли особа, яка прожила у фактичному шлюбі не один десяток років, врешті отримує незначні права на спільно нажите майно або не отримує жодних. Зазвичай майже вся спадщина померлого переходить до його офіційних родичів, незважаючи на положення ст. 1264 Цивільного кодексу України, де передбачено, що в четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини. Після відкриття спадщини чоловік або жінка, які перебували у фактичному шлюбі, можуть звернутися до суду із заявою про встановлення факту фактичних шлюбних відносин [3, с. 15].

У судовому порядку можуть бути встановлені також інші факти, від яких залежить виникнення, зміни або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення. Основною метою ухвалення судових рішень у даній категорії справ є виникнення у осіб, передбачених главою 8 Сімейного Кодексу України частини майнових прав, що притаманні подружжю. Важливо звернути увагу на той факт, що закон встановлює імперативну вимогу до дотримання порядку даної категорії справ, у порядку окремого провадження, зазначаючи, що інакший порядок розгляду, може бути застосований виключно у випадку. Якщо іншим законом не зазначено порядок їх встановлення. Гостру дискусію викликало положення закону, згідно з яким суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо з заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, вбачається спір про право, а якщо спір про право буде виявлений під час розгляду справи – залишає заяву без розгляду. [4, с. 13]

На практиці трапляються випадки, коли особи, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах, одночасно знаходяться у нерозірваному шлюбі з іншою особою. У такому разі право на спадкування у жодного з них не виникає. Так, відповідно до зазначеної Постанови Пленуму Верховного суду України, до числа спадкоємців четвертої черги не входить особа, яка хоча і проживала спільно зі спадкодавцем, але перебувала у зареєстрованому шлюбі з іншою особою [5, с. 17]. У літературі вказується, що якщо у нерозірваному шлюбі перебував спадкодавець, то право на спадкування в першій черзі автоматично одержує його «законна» дружина або чоловік, навіть у разі, коли вони десятки років не підтримували відносин. [1, с. 480]

Ідеальною є ситуація, коли між «фактичним подружжям» за життя померлого було укладено шлюбний договір, що передбачений у статті 74 Сімейного Кодексу. Це може бути договір про спільне проживання та ведення спільного господарства. [2, с.56] Вказаним договором можна було б вирішити такі питання, як закріплення факту проживання між подружжям та встановлення складу спадкового майна, у разі смерті одного з них. Але, незважаючи на те, що укладання такого договору значно б полегшило ситуацію, вони не набули значного поширення на території України.

Таким чином ми з'ясували, що дослідження тематики спадкування майна одним із подружжя є досить актуальним. Так, як це питання не достатньо визначеним на законодавчому рівні ми мали на меті розібратися як саме можна врегулювати відносини спадкування одним із подружжя на законодавчому рівні. Враховуючи те, що законодавча база не є ідеальною, то ми дійшли висновку, що це питання потрібно більш детально розглянути та закріпити у додаткових, відповідних статтях Цивільного та Сімейного Кодексів України.

Бібліографічні посилання:

1. Валах В. В. Спалкування фактичного подружжя за законом / В. В. Валах // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – С. 479-484.
2. Войнаровська О. Правове регулювання спадкових відносин між чоловіком та жінкою, що проживають однією сім'єю та не перебувають у шлюбі / О. Войнаровська // Юридична Україна. – 2013. – № 11. – С. 55-61
3. Куріленко О. «Фактичний шлюб» як прояв правового нігілізму / О. Куріленко // Віче. – 2013. – № 12. – С. 14-16.
4. Пилипенко Ю.О. Процесуальні особливості розгляду суддями справ про встановлення фактичних шлюбних відносин / Ю.О. Пилипенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція – 2015. – №13 – С.43-45.
5. Про судову практику у справах про спадкування : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 7 // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 6. – С. 17.
6. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>. – Назва з екрана.

Грисенко Поліна Олександрівна,
курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Кобзар Тетяна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В наш час дуже стрімко зросла писемність, музична творчість, научні дослідження та багато іншого. Адже що не день, то щось нове. Людство звичайно усвідомлює необхідність захисту таких прав, тому що результат інтелектуальної діяльності визначає подальший розвиток держави, як в економічному аспекті, так і моральності нашого суспільства. Адже розв'язання проблем держави наперед полягає в тому що її суспільство культурно розвинено та має значний інтелектуальний потенціал. Розвиток культури та науки неможливий за відсутності сприятливих умов, таких як захист інтелектуальної діяльності. В додаток до цього проблемним є питання ефективного захисту авторських та суміжних прав. У забезпеченні захисту прав інтелектуальної власності враховуються різноманітні причини правопорушень. Серед них: економічні, політичні, соціальні, правові. З огляду на це, актуалізується необхідність удосконалення системи правового захисту прав інтелектуальної власності [3, с. 2].

Згідно до положень діючого законодавства за порушення прав інтелектуальної власності передбачено настання адміністративної відповідальності, кримінальної відповідальності та цивільно-правової відповідальності.

Так, настання адміністративної відповідальності можливе, коли протиправні дії порушника не спричинили матеріальної шкоди у значному розмірі, так як у протилежному випадку настає кримінальна відповідальність.

Адміністративна відповідальність передбачена відповідними статтями Кодексу України про адміністративні правопорушення (надалі – КУпАП).

В свою чергу ст. 51-2 КУпАП передбачена відповідальність за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, (щодо авторського права, то це літературного чи художнього твору, їх виконання, комп'ютерної програми, бази даних), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом.

Крім ст. 51-2 КУпАП, даний нормативно-правовий акт передбачає наступні склади адміністративних правопорушень в сфері інтелектуальної власності, зокрема авторських та суміжних прав: ст. 164-6 «Демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів», ст. 164-7 «Порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів», ст. 164-9 «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів чи фонограм» та ст. 164-13 «Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва» [5, с. 3,9].

Варто відзначити важливість процедури притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності для захисту прав авторів. Так, звернувшись до суду в порядку цивільного судочинства і маючи постанову суду чи іншого уповноваженого органу щодо притягнення винної особи до адміністративної відповідальності, особа чий права порушено фактично звільняється від доказування факту порушення її прав та винуватості правопорушника, оскільки це вже встановлено постановою суду в порядку розгляду справи про адміністративне правопорушення. Відповідно особі чий права порушені залишається лише довести розмір завданої їй шкоди, що значно спрощує провадження в суді в порядку цивільного судочинства та сприяє економії процесуального часу та засобів [2].

Звернемо увагу, що кримінальне покарання за порушення прав інтелектуальної власності використовується також доволі часто, адже кримінальне правосуддя у розвинених країнах є повністю сформованими та дієвими.

В Україні вичерпний перелік кримінальних покарань, підстави і порядок їх застосування передбачені Кримінальним кодексом (КК) України (зокрема, статтями 176, 177, 229, 231, 232, 232-1 та 232-2). Наведемо зміст деяких статей КК України. Наприклад, ст.176 КК «Порушення авторського права і суміжних прав» формулює дії, що визнаються злочинами у сфері авторського права і суміжних прав, та передбачає відповідальність за них. Ст. 177 КК присвячена порушенням прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослини і раціоналізаторську пропозицію. Статті 231 і 232 КК встановлюють кримінальну відповідальність за порушення права на комерційну таємницю. Нарешті, статті 203-1 і 216 КК стосуються порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт і імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва, а також виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок [6, с. 76-77, с. 103].

Важливою характерною рисою українського кримінального законодавства у сфері інтелектуальної власності є те, що кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності наступає

тільки тоді, коли правовласнику завдана суттєва матеріальна шкода. Так, Кримінальним кодексом України передбачено настання кримінальної відповідальності у випадку заподіяння шкоди у значному, великому або особливо великому розмірі [1, с. 4].

Головною ознакою цивільного правопорушення є те, що внаслідок суспільно шкідливого, протиправного діяння спричиняється шкода майновим і особисто немайновим відносинам суб'єктів права. Особливостями цивільно-правової відповідальності є майновий характер, компенсацийний характер, відшкодування моральної шкоди.

Під цивільно-правовими способами захисту права інтелектуальної власності, що реалізуються, як правило, у юрисдикційній формі, розуміються закріплені законодавством матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання та відновлення порушеного права інтелектуальної власності, а також вплив на. Способи захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів наведених у ст. 432 Цивільного кодексу України, яка проголошує, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до ст. 16 цього ж Кодексу [7].

Також до способів цивільно правового захисту можна віднести: вимогу визнання та поновлення своїх прав, у тому числі заборону дії, що порушує авторське право чи створює загрозу його порушення; звернення до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право чи створюють загрозу його порушення; подання позову про відшкодування моральної (немайнової) шкоди; подання позову про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права, або виплату компенсацій [4, с. 40].

Виходячи з цього можна зробити висновок, що результативність захисту інтелектуальної діяльності залежить від профілактики та припинення правопорушення та спрощення доведення порушення в сфері інтелектуальної діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Віра Валле. Кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності (Законодавство України та міжнародна практика) / Віра Валле. – 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.academia.edu/20197747>.
2. Порушення авторського права: адміністративно-правовий аспект [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://owk.com.ua/porushennya-avtorskogo-prava-administrativno-pravovij-aspekt.html>
3. Радкевич О. П. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів / О. П. Радкевич // Професійно-технічна освіта – 2015. – №3.
4. Тімашов В. Юридична відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності / В. Тімашов // підприємництво, господарство і право.- 2016. – № 2. – С. 38 – 42.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-Х [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page8>.
6. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

7. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Лонська Євгенія Василівна,
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Тюря Юлія Іванівна,
кандидат технічних наук, доцент,
начальник навчально-методичного відділу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗНЯТТЯ З РЕЄСТРАЦІЇ НЕБАЖАНИХ СПІВМЕШКАНЦІВ

На сьогоднішній день досить актуальним є питання що стосується виселення та зняття з реєстрації небажаних співмешканців з житлового приміщення (чи то квартири, чи то будинку). Проаналізувавши думки науковців, юристів та фахівців в даній сфері можна дійти висновку, що в Україні існує два шляхи вирішення даної проблеми: перший – за добровільною згодою; другий – за вмотивованим рішенням суду.

При вивченні зазначеної проблеми громадянам та суддям слід керуватися та брати до уваги положення наступних нормативно-правових актів: Конституція України, Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, Житловий Кодекс, ЗУ «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання», ПВСУ «Про деякі питання, що виникли в практиці застосування судами ЖКУ» від 12.04.1985 р. № 2, Лист ВСУ від 26.05.2001 р. щодо викладення правових позицій щодо розгляду судами окремих категорій судових справ, Закон України «Про приватизацію державного житлового фонду», Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Власник житлового приміщення, що бажає зняти з реєстрації або виселити недобросовісних співмешканців має право подати до суду позовну заяву. Адже ст. 47 КУ гласить, що кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин має змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду. [1] Тому виселення із житлового приміщення може бути здійснене виключно в судовому порядку.

Слід зауважити та врахувати в подальшому те, що реєстрація місця проживання, так звана прописка, є похідним правом від права користування житлом, тому заявляючи до суду вимогу про зняття особи з реєстрації місця проживання необхідно одночасно пред'явити вимогу про визнання цієї особи такою, що втратила право проживання у житловому приміщенні, або її виселення з житлового приміщення.

Як вже раніше зазначалося є два способи видворення, а саме за добровільною згодою, та за рішенням суду. Останній в свою чергу має наступні підстави:

1) У співмешканця немає права на проживання в приміщенні володільця. Має місце тоді, коли особа вселилася в житло незаконно або ж з порушенням встановлених вимог.

Стаття 156 ЖК зазначає, що «члени сім'ї власника жилого будинку (квартири), які проживають разом з ним у будинку (квартирі), що йому належить, користуються жилим приміщенням нарівні з власником будинку (квартири), якщо при їх вселенні не було іншої угоди про порядок користування цим приміщенням. За згодою власника будинку (квартири) член його сім'ї вправі вселяти в займане ним жиле приміщення інших членів сім'ї. На вселення до батьків їх неповнолітніх дітей згоди власника не потрібно. Члени сім'ї власника будинку (квартири) зобов'язані дбайливо ставитися до жилого будинку (квартири)...Спори між власником та членами його сім'ї про розмір участі в витратах вирішуються в судовому порядку» [2].

Припинення сімейних відносин з володільцем не позбавляє права користування займаним житлом навіть у випадку розірвання шлюбу.

2) У випадку втрати права співмешканця на проживання на підставі ст. 71,72 ЖК; ст. 405 ЦКУ.

Так, ст. 71 говорить що при тимчасовій відсутності наймача або членів його сім'ї за ними зберігається жиле приміщення протягом шести місяців. Тобто з плином даного строку особа буде визнана такою, що втратила право на проживання, та у випадку відсутності на те визначених законом поважних причин відсутності за місцем тимчасового проживання.

Визнання особи такою, що втратила право користування жилим приміщенням внаслідок відсутності цієї особи понад встановлені строки, провадиться в судовому порядку.

І остання норма, що регулює втрату зазначеного права: ст. 405 ЦКУ - Члени сім'ї власника житла, які проживають разом з ним, мають право на користування цим житлом відповідно до закону. Житлове приміщення, яке вони мають право займати, визначається його власником. Член сім'ї власника житла втрачає право на користування цим житлом у разі відсутності члена сім'ї без поважних причин понад один рік, якщо інше не встановлено домовленістю між ним і власником житла або законом.

3) Примусове виселення регламентується та може бути здійснене лише за наявності порушень, що висвітлені в ч.1 ст. 116 ЖК, а саме якщо: наймач, члени його сім'ї або інші особи, які проживають разом з ним, систематично руйнують чи псують жиле приміщення, або використовують його не за призначенням, або систематичним порушенням правил соціалістичного співжиття роблять неможливим для інших проживання із ними в одній квартирі чи в одному будинку, а заходи запобігання і громадського впливу виявились безрезультатними, виселення винних на вимогу наймодавця або інших заінтересованих осіб провадиться без надання іншого жилого приміщення.

4) Останній випадок встановлюється ст.ст. 43, 46 КУ, що вказують на визнання особи безвісно відсутньою та оголошення померлою.

Як висновок, необхідно сказати, що позивач та особи, які представляють його інтереси в суді дуже часто пограють у судовому процесі, адже попередньо допустили помилку у позові (позовній заяві). Щоб не допускати найпоширеніших помилок слід запам'ятати декілька умов:

✓ При висуненні вимоги щодо виселення необхідно обґрунтовувати свої доводи, підстави та зазначити наявні докази. Важливим елементом при цьому є те, що замало буде пред'явлення однієї вимоги чи підстави, задля ефективності та доцільності вказується як мінімум 3-4 положення.

✓ Заявнику, позивачу якнайкраще до справи та судового розгляду залучати третю особу (Відділ громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб)

✓ Посилання виключно на положення ст. 391 ЦКУ є неправильним. Адже дана проблема регулюється ще й нормами сімейного та житлового законодавства.

Задля спрощення проведення відповідної процедури вважаю за необхідне створити та офіційно зафіксувати роз'яснення у справах пов'язаних з виселенням та зняттям з реєстрації, що явно скоротять довготривалість судових тяганин, та зменшать кількість справ залишених судами без розгляду.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України // Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Х.: „Фоліо”, 2001. – 46с.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.: Офіційний текст. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 464 с.
3. Житловий кодекс Української РСР від 30 червня 1983 року № 5464-Х.

Павленко Євгенія Андріївна,
курсант четвертого го курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Балабан Сергій Миколайович,
кандидат юридичних наук,
декан факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ

Розвиток досліджень, спрямованих на вдосконалення організаційних засад технології облікового процесу бюджетних установ у сучасних умовах виступає одним із важливих чинників підвищення ефективності їхньої діяльності. Сьогодні досить актуальним питанням в бюджетних установах є дослідження організації технології обліку. Система облікового процесу, яка правильно організована дозволить працівникам бюджетної сфери отримувати достовірну, своєчасну інформацію, завдяки якій здійснюється прийняття управлінських рішень.

Під організацією облікового процесу розуміють сукупність операцій, виконання яких забезпечує комплексну організацію бухгалтерського обліку, виходячи із ознак бюджетних установ, відносно яких вона застосовується.

Тобто організація бухгалтерського обліку має забезпечувати якість облікової інформації та економічність процесу її формування. Узагальнення перерахованих критеріїв можна досягнути, використовуючи чітку організацію технології бухгалтерського обліку, яка повинна включати такі основні вимоги, організація технології облікового процесу має забезпечувати якість облікової інформації; забезпечувати економічність процесу формування облікової інформації; враховувати специфіку конкретного суб'єкта.[1.с.52]

За своїм характером організація технології бухгалтерського обліку поділяється на три етапи: первинний, проточний, підсумковий. Кожному етапу притаманні елементи, прийоми та характеристики технології бухгалтерського обліку як процесу.[2.с.16]

Перший етап. Поточний нагляд, вимірювання та реєстрація господарських операцій (документування операцій) – первинний облік.

Другий етап. Систематизація та групування облікової інформації, яка міститься у первинних документах, технічна обробка первинної інформації, її систематизація згідно з вимогами організації бухгалтерського обліку, управління та поточного контролю – поточний облік.

Третій етап. Складання встановлених форм бухгалтерської (фінансової) звітності на підставі даних бухгалтерського обліку – підсумковий облік.[3]

У працях В. В. Сопка, В. П. Завгороднього основними об'єктами організації облікового процесу визначено: 1) облікова номенклатура; 2) носії облікової номенклатури; 3) рух носіїв; 4) технологія облікового процесу забезпечення руху носіїв [4, с. 25].

Первинний облік. Облікові номенклатури, формуючись під впливом господарської діяльності суб'єкта господарювання, характеризують об'єкти обліку. Класифікація облікових номенклатур за об'єктами обліку є початком їх організації. У бюджетних установах, які впродовж певного часу здійснюють господарську діяльність, проблем з формулюванням такої класифікації не виникає. Характеристика та розробка облікових номенклатур здійснюється за об'єктами обліку. Отже, на етапі первинного обліку визначаються: складові характеристики облікової номенклатури; причини виникнення факту; документи, у яких фіксується факт господарської операції; завдання, у яких використовується ця інформація.

Поточний облік. На етапі поточного обліку визначаються облікові реєстри та реквізити облікових реєстрів. В облікових реєстрах фіксуються дані первинного обліку. Визначається сукупність відомостей, нагромаджувальних відомостей, карток, книг та інших носіїв інформації поточного етапу бухгалтерського обліку. У реквізитах облікових реєстрів фіксується характеристика облікових номенклатур поточного обліку. Як і первинні документи, облікові реєстри становлять певний вид носіїв облікової інформації, призначених для систематизації та нагромадження інформації первинних документів, для відбиття на рахунках бухгалтерського обліку та звітності.

Підсумковий облік. На етапі підсумкового обліку визначаються форми і найменування звітності, у яких відбиваються ці інформаційні потоки; користувачі інформації; завдання, у яких використовуються дані облікового процесу.[5.с.120]

Організація носіїв облікової інформації потребує додержання трьох особливостей бухгалтерського обліку як процесу формування доказів.

Перша особливість бухгалтерського обліку як процесу полягає у тому, що кожний господарський факт – явище або процес – має бути насамперед зафіксованим на носії як доказ, тобто як документ.

Друга особливість – усі господарські факти – явища та процеси – із первинних документів, тобто доказів про їх реальність, підлягають обов'язковому запису (реєстрації) та нагромадженню в облікових реєстрах.

Третя особливість бухгалтерського обліку полягає у тому, що облік як процес не закінчується визначенням нового стану об'єкта в облікових реєстрах, а підсумкові дані мають бути перенесені із облікових реєстрів у звітні форми, які після заповнення їх автоматично стають носіями облікової (підсумкової, звітної) інформації та відповідно доказами.[3]

Отже, технологія облікового процесу в усіх випадках передбачає такі об'єкти організації, як номенклатура, носії даних, рух носіїв, забезпечення процесу. Характерним при цьому є те, що зазначені об'єкти використовуються на всіх трьох етапах облікового процесу — первинному,

поточному і підсумковому.

Бібліографічні посилання:

- 1.Ларікова Т.В., к.е.н., доцент, Шилко І.С.Організація тенолгії облікового процесу в бюджетних установах :особливості та ключові позиції/Т.В.Ларікова // . – З. ЗНУ.-№ 1 (29).- 2016.С.52-60.
- 2.Бенько М. М. Концепція організації облікового технологічного процесу в торговельному підприємстві /М. М. Бенько // Агросвіт. — 2011. — № 10. — С. 15—17
- 3.Електроннийресурс:
http://lubbook.org/book_599_glava_3_Tema_3._Organ%D1%96za%D1%81%D1%96ja_obl%D1%96k.html.
4. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підруч. для студ.вищ. навч. закл. / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. — К. : КНЕУ, 2004. — 412 с.
5. Свірко С. В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах : навч. посіб. / С. В. Свірко. —[2-ге вид., без змін]. — К. : КНЕУ, 2006. — 380 с.

Білозора Юлія Сергіївна,
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Коваленко Андрій Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

**ПРОЕКТ ЗМІН ДО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Виходячи зі змісту прийнятого в червні 2017 року законопроекту «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» слід зазначити, що зміни які були внесені до Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК України) за мету ставлять необхідність удосконалення забезпечення судового захисту прав, свобод та інтересів учасників цивільного процесу. [2] Саме таке обґрунтування було зазначено в пояснювальній записці до законопроекту.

Також в пояснювальній записці зазначено мету та завдання, які поставлені для досягнення мети, а саме ефективний, справедливий, неупереджений та своєчасний захист прав і свобод у суді, основним серед яких слід виділити саме забезпечення належне виконання судами своїх повноважень та дотримання усіх принципів судочинства на всіх стадіях судового процесу.[2]

Перше на що варто звернути увагу- це впровадження в структуру кодексу таких засад судочинства , як змагальність, диспозитивність та пропорційність.

Як зазначено в записці до Проекту Закону, переважна більшість процесуальних повноважень суду переглянута виходячи з принципу виконання судом у цивільному та господарському процесі виключно ролі арбітра і ніколи – слідчого.[2] Саме такі вимоги надать можливість учасникам

процесу довести свою позицію підкріпивши її тими доказами, якими вона вважала би за необхідне.

Також не може не привернути увагу запровадження у сфері цивільного процесуального судочинства можливості застосування інформаційних технологій. «Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система відповідно до закону забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції.» [3, ч. 4 ст. 14] на мою думку, таке нововведення є дуже зручним, адже це спрощує процедуру отримання документів та можливість участі у безпосередньому судовому розгляді як для учасників так і їх представників, навіть не виходячи з дому.

«Реєстрація в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі» [3, ч. 8 ст.14] я вважаю, що дане положення є важливим для громадян які не йдуть «в ногу з часом», та не звикли або не вміють користуватись інформаційними технологіями, та яким зручніше паперовий варіант звернення та отримання документації.

Неможливо не погодитись з тим, що інформаційно-телекомунікаційна система набагато спрощує діяльність суддів шляхом прискорення вивчення матеріалів процесу та початку розгляду справи, що в свою чергу допомагає заощадити час який зазвичай потребувалось для здійснення будь яких процесуальних дій.

Проте не можна казати про те, що дана система є бездоганною. «Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему затверджується Вищою радою правосуддя за поданням Державної судової адміністрації України та після консультацій з Радою суддів України.» [3, ч. 13 ст.14], дане положення говорить про те, що хоть і в Проекті Закону розглядається таке нововведення, як судова інформаційно-телекомунікаційна система, однак не існує законодавчого акту, який би безпосередньо встановлював правила користування такою системою, а положення з його приводу зазначені в статті 13 Проекту Закону змін до ЦПК України не містять конкретних правил.

Також важливим постає питання забезпечення безпеки інформації яка буде зберігатись в даній системі.

«Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система підлягає захисту із застосуванням комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю.» [3, ч. 12 ст.14], таке визначення повинно містити у собі розуміння того, що учасники цивільного процесу не бажатимуть розголошенню відомостей провадження. Та навпаки учасники бажатимуть захищеності саме в частині збереження інформації яка необхідна для вирішення спорів, тобто у випадку хакерського проникнення до даної системи наприклад з метою знищення якого небудь документа, яке матиме істотне значення. Саме тут знаходить свій прояв таке положення «Несанкціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та в автоматизований розподіл справ між судьями тягне за собою відповідальність, установлену законом.» [3, ч. 11 ст.14], тобто це дає гарантіє учасникам цивільного процесу в захищеності власних інтересів.

Отже, підсумовує вищезначене вважаю за необхідне підкреслити, зміни в ЦПК України є доцільними, адже спрямовані на дотримання прав і свобод людини під час здійснення цивільного процесуального судочинства.

Стосовно судової інформаційно-телекомунікаційної системи варто зазначити, що вона створена щоб спростити обмін необхідною інформацією в електронному вигляді між судовими установами, спілкування між учасниками судового процесу, для забезпечення справедливого та неупередженого розгляду цивільних справ. Проте недоліки які існують в частині чіткого урегулювання користуванням та забезпеченням безпеки потребують доопрацювання на законодавчому рівні.

Бібліографічні посилання:

1. Проект Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів.- № 6232 від 23.03.2017.
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів”.
3. Цивільний процесуальний кодекс України //.- 2004.- № 40-41, 42, ст.492

Зіміна Ганна Юріївна,

курсант четвертого курсу ФПФОДР

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Коваленко Андрій Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Ще здавна люди займались виготовленням товарів, наданням послуг чи виконанням певних робіт. З часом цей процес як й інші суспільні процеси вимагає регулювання, зокрема правового. Сьогодні дані процеси мають назву «господарська діяльність» та знаходять своє відображення у нормативній базі України. Дана тема є досить проблематичною, адже не кожне виготовлення товарів, надання послуг чи виконання робіт можна віднести до господарської діяльності та й існує розподіл господарської діяльності на види залежно від поставленої мети діяльності щодо результату.[2]

Метою господарської діяльності в цілому є отримання прибутку або ж задоволення власних потреб без мети отримання прибутку.

Класичні ознаки господарської діяльності, наголошуючи на її суспільно корисному характері також наводить авторитетний український учений В. С. Щербина: «Суспільно корисна господарська діяльність:

по-перше, полягає у виробництві продукції, виконанні робіт, наданні послуг не для власних потреб виробника, а для задоволення потреб інших осіб;

по-друге, виконується на професійних засадах;

по-третє, результати такої діяльності мають реалізовуватися за плату, тобто функціонувати як товар;

по-четверте, поєднує як приватні інтереси виробника, так і публічні інтереси (держави, суспільства, значних верств населення тощо)».[3]

Сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини.

Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва — підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність) [1].

Висновок:

Господарська діяльність відіграє в Україні велику роль. Україна могутча і родюча країна на корисні копалини, родюча земля, розвинута промисловість майже в усіх напрямках, багато чого йде на експорт до багатьох країн світу, що дуже добре для країни і для бюджету. Але за багатьма українськими комунальними підприємства потрібен жорсткий контроль, тому що без нього підприємство занепадає. Також мають місце в господарській діяльності і приватні підприємства які також заробляють багато грошей, яскравим прикладом є приватна пошта «Нова пошта» яка з'явилась досить нещодавно, але користується великим попитом серед громадян, тому що це комфорт, швидкість і зручність. Але державній пошті «Укрпошта» після приходу приватних товаришів довелось зробити теж ряд змін, що добре впливає.

Бібліографічні посилання:

1. Білоус Ж. Деякі проблеми визначення умов господарського договору. /Предпринимательство, хозяйство и право. — 2000 — № 5
2. Господарський кодекс України. — К.» Атіка» 2003 р.
3. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності». — 2000

Лесько Вікторія Олександрівна,
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Коваленко Андрій Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПРОВЕДЕННЯ ТРАСОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

Кожного року в Україні збільшується кількість дорожньо-транспортних пригод, наслідком яких є тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості або смерть потерпілих. Переважна більшість їх стається внаслідок порушення водіями транспортних засобів встановлених правил. Так, у 2015 році зареєстровано 11937 випадків порушення правил безпеки дорожнього руху, у 2016 році - 13526, що свідчить про їх збільшення на 13 %. Причому відсоток розкриття у 2015 році становив 66 %, у 2016 - 65,8 %. У 2015 році від ДТП постраждало 15082 особи (з них загинуло 3961), у 2016 році - 16553 (загиблих - 4320), динаміка - майже 10 % [1].

У сучасній практиці розслідування кримінальних правопорушень за фактами дорожньо-транспортних пригод призначення і виробництво

комплексних судово-медичних і транспортно-трасологічних експертиз (досліджень) стало набувати все більш поширеного характеру. Так, за результатами досліджень П.В. Плевинскис [2], з 500 і більше експертиз, проведених протягом року відділом комісійних експертиз Одеського обласного бюро судово-медичної експертизи (СМЕ), близько 15% займають комплексні експертизи по зазначеній категорії справ. При цьому, більшість комплексних експертиз даної категорії призначається у випадках наїзду транспортних засобів на пішоходів. Як свідчать літературні джерела, цей вид травми зустрічається досить часто і становить від 32 до 70 % усіх автомобільних травм зі смертельним виходом.

У вказаних випадках перед експертами постають типові питання щодо: - взаєморозташування транспортного засобу і тіла потерпілого в момент їх первинного контактування, в який бік і частину тіла припав первинний удар транспортним засобом; - між якими частинами транспортного засобу і тіла пішохода стався первинний контакт, які ушкодження при цьому виникли на тілі пішохода і на транспортному засобі; - який механізм подальшого контактування між автомобілем та пішоходом, які ушкодження при цьому виникли на тілі пішохода і транспортному засобі [3].

На сьогодні в Україні є шляхи вирішення деяких типових труднощів при проведенні одноосібних судово-медичних експертиз у випадках наїзду автомобіля на пішохода зі смертельним виходом [4]. Однак, нижче наведені випадки із практики, які засвідчують аспекти розв'язання проблемних питань щодо механізму виникнення тілесних ушкоджень при зіткненні пішохода з бічною частиною рухомого автомобіля (тангенційне зіткнення).

Слід зазначити, що трасологічна експертиза буває двох видів: а) експертиза механічних пошкоджень одягу, під час якої встановлюється характер і механізм їх виникнення, вирішуються питання, які стосуються ідентифікації (ототожнення) знаряддя зі слідами, що є на одязі, тощо. Слід мати на увазі, що оскільки внаслідок злочинних порушень вимог законодавства про охорону праці завжди мають місце тілесні ушкодження (або смерть потерпілого), то перед проведенням експертизи механічних пошкоджень одягу, як правило, проводиться судово-медична експертиза. Тому, якщо було проведено, наприклад, судово-хімічну, судово-біологічну, судово-медичну та інші експертизи одягу, слідчий повинен повідомити про це експерта; б) експертиза нашарувань на одязі (взутті). З експертами з інших спеціальностей можуть вирішуватися питання щодо дослідження нашарувань на одязі (взутті) — ґрунту, плям від фарби, па ливно-мастильних матеріалів тощо. Під час експертизи може бути встановлено механізм і послідовність утворення таких нашарувань.

Під час розслідування кримінальних правопорушень щодо дорожньо-транспортних пригод, важливо отримати відповіді на наступні запитання:

- чи мав водій, у ситуації, яка склалась технічну можливість запобігти дорожньо – транспортній пригоді, діючи відповідно до вимог Правил дорожнього руху України;

– чи наявні у водія певні невідповідності вимогам Правил дорожнього руху України, які знаходились з технічної точки зору у причиновому зв'язку з виникненням події дорожньо – транспортної пригод.

Відповісти на ці запитання неможливо без встановлення механізму ДТП, тобто справжніх обставин ДТП.

Механізм зіткнення транспортних засобів — це комплекс пов'язаних об'єктивними закономірностями обставин, що визначають процес зближення транспортних засобів перед зіткненням, їх взаємодія під час удару та подальший рух до зупинки. Аналіз цих обставин дозволяє встановити

взаємозв'язок між окремими подіями, заповнити відсутні ланки і визначити технічну причину події [5].

Відповідно до визначення механізм зіткнення транспортних засобів у загальному випадку можна поділити на три стадії: зближення транспортних засобів перед зіткненням, їх взаємодія під час удару та відкидання, тобто рух після зіткнення.

Друга стадія механізму зіткнення транспортних засобів — взаємодія — залежить від виду зіткнення, що визначається характером удару, який, у свою чергу, характеризується кутом між подовжніми осями транспортних засобів у момент зіткнення. Кут, про який йдеться, може бути встановлений під час проведення транспортно-трасологічної експертизи.

Загалом транспортна трасологія — це підрозділ трасології (розділу науки криміналістики), в якому вивчаються закономірності відображення у слідах інформації про подію ДТП та її учасників, способи виявлення слідів транспортних засобів і слідів на транспортних засобах, а також прийоми вилучення, фіксації і дослідження інформації, що відобразилася в них [6, с. 6].

Таким чином, головними завданнями транспортно-трасологічної експертизи є: – ідентифікація за слідами, залишеними транспортним засобом, певного його зразка або встановлення його типу, моделі;

– визначення взаємного розташування транспортних засобів у момент їх контакту;

– визначення місця зіткнення транспортних засобів і місця наїзду на перешкоду (пішохода);

– встановлення механізму утворення слідів;

– розташування транспортних засобів відносно проїжджої частини у момент контакту.

Ці завдання вирішуються шляхом дослідження слідів, виявлених на місці дорожньо-транспортної події, ушкоджень транспортних засобів. Тому призначати транспортно-трасологічну експертизу доцільно лише тоді, коли є можливість надати експертові об'єкти, які знаходилися в контакті, або матеріали справи, в яких зафіксовані сліди [7].

Таким чином, проведення трасологічної експертизи під час дорожньо – транспортних пригод відіграє важливу роль у розслідуванні та розкритті кримінальних правопорушень. Трасологічна експертиза дає можливість ідентифікувати транспортний засіб за залишеними ним слідами, визначити місце заткнення транспортних засобів, наїзду на пішохода, встановити механізм утворення слідів. Однак, призначати трасологічну експертизу під час дорожньо – транспортних пригод можливо лише тоді, коли наявна можливість надати експертові ті об'єкти, які перебували в контакті з транспортним засобом, або на яких безпосередньо зафіксовані відповідні сліди. Трасологічну експертизу при ДТП доцільно проводити одразу після вчинення кримінального правопорушення, оскільки сліди, залишені на місці події можуть бути втрачені.

Бібліографічні посилання:

1. Генеральна прокуратура України. Електронний ресурс. Режим доступу : [<http://www.gp.gov.ua/>].
2. Плевинскис П.В. Исходные данные и алгоритм работы экспертов при проведении комиссионных судебно-медицинских экспертиз и транспортно-трасологических в случаях наезда автомобиля на пешехода экспертиз / Плевинскис П.В.//Судово-медична експертиза. – 2013. - №2.-С. 8-11
3. Грязін В.І., Гіжевський В.К., Рошин О.І. Підготовка та призначення судових експертиз. Посібник. Київ, Видавництво «Школа», 2004. – 56 с.

4. Плевинскис П.В. Некоторые типичные трудности при проведении единоличных судебно-медицинских экспертиз в случаях наезда автомобиля на пешехода со смертельным исходом/ Плевинскис П.В.//Судовомедична експертиза. – 2015. - №1.-С. 59-62
5. Шевцов С.О. Дорожньо-транспортні події. Критерії оцінки дій водія / С.О. Шевцов, К.В. Дубонос. — Харків : Факт, 2003. — 176 с., с. 12
6. Транспортно-трасологическая экспертиза по делам о дорожно-транспортных происшествиях (диагностические исследования) : метод. пособ. для экспертов, следователей и судей / [Грановский Г.Л., Корухов Ю.Г., Горская И.В. и др.]. — М. : МЮ СРСР, ВНДІСЕ, 1988
7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.01.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

Питюренко Костянтин Дмитрович,
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Коваленко Андрій Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ІЗ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

В умовах сьогодення поширеними є випадки коли особа не в змозі придбати собі ту чи іншу річ. У цих випадках Цивільним кодексом України(далі-ЦК України) передбачено такий варіант як отримання речі у прокат.

Проблематику складання договору прокату розглядали видатні вчені, такі як, Луц В.В., Харитонов Є. О., Вітрянській В.В., Бондар В.Я., Романцев Ю.В, Панченко М.І. та інші.

Договір прокату на сьогодні є одним із різновидів договору найму та регулюється главою 58 ЦК України. Термін "прокат" застосовувався і в дореволюційному законодавстві, правда, там він використовувався лише як одна з назв договору майнового найму. За словами Д. І. Мейера, договір майнового найму мав декілька назв, різниця у застосуванні яких полягала в тому, що кожна з цих назв, визначаючи один і той самий договір майнового найму, надавала вказаному договору особливий відтінок, і, зокрема, словом "прокат" іменувався зазвичай найм меблів, одягу та іншого рухомого майна[1,с. 164]

У ЦК УРСР 1963 р. договорів побутового прокату присвячувалися окремі статті (273-276). За договором побутового прокату, відповідно до ст. 273 ЦК УРСР державні, кооперативні та інші громадські організації надають громадянам у тимчасове користування за плату предмети домашнього вжитку, музичні інструменти, спортивний інвентар, легкові автомобілі та інше майно [2]. На сьогодні визначення договору прокату надається ст. 787 ЦК України, відповідно до якої за договором прокату наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність з передання речей у найм, передає або

зобов'язується передати рухому річ наймачеві у користування за плату на певний строк [3].

Крім того, ч. 2 ст. 787 ЦК визначає договір прокату як договір приєднання (ст. 634 ЦК), тобто наймодавець самостійно визначає всі умови прокату (строк, ціну, умови користування річчю тощо), а наймач укладає договір, тільки повністю приєднавшись до запропонованих умов. Разом із тим типові умови договору прокату, що встановлені наймодавцем, не можуть порушувати прав наймачів, установлених законом (наприклад, не можна заборонити наймачеві відмовитися від договору прокату та повернути річ наймодавцеві в будь-який час, оскільки це право передбачене ст. 790 ЦК). Якщо ж умови, що погіршують становище наймача, будуть включені наймодавцем до договору прокату, вони вважатимуться нікчемними [4, с. 383].

Договір прокату також визначається як публічний договір (ч. 3 ст. 787 ЦК Укра!ни), що створює наймачам додаткові гарантії захисту їхніх інтересів. Це означає, що наймодавець взяв на себе обов'язок здійснювати підприємницьку діяльність передання речей у найм кожному, хто до нього звертається. Тобто (ст. 633 ЦК України) він не має права надавати переваги одному наймачеві перед іншим щодо укладення цього договору, не має права відмовитися від укладення договору прокату за наявності в нього можливостей надання наймачеві відповідних речей у найм. У разі необгрунтованої відмови наймодавець має відшкодувати збитки, завдані наймачеві такою відмовою. Умови договору прокату як публічного договору встановлюються однаковими для всіх наймачів, крім тих, кому за законом надані пільги. Якщо актами цивільного законодавства встановлені певні правила, то вони обов'язкові для сторін [5, с. 583].

Цивільний кодекс України не висуває окремих вимог до форми договору прокату. Беручи до уваги загальні правила, що містяться в ст. 636 ЦК України, можна дійти висновку, що договір прокату може укладатися в будь-якій формі, якщо інше не передбачено в Типових умовах договору прокату.

Договір прокату, як і інші види договорів найму, є оплатним договором. При оформленні предметів прокату на термін до 30 діб наймач вносить оплату повністю за весь час користування предметом прокату відповідно до діючих тарифів. За прокат предметів, виданих на тривалий термін (понад місяць), оплата вноситься щомісяця: за перший місяць - при видачі предмета прокату, а за кожний наступний - не пізніше 7 днів після дня закінчення терміну платежу, зазначеного в договорі прокату (замовленні-зобов'язанні). Оплата за користування окремими предметами прокату (музичні інструменти, швейні машини та інше) здійснюється в пунктах прокату в спеціально виділених приміщеннях за годинним тарифом [6].

Під час укладення договору прокату наймодавець не вправі в односторонньому порядку змінювати розміри плати для наймачів, крім випадків, визначених у законі договорі або іншому нормативному акті. Розрахунковими документами між сторонами вважаються касовий чек електронного контрольно-касового апарата або квитанція [7, с. 248].

За прострочення платежу наймач оплачує вартість прокату згідно з тарифами, які діють на момент оплати платежу, а також пеню. У разі прострочення платежу внаслідок незалежних від наймача причин оплата здійснюється за тарифами, що діяли під час прострочення платежу [8, с. 162].

Особливістю договору прокату є специфічні права й обов'язки, які мають сторони (ст. 791 ЦК Укра!ни). Наймач за договором прокату не має права на укладення договору піднайму (ч. 1 ст. 791 ЦК України). Тобто річ,

взята на прокат, має використовуватися виключно самим наймачем для задоволення його особистих побутових потреб. Передавати її в тимчасове оплатне користування третім особам не дозволяється. Разом з цим ЦК України не забороняє передачу предмета прокату в тимчасове безоплатне користування (позичку) іншим особам, це можуть бути члени Сім'ї наймача або друзі. У такому випадку відповідальним перед наймодавцем за стан речі залишається наймач.

ЦК України покладає обов'язок на наймодавця здійснювати як капітальний, так і поточний ремонт предмета прокату. Він звільняється від цього обов'язку у разі, якщо доведе, що пошкодження речі сталося з вини наймача

Порядок надання в тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку конкретизує обов'язок наймодавця самостійно здійснювати ремонт переданої в прокат речі. У разі виходу з ладу предмета прокату наймодавець протягом трьох робочих днів з дня отримання заяви від наймача зобов'язаний усунути недоліки на місці, а в разі потреби в майстерні. За час перебування предмета прокату в ремонті оплата за прокат не проводиться, за винятком, коли наймачу предмет прокату було замінено на рівноцінний [9].

Проаналізувавши дану тему, зробимо наступні висновки, що договір прокату має певні особливості які ми розглянули та є нічим іншим, як способом задоволення потреб людини. Ці особливості регламентовані у різних інструкціях, нормативно-правових актах та Кодексах, на нашу думку задля спрощення процедури ознайомлення людини з низкою прав та певними особливостями даного договору необхідно все це систематизувати в один документ який регулюватиме відносин, що виникають з передачі речі в тимчасове користування за плату на певний строк.

Бібліографічні посилання:

1. Мейер Д.И. Русское гражданское право :в2ч./Д.И. Мейер. -М.: Статут, 1997-. -Ч.2.- 1997. -451 с.
2. Цивільний кодекс УРСР від 18.07.1963 р[Електронний ресурс]- Режим доступу-zakon.rada.gov.ua
3. Цивільний кодекс України від 19 червня 2003 року N 980-IV [Електронний ресурс]- Режим доступу-zakon.rada.gov.ua
4. Романец Ю.В. Система договорів в гражданском праве России / Ю.В. Романец. - М. : Юрист, 2001. -596 с.
5. Цивільне право України :у2кн./за ред. О.В. Дзери, Н.С. КузнецовоТ. - К.: Юртком Інтер, 2002. - 1276 с.
6. Порядок надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку, затвердженого наказом Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення (Укрсоюзсервіс) від 16 грудня 1999 р. № 46-[Електронний ресурс]- Режим доступу-zakon.rada.gov.ua
7. Панченко М.І. Цивільне право України : [навчальний посібник] / М.І. Панченко. - К. : Знання, 2005. - 672 с.
8. Цивільне право України (в запитаннях та вщповщях): [навчальний посібник] / за ред. С.О. Харитонова, А.І. Дрішлюка, О.М. Калгтенко. - Х. : ТОВ «Одюсей», 2005. - 676 с.
9. Порядок надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку(п 4.4.)-[Електронний ресурс]- Режим доступу-zakon.rada.gov.ua

Страшко Ольга Владленівна,

курсант четвертого курсу факультету
ФПФОДР Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Коваленко Андрій Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

У бюджетній системі України постійно виникають відносини між бюджетами різних рівнів і видів. На сьогодні питання децентралізації бюджетної системи України є дуже актуальним, оскільки фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території[1].

Якщо ж розглядати бюджетну систему України у практичній площині, то на сучасному етапі розвитку економіки характерним є ряд проблем, які потребують вирішення з боку органів державної влади та місцевого самоврядування.

Так, зокрема, серед проблем виділяють:

1. Високий рівень централізації коштів у Державному бюджеті, що не є ефективним і ставить під загрозу функціонування місцевих бюджетів. Місцеві бюджети відчують брак коштів, а більшість видатків як раз здійснюється на місцях. Вирішити дану проблему можливо шляхом встановлення децентралізованого управління бюджетними коштами та перетворити місцеві бюджети на ефективний інструмент соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць[2].

2. Нераціональний розподіл грошових ресурсів між ланками бюджетної системи.

3. Недостатній контроль за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів.

4. Проблема законодавчого закріплення видатків, спрямованих на соціальний захист населення.

5. Неповне відображення в бюджеті доходів, які одержують бюджетні установи, органи виконавчої влади від використання власності та здійснення позабюджетної діяльності, що створює систему не контрольованості щодо використання коштів та майна [3].

Ми вважаємо, що для вирішення даних проблем доречним буде звернутись до досвіду організації бюджетної системи країн із унітарним устроєм, яка є аналогічною в Україні. Так, наприклад, бюджетна система Великобританії складається з державного та місцевих бюджетів. При цьому через державний бюджет розподіляється близько 40% національного доходу країни. На відміну від України, бюджет Великобританії формується на три роки на основі середньострокових програм економічного розвитку країни в поєднанні з окремими відомчими програмами, що розробляються на рік. Особливістю бюджетної системи Великобританії є те, що частка місцевих бюджетів у бюджетній системі Великобританії складає близько 30 %, а це досить високий показник, враховуючи адміністративно-територіальний устрій

держави.

Кожна ланка бюджетної системи функціонує автономно. Головну роль у фінансовій системі відіграє державний бюджет що складається із консолідованого фонду та національного фонду запозичень. Основним напрямком витрат є витрати на соціальне забезпечення (близько 35%), охорона здоров'я, освіта, підтримка правопорядку. Основна частина видатків фінансується із консолідованого фонду (98%), що формується переважно податковими надходженнями (95%) [4].

Необхідно відмітити, що уряд Грузії прийняв за основу вдосконалити місцеві бюджети: надавши їм більш ширші права і автономність. Для покращення співпраці місцевих органів самоврядування з урядом були прийняті зміни у бюджетному процесі. Головною задачею уряд вбачав надання більших повноважень місцевим органам самоврядування і виділення додаткових коштів для реалізації державних програм, які потребували місцеві органи влади. Профіцит місцевих бюджетів призвів до сильної економіки держави [5,с.128].

Таким чином, враховуючи досвід зарубіжних країн, можна виділити наступні шляхи вдосконалення бюджетної системи України:

1. Встановити децентралізоване управління бюджетними коштами та перетворити місцеві бюджети на ефективний інструмент соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць [2]. Надати більших повноважень місцевим бюджетам і зменшення бюджетної централізації до оптимального значення.

2. Необхідно розробити і запровадити систему фінансового вирівнювання, яка передбачатиме процедури погодження з місцевим самоврядуванням у справі перерозподілу фінансових ресурсів [6].

3. Для економічного зростання економіки, державі необхідно стабілізувати бюджет. Для стабілізації бюджету України потрібно скоротити витрати і відповідно можна буде зменшити податкове навантаження [5,с.129].

4. Вдосконалити інституційну та правову базу функціонування бюджетної системи [7,с.138]. Внести зміни у Бюджетний кодекс України та інші нормативно-правові акти.

Бібліографічні посилання:

1. Голишевська Л.В., Бондар А.П. Стан та розвиток бюджетної системи України/Л.В.Голишевська, А.П.Бондар.–[Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=40046>
2. Дроздовська, О. С. Бюджетний устрій держави та особливості його формування в Україні [Електронний ресурс]: дисертаційна робота / О. С. Дроздовська. — Режим доступу: <http://disser.com.ua/content/239658.html>.
3. <http://uareferat.com/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83>
4. Виноградня В.М. Особливості функціонування фінансових систем в країнах з ринковою економікою/В.М.Виноградня// Економічний вісник університету. - 2013. - Вип. 20(1). - С. 199-205. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2013_20\(1\)_41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2013_20(1)_41)
5. Чекановський В.П. Світовий досвід реформування бюджетних систем зарубіжних країн та шляхи його впровадження в Україну/В.П.Чекановський//Економіка та держава.–№10.–2015р.–С.127-129

6. Журавель В.В. Зарубіжний досвід фінансового регулювання розвитку регіону.–[Електронний ресурс].–Режим доступу: eprints.kname.edu.ua/42952/1/Zgyravel.pdf
7. Роменська К.М. Зарубіжний досвід бюджетного регулювання/К.М.Роменська//Дніпропетровська державна фінансова академія.–2010р.–С.132-139

Чернишов Глеб Валентинович,
курсант четвертого курсу факультету
ФПФОДР Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Коваленко Андрій Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

У забезпеченні збереження майна всіх форм власності велику роль відіграє принцип невідворотності покарання, який вимагає обов'язкового розслідування кожного злочину. Реалізація цього принципу передбачає також максимальне використання під час розслідування спеціальних знань у галузі економіки, що зумовлює необхідність призначення експертизи. Використання висновків експерта у сукупності з іншими доказами у справі дає змогу повніше виявити факти зловживання посадових осіб, нестачі та надлишки матеріальних цінностей і грошових коштів, а також обставини, що сприяють учиненню злочинів.

При багатогалузевості застосування спеціальних знань, вирішуваних при цьому питань, для експертизи характерні загальні принципи положення. По-перше, високий ступінь професіоналізму і компетентності експерта; по-друге, незалежність і об'єктивність експерта; по-третє, законність дій експерта і науковість досліджень та обґрунтованість висновків.

Ухвалення законів України «Про судову експертизу», «Про наукову і науково-технічну експертизу» та інших створює реальні можливості використання всіх досягнень науки в діяльності установ влади, державного управління, правоохоронних органів для захисту прав громадян та інтересів держави, зміцнення правопорядку і законності.

Проведення судово-економічних експертиз є однією з форм використання спеціальних економічних знань у кримінальному судочинстві і має важливе значення для досудового розслідування злочинів і судового розгляду в кримінальних провадженнях. Результати економічного дослідження у вигляді Висновку експерта є одним із джерел доказів у кримінальному провадженні, яке має об'єктивний характер і відображає кореляційні зв'язки з метою кримінального процесу – встановлення об'єктивної істини у конкретному кримінальному провадженні та його вирішення по суті. Судово-економічна експертиза, як і будь-яка інша судова експертиза, призначається органами досудового розслідування чи судом для вирішення завдань, пов'язаних з предметом доказування.

Важливе значення має цей вид судових експертиз і для цивільного судочинства. У справах про встановлення цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт), якщо зазначені ціни і тарифи

відповідно до законодавства не можуть бути встановлені за угодою сторін, господарським судом призначається судова економічна експертиза. При проведенні експертиз у справах, пов'язаних із змінами істотних умов договорів закупівлі товарів (робіт, послуг) об'єктами дослідження мають бути: тендерна документація; запити щодо цінових пропозицій; оригінали всіх тендерних пропозицій, відомості про які зафіксовані у протоколі розкриття тендерних пропозицій; рішення про акцепт тендерної (цінової) пропозиції; оригінал або копія укладеного договору про закупівлю; додаткові угоди до останнього.

Сутність судово-економічної експертизи полягає у дослідженні фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання. Таке дослідження здійснюється в межах чинного законодавства особою, яка володіє спеціальними знаннями в галузі економіки, з метою надання висновку з відповідями стосовно кола питань, поставлених органами досудового розслідування, суду.

Предметом економічних експертиз є фактичні дані про допущені правопорушення економічного характеру: зловживання у веденні бухгалтерського обліку і контролю, в організації виробництва, розподілу продукції; порушення методики і нормативів при плануванні, фінансуванні й кредитуванні господарської діяльності; заподіяння підприємницькій діяльності матеріальної шкоди або перешкоджання своєчасному виявленню фактів, які призводять до неефективності, збитковості виробництва, тощо.

Об'єкти дослідження судової економічної експертизи – це первинні документи бухгалтерського обліку підприємства та реєстри бухгалтерського, податкового та інших видів обліку підприємства, що відображають його господарську діяльність.

Підстави призначення і проведення судово-економічної експертизи

Правильне визначення потреби використання під час розслідування злочину спеціальних знань у галузі економіки, а отже, і призначення судово-економічної експертизи є однією з гарантій повноти, всебічності та об'єктивності дослідження фактичних обставин справи.

Судово-економічну експертизу на стадії досудового слідства призначають тоді, коли перед слідчим після проведення ним слідчих дій постають конкретні запитання, вирішувати які може лише спеціаліст, і коли у справі достатньо матеріалів, необхідних для надання їх бухгалтеру-експерту. Судово-економічна експертиза призначається відповідно до вирішуваних завдань дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності, документів про економічну діяльність підприємств і організацій та документів фінансово-кредитних операцій і статей 75, 76, 196 КПК.

Підставою для проведення експертиз є передбачений законом процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою або органом.

У постанові (ухвалі) про призначення експертизи зазначаються такі дані: місце і дата винесення постанови (ухвали); посада, звання та прізвище особи, яка призначила експертизу; назва суду; назва справи та її номер; підстави призначення експертизи; прізвище експерта або назва установи, експертам якої доручається проведення експертизи; питання, які виносяться на вирішення експерту; перелік об'єктів, що підлягають дослідженню (у тому числі порівняльних зразків та інших матеріалів, переданих експерту; або посилання на такі переліки, що містяться в матеріалах справи); інші дані, які мають значення для про-ведення експертизи.

Якщо під час проведення експертизи об'єкт (об'єкти) дослідження може бути пошкоджений чи знищений, у постанові (ухвалі) має міститися дозвіл

на його пошкодження чи знищення. Орієнтовний перелік питань, що можуть бути поставлені при проведенні експертизи, наводиться в Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки і призначення судових експертиз. Підставою для проведення експертного дослідження є письмова заява (лист) замовника (юридичної чи фізичної особи) з обов'язковим зазначенням його реквізитів, переліком питань, які підлягають вирішенню, а також об'єктів, що надаються.

Експертизи та дослідження проводять спеціалісти, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах, атестовані та одержали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності і внесені до державного реєстру атестованих судових експертів.

Судово-економічну експертизу проводять державні науково - дослідні та інші установи судових експертиз Міністерства юстиції України, особи на підставі спеціального дозволу (ліцензії), а також громадяни за разовими угодами.

Судово-економічна експертиза, як правило, проводиться в при-міщенні експертної установи, а в разі потреби місце її проведення встановлюється експертом за домовленістю з органом, який призначив експертизу. Експерт досліджує тільки матеріали, надані йому слідчим. Самостійно добирати матеріали для дослідження експерт не має права. Конкретне використання під час розслідування кримінальних справ спеціальних знань експерта визначається змістом питань, запропонованих йому для вирішення.

Слідчий бере активну участь у здійсненні судово-економічної експертизи і, контролюючи роботу експерта, забезпечує йому всебічне і повне дослідження всіх матеріалів, необхідних для встановлення правильного і обґрунтованого висновку з додержанням чинних процесу-альних норм. Зокрема, слідчий організовує в разі потреби зустрічі обвинуваченого з експертом; документально оформлює заяву і пояс-нення обвинуваченого; забезпечує збирання додаткових матеріалів; знайомиться з новими фактами, встановленими експертом; у міру їх виявлення ставить перед експертом додаткові питання, призначає нову або додаткову експертизу в разі необхідності, в тому числі в інших установах за зоною обслуговування. Під час контролю з боку слідчого не допускається будь-яке втручання в діяльність експерта за сутністю його спеціальних дій. Слідчий також не має права впливати на зміст висновку експерта.

Бібліографічні посилання:

1. Гончаренко В.Г., Гора І.В., Будко Т.В. Експертизи у судочинстві України. Науково-практичний посібник. 2017 р. с. 504.
2. Судова експертиза: науково-практичний журнал: Міністерство юстиції України. 2014р.

Фат Даріна Вадимівна,
курсант четвертого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Коваленко Андрій Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

Проблема шлюбного договору є актуальною темою для нашого життя, тому що саме за його допомогою розв'язується низка особистих майнових взаємин між особами, які перебувають у шлюбі.

Як недостатньо досліджений для сімейного законодавства України правовий інститут шлюбний договір потребує детального аналізу. Це стосується визначення його суті та змісту, вивчення предмета шлюбного договору. Важливе значення мають порядок і умови укладення шлюбного договору.

Серед вчених, які досліджували аспекти даної проблеми, доцільно виокремити таких вчених, як О.А. Явора, І.В. Жилінкова, Т.О. Ариванюк, В.С. Гопанчук, З.В. Ромовська.

Поняття шлюбного договору трактують по різному В. Жилшкова, розглядає шлюбний договір, як угоду осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу або членів подружжя про встановлення майнових прав і обов'язку в подружжя, зв'язаних заключенням шлюбу, його існування або припинення [1, с. 65].

У свою чергу С.І. Фурса та С.Я. Фурса, які розглядають шлюбний договір як певну особливу двосторонню угоду, яка має специфічний матеріальний зміст [2, с. 76].

В.С. Гопанчук, вважає, що це угода осіб (подружжя) про вирішення спірних питань життя Сім'ї [3, с. 113].

Проаналізувавши думку В. Антошкіна, можна визначити, що шлюбний договір має комплексний характер і може одночасно включати умови, які становлять зміст окремих видів договорів (умови щодо правового режиму їх майна, умови про надання взаємного утримання та умови, що стосуються утримання дитини). Також це вид договорів, предметом якого є майбутнє майно, тобто майно, що буде придбане сторонами в майбутньому [4, с. 78].

Досліджуючи інститут шлюбного договору, потрібно виокремити деякі аспекти, які потрібно враховувати при його укладенні.

По-перше, нотаріус повинен з'ясувати чи розуміють учасники договору значення своїх дій та наслідки їх здійснення. Учасникам договору потрібна письмова згода їх батьків або піклувальників, засвідчена нотаріусом, якщо серед осіб, які укладають шлюбний договір, одна чи обидва є неповнолітні особи, вони ще не одружені, а тільки збираються взяти шлюб.. Якщо неповнолітній особі судом не буде надано право на шлюб, то укладений та посвідчений у нотаріальному порядку шлюбний договір, навіть за згодою батьків, не набере чинності [5, с. 33].

При цьому згода батьків чи піклувальників на укладення та посвідчення неповнолітньою особою в нотаріуса шлюбного договору до реєстрації шлюбу за ст. 92 СК може мати просту письмову форму, або може бути безпосередньо висловлена нотаріусу, коли батьки чи піклувальники особисто з'являються до

нього.

Шлюбний договір не може бути підписаний представниками сторін або за дорученням за ч. 4 ст. 62 ЦК, оскільки він, як правочин майнового характеру, нерозривно пов'язаний з особою його учасника [6, с. 8].

По –друге, учасникам договору потрібен дозвіл органу опіки та піклування якщо предметом шлюбного договору, що укладається неповнолітньою особою, яка не має повного обсягу дієздатності, є транспортні засоби або нерухоме майно (крім згоди батьків дитини).

По –третє, шлюбний договір може укладатись у присутності свідків, про що потрібно зробити відповідний запис у тексті угоди, потім свідки ставлять особистий підпис у шлюбному договорі [7, с. 61].

При укладенні шлюбного договору важливим є його зміст, який формується самими сторонами. Сторони в шлюбному договорі можуть визначити, правовий режим майна, порядок користування житлом та право на утримання.

На думку І.В. Жилінкової шлюбним договором можуть бути визначені майнові права та обов'язки подружжя як батьків. Хоча закон не деталізує це положення, можна припустити, що подружжя може в шлюбному договорі встановити порядок надання дитині утримання, форму такого утримання, визначити питання, пов'язані з наданням коштів на догляд за дитиною тощо [8, с. 100].

Слід зазначити, що СК України встановлені обмеження щодо змісту шлюбного договору. Так, шлюбний договір не може:

- регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми (так, не може бути включено до шлюбного договору щось на зразок «через зраду, пияцтво»), бо законом не врегульована таких відносин у, то не передбачається санкцій за їх порушення;
- ставили одного з подружжя в надзвичайно невихідне матеріальне становище [9, с. 195];
- передавали у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації
- зменшувати обсяг прав дитини, які встановлені СК України, тобто батьки не вправі укласти шлюбний договір, за яким дитина буде позбавлена права на отримання майна у власність [5, с. 33].

О.А. Явор, стверджує, що в шлюбному контракті поряд з традиційними особистими відносинами знаходять закріплення умови щодо віросповідання, мови, якою будуть спілкуватися члени сім'ї, виховання дітей, завчасне надання майбутній дитині відповідного прізвища та імені [10, с. 11]. Ця позиція може бути визнана такою, що суперечить чинному законодавству України.

Якщо шлюбний договір не містить положень про порядок внесення змін до нього, то подружжя може змінити положення договору за взаємною згодою шляхом укладення угоди, яка підлягає нотаріальному посвідченню. У односторонньому порядку зміна умов шлюбного договору не допускається. Проте якщо згоди не досягнуто, то шлюбний договір на вимогу одного з подружжя за рішенням суду може бути змінений, якщо цього вимагають його інтереси, інтереси дітей [11, с. 12].

Проаналізувавши дану тему, підведемо підсумки, шлюбний договір відносно новий інститут він має певні особливості та потребує подальшого дослідження. Шлюбний договір виступає способом врегулювання майнових відносин між подружжям. Стосовно особливостей шлюбного договору вони полягають як у порядку його укладення, так і в його змісті. Зокрема, вони проявляються в тому, що: укладення шлюбного договору є правом, а не

обов'язком; умови шлюбного договору не можуть ставити одного з подружжя в надзвичайно не зручне матеріальне становище, а також не можуть обмежувати подружжя як власника в праві щодо розпорядження належним йому нерухомим чи рухомим майном.

Бібліографічні посилання:

1. Жилшкова І. Розвиток шлюбного договору / І. Жилшкова // Вюник АкадемП правових наук України. - 2010. - №1, - С. 60-76.
2. Маломуж О. Шлюбний договір / О. Маломуж // Право України. - 2005. - № 1. - С. 70-78.
3. Гопанчук В.С. Законодавство України про шлюб та сім'ю : моногр. / Гопанчук В.С. - К.: Видавництво «Наукова думка», 1998. - 213 с.
4. Антошина В. Договірне регулювання відносин з надання утримання між подружжям (колитим подружжям) / В. Антошина // Право України. - 2011. - №11. - С. 76-89.
5. Розгон О. Укладання шлюбного договору за сімейним кодексом України / О. Розгон // Юридический вестник. - 2008, - № 4. - С. 30-38
6. Галиця О. Шлюбний договір / О. Галиця // Юридична газета. - 2009. - 15 вересня. - № 37, - С. 6-9.
7. Ариванюк Т. До питання про укладення угод за участю подружжя / Т. Ариванюк // Право України. - 2011. - №9, - С. 59-67.
8. Жилшкова І. Шлюбний контракт : чинне законодавство та перспективи його розвитку / І. Жилшкова // Право України. - 2000. - № 6. - С. 100-110.
9. Бориславська М.В. Загальна характеристика договірного регулювання сімейних відносин / М.В. Бориславська // Науков! праці. - 2007. - Т. 69. - Вип. 56. - С. 190-198.
10. Явор О. А. Функції шлюбного контракту в сімейному праві України : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. А. Явор. - Харив, 1996. - 23 с.
11. Жилинкова І. Система имущественных договоров супругов / И. Жилинкова // Нотаріат для вас. - 2007. - №11. - С.10-17.

Біденчук Тетяна Миколаївна,
курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ПИТАННЯ ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ
ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ВЧИНЯТИ ПРАВОЧИНИ З
НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ БЛАГАМИ**

На сьогодні, дуже цікавим питанням постало здійснення правочинів юридичною особою, а саме можливість її вчиняти правочини з нематеріальними благами (наприклад - честь, гідність і т.д.). Юридичні особи публічного права створюються, як правило, для здійснення спеціальних публічних функцій, не зумовлених їх участю у цивільному обороті

(міністерства та відомства тощо). Однак це не означає, що вони не можуть вступати у цивільний оборот. Сучасний правопорядок значно розширив коло тих правовідносин, учасником яких може виступати юридична особа.

Зокрема, ст. 91 Цивільного кодексу України (далі ЦК України) вказує, що юридична особа здатна мати такі ж цивільні права, як і фізична, звичайно крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині.

Згідно ж ст. 26 ЦК України, фізична особа, поряд з майновими, здатна мати і особисті немайнові права, встановлені Конституцією України та ЦК України. Подібне становище підкріплюється і у ст. 94 ЦК України, яка передбачає, що юридична особа може мати ті особисті немайнові права, які можуть їй належати.

Слід зазначити, що специфіка участі суб'єктів публічного права у цивільних відносинах була предметом розгляду рядом вчених. Так, Л. В. Винар, В. Й. Кісель, А. Ю. Віноградовий, В. В. Мановий та інші, здійснювали аналіз загальних питань участі у цивільних відносинах юридичних осіб публічного права. В теорії цивільного права концепція особистих немайнових прав юридичних осіб ще не отримала належного розвитку, а відсутність в теорії права досить розвиненого вчення про особисті немайнові права юридичних осіб, в кінцевому рахунку, призводить до фрагментарності дослідження їх окремих питань [1] або навіть до повного заперечення особистих немайнових прав юридичної особи [2, с. 176, 887], не говорячи навіть про правочини з такими об'єктами. Точки зору вчених поділяються на три підходи до вивчення, отже перший - якщо всі цивільні правовідносини засновані на юридичній рівності їх учасників, а особисті немайнові правовідносини є різновидом цивільних, то і особисті немайнові правовідносини також засновані на юридичній рівності їх учасників. Другий - якщо юридична рівність вказує на те, що всі учасники цивільних правовідносин мають однакові юридичні можливості і на їх дії, за загальним правилом, поширюються одні й ті ж цивільно-правові норми [3, с. 21-22], а до учасників відносяться фізичні, юридичні особи та суб'єкти публічного права, то юридичні особи мають однакові юридичні можливості поряд з іншими учасниками цивільних правовідносин. Третій - якщо фізичні особи в результаті дії цивільно-правових норм здатні володіти особистими немайновими правами, то, ґрунтуючись на юридичній рівності учасників цивільних правовідносин, ці ж норми створюють можливість і юридичним особам мати особисті немайнові права [4, с. 196].

Щодо правочинів, деякі вчені стверджують, що особистісний характер особистих немайнових прав, характеризується неможливістю укладення будь-яких угод щодо їх нематеріальних об'єктів [5, с. 8-10]. Тому всі розпорядчі угоди з ними недійсні [6, с. 191]. На підставі зазначених передумов робиться висновок про неможливість участі в цивільному обороті абсолютно всіх особистих немайнових прав. Однак аналіз чинного законодавства України показує, що це не так [7, с. 110-114]. Відповідно до статті 121 Закону України «Про об'єднання громадян» назва об'єднання громадян повинна складатися з двох частин - загальної та індивідуальної. Загальна назва (партія, рух, конгрес, спілка, об'єднання, фонд, фундація, асоціація, товариство тощо) може бути однаковою у різних об'єднань громадян. Індивідуальна назва об'єднання громадян є обов'язковою і повинна бути суттєво відмінною від індивідуальних назв зареєстрованих в установленому порядку об'єднань громадян з такою ж загальною назвою. Президент України Петро Порошенко 27 серпня 2014 року беручи участь у роботі позачергового Х-го з'їзду партії «ВО «Солідарність», під час якого глава держави надав згоду на використання свого імені у назві партії, після чого було ухвалено рішення про

перейменування цієї політичної сили на «Блок Петра Порошенка» [8]. Так, юридична особа публічного права уклала правочин про використання особистого немайнового блага. Одним з правомочності права на найменування проявляється в можливості розпорядження ним, включаючи можливість передати найменування іншій юридичній особі, виходячи з того, що розпорядження – це можливість визнати юридичну і фактичну долю об'єкта шляхом зміни його приналежності (відчуження), стану, призначення тощо [9, С. 533]. Таким чином, підводячи підсумки можемо зазначити, що юридичні особи публічного права можуть не тільки приймати участь в цивільному обороті, а ще мати нематеріальні блага, та вчиняти з ними правочини.

Визначаючи перспективи подальших досліджень вчинення таких правочинів юридичними особи публічного права, відзначимо, що розвиток науки завжди передбачає уточнення і збільшення обсягу існуючих знань. Нова теоретична або експериментальна інформація якраз і повинна або відкидати будь-які вже існуючі уявлення про щось, або доповнювати позитивну частину колишніх уявлень новими гіпотезами та теоріями.

Бібліографічні посилання:

1. Толстой В.С. Личные неимущественные правоотношения / Владимир Степанович Толстой. Изд-во Академ. повыш. квалиф. и проф. переподг. раб. образования, 2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lawmix.ru/commlaw/321>.
2. Гражданское право : учеб. : в 2 т. – Т. I : Общая часть. Вещное право. Наследственное право. Интеллектуальные права. Личные неимущественные права / отв. ред. Е. А. Суханов. – М. : Статут, 2010. – 958 с.
3. Гражданское право Украины : [учебник для вузов системы МВД Украины] : в 2-х ч. Ч. 1 / А. А. Пушкин, В. М. Самойленко, Р. Б. Шишка и др. ; под ред. проф. А. А. Пушкина, доц. В. М. Самойленко. – Х. : Ун-т внутр. дел ; Основа, 1996. – С. 21–22.
4. Слипченко С. О. О способности юридического лица иметь личные неимущественные права, обеспечивающие природное существование физического лица / С. А. Слипченко // Право і безпека. – № 3 (54). – 2014. – С. 195–200
5. Ромовська З. В. Особисті немайнові права громадян СРСР (поняття, види, класифікація, зміст, цивільно-правовий захист) : дис. ... канд. юрид. наук / З. В. Ромовська. - К., 1968. - З. 8-10.
6. Цивільне право України : [підручник для вузів системи МВС України] : 2-х ч. Ч. 1 / А. А. Пушкін, В. М. Самойленко, Р. Б. Шишка та ін. ; под ред. проф. А. А. Пушкіна, доц. В. М. Самойленко. - Х. : Ун-т внутр. справ ; Основа, 1996. - С.191.
7. Слипченко С. О. Надання згоди фізичною особою, що зображена на фотографії, як юридичний факт за ЦК України / С. О. Слипченко // Право України. – 2008. – № 3. – С.110- 114.
8. Партію «Солідарність» перейменували на Блок Петра Порошенка [Електронний ресурс] / о – Режим доступу до ресурсу: <http://www.unian.ua/politics/955903-partiyu-solidarnistpereymenuvali-na-blok-petra-poroshenka.html>.
9. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України // за ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової, В.В.Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2005 –Т.ІІ.- 1088 с.

Таранець Данііл Олександрович,

курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ;

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОМІРНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ЖИТТЯ

В наш час життя людини є найвищою соціальною цінністю. Цю можливість надали людині його батьки, а держава дала гарантію на нього і закріпила в нормативно – правових актах. З точки зору будь-якої особистості життя - є такою властивістю людини, яка не потребує ствердження. Там, де це право не забезпечено належним чином, годі й говорити про інші права. Однак правове забезпечення права на життя має свою історію, суспільний та індивідуальний вимір.

Це фундаментальне право припустимо розглядати у двох аспектах:

- по-перше, як право особи на свободу від будь-яких незаконних зазіхань на життя з боку держави, її представників або приватних осіб;
- по-друге, як право особистості вільно розпоряджатися своїм життям.

В наш час це право закріплене у багатьох законах. У Європі важливим документом про права людини є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. В статті 2 Конвенції йдеться про право на життя, що вказує на визнання важливості цього права порівняно з іншими правами людини. Європейський суд з прав людини (рішення якого є обов'язковими) при тлумаченні обов'язків держави згідно зі ст. 2 Конвенції поділяє їх на негативні, та позитивні. Під негативними обов'язками держави розуміють обов'язок не перешкоджати в реалізації права, у цьому разі - не позбавляти життя. Протягом тривалого часу в аспекті ст. 2 право на життя розглядалося як питання про обставини, за яких застосування представниками держави примусу, що призводить до смерті людини, є виправданим. За загальним правилом застосування сили, у тому числі вогнепальної зброї, навіть з метою забезпечення правопорядку, становлять грубе порушення права на життя. Проте можуть існувати ситуації, коли застосування сили визнається виправданим, оскільки було «виключно необхідним». Ці ситуації стосуються самооборони або захисту інших осіб від незаконного насильства; арешту або запобігання втечі особи під час затримання на законних підставах; правомірного придушення заворушення або повстання [1].

В наш час людина може відмовитися від свого права на життя що зараз відноситься до четвертого покоління прав людини, а саме право на евтаназію. Це є не легалізоване право, але воно набирає обертів та застосовується в деяких країнах.

Розглядаючи європейські країни, ми можемо взяти за приклад Бельгію в якій право на смерть досить розповсюджене та реалізоване. 13 лютого Палата представників парламенту Бельгії офіційно схвалила закон, що дозволяє в країні дитячу евтаназію. Раніше законопроект вже отримав схвалення сенату і міністерства юстиції країни. Тепер його має підписати король Бельгії, і через 10 днів після публікації закону в офіційній пресі дитяча евтаназія в країні стане легальною. Бельгія далеко не єдина країна, яка

легалізувала право на позбавлення життя. До таких країн можна віднести: Люксембург, Нідерланди, Швеція та деяких штатах США.

Порівнюючи право на еутаназію яке знаходить свій вияв у Бельгії, то в Україні еутаназія заборонена. Поняття «еутаназія» українське законодавство не має. Стаття 27 Конституції України проголошує: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань». Тому в Україні еутаназія вважається вбивством та переслідується законом. Такий принцип зустрічається і в багатьох конституціях країн СНД [3].

Вона знаходить свій вияв у законах: в українському законодавстві, зокрема в «Основах законодавства про охорону здоров'я» (ч. 3 ст. 52) під еутаназією розуміють навмисне прискорення смерті або умертвіння невиліковного хворого з метою припинення його страждань. У Цивільному кодексі України закріплено заборону задовольняти прохання фізичної особи про припинення її життя (ч. 4 ст. 281)[2]. Також заборону еутаназія знаходить свій вияв і у кримінальному законодавстві. Умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині визнається вбивством (ст.115 Кримінального кодексу (далі – КК) України) Загальний (простий) склад вбивства містить ч.1 ст.115 КК. Вона передбачає відповідальність за вбивство без обтяжуючих обставин, які перелічені в ч.2 ст.115 КК, та пом'якшуючих обставин, передбачених ст.ст. 116-118 КК. Вчинення вбивства за інших обтяжуючих чи пом'якшуючих обставинах, які не вказані в ч.2 ст.115 КК та ст.ст.116-118 КК, а також незалежно від мотивів та цілей, кваліфікується за ч.1 ст.115 КК [3].

Отже, спираючись на вищевказані нормативно – правові акти, можна зробити такий аналіз, що в Україні заборонено позбавляти людину життя, на відміну від Бельгії та інших країн.

Щодо права на еутаназію, то воно суперечить вітчизняному закону та релігійним канонам. Оскільки беручи релігійне суспільство, то для них лише Бог має право позбавляти людину життя і ніхто окрім нього. Наша країна є достатньо православною за своїм віросповіданням, яке засуджує умисне позбавлення людини життя.

А також це яскраво виражене тим що наша медицина залишилась далеко в ХХ ст. беручи сучасне обладнання та відношення до своїх обов'язків що проявляють медики.

Я засуджую право на еутаназію оскільки воно лишає людину життя, хоча і за її згодою, але в супереч усім моральним та іншим канонам. Позбавляючи людину життя ніхто не замислюється над тим, що вона до останнього тримається за єдину ціль – і ця ціль «жити».

В інтернеті був проведений Всеукраїнський опит щодо розгляду ВРУ закону про право на еутаназію але він не набрав популярності, так як наша країна не готова по більшості коментарів що надійшли на цей запит. Ми взяли свій курс на євроінтеграцію, але при цьому ми не можемо навести лад в своїй країні та в самих собі. Тому ми і не готові до нових прав та до корінних змін.

Бібліографічні посилання:

1. Право на життя // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F
2. Питання про еутаназію: «За» та «Проти» Шеховцова Л.І., к.ю.н., доцент Запорізький національний університет [Електронний ресурс]. Режим

доступу: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2009/urist-2-2009/files/law-2009-2_23.pdf

3. Четверте покоління прав людини в контексті взаємозв'язку правових та моральних норм/ Дар'я Крилова/Запорізький національний університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/2/6.pdf>

Лісунов Ілля Андрійович,
курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БЕЗ ВИНИ

Наша стаття присвячена проблемі цивільно-правової відповідальності без вини та її існування в сучасному цивільному праві. Особливістю цивільно-правової відповідальності є те, що в окремих випадках вона настає навіть за відсутності вини. Ми спробуємо розглянути цю проблему.

Цивільно-правова відповідальність — це встановлені законом юридичні наслідки за невиконання або неналежне виконання особою обов'язків, зобов'язань, що пов'язані з порушенням суб'єктивних цивільних прав другої сторони. Захист цивільних прав здійснюється в встановленому порядку загальним судом, арбітражним або третейським судом. Мета цивільно-правової відповідальності — відновлення порушених майнових прав [1]. Цивільно-правова відповідальність повинна забезпечити стабільність економічних відносин. Держава зацікавлена не в покаранні суб'єктів, а в такій поведінці особи, яка враховує інтереси суспільства та інших учасників економічного обороту. Поведінка людини є усвідомленим актом, тому досягти відповідної поведінки можна лише впливаючи на свідомість людини, встановлюючи певні рамки поведінки та забезпечуючи економічну та політичну стабільність в суспільстві [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 614 ЦК України особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом), а в ч.2 ст. 1166 ЦК України закріплюється, що особа, яка завдала школи, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що школи завдано не з її вини. Таким чином, відповідальність за новим ЦК базується на принципі вини. Разом з тим, законом чи договором може бути встановлено інше, тобто допускається відповідальність і за відсутності вини.[1] Цивільний Кодекс визначення вини не дає, в ньому зазначені лише її форми та встановлюється, що особа, яка є невинною може не довести тим, що вона потерпівалась всіх вимог зобов'язання. З цього робимо висновок, що вина в цивільному праві це невиконання всіх вимог особи, які від неї залежали, для належного виконання зобов'язання та для запобігання школи.

Те, що в окремих випадках вона настає навіть за відсутності вини відрізняє цивільну відповідальність від кримінальної та адміністративної.

Найчастіше до відповідальності за відсутності вини притягають власників джерел підвищеної небезпеки. Джерелом підвищеної небезпеки можуть бути, наприклад: транспортні засоби, промислові підприємства, будівлі, що за своєю природою становлять певну небезпеку для оточення, бо іноді можуть вийти з-під контролю людини, яка керує ними. Автомобіль може втратити керування на слизькій дорозі. На заводі внаслідок несприятливих природних обставин виходить з-під контролю хімічний процес. Власник такого об'єкта розуміє, що його власність породжує можливість небезпечних наслідків для оточення, але все-таки використовує автомобіль, підприємство здійснює будівництво. Через те закон покладає на нього підвищену відповідальність. Власник джерела підвищеної небезпеки має відшкодувати завдану цим джерелом шкоду незалежно від наявності вини. Отже, якщо автомобіль втратив керування й було пошкоджено торговий кіоск, власник автомобіля відповідатиме, навіть коли доведено відсутність його вини. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки, несе саме власник. Якщо аварію спричинив автомобіль, що належить підприємству, внаслідок чого загинула людина й завдано матеріальної шкоди, то до кримінальної відповідальності за наявності вини притягатиметься водій, але збитки відшкодуватиме не водій, а власник, тобто підприємство. Іноді трапляється, що власник джерела підвищеної небезпеки, яким завдано шкоду, звільняється від цивільної відповідальності. Уявімо, що під час паводку капітан катера не зміг утримати судно й воно зіткнулося з пароплавом, пошкодивши його. Завдано шкоду, але чи може капітан або власник катера як джерела підвищеної небезпеки відповідати за це? Ні, бо вони не могли протистояти силі стихії, внаслідок якої завдано збитки. Отже, ідеться про дію непереборної сили і це є підставою для звільнення відповідальності. Громадянин, щоб покінчити життя самогубством, кидається під поїзд метро. Шкоду заподіяно, але сталося це внаслідок умисних дій того, хто постраждав. У цьому випадку відповідальність також виключається. У разі, коли скоєно цивільне правопорушення, особу можна притягнути до цивільно-правової відповідальності. Вона має на меті насамперед поновлення майнових прав того, хто постраждав, відшкодування йому матеріальних збитків.[2]

Згідно правової норми можна зробити такий висновок: ті, кому вона адресована, в певному розумінні «зв'язані» нею чи підкоряються певному зобов'язанню. Сама прагнення бути зв'язаним, зобов'язаним поступати (чи не поступати) певним чином є основою терміну «обов'язок», хоча обов'язки, покладені законом, необхідно відрізнити від обов'язків, властивих іншим нормативним системам, таким як мораль, релігія тощо. Залишається, однак, достатньо важливим соціологічним фактом те, що право та мораль використовують одну термінологію відносно повинності, зобов'язань та обов'язків. Тим самим враховується не тільки зовнішній аспект і права, які покладають відповідні обов'язки на тих, хто в силу тієї чи іншої причини підпадає під сферу їх дії, але також і найбільш важливий внутрішній аспект, оскільки такі особи вважають себе реально зв'язаними цими обов'язками. З точки зору правового обов'язку, полягає в тому, що громадянин повинен відчувати себе зобов'язаним дотримуватись правових норм не чисто формально, оскільки він знаходиться в сфері дії права, і не тільки тому що він боїться покарання в випадку порушення ним свого обов'язку, а в силу того, що сама правова норма є найважливішою складовою частиною суспільної моралі.[3]

На нашу думку ця проблема буде актуальна завжди. Важливим фактом є те, що сама проблема вини полягає не тільки в її законодавчому визначенні,

а більш в її встановленні, у відшуканні межі між винністю і відсутністю вини. а також в тому, якими критеріями користуватися при встановленні вини. За нашими міркуваннями, вважаємо, що, наприклад, власник підприємства, які становлять або можуть становити певну небезпеку для оточення, зобов'язаний перелбачити такі дуже важливі, на нашу думку, питання, та вживати всіх залежних від нього заходів для запобігання заповіяної школи. Тому, що це може стосуватися не тільки його збитку, навіть при відсутності його провини, але й завлати фізичної школи собі або іншим особам. Поведінка людини є усвідомленою дією, тому досягти відповідної поведінки можна лише впливаючи на свідомість людини, встановлюючи певні рамки поведінки та забезпечуючи економічну та політичну стабільність у суспільстві

Бібліографічні посилання:

1. //Інтернет – ресурс//: Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. https://uk.wikipedia.org/wiki/Цивільно-правова_відповідальність
2. // Інтернет – ресурс//: стаття : «Цивільна відповідальність без вини – Захист прав – Основи приватного права в Україні» , <http://zalik.org.ua/index.php?newsid=52318>
3. // Інтернет – ресурс// : стаття : «Підстави та умови цивільно – правової відповідальності» http://pidruchniki.com/1435012045927/pravo/pidstavi_umovi_tsivilno-pravovoi_vidpovidalnosti
4. Цивільний Кодекс України
5. // Інтернет – ресурс//: стаття : «Проблеми цивільно-правової відповідальності без вини» <http://forlawver.com.ua/referatv/grazhdanskoe-pravo-ukrainy/page,2,7997-problemi-civilno-pravovoyi-vidpovidalnost-bez-vini.html>

Балагун Іван Сергійович,
здобувач Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПРАВОЧИНУ

Двадцять перше століття, на самому своєму початку може охарактеризувати себе як нова науково-технічна революція. З цього приводу можна висвітлити значну кількість чинників такого явища: значне розвинення наукової сфери суспільства, більш широкий спектр можливостей, на відміну від світу, п'ятдесятьма роками раніше. Через значну кількість змін у соціальній сфері, починається змінюватися і система права, яка безпосередньо регулює у ньому відносини. На підприємствах установах та організаціях процес діяльності максимально полегшується за допомогою застосування машин, а комп'ютери та мережа Інтернет, мабуть зараз наявні майже в кожній домівці. Саме тому з'являється такий термін як електронний

правочин.

Згідно чинного Цивільного кодексу України: «Правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків» [1,с.202]. Тому виходячи із класичних засад розуміння поняття та сутності правочину ми й формуватимемо власне розуміння поняття "електронний правочин". Оскільки електронний правочин є поняттям похідним стосовно поняття правочин, то, мабуть, його, як і правочин у цілому, характеризують наступні ознаки:

- правочин є юридичним фактом у вигляді дії.
- правочин є вольовим актом, наділеним специфічними особливостями. Це не різні дії двох чи більше осіб, а єдине волевиявлення.
- правочини повинні бути спрямовані на досягнення правової мети у вигляді виникнення, зміни або припинення цивільних прав і обов'язків [2].

Таким чином, електронним правочинам притаманні ті ж ознаки, що й звичайним. Відповідно електронні правочини – це дії, що здійснюються правосуб'єктними учасниками цивільних правовідносин, спрямовані на виникнення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. Проте особливістю електронного правочину є властиве йому специфічне "середовище перебування". Адже саме електронний правочин породжує так звані "електронні цивільно-правові відносини", виникнення, зміна чи припинення яких можливі лише за умови наявності електронних засобів зв'язку. Фізичні особи мають право самостійно укладати будь-які правочини, дозволені законом. Так, зокрема, може йтися про укладення дрібних побутових електронних правочинів.

Електронний правочин може бути реалізований у вигляді електронної комерції, електронної торгівлі, електронної форми представлення інформації, електронного повідомлення, електронного договору [3,с.3].

Специфіка укладення електронних правочинів, перш за все, полягає в тому, що волевиявлення сторони в електронному правочині формується і доводиться до адресата з допомогою засобів електронно-обчислювальної техніки та електронних каналів зв'язку. Наприклад, віртуальні організації використовують програми-роботи, тобто програмні засоби, що дають змогу укладати електронні правочини в режимі "off-line", автоматично, незалежно від частини доби, не обтяжуючи себе будь-якими зобов'язаннями [2]. Але при цьому, такі зручні умови діяльності, нажаль, не застраховані від збою самої програми, за допомогою якої здійснюється правочин, та її безпосереднього взлому.

Безпосередність електронних правочинів має найбільший вимір у випадку Інтернету, адже кожен має безпосередній доступ до глобальної мережі електронного переказу незалежно від часу та місцезнаходження. Очевидним є те, що надання послуг та товарів за допомогою мережі знижує затрати на здійснення трансакції, а також позбавляє необхідності особистого контакту, що за умов зростання глобалізації торгівлі має істотне значення. Відсутність особистого контакту з контрагентом та товаром, який є предметом договору купівлі-продажу, зумовлює створення різних методів мультимедійного представлення товару шляхом використання фотографій, фільмів, обширного опису. Усе це покликано замінити безпосередній контакт продавця зі споживачем [2].

Електронний має 2 форми вираження:

- усну
- письмову.

Домумент у електронному правочині має менш визначену форму, тобто він не матеріальний і вимоги щодо його оформлення не такі суворі як до паперових документів.

Для електронного документа особливе значення має чітке законодавче регулювання його реквізитів, оскільки саме вони надають інформації на матеріальному носії статусу документа. Технологія виготовлення, зберігання та передачі електронних документів істотно відрізняється від письмових документів, і тому реквізити традиційних документів (підпис керівника, печатка, банківські реквізити сторін тощо) не завжди є прийнятними для них. Тому стосовно електронних документів тільки електронний цифровий підпис повною мірою може виконувати функції реквізиту [2].

Отже, для більш чіткого закріплення електронних правочинів, законодавцю необхідно визначити перелік реквізитів, які будуть застосовуватися у електронних документах. Більше контролю призведе до зменшення правопорушень, пов'язаних з підробленням таких документів, або шахрайством тощо.

Електронні правочини можна класифікувати за різними критеріями, зокрема, за критерієм вчинення правочину, його виконання, за статусом сторін, за критерієм доступу до постачальника послуг. Також електронні правочини поділяються на види залежно від моменту виникнення, від числа сторін, від можливості зустрічного надання, від строку дії, від наявності умови, від економіко-правового значення. Потребують спеціального правового регулювання також правочини з цінними паперами, біржові правочини, платіжні системи, контракти, які укладаються або затверджуються публічними органами, правочини в сфері сімейного або спадкового права, документи, які використовуються під час перевезення вантажів.

З огляду на все вищевказане, можна зробити висновок, що електронний правочин в Україні та світі є специфічна правомірна дія субєкта цивільного права спрямована на набуття, зміну або припинення прав та обов'язків за допомогою технічних приладів та програм. На період сьогодення такий вид правочину стрімко поширюється та розвивається, не дивлячись на те, що регламент його оформлення і здійснення не є досконалим. Електронні документи з часом можуть замінити своїх попередників, тому повне та чітке врегулювання порядку оформлення та реалізації таких речей згодом продовжиться. Законодавцю є що вдосконалювати, і насамперед слідкувати за змінами у сусільних відносинах, тому що ніхто не знає, які вони можуть бути завтра.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
2. «Електронний правочин у цивільному праві України: монографія» \ за наук. ред. д.ю.н., проф., чл.-кор. НАПрН України Р.О. Стефанчука / Н.Є. Блажівська. – К.: Алерта, 2014. – 240 с.
3. Закон України «Про електронну комерцію // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

Іваниця Артем Володимирович,
курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри цивільного
права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НЕСПРАВЕДЛИВІ, КАБАЛЬНІ ТА ІНШІ ЯВНО ОБТЯЖЛИВІ УМОВИ ЦИВІЛЬНИХ ДОГОВОРІ

Цивільний кодекс України передбачає право сторін самостійно формулювати умови договору на власний розсуд, однак їх свобода обмежується загальними вимогами розумності, добросовісності та справедливості, яким повинні відповідати договори як правочини.

У тих випадках, коли умова договору з певних причин не відповідає дійсній волі контрагента(ів), закон передбачає правові засоби для захисту «постраждалої» сторони. Зокрема мова йдеться про договори приєднання (ст. 634 ЦК України), та про правочини, укладені під впливом тяжкої обставини (ст. 233 ЦК України).

Згідно зі ст. 233 ЦК України правочин, вчинений особою під впливом тяжкої для неї обставини і на вкрай не вигідних умовах, може бути визнаний судом недійсним. Стаття 634 ЦК України передбачає, що наявність несправедливих умов в договорі приєднання є підставою для його зміни або розірвання, в той час як відповідно до ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів» наявність несправедливих умов в договорі зі споживачем (які як правило, є договорами приєднання) є підставою для його зміни або визнання недійсним, а згідно зі ст. 207 ГК України несправедливі умови господарських договорів вже є нікчемними, так само як відповідно до ст. 633 ЦК України нікчемними є окремі умови публічного договору та окремі умови тих договорів, нікчемність яких закріплена підрозділом 1 розділу III ЦК України (Особливою частиною договірної права).

Зазначене свідчить про відсутність єдиного підходу зі сторони законодавця до визначення юридичної долі несправедливих умов у цивільних договорах і договорах приєднання зокрема. Вважаємо, що такий різнобічний підхід не можна пояснити ні суб'єктивними особливостями всіх перерахованих договорів, ні відмінностями у змісті несправедливих умов в кожному окремому випадку, а відтак, такі несправедливі (недобросовісні, явно обтяжливі, вкрай не вигідні) умови повинні визнаватись судом недійсними. У будь-якому випадку наступна динаміка договору (зміна, розірвання, недійсність і відповідно наступна реституція) покликані захистити сторону, яка уклала договір, не заснований на принципах справедливості, добросовісності та розумності.

Несправедливими умовами договору приєднання є такі явно не вигідні одній стороні договірні умови, які протилежна сторона договору сформулювала в односторонньому порядку, і, скориставшись своєю здатністю нав'язати їх своєму контрагенту, тим самим створила суттєвий дисбаланс між правами та обов'язками сторін по договору на свою користь та не врахувала при цьому інтересів її контрагента.

Правочином, який вчинено під впливом тяжкої обставини, є правочин,

який вчинено особою під впливом тяжкої для неї обставини і на вкрай не вигідних умовах. Зазначені правочини були поійменовані в літературі як кабальні [1, с. 24; 2, с. 145].

Спільним для вказаних двох підстав визнання правочинів недійсними є наступне. По-перше, як у випадку договорів приєднання, так і у випадку кабального правочину мають місце вкрай не вигідні для однієї сторони умови укладеного правочину (у випадку договорів приєднання законодавець застосовує термін „явної обтяжливості”, що по суті не відрізняється від „крайніх форм не вигідності”). По-друге, в обох випадках правочин вчиняється добровільно, разом з тим присутні чинники, які спотворюють дійсну волю „потерпілої” сторони: якби не тяжкі обставини (здатність впливати на зміст договору), сторона не уклала б договір на таких не вигідних умовах. По-третє, і у випадку кабального правочину, і у випадку договору приєднання має місце недобросовісна поведінка контрагента „потерпілої” сторони.

Розрізняються вказані два склади недійсності за такими критеріями. По-перше, за характером обставин, внаслідок яких стало можливим укладення правочину: укладення кабального правочину стало можливим в результаті наявності тяжкої для „потерпілої” сторони обставини, в той час як укладення договорів приєднання на не вигідних умовах є результатом наявності життєвих обставин, які лежать поза площиною права, – правове значення має лише неможливість вплинути на зміст договору в силу його формулювання лише однією стороною.

По-друге, за значенням явно не вигідних умов для існування договору: у кабальних правочинах не вигідність умови стосується правочину в цілому, без цієї умови існування договору є неможливим (тобто не вигідність складає головну його умову), тому недійсним визнається весь кабальний правочин. У договорах приєднання не вигідність може стосуватися лише окремої частини договору, договір без такої умови може існувати надалі (тобто така умова може бути, і як правило, є другорядною), тому допускається визнання недійсною лише окремої договірної умови, при збереженні юридичної сили договору приєднання в цілому.

Бібліографічні посилання:

1. Исрафилов И. Кабальная сделка / И. Исрафилов // Законность. – 2000. – № 2. – С. 24 – 25.
2. Матвеев И. В. Правовая природа недействительных сделок. / И. В. Матвеев. – М.: ООО Издательство „Юрлитинформ”, 2002. – 176 с.

Левчук Анна Юріївна,
курсант другого курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Однією з найважливіших сторін життя людини є творча діяльність. Вона дає можливість особистості реалізувати свої здібності, розкрити та донести до людей свій талант. В умовах ринкових відносин результати творчої діяльності здатні стати товаром, що приносить дохід його творцю. Разом з тим розвиток будь-якої сфери творчості має особливе значення для всього суспільства. Накопичені досягнення людського розуму складають культурний спадок нації, визначають науково-технічний потенціал суспільства, обумовлюють його прогресивний розвиток. Саме тому у збереженні творчих результатів та захисті інтересів їх творців зацікавлені не тільки вони самі, а й суспільство у цілому. Це вирішується через встановлення спеціального правового режиму творчих результатів, який надає їх творцю виключну можливість розпоряджатися ними, а також протидіяти безконтрольному тиражуванню і поширенню інтелектуального продукту тими, хто прагне заробити на цьому.

Право інтелектуальної власності — це право особи на результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти, визначені чинним законодавством України. Воно є недоторканим: ніхто не може бути позбавлений цього права чи обмежений в його здійсненні, крім випадків та у порядку, встановлених законом. Відповідно до Конституції України, яка гарантує кожному громадянину свободу художньої, наукової і технічної творчості, наша незалежна держава послідовно створює свої власні механізми захисту інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, які виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Значним досягненням правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності є прийняття 16 січня 2004 року нового Цивільного кодексу України, більшість норм якого по інтелектуальній власності містяться в книзі четвертій "Право інтелектуальної власності". Книга IV ЦК України враховує сучасний стан економіки, національні традиції і звичаї, вона максимально наблизила систему охорони інтелектуальної власності до світових стандартів, в ній знайшли відображення останні найновіші досягнення як світової, так і вітчизняної правової науки, врахований досвід правозастосовної практики.

Книга містить загальні положення про право, основні норми авторського права, суміжних прав, права інтелектуальної власності на наукове відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок, раціоналізаторську пропозицію, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин, породи тварин, а також торгіву марку (знак для товарів і послуг), географічну вказівку і комерційну таємницю.

Чітко визначається поняття "право інтелектуальної власності",

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

відображається його співвідношення з правом власності на річ, визначаються об'єкти, суб'єкти права, зміст майнових і особистих немайнових прав інтелектуальної власності, підстави їх виникнення, умови використання об'єктів інтелектуальної власності і передачі прав на них, визначаються наслідки порушення права інтелектуальної власності і способи судового захисту.

На сьогодні велика увага приділяється проблемам правової охорони інтелектуальної власності. Стимулювання розвитку та охорони інтелектуальної власності набуває ролі одного з найважливіших чинників політико-економічних відносин та економічної безпеки як в середині кожної розвиненої країни, так і в міжнародних відносинах.

До порушення права інтелектуальної власності відносяться: піратство (опублікування, відтворення, ввезення (вивезення) на митну територію України, розповсюдження контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм, програм організацій мовлення), плагіат (оприлюднення повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором твору), підроблення, зміна інформації тощо. На жаль, незважаючи на те, що в Україні вже сформована нормативно-правова база у сфері інтелектуальної власності, залишається велика кількість неврегульованих питань.

Серед проблем охорони права інтелектуальної власності найгострішими визначаються такі, як випуск піратської продукції, в тому числі створення веб-сайтів виключно для поширення піратських матеріалів, не контрольоване використання фальшивих товарів, які приносять великі збитки бюджету, а також завдають великої шкоди іміджу країни, тривалість оформлення патенту та товарної марки, охорона комп'ютерних програм та баз даних, охорона виробників аудіовізуальної продукції, охорона знаків для товарів та послуг (товарних знаків), відсутність належного інформаційного забезпечення діяльності в галузі охорони інтелектуальної власності тощо.

Всесвітня організація інтелектуальної власності, одна із 16 спеціалізованих установ ООН, головною метою якої є координація діяльності з охорони прав інтелектуальної власності і сприяння такій діяльності засобами міжнародного співробітництва, у листі від 7 жовтня 2004 року відзначила важливі досягнення у національному законодавстві й значне підвищення рівня обізнаності у сфері інтелектуальної власності серед урядовців, фахівців з інтелектуальної власності, ділових та наукових кіл та серед громадськості.

Джафаров Шахлар Зорябович,
курсант другого курсу ФПФODP
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ВРАХУВАННЯ ДУМКИ ДИТИНИ У ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ
ВІДНОСИНАХ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ЇЇ ЖИТТЯМ**

Детальний аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ, пов'язаних з проблемами в сім'ї, їх становища та кількості сімей, які

перебували на обліку Центру соціальної служби для сімей, дітей та молоді (далі ЦСССДМ) з приводу жорстокого поводження з дітьми надав чималий об'єм інформації для подальшого дослідження питання. Безумовно, така кількість проблем у сім'ї, що стають предметом судового розгляду, певним чином не оминають її інтересів самої дитини, яка стала учасником цих суперечок. Отже, при вирішенні тієї чи іншої проблеми постає питання про врахування думки дитини.

Дане питання має вагоме значення у майбутньому існуванні держави, оскільки сім'я як, свого роду, структурна одиниця нації є одним з важливих аспектів фундаментального цілого та ступенів подальшого розвитку держави.

Проаналізувавши статистичні дані станом на 2007 рік у місцевих судах України було розглянуто понад 17 тис. справ про позбавлення батьківських прав, дані станом на 2011 рік свідчать, що серед розглянутих цивільних справ позовного провадження переважну частину становлять спори, що виникають із сімейних правовідносин (129,4 тис. або майже 33%) [2], дані станом на 2015/2016 роки свідчать про збільшення випадків жорстокого поводження з дітьми, а саме: протягом 2016 року на обліку ЦСССДМ з даного приводу перебувало 117 сімей, в той час як у 2015 було зафіксовано 77 сімей. Таким чином актуальність вирішення даної проблеми стає все більш вагомою через свою значущість у майбутньому добробуті сімей [1].

Вирішенню цього питання присвячені праці таких науковців як Демиденко К.Є., Тріпільський Г.Я., Пчелінцева Л.М. та багато інших.

Метою дослідження є висвітлення становища дитини з правом голосу у певних відносинах, що виникають у сім'ї, важливість думки дитини, та шляхи вирішення проблеми відношення до дитини та її думки у сім'ї.

Першим етапом дослідження даної питання був розгляд проблеми через призму законодавства. І, звісно, стержнем для мене стала ч.1 статті 171 Сімейного кодексу України (далі СКУ), яка регламентує наступне: «Дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї» [3].

Отже, дитина таки має право «бути вислуханою», як стверджує законодавець, але постає питання чи вплинуть слова дитини на обставину, що склалась та наскільки вагомо буде сприйнята батьками, іншими членами сім'ї та посадовими особами? Та якщо детальніше проаналізувати статтю, постає низка питань щодо категорії проблем та певних відносин, згідно яких думка дитини матиме чимале значення, також не вказано вік особи, з якого настає можливість користуватися правом на висловлення думки. Перераховані вище обставини створюють різні підходи у правозастосовній діяльності, тому дослідження питання врахування саме думки дитини у вирішенні сімейних відносин становить значний науковий інтерес.

При дослідженні міжнародних документів особливу увагу привертає до себе стаття 13 частини 1 Конвенції про права дитини (станом на 20 листопада 1989 року), в якій закріплено, що яка дитина має право вільно висловлювати свої думки; це право включає свободу шукати, одержувати і передавати інформацію та ідеї будь-якого роду незалежно від кордонів в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів на вибір дитини. Право на вільне висловлення дитиною власної думки є вагомим та чи вплине ця думка на хід подій шляхом врахування такої думки батьками та близькими чи посадовою особою, як зазначив законодавець, залишається відкритим питанням на сьогодні.

На думку Ю.С. Червоного дитина має право висловлювати свою власну думку тоді, коли вона досягає певного рівня розвитку, що дозволяє їй

висловлювати власну точку зору на те чи інше питання, що безпосередньо стосується її інтересів [7 ст. 504].

На думку К.Є. Демиденко, визначення рівня розвитку дитини у випадках, коли необхідно зафіксувати її думку юридично, не може бути жорстко закріплено віковими показниками. Втім, абсолютно логічно сприймати показник рівня розумового розвитку дитини у зв'язку з її адаптацією в суспільстві, зокрема, зокрема, початковою загальною освітою (6-10 років), а також індивідуальними показниками розвитку окремої дитини [4].

Г.Я. Тріпільський зазначає, що врахування думки дитини передбачає, що вона, по-перше, буде вислухана, по-друге, у випадку незгоди з думкою дитини особи, які вирішують питання, які зачіпають її інтереси, зобов'язані обґрунтувати, з яких причин вони вважали за необхідне не слідувати побажанням дитини... Проте якщо дитина, яка може висловити свою думку, не була заслухана, або суд в рішенні не обґрунтував, чому приймає рішення всупереч такій думці, таке рішення підлягає скасуванню. А в ряді випадків закон надає волі дитини правове значення, і певні дії взагалі не можуть бути вчинені, якщо дитина заперечує проти цього. Мова йде про згоду дитини на її усиновлення (ст. 218 СК), зміну усиновлювачами імені дитини (ст. 231 СК), зміну її прізвища, імені та по батькові при скасуванні усиновлення (ст. 239 СК), на передачу дитини у сім'ю патронатного вихователя (ст. 253 СК) [5].

Детальний аналіз СК України дає змогу зробити висновок про те, що «згода дитини» та «думка дитини» різні поняття. Зрозуміло, що «згода» передбачає, свого роду, позитивну відповідь на питання чи дозвіл на здійснення певної дії. Хоча «думка» може бути різною, тому слід розуміти, що думка дитини необов'язково співпадатиме з думками та точками зору батьків чи інших учасників відносин, що склалися. Тому за вимогою законодавця «дитина надає згоду з віку, з якого може усвідомлювати й висловлювати дане рішення», в той час як вік, з якого може бути врахована думка дитини, ст. 171 СК України не встановлений. Вказане, на мою думку, є прогалиною у законодавстві.

З цього приводу Л.М. Пчелинцева зазначає, що в залежності від віку дитини її думці законом надається різне правове значення. Прийняття до уваги або відхилення доводів дітей, які не досягли десяти років, є прерогативою батьків. Дитина у цьому віці ще не має достатньої зрілості та здатності усвідомлювати свої інтереси, хоча буває і здатною сформулювати свою думку. Врахування думки дитини, яка не досягла віку десяти років, при вирішенні питання, що зачіпає її інтереси, передбачає, що її думка буде вислуханою, а у разі незгоди батьків або інших осіб з думкою дитини їм необхідно пояснити їй, з якої причини її точка зору не може бути прийнята до уваги [6].

Отже, якщо врахувати усі нюанси та точки зору науковців з приводу даного питання, можна зробити певний висновок щодо віку дитини, з якого її думка матиме певне значення у вирішенні проблем, які зачіпають її інтереси. Враховуючи ч.1 ст. 20 Закону України «Про загальну середню освіту» (від 13 травня 1999 року № 651-XIV) дитина, яка досягла 6 років, має право бути зарахованою до 1 класу загально-освітньої школи, а отже, з цього віку законодавець вважає її повністю фізично та психічно сформованою, яка вже може усвідомлювати, а головне «висловлювати» власну думку та точку зору з приводу того чи іншого предмету, явища чи відносин. Тому діти, які досягли шестирічного віку, мають повне право на висловлення власної думки, яку батьки, інші учасники відносин чи посадові особи повинні вислухати та врахувати при вирішенні питання щодо подальшої долі дитини.

Бібліографічні посилання:

1. Верховний Суд України// Практика розгляду судами справ, пов'язаних із позбавленням батьківських прав, поновленням батьківських прав, усиновленням, установленням опіки та піклування над дітьми. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/BC46433F0E8648E8C2257B7C00491130](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/BC46433F0E8648E8C2257B7C00491130)
2. Здійснення соціальної роботи спеціалістів центрів СССДМ з сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах протягом 2016р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://xn--q1aan.xn--j1amh/robotaza-napryamkami/sim-ji-u-skladnikh-zhittevikh-obstavinakh/113-statistichni-materiali.html>
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. : станом на 08 липень 2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002 р. – № 21-22, ст.135;
4. Демиденко К.Є. Особисті немайнові права дитини – від зачаття до повноліття в рамках застосування нового Сімейного кодексу України // Наукові засади та практика застосування нового Сімейного кодексу України. Матеріали Круглого столу. 25 травня 2006 р., м. Київ. – Х.: Ксилон, 2007. – С. 148-155.
5. Тріпільський Г.Я. Процесуальні особливості розгляду спорів, які зв'язані з виникненням,здійсненням та зміною особистих немайнових правовідносин між батьками та дітьми: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Тріпільський Григорій Яковлевич. – Одеса, 2007. – 227 с.
6. Пчелинцева Л.М. Коментарій к Семейному кодексу / Л.М. Пчелинцева. – 5-те вид. – К., 2009. – 864 с.
7. Науково-практичний коментатор Сімейного кодексу України [Текст] : [пер. з рос.] / [С.В. Ківалов, Ю.С. Червоний, Г.С. Волосатий та ін.] ; за ред. Ю.С. Червоного. – К. ; Одеса : Юрінком Інтер, 2008. – 504 с.

Тюря Юлія Іванівна,

кандидат технічних наук, доцент,
начальник навчально-методичного відділу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Бойко Ольга Василівна,
курсант другого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВА НЕПОВНОЛІТНІХ НА ОПІКУ ТА ПІКЛУВАННЯ

З погіршенням соціально-економічного становища в Україні питання щодо права дитини на опіку та піклування стає все більш актуальним.

Недостатньо розвинута ринкова економіка змушує багатьох людей виїжджати за кордон шукати кращої роботи та заробітку. Варто також зазначити, що з погіршенням ситуації на Сході України багато дітей також залишилися без батьків. При цьому зростає кількість людей, які на фоні неблагополуччя в економічній і соціальній сфері, стають алкоголіками, наркоманами, потрапляють до місць позбавлення волі. Діти цих батьків залишаються без догляду і піклування. Тому держава повинна захищати таких дітей. Піклування про дітей завжди було одним з головних її завдань. Найпоширеніша з форм сімейного виховання дітей-сиріт, та таких, яких позбавлено батьківського піклування, є опіка (піклування).

За підрахунками офіційної державної статистики, станом на 1 січня 2016 року в нашій країні (не беручи до уваги окуповані території сходу та Криму) 73 182 дітей-сиріт. Заступник директора Департаменту з питань захисту прав дітей та усиновлення Міністерства соціальної політики Володимир Вовк підкреслив, що з цієї кількості тільки 20-23% - сиріти, а всі інші – діти, позбавлені батьківського піклування [1].

Українське законодавство визначає різні способи соціального піклування про дітей, які цього потребують. Їхня основна мета – це створення всіх необхідних умов для життя неповнолітньої особи, для її нормального розвитку, підготовки до самостійного життя та праці.

З кожним роком вирішення цього питання на законодавчому рівні розвивається все краще, це можна помітити у відповідних статтях Цивільного, Сімейного кодексів України, також гарантії прав дитини відображено в Конституції України, в Декларації прав дитини від 20.11.1959 р., в Законі України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. та інших нормативних актах.

За ст. 57 Цивільного кодексу України кожен, кому буде відомо, про особу, яка потребує опіки та піклування, зобов'язаний негайно сповістити про це уповноважений на те орган [1]. Необхідно також зазначити, що дитина може сама звернутися до відповідних органів, таких як органи опіки та піклування, служби у справах дітей тощо [2].

Варто сказати, що існує різниця між опікою та піклуванням, яку визначає Цивільний кодекс України. Відповідно до ст.58 ЦК України опіка встановлюється над малолітніми особами (до 14 років), які позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними. Що ж до піклування, то воно згідно зі ст. 59 ЦК України встановлюється над неповнолітніми особами (від 14 до 18 років), які позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена [2].

Насамперед ці дві форми встановлюються для того, щоб: доповнити дієздатність неповнолітніх осіб; виконувати своєрідні представницькі функції, які допомагають захищати права та інтереси дитини [3].

Основна мета удосконалення системи влаштування дітей, які цього потребують, – це забезпечення прав та інтересів дитини, та особи, яка взялася за її виховання. Опіка та піклування з одного боку дають можливість дитині почувати себе в наближених до сім'ї умовах, а з іншого контролювати дотримання законних прав та інтересів дитини [4].

Більш того встановлення опіки або піклуванням не є обов'язковим. Близькі родичі такої дитини можуть представляти її права та інтереси і без встановлення над нею опіки [3, с. 45].

Деякі науковці вважають, що в цій сфері існують певні недоліки, до яких, насамперед, слід віднести невирішені питання щодо особливостей правового регулювання в сфері опіки та піклування, майже повна відсутність участі громадськості у забезпеченні прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Існують також такі прогалини в законодавстві, як нечітке розмежування компетенції органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо здійснення опіки та піклування [6, с. 33].

Для усунення вищезазначених недоліків необхідно прийняти відповідний закон про опіку та піклування в Україні, який би визначав понятійний апарат у цій сфері, а також деталізувати відповідальність батьків, які неналежно займаються вихованням своїх дітей, а також відповідних компетентних органів, які не виконують покладені на них обов'язки.

Отже організація ефективного механізму опіки та піклування є нагальною проблемою в Україні, обсяги якої в наш час активно

збільшуються. Тому регулювання відносин у даній сфері потребують подальшого удосконалення та усунення існуючих недоліків.

Бібліографічні посилання:

1. В Україні – понад 73 тисячі дітей-сиріт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://health.unian.ua/country/1318291-v-ukrajini-ponad-73-tisyachi-ditey-sirit.html>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. : станом на 06 жовтня 2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40 – 44. – Ст. 356.
3. Урумова Т. О. Опекa и попечительство над несовершеннолетними детьми : актуальные проблемы правового регулирования : дис. кандидата юридичних наук: 12.00.03 / Т. О. Урумова – М., 2009. – 145 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dslib.net>
4. Про охорону дитинства : закон України від 26.04.2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №30. – ст. 142.
5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.
6. Михеева Л. Ю. Проблемы правового регулирования отношений в сфере опеки и попечительства : дис. доктора юридичних наук : 12.00.03 // Л. Ю. Михеева. – Барнаул, 2003. – 405 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dslib.net>

Мядзель Марія Михайлівна,
курсант другого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБІВ НА ТЕРИТОРІЯХ АТО

Актуальність даної теми пов'язується зі складною ситуацією на Сході нашої держави, яка стала підставою для виникнення багатьох проблемних ситуацій у сфері нормативного регулювання правового статусу фізичних осіб. Особливою мірою це стосується сфери сімейних відносин. Адже, незважаючи на ситуацію на Сході, щоденно до відділів державної реєстрації актів цивільного стану звертаються громадяни, які проживають на тимчасово окупованій території або переселились з тимчасово окупованої території чи зони АТО, з питаннями, що стосуються державної реєстрації актів цивільного стану, а саме державної реєстрації шлюбу.

Метою даного дослідження є виявлення проблем, що виникають у зв'язку з реєстрацією шлюбу на тимчасово окупованій території та в зоні проведення антитерористичної операції.

15.04.2014 був прийнятий, а 27.04.2014 набрав чинності Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Відповідно до ст. 3 цього Закону як тимчасово окупована територія були визначені територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Відповідно до ч. 4 ст. 5 Закону примусове автоматичне набуття громадянами України, які проживають на

тимчасово окупованій території, громадянства Російської Федерації не визнається Україною та не є підставою для втрати громадянства України [2].

Серед іншого, Закон врегулював низку приватноправових питань, як то гарантування права власності та правовий режим майна на тимчасово окупованій території та забезпечення реалізації права на спадкування (ст. 11). Питання реєстрації актів цивільного стану залишилися поза увагою законодавця, але, керуючись ст. 5 вказаного Закону, яка встановлює, що Україна вживає всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, усім громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території.

02.09.2014 Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції». Відповідно до ст.1 зазначеного Закону територія проведення антитерористичної операції – це територія України, на якій розташовані населені пункти, визначені у затвердженому Кабінетом Міністрів України переліку, де проводилася антитерористична операція, розпочата відповідно до Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» від 14.04.2014 № 405/2014 [3]. Так само, як і Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасового окупованій території України», питання реєстрації актів цивільного стану на тимчасово окупованій території цим Законом не регулюються. Отже, можна дійти висновку, що у вирішенні питання реєстрації шлюбу залишається звертатися до відповідних норм Сімейного Кодексу.

Таким чином, громадяни України, які опинилися на тимчасово окупованій території або на території проведення антитерористичної операції і бажають укласти шлюб, постають перед вибором: виїхати з тимчасово окупованої території (зони проведення АТО) і укласти шлюб у будь-якому органі державної реєстрації актів цивільного стану України, або укласти шлюб в відповідних органах окупаційної влади (відповідних органах так званих ДНР або ЛНР), чи укласти шлюб за релігійним обрядом.

Перший варіант є цілком можливим і найменш спірним з погляду права, оскільки, по-перше, СК не пов'язує можливість подання заяви про реєстрацію шлюбу з місцем постійного проживання і відповідно до ч. 1 ст. 28 СК заява про реєстрацію шлюбу подається жінкою та чоловіком до будь-якого органу державної реєстрації актів цивільного стану за їхнім вибором. Це підтверджується наказом Міністерства юстиції України від 02.12.2016 р. №3447/5, за яким громадяни, які проживають на тимчасово окупованій території України або переселилися з неї, можуть отримати всі види послуг державної реєстрації у відділеннях РАЦС за місцевим зверненням. Тобто не за місцем проживання чи розташуванням суду, до якого звернувся заявник, а у будь-якому РАЦС [1, с. 106].

Крім того, наказом Міністерства юстиції України від 12.06.2014 № 919/5 «Про затвердження змін до деяких наказів Міністерства юстиції України», серед іншого, п.3 розділу I Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5, було доповнено таким положенням: у зв'язку з неможливістю виконувати повноваження відділами державної реєстрації актів цивільного стану Автономної Республіки Крим та міста Севастополя на тимчасово окупованих територіях проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх

поновлення та анулювання за заявами громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України, здійснюються відділами державної реєстрації актів цивільного стану за межами цієї території [4].

Окрім місця реєстрації шлюбу розглядалось питання про час реєстрації шлюбу. За загальним правилом, встановленим ч. 1 ст. 32 СК, шлюб реєструється після спливу одного місяця від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу, проте вбачається, що в цьому випадку керівник органу державної реєстрації актів цивільного стану, враховуючи обставини, може дозволити реєстрацію шлюбу до спливу цього строку, у тому числі — в день подання заяви про реєстрацію шлюбу [6].

По-друге, держава намагається не створювати зайвих перепон для пересування громадян України територією країн і ч. 1 ст. 10 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» встановлює, що громадяни України мають право на вільний та безперешкодний в'їзд на тимчасово окуповану територію і виїзд з неї через контрольні пункти в'їзду-виїзду за умови пред'явлення документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України [2].

Водночас, незважаючи на відсутність правових перешкод, можуть виникнути перешкоди організаційного, матеріального або іншого характеру (зокрема, перебування жінки у стані вагітності, що може унеможливити подорожі з метою укладення шлюбу). Зазначене ще більшою мірою стосується громадян, які проживають у зоні проведення АТО.

Розглядаючи другий варіант, тобто реєстрацію шлюбу у відповідних органах, створених окупаційною владою, слід зазначити, що ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», яка має назву «Незаконні органи, їх посадові та службові особи», у частинах 2 та 3 визначає, що будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом, і, відповідно, будь-який акт (рішення, документ), виданий такими органами та /або особами, є недійсним і не створює правових наслідків. Таким чином, шлюб між громадянами України, зареєстрований органами окупаційної влади, не буде мати правових наслідків. Щодо правового статусу будь-яких органів ДНР або ЛНР, він є взагалі невизначений і, відповідно, жодних правових наслідків шлюб, зареєстрований такими органами, мати не буде.

Щодо релігійного обряду шлюбу, то ч. 3 ст. 21 СК окремо наголошує на тому, що релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя [6].

На основі вищезазначеного можна дійти висновку, що найбільш доступний варіант реєстрації шлюбу на тимчасово окупованій території чи зони АТО це виїхати з даної території і укласти шлюб у будь-якому органі державної реєстрації актів цивільного стану України. Законодавство надало достатньо умов, для забезпечення швидкої реєстрації шлюбу та не перешкоджає виїзду з тимчасово окупованої території. Але існують ситуації, коли подружжя не мають можливості виїзду за межі вказаної території через сімейні або фінансові причини, або через стан здоров'я. Таких випадків в законодавстві не передбачено, а отже це питання надає перспективу подальшого дослідження цієї теми.

Бібліографічні посилання:

1. О. Верейці: науково-практичний журнал «МЕН» № 5 / Реєстрація шлюбу громадянами України: можливі варіанти. – Х.: 2015 р.- 102-108 с.

- НЕ понимаю что это за источник перове фамилия автора? А почему вместо названия статьи идет сразу название журнала?
2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>
  3. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції: Закон України від 02.09.2014 № 1669-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1669-18>
  4. Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України з питань державної реєстрації актів цивільного стану: Наказ Міністерства юстиції України від 02.12.2016 р. № 3447/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1564-16>
  5. Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс]: Закон України від 20.10.2014 №1706-VII // Законодавство України. – Режим доступу до док.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
  6. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.01.2002 №2947-III // Законодавство України. – Режим доступу до док.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page2>.

Настич Тетяна Миколаївна,
курсант другого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОВІТУ ПОДРУЖЖЯ

Актуальність теми полягає в тому, що заповіт вважається найлавищою формою спадкування, що пройшла складний шлях і збереглася до нашого часу, алже кожна людина, яка володіє будь-яким майном, хоча б раз у житті замислювалася над питанням про те, як краще ним розпорядитися. Чинне цивільне законодавство передбачає наступні види заповітів: заповіт з умовою, заповіт подружжя, секретний заповіт. Одним із видів заповіту є заповіт подружжя, який законодавець перейняв із досвіду інших країн.

Метою нашого дослідження є вивчення особливостей подружнього заповіту та виявлення його позитивних і негативних сторін.

Відповідно до статті 1243 ПК України подружжя, яке перебуває в зареєстрованому шлюбі, має право скласти спільний заповіт щодо майна, яким вони володіють на праві спільної власності. Таким є майно, набуте подружжям під час шлюбу, незалежно від того, що один із них не мав з поважної причини самостійного заробітку (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо). На підтвердження цього факту подружжя налає нотаріусу оригінал свідоцтва про шлюб. Потрібно зауважити, що фактичні шлюбні відносини не породжують права на спільний заповіт, оскільки згідно зі ст. 21 Сімейного кодексу України шлюбом

визнається сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в державному органі реєстрації актів цивільного стану. Крім того, положення про заповіт подружжя лешо суперечить ст. 1233 ЦК України і поняттю «заповіт», в основі якого лежить саме «особисте розпорядження фізичної особи» [1].

Як вказує З.В. Ромовська, юридичний сенс заповіту подружжя полягає в можливості для подружжя передати спадщину спільно обраній ними особі та можливості для того з подружжя, хто залишився, продовжувати жити у звичних для себе умовах [4, с. 105].

Суть заповіту подружжя в цілому полягає в тому, що після смерті одного з подружжя належна йому частка у спільній об'єднаній власності переходить до іншого з подружжя, який пережив першого, і тільки в разі смерті останнього –

спадщина переходить до визначеного ними спільно спадкоємця. Виняток у тому, що чинний ЦК не дає відповіді на питання, яким чином після смерті першого з подружжя його частка у спільній сумісній власності перейде до другого з подружжя – автоматично чи шляхом прийняття її за звичайною процедурою спадкування. Таким чином подружжя у заповіті має призначити спадкоємцями один одного, в такому разі частка вважатиметься об'єктом спадкування на користь другого з подружжя. Разом з тим другий з подружжя, який пережив іншого, вважатиметься звичайним спадкоємцем, і з його спадщини вираховуватиметься обов'язкова частка, виплачуватимуться борги кредиторам спадкодавця тощо. Таким чином, не є винятком, що до спадкоємця, визначеного спільним заповітом подружжя, перейде майно не у тому вигляді, в якому воно було заповідане [2]. У такому разі слід замислитися, чи потрібно взагалі успадковувати те майно, адже після смерті одного з подружжя другий з подружжя вже не матиме права скасувати зроблений подружжям заповіт.

Для того, щоб здійснити заповідальні розпорядження та визначити долю всього майна, що є у спільній власності та у приватній власності кожного з подружжя, складення лише спільного заповіту подружжям є недостатнім. Для цього кожному з них необхідно буде скласти ще й окремий заповіт, яким і буде визначена доля майна, що належить чоловіку та дружині на праві приватної власності. Вказане тягне за собою зайві витрати часу, грошей та зусиль подружжя та робить не вигідним укладення подружжям спільного заповіту [6].

Однією з найважливіших особливостей складання спільного заповіту подружжя є те, що подружжя вправі відмовитися від складеного спільного заповіту. Після смерті одного з подружжя другий потенційно повинен втрачати право зробити таку відмову (ч. 3 ст. 1243 ЦК), але вважається недозволенним обмежувати правоздатність власника щодо належного йому майна, але все одно здійснити відмову можна лише за згодою двох сторін. Останню волю померлого із подружжя змінювати вважається неможливим [5].

Подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності. У разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив. У разі смерті останнього право на спадкування мають особи, визначені подружжям у заповіті. За життя дружини та чоловіка кожен з них має право відмовитися від спільного заповіту [2].

За статтею 1243 ЦК після смерті одного з подружжя другий з подружжя не зможе розпорядитися даним майном, оскільки нотаріус при одержанні повідомлення про смерть одного з подружжя накладає заборону відчуження

майна, зазначеного у заповіті подружжя (ч. 4 ст. 1243 ЦК) [5].

Заповіт подружжя крім позитивних, має також і негативні риси. Ми погоджуємось з вченими, які вказують на істотні обмеження, що зумовлюються цим правочином, оскільки волевиявлення, зроблене задовго до часу смерті другого з подружжя, може негативно вплинути на його права. Так, матеріальний і фізичний стан одного з подружжя, що залишиться живим, може істотно погіршитися після смерті іншого з подружжя. Виходом з цієї ситуації може стати укладення договору довічного утримання, але майно знаходитиметься під забороною відчуження. Отже, така об'єктивна умова може бути підставою для скасування або часткової зміни заповіту подружжя судом [З. с. 1011].

Отже, складання подружнього заповіту є одним із поширених форм заповіту. У даному заповіті є як багато позитивних сторін, так і недоліків, але ці недоліки є лише для живої особи, адже вона не зможе змінити умови заповіти за власним розсудом. Дана форма заповіту є зручною та практичною, адже такий заповіт простіше скласти, а спадкоємцям отримати спадок. Отримати спадок з одного джерела швидше ніж з двох по черзі. Що стосується особистого майна кожного з подружжя, то щодо нього дозволено складати окремі заповіти.

Бібліографічні посилання:

1. Грищенко Л.А. Заповіт подружжя / Л.А. Грищенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (<http://grishenko.org.ua/index.php/ЗАПОВІТ%20ПОДРУЖЖЯ/stat2/9-stat2>)
2. Заповіт подружжя. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ocinka.com/ukr/notary/marriage.html>
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Т.ІІ. – 1088 с.
4. Ромовська З.В. Реформа спадкового права / З.В. Ромовська // Українське право. – 1997. – № 1. – С. 105-107.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
6. Юніна М.П. Особливості правового регулювання спільного заповіту подружжя / М.П. Юніна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. – 2017. – Вип.3. Том 1. – С. 125-127.

Плескачова Владислава Сергіївна,
курсант другого курсу ФПФODP
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ІНТЕРНЕТІ

Актуальність даної теми полягає в тому, що сьогодні Інтернет став найбільш важливим джерелом інформації, ніж друковані ЗМІ. В Інтернеті ми

можемо знайомитися з новинами за допомогою електронних версій на сайтах. І внаслідок цього значно зросла увага правоохоронних органів до діяльності Інтернет-ресурсів, які використовують об'єкти інтелектуальної власності: музичні твори, фото- та відео зображення тощо. Чимало авторських творів, загальнодоступних в мережі Інтернет, опинилися там на протизаконних основах, а саме, з недотриманням інтелектуальної власності.

В юридичній науці захист авторських прав в Інтернеті розглядалися у працях: Андрє Люка, Ю.М. Батуріна, В.І. Жукова, В.О.Калятіна, С.В. Малахова, С.В. Петровського, І.М. Рассолова, Г.А. Сverdлика, А.Г.Серго, Л.С. Сімкіна та інших.

В Україні відносини використання об'єктів авторського права в мережі Інтернет регулюються національними нормативними актами, зокрема Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права». Ці акти встановлюють основні права та обов'язки осіб, які здійснюють діяльність з об'єктами інтелектуальної власності в Інтернеті. Так, розміщення будь-якого твору в Інтернеті, тобто його відображення у загальнодоступній електронній системі інформації, відповідно до статті 442 Цивільного кодексу України, є його оприлюдненням [1].

Інтернет – всесвітня система взаємополучених комп'ютерних мереж, що базуються на комплекті Інтернет-протоколів. Інтернет також називають мережею мереж. Інтернет складається з мільйонів локальних і глобальних приватних, публічних, академічних, ділових і урядових мереж, пов'язаних між собою з використанням різноманітних дротових, оптичних і бездротових технологій [3].

Необхідно зауважити, що у статті 50 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» чітко визначено, які дії є недодержанням авторського права та суміжних прав, в тому числі й у електронних мережах, та дають підстави для судового захисту. Так вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав, піратство (опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників, фонограм, відеограм і програм організацій мовлення); плагіат (опублікування чужого твору під своїм іменем); вчинення дій, що творять загрозу порушення авторського права і суміжних прав; публічне сповіщення об'єктів авторського права, з яких без дозволу автора вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі та інше.[8]

Якщо у разі використання об'єкта інтелектуальної власності без відома автора, зафіксувавши порушення інтелектуальної власності, автор може самостійно або з допомогою уповноваженої особи завжди може звернутися до суду з метою захисту своїх прав та вимагати компенсації. Після цього, згідно статті 52 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», автор має право звернутися до суду [2].

Відповідачем у таких справах може виступати як власник домену, так і сам провайдер, який дозволив на своєму сервері розміщення домену, що став віртуальною територією порушення авторського права. Однак, це буде можливим лише у випадку наявності інформації про фізичну або юридичну особу, що є адміністратором серверу чи домену. Нажаль, зазвичай зазначені дані є невідомими, що практично унеможливує подання позову до суду. До того ж, важливо зазначити, що спір через порушене право авторства має розглядатися за місцем знаходження відповідача, а отже, якщо сайт, домен, провайдер тощо, зареєстрований у іншій країні світу, то судова справа має проводитися саме у цій державі. Це, у свою чергу, створює ще один проблемний аспект захисту авторських прав у мережі Інтернет.[4]

Незаконне копіювання як одна з проблем захисту авторського права завдає значної шкоди авторам книг, фільмів, авторам та виконавцям музичних творів, оскільки перешкоджає їм отримувати доходи за їхню діяльність та утримує їх від подальшого інвестування в творчу діяльність, що може навіть підірвати розвиток тієї чи іншої сфери творчої діяльності.[6]

Особливої уваги заслуговує також таке порушення авторського права, як плагіат. Однією з найважливіших передумов поширення плагіату на сьогодні є розвиток Інтернету, що спричиняє неконтрольований рух інформації, обсяги якої постійно збільшуються. Плагіатом вважається опублікування повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Плагіат вирізняється саме присвоєнням чужого авторства. При піратстві, наприклад, може відбуватися розповсюдження чужих творів без дозволу автора, але ім'я справжнього автора не приховується. Тобто у даному випадку немайнові права автора зберігаються, чого не можна сказати про плагіат, де порушуються, як майнові, так і особисті немайнові права автора. Цікаво зауважити, що плагіатом не вважається використання змісту, суті, ідеї, теорії, концепції чужих творів шляхом цитування (обов'язкове посилання на автора) [5].

Ще одним цікавим та суперечливим питанням є існування і функціонування електронних бібліотек, та їх вплив на авторське право. Електронною бібліотекою вважається онлайн ресурс, де розміщуються літературні твори, які можуть бути переглянуті усіма користувачами Інтернету.

Якщо розглядати власне веб-сайти як об'єкти права інтелектуальної власності, то вищевказані правові прогалини можуть використовуватися задля влаштування масових порушень в Інтернеті, наприклад, кібератаки на захищені сервери з метою вилучення конфіденційної інформації, що може призвести до загрози національній безпеці держав тощо. Часто при такого виду порушеннях економічні мотиви переплітаються з політичними і інколи дуже важко прослідкувати що ж є першопричиною конфлікту. В даному контексті важливо звернути увагу й на те, що інформаційні технології стають небезпечним знаряддям і в руках терористичних та інших злочинних угруповань, і наслідки від таких кібератак можуть призводити до справжніх соціальних колапсів [3].

Законодавець повинен підвищити рівень покарань за порушення у вказаній сфері залежно від рівня суспільної небезпеки. Уряд активними діями повинен довести суспільству, що він не потурає порушенням авторських прав у сфері інформаційних технологій і за їх допомогою [7].

За останні десятиріччя розвиток законодавства супроводжується збільшенням кількості питань у правовому регулюванні використання інформаційних технологій. Аналізуючи актуальні проблеми у сфері охорони й захисту прав інтелектуальної власності, приходимо до висновку щодо необхідності вдосконалення як внутрішньодержавного законодавства, так і міжнародного права у даній сфері. Потребують оновлення договори ВОІВ, що може бути реалізоване шляхом перегляду існуючих договорів, а також прийняття нових положень, які мають закрити присутні на сьогодні недоліки. А також потрібно провести належну імплементацію таких договорів усіма без винятку державами, що полегшить міжнародно-правове регулювання сфери охорони авторських і суміжних прав та сприятиме більш швидкому рішенню присутніх проблем даної сфери.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. : станом на 06 жовтня 2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40 – 44. – Ст. 356.
2. Проблеми захисту авторських прав в інтернеті / Аврамова О.Є., Разіна О.І. // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХП», 2013. – № 6(980). – С. 26-29.
3. Холіна А.Г., Тюльченко І.К. Проблеми захисту інтелектуальної власності в Інтернеті.
4. Інтернет. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82]
5. Шемшученко Ю.С., Большицький Ю.Л. Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії і практики: зб. наук. статей / За ред. Ю.С. Шемшученко, Ю.Л. Бошицького. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 424 с.
6. Гуменюк О., Арданов О. Плагіат та інші актуальні проблеми реалізації авторського права у діяльності засобів масової інформації // Інтелектуальна власність. – 2009. – № 5. – С. 13-21.
7. Захист авторського права у мережі Інтернет: адміністративно-правовий. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/54758/%C2???history=0&pfid=1&sample=20&ref=0]
8. Проблеми захисту авторських прав в Інтернеті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http://www.kpi.kharkov.ua/archive/наукова_періодика/vestnik/Актуальні%20проблеми%20розвитку%20українського%20суспільства/2013/6/ПРОБЛЕМИ%20ЗАХИСТУ%20АВТОРСЬКИХ%20ПРАВ%20В%20ІНТЕРНЕТІ.pdf???history=0&pfid=1&sample=4&ref=0]

Кир'янова Вероніка Олегівна,
курсант другого курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВО ДИТИНИ НА ЖИТТЯ

Життя зароджується з моменту запліднення – це означає, що з перших хвилин дитина має право з'явитися на світ.

Відповідно до статті 6 Конвенції про права дитини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року держави-учасниці визнають, що кожна дитина має нероздільне право на життя. В Конвенції сказано «дитиною» є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше. У Сімейному кодексі України вказано, що «правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття». Тобто, національне законодавство так само як, і законодавство України не дають поняттю «дитина» чіткого визначення[1].

Якщо розглянути частину 2 ст. 25 Цивільного кодексу України, право на життя дитина як цивільна правоздатна фізична особа має з моменту її народження. Втім правові норми не дають чіткого визначення поняття «народження» як моменту, з якого у дитини виникає право на життя. На практиці народження фіксується відповідними медичними органами у момент відокремлення життєздатного плоду від організму матері. І саме з цього моменту народжена «фізична особа» набуває всю сукупність прав і обов'язків, включаючи і право на життя [2].

Актуальність даної теми обумовлена як чисельністю дітей у державі, так і тією роллю, яку вони відіграють в її житті. Саме від дітей залежать кількісні і якісні характеристики не тільки сьогоденного, але й майбутнього населення, його соціально-демографічна структура і соціально-психологічні особливості.

Порушивши дане питання на законодавчому рівні політики намагаються реалізувати невід'ємне право ненародженої дитини на життя, особливо коли вона має всі характеристики, якими володіє дитина після народження.

Чинним законодавством встановлюється, що штучне переривання вагітності, якщо воно не перевищує двадцяти тижнів, може здійснюватися за бажанням жінки у закладах охорони здоров'я. У випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від дванадцяти до двадцяти двох тижнів. Перелік обставин, що дозволяють переривання вагітності після двадцяти тижнів вагітності, встановлюється законодавством [2].

Розглянувши дитину як біологічну особу, саме лікарі правильно дають картину розвитку плоду в утробі матері. У ненародженої дитини через 70 днів є всі характеристики, якими володіє дитина після народження, тому якщо б ця дитина з'явилась на світ, ми б її визнали дитиною з тим самим правом на життя. Жінка, яка перериває вагітність, свідомо позбавляє життя дитину, яка має всі ознаки новонародженої. Тому, політиком Голубовим Д.І. в березні 2017 року було порушено питання заборони абортів та проведення їх лише у виняткових випадках визначених законодавством [3].

На сьогоднішній день офіційна статистика абортів в Україні дає страшні картини вбивства ненароджених дітей. Так, за рік офіційно зареєстровано 200 тисяч абортів, що перевищує європейські показники на 17% [4].

Штучне переривання вагітності – вбивство біологічно сформованої істоти, дану тему потрібно розглянути законодавчо та проаналізувати, адже кожна дитина має право на життя. За статистикою, в Україні більше 2 тисяч дітей не з'явилися на світ через штучне переривання вагітності жінками поза межами закладів охорони здоров'я, а це і є найстрашнішим показником [5].

Кожна дитина, не важливо народжена вона чи ні, приходить у цей світ зі своїм завданням. Дитина індивідуальна і вона має право пізнати цей світ. Саме тому на сьогоднішній день постало питання заборони абортів та проведення їх лише у виняткових випадках, визначених законодавством.

У статті 291 Цивільного кодексу України чітко встановлено медичні покази до переривання вагітності. Стосуються вони як жінки, так і плоду. Аборт рекомендований (виправданий), коли у жінки є важкі соматичні захворювання. Тоді вагітність може загрожувати життю жінки. Це перенесена під час вагітності краснуха, ВІЛ, важкі форми туберкульозу, злоякісні новоутворення, хвороби ендокринної системи, розлади психіки та поведінки, шизофренія. Або ж у дитини – вади розвитку, несумісні з життям чи такі, що ведуть до глибокої інвалідності [2].

Крім цього народним депутатом Голубовим Д.І. подано на розгляд Верховної Ради законопроект, який дозволяє робити аборти тільки в разі згвалтування чи загрози для життя матері. В Цивільному кодексі пропонується закріпити норму про те, що ненароджена дитина має право на життя з моменту його зачаття і не може бути його позбавлена, крім випадків, передбачених законодавством. Також, внести зміни в Кримінальний кодекс і посилити покарання за проведення абортів в невстановленому порядку. При цьому пропонується карати позбавленням волі на строк від трьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років за незаконне проведення абортів[6].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що визначення моменту, з якого ембріон може бути людиною, повинно спиратися на наукові дані про людину взагалі, та на її природне право. Пропонуємо більш чітко сформулювати умови, за наявності яких буде дозволений аборт (наприклад: загроза життю матері, несумісні з життям вади ненародженого, згвалтування). Я погоджуюсь з думкою депутата Голубовим Д.І. адже, з вище зазначеного можна стверджувати, що людський ембріон є фізичною особою, тому є суб'єктом права і відповідно, права на життя.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція про права дитини прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року стаття 1.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. : станом на 06 жовтня 2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – стаття 281-291. – Ст. 101-104.
3. Правовий статус дитини – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mir.zavantag.com/pravo/10715/index.html?page=6>
4. Офіційна статистика абортів в Україні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Nevs.church.ua/2016/05/16/kilkist-abortiv-v-ukrajini
5. Аборти – «за» чи «проти» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://te.20minut.ua/Podii/aborti--za-chi-proti-10550484.html>
6. Пропозиція заборони абортів за бажання жінки – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo-ukraine.org.ua>

Мостіпан Юлія Олексіївна,
курсант першого курсу ФПФПД
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Валєєв Руслан Гельманович,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ДОБІР НА ПОСАДУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В АСПЕКТІ ПІДГОТОВКИ КАНДИДАТІВ

Проблеми та перспективи покращення і розвитку підготовки працівників органів внутрішніх справ та їх професійного відбору завжди були актуальними і залишаються злгоденними сьогодні. Особливо ці проблеми стали актуальними в процесі розбудови правової, демократичної та соціальної держави, що вимагає проведення змін у структурі та принципах роботи її

державних органів, зокрема Міністерства внутрішніх справ України. Одним із перших, мабуть, успішних результатів реформи є створення Національної поліції України, яка робить нас на крок ближче до встановлених в Європі стандартів. Але все одно вона потребує більшого розвитку і підтримання країною.

Система освіти Міністерства внутрішніх справ України включає в себе роботу вищих навчальних закладів, які щороку здійснюють підготовку тисяч курсантів, які згодом випускаються у життєвий вир практично не готовими протистояти злочинності, тому що якість відбору на посаду поліцейського та рівень їхньої підготовки має ряд суттєвих недоліків:

- у вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання (МВС) не завжди йдуть свідомі громадяни (значна кількість вступає на навчання з метою ухилитись від призову до армії, можливість отримати безкоштовну освіту, добре оплачувану роботу чи взагалі через бажання батьків);

- освіта у ВНЗ включає в себе достатньо непотрібного матеріалу у майбутній практичній діяльності поліцейського;

- відсутність належної підготовки поліцейських у психологічній підготовці до реальної протидії злочинного світу;

- через значну кількість непотрібних навчальних дисциплін витрачається багато часу та бюджетних коштів;

- через відсутність місць у районних відділах поліції, поліцейський не завжди призначається на ту посаду, за якою спеціальністю він проходив навчання.

Задля удосконалення системи професійного навчання та службової підготовки поліцейських потрібно розвивати міжнародне співробітництво з навчальними закладами та правоохоронними органами іноземних держав. Це допоможе підвищити фаховий потенціал працівників, розвитку навчально-методичного та технічного забезпечення навчально-виховного процесу.

Якщо взяти, наприклад, країни Європейського Союзу у підготовці поліцейських і проаналізувати їх навчальний процес, то можна побачити значні відмінності і визначити що саме потрібно удосконалювати при складанні програм навчального процесу ВНЗ МВС України. Поліцейська освіта у країнах ЄС мають трирівневу будову [1]:

- ті, хто бажають вступити у вищі навчальні заклади МВС, академії й інші спеціальні навчальні заклади, отримують початкове навчання, здійснюване територіальними поліцейськими органами;

- багатопрофільна підготовка поліцейських різних спеціальностей, яка відповідаю ступеню бакалавра;

- підготовка вищих офіцерів (магістратура).

Паралельно діє широка багатопрофільна мережа додаткової освіти або післядипломної освіти — підвищення кваліфікації.

Якщо взяти у приклад таку країну, як Канада і порівняти з навчальним рівнем з Україною, то маємо такі результати [2]:

1. Навчання у Канаді триває близько 8 місяців, коли в Україні воно може продовжуватись до 4 років.

2. Навчальна програма включає в себе багато інтерактивних заходів: практичні сценарії, тематичні дослідження, рольові ігри, лекції, дискусії, презентації та групову роботу. Вона розрахована на 785 годин, у тому числі фізична підготовка, поліцейська тактика захисту, прикладні поліцейські науки, водіння автотранспорту, вогнева підготовка, корпоративна та стройова підготовка, інші практичні заходи, екзамени.

3. Вдосконалюється розвиток комунікаційних навичок майбутніх поліцейських, які покращують довіру населення до правоохоронців.

Після цього навчання кадета продовжується у практичному підрозділі в рамках інституту наставництва.

У зв'язку з наявністю певних проблем актуалізувалося питання пошуку методів, засобів та способів для розробки нових критеріїв відбору і якісної підготовки висококваліфікованих поліцейських та організації грамотної переатестації діючих працівників, задля забезпечення досягнення ними в службовій діяльності поставлених законодавцем нових цілей й успішного виконання ними нових завдань.

На підставі викладеного, можна зробити відповідні висновки:

1. Процес підготовки працівників правоохоронних потребує подальшої оптимізації та вдосконалення з урахуванням передових національних і міжнародних стандартів.

2. Вбачається необхідним перегляд програм підготовки фахівців, які існують зараз, із метою оптимізації та скорочення(виключення) навчальних дисциплін, які вивчаються у загальноосвітніх навчальних закладах або не відповідають сфері діяльності МВС України та Національної поліції України, із одночасним збільшенням кількості практико-орієнтованих дисциплін і дисциплін професійного спрямування.

3. Слід вдосконалити практичне стажування поліцейських під керівництвом наставника, задля належної адаптації для роботи у органах та підрозділах Національної поліції.

Бібліографічні посилання:

1. Малишев Б. Чому реформа поліцейської освіти необхідна та як її здійснити? / Борис Малишев // Експертно-аналітичний напрям Асоціації УМДПЛ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://umdpl.info/police-experts.info/2016/09/22/police_education_1/
2. Сокурєнко В.В. Деякі напрями вдосконалення підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання / В.В. Сокурєнко // Матер. Міжнар. науково-методичної конфер. «Донецький юридичний інститут: 55 років на теренах освіти і науки». – Кривий Ріг : вид-во ДЮІ, 2016. – с. 14-16.

Рец Віолетта Володимирівна,

курсант першого курсу

Дніпропетровського

університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Валєєв Руслан Гельманович,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри тактико-

спеціальної підготовки Дніпропетровського

державного університету внутрішніх справ

ФПФПД

державного

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ ТА МОЛДОВІ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кожна людина за своєю природою завжди потребує миру і спокою. Забезпечувати порядок і законність – головне завдання Національної поліції як центрального органу виконавчої влади. Суспільство повинно поважати святий обов'язок кожного правоохоронця і сприяти в цьому. Поліція є

сталевим осердям упорядкованості соціуму. Але навіть сила меча і вогню не зупинить масу некерованого натовпу. Від правосвідомості громадян залежить успішне функціонування державного правозахисного органу.

Доцільно звернути увагу на те, що поліцейські цілком віддають себе служінню народу і державі, тому мають дуже щільний робочий графік, працюючи і день і ніч. Держава в знак подяки за успішне регулювання повинна забезпечити гідні умови життя для поліцейських і членів їх сімей.

Виходячи з цього, можна проаналізувати розділ про соціальний захист поліцейського в Законі України «Про Національну поліцію» в Україні і паралельно розглянути подібний розділ в аналогічному законі Молдови «Про діяльність поліції і статус поліцейського», який був прийнятий 27 грудня 2012 року під №320.

Розпочнемо із розгляду розділу 9 Закону України «Про Національну поліцію України», назва якого «Соціальний захист поліцейських». Для порівняння необхідно оглянути розділ, вивчивши основні відмінності у наявності тих чи інших статей. Достатньо обрати деякі статті, щоб проаналізувати їх і зробити правильні висновки. Головне питання, на яке слід знайти відповідь: яка держава створила кращі умови для забезпечення гідних умов життя і соціального захисту поліцейських.

Стаття 91. Службовий час і час відпочинку поліцейських

1. Особливий характер служби в поліції містить такі спеціальні умови для певних категорій поліцейських:
  - 1) Службу у святкові і вихідні дні;
  - 2) Службу позмінно;
  - 3) Службу з нерівномірним графіком;
  - 4) Службу в нічний час.

Поліцейські живуть за чітким графіком робочого дня, який затверджується керівником відповідного органу (закладу, установи) поліції.

Тому представники цієї професії потребують забезпечення спеціального механізму створення умов для відпочинку, раціоналізації трудового процесу.

У статті 64 «Право на безоплатний проїзд» зазначається, що «поліцейський для виконання службових обов'язків має право на безкоштовний проїзд по всій території держави будь-якими видами міського, приміського і міжнародного транспорту загального користування (крім таксі)».

Натомість в Законі України «Про Національну поліцію» дане питання не висвітлюється у IX розділі. Але в Законі України більше уваги приділено саме грошовому забезпеченню поліцейських. Це не означає, що поліцейські Молдови за свою роботу отримують меншу заробітну плату. Це свідчить про чітку і сувору структуру фінансового забезпечення, адже джерелом виплати є саме бюджетні кошти. А також не менш важливим моментом в Законі України є статті 97, 98, 99, 100, де висвітлюється питання надання одноразової грошової допомоги. У статті 98 перелічені особи, які мають право на надання одноразової грошової допомоги, а стаття 99 визначає розміри цієї допомоги в залежності від ситуації необхідності надання такої допомоги. У Законі Молдови «Про діяльність поліції і статус поліцейського» взагалі поняття одноразової грошової допомоги висвітлено в статті 61, яка має назву «Обов'язкове соціальне страхування». Немає конкретизації, хто отримує і скільки, адже немає чітко визначеного поняття розміру і приводу фінансового забезпечення. Проте у статті, як і в українській присутня градація виплати суми, обчисленої відповідно до розміру заробітних плат.

Питання грошового забезпечення висвітлено у статті 94 Закону України «Про Національну поліцію», де також зображена ступенева градація

заробітної плати працівника органів Національної поліції.

Дивно, але у законі Молдови відсутня стаття «Відпустки поліцейських, а також «Обчислення тривалості відпусток поліцейських». Добре, що законодавці усвідомлюють важливість чергування роботи та відпочинку для того, щоб полегшити життя поліцейських і стимулювати їх на плідну роботу. У статті 91, поданій вище, висвітлено перелік спеціальних умов служби працівника поліції.

Щодо медичного, житлового і пенсійного забезпечення, захисту прав та інтересів поліції, то тут суттєвих відмінностей майже немає, тому пункти статей сформовані відповідно до існуючих сьогодні світових тенденцій.

Таке гуманне та прихильне ставлення до правоохоронного органу призводить до інтенсифікації роботи і появи мотиву.

Взагалі-то, небагато відмінностей можна віднайти в двох порівнюваних розділах, тому що, по-перше, Молдова і Україна – держави СНГ, а тому, по-друге, прийняття подібних законів аналогічного типу свідчить про спільність умов історичного розвитку, а також тісні етнічні, господарські, культурні і правові зв'язки.

Отже, закони України і Молдови про поліцію мають багато спільного. Це ми побачили на прикладі наведених статей розділу. У законі Молдови менше відомостей про механізм соціального захисту поліцейських. Це зумовлено переважно відсильним або бланкетним способом структурування закону.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40-41, ст. 379. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19/>
2. Закон Республіки Молдова от 27.12.2012 № 320 "О деятельности полиции и статусе полицейского" [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://lex.justice.md/ru/346886/>

Нестерова Ксенія Юрїївна,
студентка четвертого курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Андрієвська Людмила Олексіївна,
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МОРАЛЬНА ШКОДА ТА ЇЇ ВІДШКОДУВАННЯ, ЯК СУПЕРЕЧЛИВЕ ТА УНІКАЛЬНЕ ЯВИЩЕ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Чинне цивільне законодавство України передбачає собою існування категорії «моральна шкода», яка постійно викликає коло себе різнобічних поглядів. І це не є дивиною, адже моральна шкода є досить оціночною і суб'єктивною частиною цивілістики. Попри велику кількість коментарів, роз'яснень, рекомендацій як органів владних повноважень, вищих судових інстанцій так і науковців. Всі вони висувають мету застосування цього заходу захисту прав та інтересів осіб, а також роз'яснення меж та умов його застосування. Проте повсякчасно суб'єкти цивільного судочинства, особливо

судді невірно застосовують норми матеріального права щодо застосування моральної шкоди, як форми цивільної відповідальності.

Розгалужене українське законодавство передбачає існування моральної шкоди у багатьох нормативно-правових актах, зокрема, Цивільний кодекс України, Кодекс законів про працю, Постанова Верховного суду України від 04.06.2010 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав», Ухвали Верховного суду України «Про відшкодування майнової та моральної шкоди» від 02.08.2006, «Про захист честі, гідності та відшкодування шкоди» від 14.12.2005, Рішення Верховного суду України «Про відшкодування моральної (немайнової) шкоди у випадку порушення договірних відносин» від 02.03.2005 тощо.

Визначенням дефініції поняття «моральна шкода» присвячена чимала кількість наукових справ, але ми пропонуємо взяти за основу визначення, що запропоновано Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 27.02.2009. Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [1].

Відшкодуванню моральної шкоди належить унікальне місце в системі способів захисту цивільних прав та інтересів і серед заходів цивільно-правової відповідальності. Потенційна сфера його правового впливу перевершує навіть коло правовідносин, у яких має місце застосування такої санкції, як відшкодування збитків, оскільки теоретично в кожному випадку завдання матеріальних втрат може йтися також і про виникнення моральної шкоди. Натомість зворотної кореляції не спостерігається – далеко не у кожному випадку посягання на особисті немайнові блага, що супроводжувалося заподіянням моральної шкоди, у потерпілого можуть виникнути які-небудь матеріальні втрати [2].

Моральна шкода полягає:

- 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;
- 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;
- 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи [3].

Аналіз цієї норми свідчить про те, що незважаючи на її змістовність, й досі законодавець чітко не закріплює поняття моральної шкоди. На думку деяких науковців, вищезазначені пункти ч.2 ст. 23 ЦК України, не лише поглинають один одного, але й розглядають моральну шкоду лише з точки зору можливих шляхів її заподіяння, що може свідчити лише про ймовірність, а не про достеменність настання такої шкоди [4].

На сьогодні законодавство України спрямоване на вирішення спорів за допомогою дотримання моральних засад суспільства та принципів всебічності, справедливості розгляду справ судами. Право людини на компенсацію моральної шкоди є особливо важливим, оскільки воно, з одного боку, впливає із притаманної людині гідності, а з іншого – є ефективним засобом її захисту [5].

Попри усі класичні, загальноновиважені твердження світового суспільства, в даному дослідженні ми пропонуємо переглянути такі тенденції, адже якщо поглянути на моральну шкоду через призму життєвих обставин,

можна побачити, що вона стає лише способом додаткового заробітку. Зокрема, моральні переживання, фізичні страждання мають таку велику, руйнівну силу, що особа (як фізична так і юридична) справляє всі свої сили для подолання таких негативних явищ не бажаючи користуватися правом захисту своїх прав та інтересів та витребування майнової шкоди. Усі страждання, переживання затінують собою усілякі інші потреби, а тільки через вплив деякого часу суб'єкти звертаються до судових органів про стягнення грошових коштів чи іншого майна, як компенсацію свого втраченого морально-якісного матеріалу.

Будь-яка особа при порушенні свого права не звертається до суду про стягнення морального збитку, а першочергово переймається питаннями відновлення свого права і тільки після цього раптово згадує про надану законодавством можливість отримати, можна сказати, зароблені кошти. При цьому, наприклад при приниженні гідності людини, які ритуали потрібно проводити, щоб її підвищити? Або, наприклад, як відновлять грошові кошти моральні, суто людські втрати при нанесенні шкоди діловій репутації юридичної особи?

Отже, не дивлячись на унікальну структуру, необхідність існування інституту моральної шкоди, використання її як засіб захисту законних прав та інтересів, питання її компенсації фінансовим або майновим ресурсом повинно бути переглянуто як на законодавчому рівні так і на рівні свідомості суспільства, адже не можуть нематеріальні втрати бути відновлені за допомогою матеріального ресурсу.

Бібліографічні посилання:

1. Постановою Пленуму Верховного Суду України Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди від 27.02.2009: Верховна Рада України [Електронний ресурс] : [Веб-портал]. – Електронні дані. – Київ : Верховна Рада України, 1994-2017. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>, вільний;
2. Примак В. Д. Особливості відшкодування моральної шкоди як заходу цивільно-правової відповідальності / В. Д. Примак // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 3. - С. 175-179. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_3_44;
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., №435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №№ 40-44. - С. 356.
4. Церковна А. О. Проблеми правового регулювання компенсації моральної шкоди в цивільному праві України / А. О. Церковна, С. А. Сироваткін // Актуальні проблеми права: теорія і практика. - 2014. - № 29. - С. 101-105. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2014_29_17;
5. Полішко Н. Л. Поняття та значення інституту моральної шкоди в цивільному праві України / Н. Л. Полішко // Юридична наука. - 2011. - № 6. - С. 31-36. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2011_6_4.

Семенкова Наталія Ігорівна,
студентка третього курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Андрієвська Людмила Олексіївна,
викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВІДНОСИНИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ З УКЛАДАННЯМ ПРАВОЧИНУ, ЯКИЙ СУПЕРЕЧИТЬ ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВУ

Як відомо, правовідносини виникають з настання певного юридичного факту, тобто конкретної життєвої обставини, з наявністю та/або відсутністю якої норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правових відносин. Нерідко для виникнення перелічених правовою нормою юридичних наслідків необхідний не один юридичний факт, а їх сукупність (фактичний склад). Фактичний (юридичний) склад – це система юридичних фактів і юридично значущих умов, необхідних для настання правових наслідків, які передбачені гіпотезою норми права[1].

Виникнення, зміна, припинення цивільних правовідносин також пов'язана із юридичним актом. Тобто, даючи авторське визнання це акт, який укладається особою, на основі її вільного волевиявлення, правомірної поведінки, та норм чинного законодавства. Один з найголовніших критеріїв для чинності такого акта, є його відповідність чинному законодавству – правомірність, в широкому значенні, та відповідність моральним нормам суспільства (в вузькому значенні).

Згідно ч.1 ст.203 ЦК України зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Очевидно, якщо ми кажемо про цивільне законодавство, дана норма поширюється і на юридичні факти, вчинки, які слугують підставою виникнення правовідносин. Однак, як бачимо з практики, існує багато випадків, коли той чи інший юридичний акт (факт, вчинок), має лише певні ознаки виникнення правовідносин, але насправді слугує лише іншим джерелом.

Можна зазначити, що з урахуванням вищевказаного робиться висновок, про те, що в цивільному праві існують певні неправомірні юридичні акти (факти, вчинки), які породжують виникнення правовідносин, що суперечать нормам чинного законодавства, та моральним засадам суспільства. Таким чином, виникає необхідність розмежування правовідносин, які виникають без належних законодавчих підстав, від правомірних.

Н.Л. Лювернва згадував про існування безлічі труднощів і контроверз, пов'язаних не тільки з вивченням правочину(юридичної угоди), але навіть зі звичайним його поняттям. Під правочином він розумів таке волевиявлення особи або таке її діяння, яким в межах її цивільної дієздатності досягається зміна правовідносин, на яке волевиявлення спрямоване[2].

Особливі правові наслідки законодавець визначив «антисоціальні», «антигромадські» правочини, вчинені з метою, завідомо противною інтересам соціалістичної держави і суспільства. При наявності умислу в обох сторін – в разі виконання угоди обома сторонами – все одержане сторонами за угодою стягувалося в дохід держави, а в разі виконання угоди однією стороною з іншої сторони стягувалося все, що було нею одержано, а також те, що мала

передати їй інша сторона. При наявності умислу тільки в однієї сторони все одержане нею за угодою мало бути повернуто іншій стороні, а одержане останньою або належне їй на відшкодування виконаного – стягувалося в дохід держави. Враховуючи характер цих наслідків, вони одержали назву цивільно-правової конфіскації, а в учбовій літературі також іменувалися «недопущенням реституції»³¹.

На нашу думку, а також виходячі із судової практики слід враховувати волевиявлення обох сторін, та їх кінцеву мету. Якщо одна сторона погоджується на укладання правомірного правочину, і попередньо не знає наміру другої сторони, то вона звільняється від відповідальності. Якщо дві особи разом мали намір на укладання правочину, можна сказати, що навіть укладеного, але не правомірного, то за такий правочин повинна наставати як цивільно – правова відповідальність так і адміністративно – правова.

Отже, роблячи висновок, зазначимо, що правочини в Україні, і будь-якій іншій правовій державі, укладаються майже щодня. Дійсно, проілюструвати увагу, та попередити наміри осіб які їх укладають неможливо, однак законодавець повинен здійснювати попереджувальну функцію хоча б з боку тих вольових правочинів, які укладаються письмовою формою із обов'язком засвідчення нотаріуса. Що стосується усних, то тут тільки якщо справа дійде до суду.

Бібліографічні посилання:

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0
2. Ясечко С.В. Генеза поняття "правочин" в цивільному праві / С. В. Ясечко // Університетські наукові записки. - 2014. - № 4. - С. 80-87. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2014_4_12
3. Кузнецова Н.С. Правові наслідки порушення вимоги про відповідність змісту правочину ЦК України та іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам / Н. С. Кузнецова // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2012. - № 6. - С. 51-56. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2012_6_9

Терещенко Олена Григорівна,
студентка факультету заочного навчання
цивільних осіб Навчально-наукового
інституту післядипломної освіти та заочного
навчання Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Черабасва Ольга Володимирівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Державного університету внутрішніх справ

ЩОДО МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Праця, професійна діяльність представляють найважливіші складові життя, які розкривають перед людиною колосальні можливості отримання доходів та реалізації власного потенціалу. Становлення правової держави в

умовах розвитку ринкової економіки потребує наведення належного порядку в сфері нормативного забезпечення соціально-трудова відносин, оскільки для багатьох громадян, праця є єдиним джерелом поліпшення свого добробуту та зміцнення держави в цілому. Захист і охорона прав суб'єктів трудових правовідносин є одним з основних завдань галузі трудового права. Охоронна функція трудового права пов'язана з реалізацією примусових заходів, які певною мірою забезпечують реалізацію прав і законних інтересів працівників, роботодавців та інших суб'єктів трудового права. Примус в трудовому праві конкретизується в таких проявах: юридичній відповідальності (дисциплінарній та матеріальній), заходах захисту і запобіжних заходах.

З прийняттям нового Трудового кодексу виникає необхідність вивчення інституту матеріальної відповідальності у трудовому праві як одного із правових засобів нормального функціонування виробничого процесу, який має стати міцним підґрунтям розвитку економічних і стабільності трудових відносин, забезпечення порядку праці та максимального уникнення потенційної конфліктності будь-яких суспільних відносин. Матеріальна відповідальність як один із видів юридичної відповідальності, становить собою обов'язок однієї сторони трудового договору – працівника або власника (уповноваженого ним органу) відшкодувати іншій стороні шкоду, заподіяну внаслідок винного, протиправного невиконання або неналежного виконання трудових обов'язків в встановленому законом розмірі й порядку [1, с. 52]. Реалізація інституту матеріальної відповідальності в трудовому праві спрямований як проти особи, яка заповіяла шкоду, так і на відновлення порушених майнових прав іншої сторони трудового правовідношення.

Тобто, матеріальна відповідальність у трудовому праві є двосторонньою, обопільною і включає матеріальну відповідальність працівника і роботодавця. Взаємна матеріальна відповідальність є вираженням майнової самостійності суб'єктів трудових правовідносин, а також рівності сторін трудового договору. Але взаємність матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин не означає їх абсолютну ідентичність, так як матеріальна відповідальність одного й іншого має різне соціальне призначення і, як наслідок, має відмінності в юридичних конструкціях. Так, матеріальна відповідальність працівника дозволяє в розумних межах відшкодувати заподіяну шкоду і зберегти при цьому засоби для існування працівника. Матеріальна відповідальність роботодавця, в свою чергу, має забезпечувати повне відновлення порушених трудових прав працівника і, думається, має бути спрямована на покарання роботодавця як правопорушника [3, с. 159].

Так, якщо дисциплінарна відповідальність має яскраво виражену каральну та публічно-правову природу, у зв'язку з чим вона встановлюється у відповідних законодавчих актах і не припускає значної варіативності для сторін трудових відносин під час її визначення. У свою чергу, матеріальній відповідальності, що накладається за вчинення трудових матеріальних правопорушень, більше властивий договірний характер, у законодавчому порядку при цьому визначаються тільки загальні організаційно-правові засади цього різновиду трудової відповідальності. Це необхідно перш за все для того, щоб гарантувати, що правове становище працівника за договором не буде гіршим, аніж передбачене чинним законодавством. Також вважаємо, що в якості особливості відповідальності в трудовому праві слід відзначити те, що трудова матеріальна відповідальність ще не сформувалася в цілісний законодавчий інститут. В основному це обумовлюється недосконалістю нормативно-правової регламентації матеріальної відповідальності роботодавця [2, с. 101]. Матеріальна відповідальність працівників настає незалежно від притягнення їх до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної

відповідальності за дії, якими заподіяна шкода підприємству. При цьому інтереси охорони майна підприємства поєднуються з охороною прав та законних інтересів працівника. Матеріальна відповідальність також настає незалежно від форми власності підприємства, де працює або працював працівник на момент заподіяння ним шкоди. Шкода відшкодовується і після звільнення працівника. Від матеріальної відповідальності працівник може бути звільнений тільки при відсутності трудового майнового правопорушення та умов настання матеріальної відповідальності.

Отже, юридична відповідальність має важливе значення, адже саме відповідальність як страх перед покаранням у переважній більшості випадків стає вирішальним фактором, що стримує від вчинення правопорушення. Правове регулювання юридичної відповідальності в трудовому праві має ряд специфічних рис, завдяки яким вона відрізняється від інших різновидів галузевої та міжгалузевої відповідальності. Матеріальна відповідальність працівників за трудовим правом України є окремим видом юридичної відповідальності, оскільки існує в праві самостійно і реалізується в рамках правоохоронних відносин у складі трудових правовідносин. Матеріальна відповідальність має, по-перше, ознаки, які притаманні всім видам юридичної відповідальності; по-друге, ознакою, властивим тільки тими видами відповідальності, які носять відшкодувальний характер; по-третє, ознаками, властивими тільки цьому виду відповідальності. А значить, підстави, порядок застосування і наслідки будуть відрізнятися від інших видів юридичної відповідальності, так і аналогічної відповідальності, але і іншої галузі права. Саме тому так важливо розрізнити яка саме відповідальність буде адекватна у тому чи іншому випадку.

Бібліографічні посилання:

1. Мироненко В. П. Поняття матеріальної відповідальності працівників у трудовому праві / В. П. Мироненко // Юридична наука. - 2012. - № 1. - С. 52-58.
2. Подорожній Є. Особливості правового регулювання юридичної відповідальності в трудовому праві / Є. Подорожній // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - № 2. - С. 101-104.
3. Трофимовська Ю. В. Особливості правового регулювання матеріальної відповідальності роботодавця за трудовим законодавством України / Ю. В. Трофимовська // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2015. - № 1. - С. 159-166.

Михайлов Юрій Олегович,
студент факультету заочного навчання
цивільних осіб Навчально-наукового
інституту післядипломної освіти та заочного
навчання Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чербаєва Ольга Володимирівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ

Право соціального забезпечення базується на концепції соціального ризику. Успіх будівництва в Україні соціально-орієнтованої ринкової економіки багато в чому визначається тим, наскільки дієвою є система управління соціальними ризиками. Слід визнати, що в Україні загострюється проблема стійкості функціонування системи управління соціальними ризиками в умовах скорочення чисельності населення в працездатному віці, зростання безробіття в період кризи, ускладнення економічної ситуації. Уряд України, спрямовуючи всі зусилля для зміцнення обороноспроможності держави, стримування збройної агресії, недопущення дефолту, не приділяє достатньої уваги проблемі зниження життєвого рівня населення та поширення бідності. Якщо в короткостроковому періоді це може викликати певне соціальне невдоволення населення з огляду на розуміння більшістю складності економічної ситуації, то у довгостроковому періоді буде мати значно гірші негативні соціально-економічні наслідки, пов'язані з втратою вагомих чинників економічного зростання внаслідок зменшення споживчого попиту, який формує ємкість внутрішнього ринку та обсягів внутрішніх інвестиційних ресурсів, джерелом яких є заощадження населення, а також з погіршенням умов відтворення людського потенціалу України. Це може спричинити суттєве зниження підтримки та довіри до діючої влади, що посилить політичну дестабілізацію українського суспільства [1, с. 6].

Соціальне становище людей постійно піддається впливу ризиків, і це викликає необхідність відповідних заходів захисту. Соціальний захист - це система управління соціальними ризиками з метою підтримки встановлюються суспільством соціальних стандартів життя для кожної людини. Як соціально-економічна категорія, соціальний захист являє собою відносини щодо перерозподілу національного доходу з метою забезпечення відтворення людини в умовах дії соціальних ризиків [2, с. 71].

Розглядаючи соціальний захист як систему управління соціальними ризиками, логічно визначати в якості її основних ланок методи перерозподілу національного доходу з метою компенсації або запобігання соціального збитку. Критерієм їх класифікації служить характер перерозподілу доходів. Можна виділити три механізми управління соціальним ризиком: 1) поглинання ризику - пряма фінансова компенсація наслідків соціальних ризиків в залежності від їх тяжкості і встановлюваних розмірів соціальних гарантій; 2) розподіл ризику - страхування, що забезпечує компенсацію ризику пропорційно участі кожної людини у формуванні коштів соціального захисту; 3) попередження ризику - зниження або усунення дії ризику за рахунок збереження та підтримання досягнутого трудового доходу як основного джерела сукупного доходу.

В цілому функціонування державної системи соціального управління

ризиками будується на роботі таких відносно самостійних підсистем, як соціальне страхування, соціальна допомога, соціальне забезпечення. Головною метою при цьому є розробка комплексу заходів по попередженню та зменшенню дії тих подій і явищ, що тягнуть за собою зміну матеріального і/або соціального стану працюючих та інших категорій громадян. Крім того, дана система покликана втілити в життя права осіб, схильних до соціальних ризиків, на принципах соціального страхування і захисту, а також створити необхідні умови для їх надання відповідними органами [3, с. 67]. Динамізм системи державного управління соціальними ризиками передбачає оцінку реалізації здійснюваних соціальних програм, обраних пріоритетів, форм і методів соціальної роботи; аналіз і прогнозування соціальних ризиків; коригування соціальних програм, пріоритетів та практичних заходів.

Основна роль в державній системі управління соціальними ризиками відводиться соціальній політиці. В самому загальному вигляді соціальна політика держави — це система заходів щодо оптимізації соціального розвитку суспільства, відносин між соціальними та іншими групами, створенню тих чи інших умов для задоволення життєвих потреб їх представників. Загальне упорядкування соціальної політики в суспільстві ризику повинно будуватися на розподіл ресурсів і коштів серед населення, надання допомоги різним категоріям населення в адаптації до нових соціальних умов ризику і невизначеності. Специфіка управління соціальними ризиками передбачає визначення довгострокової мети соціального розвитку і її реалізації, надання соціальних гарантій населенню з груп соціального ризику.

Таким чином, система соціального захисту відноситься до пасивних механізмів подолання, є державною за своєю суттю. Але перспективна мета полягає в тому, щоб система соціального захисту еволюціонувала в бік пом'якшення ризику і могла виконувати свої завдання більш комплексно і послідовно. В цих умовах стратегічне завдання в галузі формування системи державного управління соціальними ризиками — не допустити подальшого згортання системи соціального страхування найманих працівників, зниження рівня і обсягів їх соціальних гарантій. В цілому, соціально-орієнтована стратегія державного управління дозволяє здійснити вибір стратегії управління соціальними витратами, а також розробити конкретні заходи щодо її реалізації. Успішність захисту від соціальних ризиків в кінцевому рахунку залежить від того, чи готова держава взяти на себе відповідальність за соціально вразливі верстви населення та забезпечити фінансування соціальних гарантій у сфері трудових відносин, зайнятості, професійної підготовки, охорони здоров'я, культури. При цьому, роль держави полягає не тільки в тому, щоб захистити населення шляхом матеріальної компенсації наслідків соціальних ризиків, але й гарантувати право на захист від соціального відторгнення шляхом реалізації політики соціальної адаптації, інтеграції в активне життя цих членів суспільства. Система державного управління соціальними ризиками повинна будуватися на партнерській взаємодії між суб'єктами і об'єктами управління, коли здійснюється збалансована ув'язка інтересів, потреб і обмежень об'єктів соціального ризику.

Бібліографічні посилання:

1. Антонюк В. П. Проблема бідності та соціальні ризики для розвитку України / В. П. Антонюк // Вісник економічної науки України. - 2016. - № 1. - С. 6-14.
2. Надрага В. І. Управління соціальними ризиками: сутність та механізми / В. І. Надрага // Проблеми системного підходу в економіці. - 2016. - №2. - С. 71-79.

3. Олійник Г. Державно-приватне партнерство як механізм зменшення ризиків соціальної сфери / Г. Олійник // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2015. - №3. - С. 67-72.

Гарасимюк Олена Сергіївна,
студентка факультету заочного навчання
цивільних осіб Навчально-наукового
інституту післядипломної освіти та заочного
навчання Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Черабасва Ольга Володимирівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах розбудова України як демократичної і правової держави передбачає подальший розвиток інституту державної служби як важливого інструменту формування та реалізації державної політики, управління державою, забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. Інститут державної служби, у тому числі дисциплінарна відповідальність державних службовців, знаходиться сьогодні на етапі реформування. . Водночас ряд положень чинного законодавства у сфері державної служби на сьогодні залишаються неконкретизованими, потребують подальшого наукового обґрунтування й уточнення, зокрема не повною мірою вирішені питання галузевої належності дисциплінарної відповідальності державних службовців, сутності службової дисципліни та дисциплінарного проступку.

Дана тема досліджувалася різними науковцями та вченими як України так і закордонних країн, ними були такі-А.А. Абрамова, В.Б. Авер'янов, А.П. Альохін, О.Ф. Андрійко, С.С. Алексеев, Д.В. Балух, Ю.Ю. Бальцій, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, І.Л. Бачило, О.І. Бедний, Ю.П. Битяк, Л.Р. Біла-Тіунова, Д.І. Гавриленко, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, С.Д. Дубенко, М.І. Іншин, Д.П. Калаянов, Р.А. Калюжний.

При визначенні поняття саме дисциплінарного проступку державного службовця думки науковців розділились. Одні його розуміють як протиправне, суспільно небезпечне, винне діяння (дію чи бездіяльність), що завдало шкоди суспільству і державі, хоч і не суттєву, а інші – вважають, що дисциплінарний проступок – це «протиправне, винне порушення дисципліни, що не тягне кримінальної відповідальності». Таке тлумачення не дає можливості визначити структуру дисциплінарного проступку.

В. І. Щербина звернув увагу на особливі ознаки дисциплінарного проступку державного службовця, і навів дефініцію останнього: «протиправне, винне діяння, яке посягає на службову дисципліну в державному органі шляхом невиконання або неналежного виконання працівником своїх обов'язків, порушення заборон або обмежень, зловживання повноваженнями, або вчинення проступку, який порочить його як державного службовця чи дискредитує орган, в якому він працює».[1,с.2]

Зокрема С. Г. Стеценко пропонує визначати дисциплінарну відповідальність державного службовця як «застосування до особи, яка

здійснила порушення службової дисципліни, певних дисциплінарних стягнень». Однак автор не згадав підстав застосування таких стягнень.

У чинному Законі України «Про державну службу» міститься окремий розділ VIII «Дисциплінарна і матеріальна відповідальність державного службовця», який більш детально регулює дані правовідносини. Зокрема визначено поняття службової дисципліни, розкрито поняття дисциплінарної відповідальності і детально визначено підстави притягнення до неї. Також важливою новелою є закріплення норм щодо дисциплінарного провадження даного розділу).

В зазначеному вище розділі визначено завдання дисциплінарного провадження, прописано детально процедуру проведення службового розслідування та надання пояснень порушником трудової дисципліни, також розкрито підстави настання дисциплінарної відповідальності та види дисциплінарних санкцій, що можуть застосовуватись саме до державних службовців.

Дисциплінарне стягнення перш за все застосовується роботодавцем безпосередньо за виявленням проступку в строки, які чітко визначені законом. Важливо врахувати, що відповідно до чинного Закону України «Про державну службу», державний службовець не може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності, якщо минуло шість місяців з дня, коли керівник державної служби дізнався або мав дізнатися про вчинення дисциплінарного проступку, не враховуючи час тимчасової непрацездатності державного службовця чи перебування його у відпустці, або якщо минув один рік після його вчинення.

Варто зробити висновок, що дисципліна праці державних службовців є одним із важливих засобів забезпечення ефективної роботи державних органів. На сьогодні в Україні активно впроваджуються заходи щодо покращення регулювання дисципліни праці державних службовців.

Бібліографічні посилання:

1. Янюк Н. Дисциплінарна відповідальність державних службовців за Законом України "Про державну службу" (2015): правовий аналіз / Н. Янюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - 2015. - Вип. 62. - С. 138-147. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2015_62_18
2. Яшина Ю. В. Актуальні проблеми дисциплінарної відповідальності державних службовців України / Ю. В. Яшина // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. - 2013. - № 1. - С. 64-69. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2013_1_13
3. Дубовик О. Дисциплінарна відповідальність державних службовців / О. Дубовик. // Часопис Академії адвокатури України-2012- №14 - С .171
Режим доступу: <file:///C:/Users/miram/Downloads/361-385-1-PB.pdf>

Маценко Юлія Володимірівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чербаєва Ольга Володимирівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ПРОФСПЛОК НА ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ

Згідно з Конституцією України громадяни мають право на участь в професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, які об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності. Профспілки створюються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їх членів. Усі професійні спілки мають рівні права (ст. 36 Конституції України) [1].

В усьому світі профспілки – основа громадянського суспільства та взаємовигідної співпраці між роботодавцем та працівником. Саме профспілки та їх проробітничі позиції є вагомим важелем у боротьбі за права робітників.

Науковці визначають профспілки як один з факторів впливу на трудові відносини, проте не беруть їх за предмет дослідження. Тому дослідження ролі і місця профспілкових організацій в системі впливів на трудові відносини є актуальним і важливим для осмислення трансформації впливу профспілкових організацій на трудові відносини в сучасній Україні [2, с. 227].

Основним призначенням профспілки, виходячи з класичного її розуміння, є представництво і відстоювання інтересів працівників, а, точніше кажучи, більшості працівників, що входять до її складу. Завданням профспілок є також захист трудових прав працівників у разі їх порушення. Причому, профспілка представляє інтереси організованої єдності працівників, тобто трудового колективу. Професор В.В. Лазор справедливо наголошує, що тільки за наявності організованої діяльності з відстоювання прав й інтересів працівників виникає трудовий колектив як суб'єкт трудового права. А профспілка, як можна бачити, виступає тим органом, який безпосередньо реалізує цю організовану діяльність працівників з відстоювання своїх прав та інтересів.

Отже, сутність правової природи профспілок полягає саме в представництві та захисті інтересів певного колективу (або окремо взятого працівника, який є членом цього колективу – при представництві інтересів працівника в індивідуальному трудовому спорі) [3, с. 238].

Щодо участі профспілок у захисті трудових прав працівників, то слід звернути увагу на Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 06.10.1999 р.

У силу ст. 2 Закону України «Про професійні спілки, їх права гарантії діяльності» професійні спілки створюються з метою здійснення представництва й захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки [4].

Також Кодекс законів про працю України, прийнятий ще за часів Радянського Союзу, має певні зміни й доповнення з урахуванням нових соціальних і економічних умов теперішнього часу.

Так, у гл. XVI КЗпП України, яка має назву "Професійні спілки. Участь працівників в управлінні підприємствами, установами, організаціями"

законодавчо визначено: право громадян на об'єднання у професійні спілки (ст. 243); права професійних спілок, їх об'єднань (ст. 244); право працівників брати участь в управлінні підприємствами, установами, організаціями (ст. 245); первинні профспілкові організації на підприємствах, в установах, організаціях (ст. 246); повноваження виборного органу первинної профспілкової організації на підприємстві, в установі, організації (ст. 247); гарантії діяльності профспілок (ст. 248); обов'язок власника або уповноваженого ним органу щодо створення умов для діяльності профспілок (ст.249); відрахування коштів підприємствами, установами, організаціями первинним профспілковим організаціям на культурно-масову, фізкультурну та оздоровчу роботу (ст. 250); обов'язок власника або уповноваженого ним органу надавати інформацію на запити профспілок, їх об'єднань (ст. 251); гарантії для працівників підприємств, установ, організацій, обраних до профспілкових органів (ст. 252) [5].

Досить об'ємною є робота профспілок щодо визнання умов договорів про працю, колективних договорів недійсними у випадках, коли такі підзаконні нормативні акти порушують права й інтереси працівників та їх гарантоване право на працю.

Вірним напрямом у діяльності профспілок є їх участь на боці працівників у судових справах щодо вирішення спорів стосовно порушення працевластивачами певних законодавчих актів або умов колективних договорів з огляду на те, що працівник є слабкішою стороною в судовому процесі, найчастіше є юридично необізнаним, а з боку працевластивача приймають участь у розгляді справ у суді досвідчені юристи [6, с. 69-70].

Не менш важливою є згода профспілки на розірвання трудового договору за ініціативою роботодавця. Виходячи зі змісту ст. 36 Конституції України; ст. 43 КЗпП; ст. 38 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» до порядку звільнення з роботи, окрім інших фактів, відноситься участь виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника) у сприянні збереження роботи, а також надання згоди на розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця з працівником, який є членом діючої на підприємстві, в установі, організації профспілки, у випадках передбачених законом.

Форми участі виборного органу первинної профспілкової організації закріплені в законі, зокрема у ст. 49-4 КЗпП України, а тому невиконання роботодавцем цих вимог закону є порушенням законодавства про працю з відповідними наслідками [7, с. 19].

Також необхідно зазначити про роль профспілкового контролю в здійсненні нагляду й контролю за дотриманням трудового законодавства. Предметом нагляду й контролю профспілок у всіх випадках є перевірки діяльності адміністрації з позиції правильності застосування нею чинних норм трудового законодавства, правил охорони праці.

Під час здійснення контролю профспілкові органи виявляють недоліки у сфері виробництва, праці, побуту, дотримання трудового законодавства, колективних договорів тощо, вживають заходів щодо усунення прихованих недоліків.

Профспілкові органи здійснюють контроль за дотриманням законодавства про працю як в правовій, так і в неправовій формі.

Контроль профспілок у правовій формі - це передбачена нормами права діяльність профспілок із перевірки виконання трудового законодавства у сфері застосування правових норм встановлення умов праці. Поряд із заходами громадського впливу профспілковий контроль у правовій формі здійснюється примусовою силою держави. Неправові форми громадського

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

контролю реалізуються у використанні методів переконання, виховання, громадського впливу в напрямі виконання норм трудового законодавства посадовими особами, власниками підприємств і всіма працівниками. Контроль за охороною праці здійснюється за всіма нормами законодавства про працю.

Розрізняються дві основні сфери контролю профспілок за дотриманням роботодавцем трудового законодавства: встановлення умов праці (яка є основною) і застосування встановлених умов праці [8, с. 234-235].

Таким чином, на підставі вище зазначеного, можна зробити висновок, що профспілки відіграють важливу роль в трудових відносинах. Насамперед, через те, що саме працівники і формують їх для захисту своїх прав і інтересів, які не підпорядковуються адміністрації працедавця, тобто є незалежними та можуть протистояти власнику або уповноваженому ним органу в питаннях захисту прав людини. Також важливою є згода профспілки на розірвання трудового договору за ініціативою роботодавця. Не менш важливу роль відіграють профспілки у здійсненні нагляду й контролю за дотриманням трудового законодавства. Тому необхідним є зростання кількості профспілок, оскільки саме за їх рахунок відбувається захист прав, свобод людини, підтримання їх гідності на достатньому рівні та в певній мірі формування відповідальності у працівників.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Кожемяченко О. О. Вплив профспілок на соціально-трудова відносини / О. Кожемяченко // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". - 2014. - № 11. - С. 226-232.
3. Зеньков Л. О. Характеристика профспілок як колективного суб'єкту сучасного трудового права / Л. О. Зеньков // Актуальні проблеми права: теорія і практика. - 2013. - № 28. - С. 236-246.
4. Закон України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" від 15.09.1999 р. № 1045-XIV // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 45. - Ст. 397.
5. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1971 - додаток до № 50. - ст. 375.
6. Боева О. С. Участь профспілок в захисті трудових прав працівників / О. С. Боева // Держава та регіони. Сер. : Право. - 2013. - № 4. - С. 68-72.
7. Процевський О. І. Правова природа згоди профспілки на розірвання трудового договору за ініціативою роботодавця / О. І. Процевський // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Право". - 2011. - Вип. 16. - С. 17-24.
8. Мельник А. Роль профспілкового контролю в здійсненні нагляду й контролю за дотриманням трудового законодавства / А. Мельник // Юридичний вісник. - 2014. - № 5. - С. 233-238.

Сердюкова Наталія Володимирівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Черабаєва Ольга Володимирівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УКЛАДЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ІЗ СЕЗОННИМИ ПРАЦІВНИКАМИ

Буває такий час, коли виникає гостра потреба в працівниках на один сезон. Ця необхідність може торкнутися будь-якої сфери діяльності: в громадському харчуванні, в сільському господарстві, в санаторно-курортних закладах відпочинку, в сфері послуг тощо. Але виникає питання: як правильно укласти уголи з такими працівниками, щоб за такий короткий час не набратися зайвих проблем? Саме це спробуємо розглянути надалі.

Особливості регулювання праці сезонних працівників, встановлюються законодавством, зокрема, ст. 7 Кодексу законів про працю (далі – КЗпП), який, в свою чергу, відсилає нас до спеціального законодавства, що стосується сезонних працівників. Спеціальним нормативним актом щодо праці сезонних працівників безпосередньо є Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про умови праці робітників і службовців, зайнятих на сезонних роботах» від 24 вересня 1974 р. № 310-09, який, згідно з Постановою Верховної Ради України від 12.09.91 р. № 1545-ХІІ, є чинним і досі в частині, що не суперечить Конституції і законам України, а також «Положення про порядок організації сезонних робіт», яке було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. №578 [1]. Тож подивимось, які особливості притаманні сезонній роботі. Але спочатку дещо з'ясуємо.

Сезонними вважають роботи, які внаслідок природних і кліматичних умов виконуються не цілий рік, а протягом певного періоду (сезону), що не перевищує шести місяців (п. 1 Указу № 310). Тому з працівниками, яких було залучено до сезонних робіт на підприємстві, трудовий договір потрібно укладати на строк, що не перевищує 6 місяців [2].

Конкретний і вичерпний перелік сезонних робіт за галузями затверджено в Списку сезонних робіт і сезонних галузей, затвердженому постановою КМУ від 28.03.97 р. № 278.

Стосовно щодо оплати працівників, то згідно з законодавством всі мінімальні гарантії, надані державою працівникам, поширюються й на сезонників. Зарплату сезонних працівників оподатковують в загальному порядку і платком з доходів, і соціальними. Вони також мають право на податкову соціальну пільгу. Так само, як і інші працівники, сезонні працівники мають право на щорічну відпустку (ч. 9 ст. 6 Закону про відпустки). Налають її пропорційно часові, відпрацьованому ними на ланом підприємстві. Тому якщо сезонник за час роботи не скористався відпусткою, то при звільненні він може відгуляти відпустку або отримати компенсацію за невикористані дні.

Сезонні працівники на рівні з іншими працівниками мають право на лікарняні та допомогу по вагітності та пологах. Проте існують деякі особливості. Так, допомога з тимчасової непрацездатності, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, надається не більше, ніж за 75 календарних днів протягом календарного року (частина друга ст. 35 Закону №

2240).

Розглядаючи ланку темв. спробуємо знайти деякі проблемні аспекти. По-перше, існують такі випадки, коли сезонні роботи можуть регулюватись не трудовим, а цивільним законодавством. Наведемо приклад із сьогодення. Гостру потребу в наймі сезонних працівників відчувають малі та середні фермери в період збору врожаю, а особливо для виконання разових польових робіт. Наприклад, в період збору ягід або овочів фермеру необхідно залучити 50 осіб на строк до п'яти днів, двоє з яких ілуть на врегулювання всіх формальностей. Саме така складна процедура змушує фермерів працювати поза межами правового поля, від чого вони самі не в захваті. Питання спрощення процедури найму сезонних працівників порушувалось аграріями різних областей України. Відповідну проблему можна розв'язати шляхом удосконалення інституту підряду, необхідно запровадити інститут групового підряду. Таким чином одним договором за 2-3 години можна найняти всіх працівників, а також вказати всі істотні умови. По-друге, це надасть можливість фермеру зменшити витрати на оформлення працівників, а також збільшити нахолження до бюджету в вигляді сплачених податків із легальних доходів [3]. По-третє, іноді норми Указу № 310 не відповідають КЗпП, стосовно питання про вихідну допомогу при звільненні.

Зазначимо, що підстав для припинення трудових відносин з сезонними працівниками більше, ніж зі звичайними працівниками. Алже, як ми з'ясували вище, ст. 7 КЗпП дозволяє вносити корективи в регулювання праці сезонників іншими законодавчими актами, зокрема, Указом № 310. Тому, крім підстав розірванні трудових договорів, встановлених КЗпП, є й інші. Припинення трудового договору з сезонними працівниками може бути:

1. На вимогу працівника;
2. З ініціативи роботодавця.

Отже, виходячи із вищезазначеного, можна сказати, що вітчизняне законодавство щодо організації та охорони праці сезонних працівників є застарілим та не відповідає вимогам сучасних соціально-економічних умов розвитку країни. Удосконалення вітчизняного законодавства щодо визначення поняття «сезонні роботи», а також розширення списку сезонних робіт і галузей, забезпечить підвищення рівня захищеності сезонних працівників.

Бібліографічні посилання:

1. Окремі питання охорони праці сезонних працівників: порівняльний аналіз законодавства України та Європейського Союзу / Ю. Ю. Івчук // Право та інновації. - 2016. - № 1. - С. 96-100.
2. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/pytannia-bukhgalteriii/2249-sezonni-ta-tymchasovi-pratsivnyky.html>
3. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://agroconf.org/content/yak-virishiti-problemu-naumu-pracivnikov-dlya-sezonnih-robit>

Заяць Анастасія Андріївна,

студентка другого курсу
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Черабасва Ольга Володимирівна,

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОНОЇ ТРУДОВОЇ КНИЖКИ В УКРАЇНІ

Однією з форм реалізації конституційного права громадян на працю є укладання трудового договору. Укладаючи його, при прийнятті на роботу громадянин визначає своє правове положення на конкретному підприємстві, в організації, установі або у фізичної особи, тобто вступає з ним у трудові правовідносини як працівник. Як визначає, стаття 48 Кодексу законів про працю України [3] (далі – КЗпП України) трудова книжка – це основний документ про трудову діяльність працівника.

У трудовій книжці містяться відомості про всю трудову діяльність працівника, про одержані ним заохочення і нагороди, про темп і рівень професійного зростання. Це допомагає адміністрації у визначенні придатності чи непридатності певного працівника до його використання на вакантній посаді (робочому місці). Трудова книжка стала трудовою біографією працівника, яка відображає його освіту і кваліфікацію, інтенсивність просування по службі чи виробництву, ставлення до виконання своїх обов'язків, загальний трудовий внесок у суспільну справу [4, с.10].

В Україні трудові книжки виражені як друкований документ, хоча у нормативних документах не є обов'язковим встановленням письмової форми. Питання електронних трудових книжок являється досить новим та знаходить своє відтворення лише у законопроектах, що у майбутньому можливо знайде і загальнообов'язковість у суспільстві. Тому вважаємо, на сьогоднішній день дана тематика є актуальною для дослідження.

В юридичній літературі питанням, пов'язаним із застосуванням трудового договору, присвячені дослідження В. М. Андріїв, Н. Б. Болотіна, П. А. Бущенко, В. С. Венедіктов, С. В. Венедіктов, Г. С. Гончарова, В. Я. Гоц, В. В. Жернаков, П.І. Жигалкін, І. В. Зуб, М. І. Іншин, Р. І. Кондратьєв, В. Л. Костюк, Л. І. Лазор, В. В. Лазор, А. Р. Мацюк, К. Ю. Мельник, В. І. Прокопенка та інших. Тематика застосування трудових книжок прослідковується у працях вітчизняних науковців таких як, Н. Б. Болотіної, С. В. Дрижчана, С. М. Прилипко, а також зарубіжних науковців А. А. Хохлова, Н. І. Ядевич та інших.

На сьогоднішній день, в порядку статті 48 КЗпП України [3] трудову книжку законодавець визначає як, основний документ про трудову діяльність працівника, що ведеться на всіх працівників, які працюють на підприємстві, в установі, організації або у фізичної особи понад п'ять днів. Трудові книжки ведуться також на позаштатних працівників при умові, якщо вони підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, студентів вищих та учнів професійно-технічних навчальних закладів, які проходять стажування на підприємстві, в установі, організації. Також працівникам, що стають на роботу вперше, трудова книжка оформляється не пізніше п'яти днів після прийняття на роботу. Студентам вищих та учням професійно-технічних

навчальних закладів трудова книжка оформляється не пізніше п'яти днів після початку проходження стажування. У статті вказується, що до трудової книжки заносяться відомості про роботу, заохочення та нагороди за успіхи в роботі на підприємстві, в установі, організації; відомості про стягнення до неї не заносяться, а порядок ведення трудових книжок визначається Кабінетом Міністрів України.

Проект Трудового кодексу України [5] у статті 52 визначає, що трудова книжка – це документ про трудову діяльність працівника. Форма трудової книжки, порядок її виготовлення та зберігання визначаються Кабінетом Міністрів України. Роботодавець зобов'язаний вносити до трудової книжки працівника записи про прийняття на роботу, переведення та звільнення з роботи в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення.

Ані на законодавчому рівні, ані у проекті Трудового кодексу України не вказується яким документ являється, електронним чи друкованим, що виражається у письмовому вигляді. Тоді, як на практиці, даний документ виражається у письмовому вигляді. Свій початок новела «електронна трудова книжка» заклала ще у 2006 року, проте реформу запустити так і не вдалося.

У 2015 році Міністерством економіки та торгівлі в Україні було повідомлено, що до Верховної Ради України подали проект закону, який скасовує необхідність подальшого ведення трудових книжок [2]. Але як бачимо проект знову не втілюється в реальність, а тому на сьогодні громадяни України, ще користуються документом, що виражений у письмовій формі.

У березні 2017 року Пенсійний фонд України заявили під час звіту про результати 2016 року, що планують запровадити електронні трудові книжки. Дана новела знаходиться ще на етапі розробки. Систему створюють на базі реєстру застрахованих осіб. де вже наявні відомості щодо прийому та звільнення з роботи. шляхом доповнення бази відсутньою інформацією та запуск послуги «*електронна трудова книжка*». Після цього громадяни України отримають змогу одержувати довідки про місце роботи в онлайн режимі. Електронна трудова книжка спростить роботу відділам кадрів, а також електронну трудову книжку мають намір інтегрувати з реєстром надходжень від єдиного соціального внеску. При цьому, голова правління Пенсійного фонду України зазначає, що вся необхідна нормативна база вже перебуває у розробці для запуску електронних трудових книжок [1].

Таким чином, можемо виділити низку переваг, що виникають з впровадженням електронної трудової книжки: 1) можливість постійного оновлення даних (інтеграція з іншими системами, автозаповнювання форм) наприклад, при зміні прізвища після одруження; 2) попередження злісних помилок або описок, які часто зустрічались при заповненні трудових книжок у письмовому вигляді; 3) відсутність підробок бланків; 4) зменшення втрат інформації щодо трудової діяльності громадян; 5) спрощення ведення кадрової роботи платниками податків; 6) захист від недобросовісних роботодавців, що не повертають трудову книжку і затримують її вилачу при звільненні; 7) впровадиться електронний контроль, щодо сплати податків.

Отже, проаналізувавши новелу «електронна трудова книжка» можемо зробити наступний висновок. Електронна трудова книжка – це електронний документ, що підтверджує трудову діяльність працівника. В Україні, ще залишилась давня традиція зберігання документів у письмовому вигляді, трудова книжка не є виключенням. Але з урахуванням інноваційних технологій буде доцільним впровадження електронних трудових книжок, що надаватиме змогу подолати деякі проблеми українського суспільства, а також

зробити крок в майбутнє. Планується впровадити систему електронних трудових книжок восени 2017 року.

Бібліографічні посилання:

1. Law Society: Сообщество юристов Украины. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lawsociety.com.ua/>
2. Кабінет міністрів України: офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>
3. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/993_900
4. Палеха Ю. І. Історія впровадження трудових книжок та особової документації [Електронний ресурс] / Ю. І. Палеха // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2009. - № 4. - С. 30-38. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2009_4_6
5. Проект Трудового кодексу України від 27 грудня 2014 року № 1658 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=53221&pf35401=343409>

Місюра Інна Олегівна,

студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Можечук Люся Василівна,

викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ

Розвиток різних форм зайнятості сільського населення можливий лише за умови налагодження ефективної сільськогосподарської кооперації в аграрному секторі економіки країни. Створення сільськогосподарських кооперативів в Україні необхідно розглядати як реальну можливість побудови нової моделі сільського господарства, адже аграрна криза певною мірою є кризою організаційної структури. Не зважаючи на наявність правового підґрунтя для створення та функціонування сільськогосподарських кооперативів, не можна стверджувати, що складний процес правового регулювання в даній сфері завершений. Економічні реалії сьогодення вимагають адекватного правового реагування. Звідси важливим є дослідження основних засад діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Питання правового статусу сільськогосподарських кооперативів, проблеми їх створення й функціонування розглядалися у наукових працях М.П. Грищенка, М.И. Маліка, В.І. Семчика, Н.І. Титової, В.Ю. Уркевича, В.І.Фелоровича, Я.З. Гаєпської-Колотило, О.В. Гафурової та інших.

Визначальною правовою основою розвитку сільськогосподарської кооперації є статті Конституції України, норми якої, згідно ст. 8 [1], є нормами прямої дії і можуть виступати безпосередньою правовою підставою для виникнення, зміни чи припинення суспільних відносин. Тим не менше, Конституція не містить конкретних норм, які б безпосередньо стосувалися

кооперативних відносин. Так, в сучасних умовах економічного розвитку держави, правові, організаційні, економічні особливості утворення та діяльності сільськогосподарських кооперативів в Україні регулюється Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 липня 1997 року (далі – Закон). В свою чергу вищезазначений нормативно-правовий акт закріпив визначення поняття сільськогосподарського кооперативу. Відповідно до ст. 1 Закону сільськогосподарський кооператив – це юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції, що добровільно об'єдналися на основі членства для провадження спільної господарської та іншої діяльності, пов'язаної з виробництвом, переробкою, зберіганням, збутом, пролажем продукції рослинництва, тваринництва, лісівництва чи рибництва, постачанням засобів виробництва і матеріально-технічних ресурсів членам цього кооперативу, наданням їм послуг з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування [4].

На сьогоднішній день сільськогосподарський кооператив слід розглядати як форму організації сільськогосподарського виробництва, що в свою чергу враховує особливості історичного розвитку країни, відповідає інтересам держави і суспільства в економічній і соціальній сфері, а також має специфічну мету та принципи діяльності. Кооперативи є невід'ємною складовою ринкової економіки, вони – не лише тип підприємства чи форма господарювання, а й ідеологія виживання сільськогосподарського товаровиробника за умов ринкової економіки, бо саме кооперативний рух, кооперація дають змогу поєднувати приватну власність, конкурентну боротьбу, ринкове господарство, справжню демократію з можливістю відчувати себе господарями.

Слід зазначити те, що на відміну від зарубіжного досвіду розвитку кооперації, в Україні цей процес здійснювався на добровільно-примусових принципах, що позначалося на специфіці створення і функціонування кооперативів.

За цілями, завданнями і характером діяльності сільськогосподарські кооперативи поділяються на такі типи – обслуговуючі та виробничі. Сільськогосподарський виробничий кооператив – це кооператив, що утворюється шляхом об'єднання фізичних осіб, які є виробниками сільськогосподарської продукції, для провадження спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку. Характерною ознакою виробничих кооперативів, яка відрізняє їх від інших є саме одержання прибутку. Інші кооперативи надають послуги своїм членам, не маючи на меті одержання прибутку [3, с. 77]. Виробничі кооперативи являють собою певним чином модифіковані колективні сільськогосподарські підприємства і за своєю суттю псевдо кооперативами [2].

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – сільськогосподарський кооператив, що утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб-виробників сільськогосподарської продукції для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів. Тобто сільськогосподарська обслуговуюча кооперація – це система взаємодії виробників сільськогосподарської продукції задля зменшення витрат на збут продукції, переробку, реалізацію та ін. та як наслідок збільшення прибутку. Метою кооперації являється задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативних організацій на основі поєднання їх особистих та колективних інтересів, поділу між ними ризиків, витрат і доходів, розвитку їх

самоорганізації, самоуправління та самоконтролю [6, с. 95-96].

В Україні кооперативний підхід усе ще не має популярності серед малих форм господарювання в аграрному секторі. Розвиток кооперації залежить від ініціативних і міцних лідерів, умотивованості окремих членів, консенсусу між зацікавленими сторонами, цілеспрямованої державної політики в питаннях формування нормативно-правової бази, податкової політики та фінансової підтримки.

До основних проблем розвитку кооперативних формувань в Україні можна віднести відсутність належної державної підтримки; недосконалість структури аграрного ринку, його монополізацію та олігархізацію; обмежений доступ до кредитних ресурсів; відсутність структур вертикальної кооперації, кооперативних оптових баз тощо; низький рівень знань або брак інформації про переваги кооперації; відсутність лідерства, брак досвіду управління спільними ресурсами; брак кваліфікованих працівників. Крім цього стримує розвиток сільськогосподарської кооперації податкове законодавство, яке в свою чергу не регламентує специфіки оподаткування кооперативів, зокрема звільнення від податку на прибуток кооперативних виплат. Це спричиняє невідповідність податкового статусу природі та принципам кооперативів. Державна політика має бути спрямована не тільки на підтримку наявних кооперативів, а й на створення нових кооперативів перспективних типів [5, с. 134, 138].

Таким чином, розглядаючи особливості діяльності сільськогосподарських кооперативів, дієвими засобами для розвитку сільськогосподарської кооперації є насамперед, удосконалення законодавчої бази та встановлення чіткої кооперативної політики.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Квчержава К.Я. Державний вплив на розвиток процесів кооперації в агропромисловому комплексі на сучасному етапі /К.Я. Квчержава// Теорія та практика державного управління. – Вип. 1 (44). – 2013. – С.147-155.
3. Коверзнев В.О. Правовий режим майна виробничих та інших видів кооперативів /В.О. Коверзнев// Вісник академії адвокатури України 3 (22). – 2011. – С. 75-80.
4. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – С. 261.
5. Слюсар С.Т. Проблеми становлення та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні /С.Т. Слюсар// Вісник Дніпропетровського аграрно-економічного університету. – № 3 (41). – 2016. – С. 134-139.
6. Торосян Г.А. Розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації /Г.А. Торосян// Наука й економіка. – № 4 (36). – 2014. – С. 93-98.

Н а у к о в е   в и д а н н я

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО,
ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Матеріали

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Дніпро, 24 листопада 2017 р.)*

Упорядник – *М. П. Юніна*,
канд. юрид. наук

Видання друкується в авторській редакції

Відповідальний редактор *Біла К. О.*

Підп. до друку 29.12.17. Формат 60x84¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 18,35. Тираж 50 пр. Зам. № 1217-04/7.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавничо-поліграфічного центру «Імпакт»

Україна, 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 111, оф. 2

+38 (099) 7805049; +38 (067) 2100256

www.impact.dp.ua

e-mail: impact.dnepr@gmail.com